การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนที่มีที่มาจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ

นางสาวสุนิศา ธรรมาวิวัฒน์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2544
ISBN 974-03-1081-8
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ALLUSIONS IN THE *ISE MONOGATARI* PLAYS OF THE NOH THEATRE

Miss Sunisa Tammawiwat

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Japanese Language and Literature

Department of Eastern Languages
Faculty of Arts
Chulalongkorn University

Academic Year 2001
ISBN 974-03-1081-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนที่มีที่มาจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ
โดย	นางสาวสุนิศา ธรรมาวิวัฒน์
สาขาวิชา	ภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร.รังสิมา บุญสินสุข

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ติงศภัทิย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร.รังสิมา บุญสินสุข)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์มณฑา พิมพ์ทอง)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุนิศา ธรรมาวิวัฒน์ : การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนที่มีที่มาจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ (Allusions in the *Ise monogatari* plays of the Noh theatre)อ. ที่ปรึกษา : ผศ. ดร. เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล, อ. ที่ปรึกษาร่วม : อ. ดร. รังสิมา บุญสินสุข, 168 หน้า. ISBN 974-03-1081-8

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อศึกษาวิธีการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆในบทละครโนที่มีที่มาจากเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ และเพื่อศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน โดยศึกษาจากบทละครโน 2 เรื่อง จำนวน 3 ฉบับ คือ เรื่องคะกิท์ซุบะตะ เรื่องอุนรินอินฉบับใหม่และเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะวิธีการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครของทั้ง 2 เรื่องมี 2 ลักษณะดังนี้

1.อ้างอิงจากเนื้อเรื่องที่เป็นร้อยแก้ว

2.อ้างอิงจากบทกวี โดยแบ่งได้ 2ลักษณะคือ อ้างอิงจากบทกวีทั้งบทและอ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน

การนำบทกวีมาอ้างอิงเพียงบางส่วนในบางกรณีนั้นทำให้อารมณ์ ความรู้สึก และความหมายของบทกวีแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิมแต่กลมกลืนไปกับบริบทใหม่ในบทละคร

และคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงในบทละครโนคือทำให้บทละครนั้นๆเพิ่มความไพเราะ ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านบทละครสามารถโยงความคิดเข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้นการอ้างอิงวรรณคดียังทำให้ภาพพจน์ และความหมายในบทละครชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ภาษาตะวันออก	ลายมือชื่อนิสิต.....……
สาขาวิชา ภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....…….
ปีการศึกษา 2544	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....…….

4280268322 : MAJOR: JAPANESE LANGUAGE AND LITERATURE

KEY WORD ALLUSIONS/ ISE MONOGATARI/ NOH THEATRE/ KAKITSUBATA/ UNRIN'IN

SUNISA TAMMAWIWAT : ALLUSIONS IN THE *ISE MONOGATARI* PLAYS OF THE NOH THEATRE, THESIS ADVISOR :ASST.PROF.SAOWALAK SURIYAWONGPAISAL, Ph.D.,THESIS CO-ADVISOR:RANGSIMA BOONSINSUKH, Ph.D., 168 pp.

ISBN 974-03-1081-8

This thesis aims at studying 3 texts of the *Ise monogatari* plays of the Noh theatre: Kakitsubata,Unrin'in:a new version and Unrin'in:an old version in order to know the means of literary allusions as well as to evaluate their literary values.

The study comes up with two means of literary allusions as follows:

1.prose allusions

2.poetic allusions which can be divided into full and partial allusions.

Partial poetic allusions, in some cases, create emotion different from the original poems, but harmonize with the new context in the play.

The literary values of allusions in Noh plays include more beautiful images and emotional impact on the readers. The readers can also associate idea and understand the play precisely and quickly. Moreover, the allusions can also reinforce the play's images and meanings.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department : Eastern Languages Student's signature.....

Field of study : Japanese Language and Literature Advisor's signature.....

Academic year 2001 Co-Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงไม่สามารถสำเร็จลงได้หากขาดความอนุเคราะห์จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล ผู้เป็นทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิชาภาษาญี่ปุ่นโบราณจนทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ที่จะศึกษาวรรณคดีในสมัยโบราณได้ รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับละครโนในด้านต่างๆ นอกจากนี้ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ แนะนำตำรา เอกสาร แหล่งศึกษาค้นคว้าข้อมูล ให้ความอนุเคราะห์ยืมตำราและเอกสารส่วนตัวที่มีประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ความเอาใจใส่ในการตรวจแก้วิทยานิพนธ์อย่างละเอียดถี่ถ้วนทุกหน้า รวมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความอนุเคราะห์ดังกล่าวและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.รังสิมา บุญสินสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ซึ่งได้ให้คำปรึกษาแนะนำต่างๆในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณศาสตราจารย์ Narita Mamoru และศาสตราจารย์ Mikami Tadashi อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย Daitou Bunka ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระหว่างที่ท่านมาเป็นศาสตราจารย์อาคันตุกะบรรยายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและในระหว่างที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศญี่ปุ่น แม้กระทั่งท่านได้เดินทางกลับประเทศญี่ปุ่นไปแล้วก็ยังได้ติดต่อสอบถามความคืบหน้าผ่านทางจดหมายอิเลคทรอนิคส์

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์มณฑา พิมพ์ทอง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ ผู้เป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณมูลนิธิญี่ปุ่นที่ได้อนุเคราะห์ทุนให้ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์

และสุดท้ายขอขอบคุณ คุณ Kondou Kiyomi คุณ Katou Masashi รวมทั้งญาติพี่น้องและเพื่อนๆทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในการศึกษาตลอดมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย .....ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....จ
กิตติกรรมประกาศ.....ฉ
สารบัญ.....ช
บทที่
1.บทนำ.....1-16
ความเป็นมาของปัญหา.....1-3
วัตถุประสงค์การวิจัย.....3
แนวเหตุผล สมมติฐาน.....3
ขอบเขตการวิจัย.....3-4
วิธีการวิจัย.....4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....4-6
นิยามศัพท์.....6
ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....7-16

2.บทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ.....17-62
วรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ 17-18
บทละครและคำแปลบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ.....19-30
การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ.....31-62
กรณีการอ้างอิงจาก Ise monogatari..... 35-58
กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu.....58-59
กรณีการอ้างอิงจาก Gosenshuu.....59-61
กรณีการอ้างอิงจาก Hyakurenshoukai.....61-62
สรุป.....62

3.บทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่.....63-115
คำแปลบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่.....64-72
การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่.....73-115

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

กรณีการอ้างอิงจาก Ise monogatari……75-79
กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu……..79-98
กรณีการอ้างอิงจาก Genji monogatari……98-103
กรณีการอ้างอิงจาก Wakanroueishuu……103-110
กรณีการอ้างอิงจากบทกวีจีน……110-114
สรุป.....114-115

4.บทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม.....116-145
คำแปลบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม 117-124
การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม……125-145
กรณีการอ้างอิงจาก Gyokuyoushuu……..125-127
กรณีการอ้างอิงจาก Senzaishuu……127-128
กรณีการอ้างอิงจาก Ise monogatari……128-137
กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu……..138-143
กรณีการอ้างอิงจาก Shinkokinwakashuu……143-144
สรุป 145

5.คุณค่าทางวรรณศิลป์อันเกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน.....146-161

6.บทสรุป……162-163

รายการอ้างอิง.....164-165
บรรณานุกรม.....166-167
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 168

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ละครโนเป็นวรรณคดีการละครที่ถือกำเนิดขึ้นในสมัยคะมะกุระ-มุโระมะชิ(1186-1600) สำหรับบทละครโนนั้นเรียกว่า Youkyoku （謡曲） ละครโนมีประวัติความเป็นมาอันยาวนานดังที่เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาลได้กล่าวถึงประวัติวิวัฒนาการของละครโนว่า “ไม่อาจระบุได้ชัดเจนว่าละครโนเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด แต่หากจะนับว่ากำเนิดจากการแสดงซังงะกุ[1] แล้วละครโนก็มีอายุร่วมพันปีแล้ว ญี่ปุ่นได้รับการแสดงนี้มาตั้งแต่สมัยนะระ(645-794) ต่อมาในสมัยเฮะอิอัน(794-1185)นักแสดงซังงะกุเริ่มแสดงตามวัดและศาลเจ้าในงานเทศกาลทางศาสนาและได้พัฒนาการแสดงโดยนำดนตรีและการร่ายรำเข้ามารวมด้วย อีกทั้งรับอิทธิพลของศาสนาพุทธพัฒนาไปเป็นการแสดงเพื่อใช้อธิบายความหมายของพิธีกรรมทางศาสนาหรือเล่าเรื่องต่างๆเกี่ยวกับศาสนาพุทธอย่างง่ายๆให้สามัญชนเข้าใจ การแสดงนี้ได้ใช้ชื่อใหม่ว่าซะรุงะกุ สำหรับละครโนในปัจจุบันนั้นอาจกล่าวได้ว่าเริ่มเมื่อราว 600 ปีที่แล้วโดยคันอะมิ[2](1333-1384) กับ เสะอะมิ[3](1363? -1443?) ซึ่งเป็นนักแสดงซะรุงะกุ ทั้งสองคนซึ่งเป็นพ่อลูกกันนั้นได้นำท่าร่ายรำจากการร่ายรำที่เรียกว่า คุเซะมะอิ มาดัดแปลง และนำรูปแบบท่วงทำนองดนตรีในราชสำนักที่เรียกว่า กะงะกุ มาประยุกต์ใช้ อีกทั้งได้เพิ่มความประณีตงดงามและองค์ประกอบของความบันเทิง ทำให้ศิลปะนี้เปลี่ยนฐานะจากการแสดงในระดับชาวบ้านไปเป็นการแสดงคลาสสิค ภายใต้การอุปถัมภ์ของโชกุนผู้ปกครองประเทศตลอดสมัยมุโระมะชิ (1333-1600) และสมัยเอะโดะ(1600-1868)ชื่อซะรุงะกุได้เปลี่ยนชื่อเป็นฌินซะรุงะกุ และเป็น ซะรุงะกุโนะโน จนในที่สุดใช้ชื่อว่า โน”[4]

---

[1] ซังงะกุถือกำเนิดในประเทศจีน หมายถึง การแสดงเบ็ดเตล็ดทุกอย่าง รวมทั้งการเล่นกล ละครสัตว์ การเลียนแบบท่าทาง

[2] คันอะมิ คิโยะท์ซุงุ Kan’ami Kiyotsugu（観阿弥清次）(1333-1384) นักแสดงละครโนและนักแต่งบทละครโน ตัวอย่างบทละครโนที่คันอะมิแต่งได้แก่ จิเน็นโกะจิ Jinenkoji （自然居士） โซะโตะบะโกะมะชิ Sotobakomachi（卒塔婆小町） มะท์ซุกะเสะ Matsukaze（松風）เป็นต้น

[3] เสะอะมิ หรือเสะอะมิ โมะโตะกิโยะ Zeami Motokiyo（世阿弥元清）(1363?-1443?)นักแต่งบทละครโนที่มีชื่อเสียง เป็นลูกชายของคันอะมิ คิโยะท์ซุงุ เป็นผู้ริเริ่มในการให้ความสำคัญกับสุนทรียภาพที่เรียกว่ายูเง็ง โดยผ่านสื่อของการใช้บทประพันธ์ที่ไพเราะสละสลวย นอกจากแต่งบทละครโนแล้วยังเขียนทฤษฎีเกี่ยวกับบทละครโนเป็นจำนวนมากซึ่งมีอิทธิพลอย่างสูงต่อคนรุ่นหลัง ตัวอย่างบทละครโนที่เสะอะมิแต่ง ได้แก่ ทะกะซะโงะ Takasago（高砂） ทะมุระ Tamura（田村） ยะฌิมะYashima（八島） อิสุท์ซุ Izutsu（井筒） ฮะโงะโระโมะ Hagoromo（羽衣） เป็นต้น

[4] ฟูฌิกะเด็น ทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของ เสะอะมิ แปลโดย เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล , (กรุงเทพฯ:บำรุงสาส์น,2533)

จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานดังกล่าว ละครโนจึงถือเป็นศิลปะการแสดงที่เก่าแก่ ทั้งภาษาที่ปรากฏในบทละครโนก็เป็นภาษาเก่าในสมัยโบราณ คำศัพท์ต่างๆรวมทั้งไวยากรณ์ก็มีความแตกต่างไปจากภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในปัจจุบัน จึงทำให้ละครโนเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยาก นอกจากนี้ในบทละครโนยังมีการอ้างอิงบทกวีหรือเรื่องราวจากวรรณคดีต่างๆมากมาย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้บทละครนั้นเพิ่มความไพเราะมากยิ่งขึ้น ในบทละครเรื่องหนึ่งอาจพบการอ้างอิงบทกวีนับสิบบท เช่น เรื่องอุนรินอินฉบับปัจจุบันซึ่งมีที่มาหรือเค้าโครงเรื่องจากวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินั้นนอกจากจะมีการอ้างอิงบทกวีจากอิเซะ โมะโนะงะตะริเองแล้วยังอ้างอิงบทกวีจากโคะกิงวะกะฌูอีก 9 บท บทกวีจากวะกังโรเอะอิฌู 5 บท บทกวีจีน 1 บท และยังอ้างอิงเนื้อเรื่องในบทนำจากโคะกิงวะกะฌู 1 ตอนรวมทั้งอ้างอิงเนื้อเรื่องจากวรรณคดีเรื่องเก็นจิโมะโนะงะตะริอีก 1 ตอนด้วย

การจะศึกษาบทละครโนให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถ่องแท้นั้น นอกจากจะต้องศึกษาคำศัพท์และไวยากรณ์โบราณแล้ว ยังมีความจำเป็นต้องศึกษาแหล่งที่มาของบทละครเรื่องนั้นเพื่อให้เข้าใจโครงเรื่องรวมทั้งต้องศึกษาบทกวีและวรรณคดีที่ถูกนำมาอ้างอิง เพื่อที่ผู้ศึกษาจะได้เข้าใจภาพพจน์โดยรวมของเรื่องและซาบซึ้งในคุณค่าทางวรรณศิลป์ด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เป็นภาษาญี่ปุ่นเกี่ยวกับบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะและอุนรินอินนั้น ไม่มีเอกสารใดที่กล่าวถึงลักษณะวิธีการนำบทกวีจากวรรณคดีต่างๆมาอ้างอิงและผลที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีเหล่านั้นเลย ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาละครโนในประเทศไทยก็ยังอยู่ในวงจำกัด สำหรับเอกสารที่เป็นภาษาไทยที่เกี่ยวกับละครโนพบเพียงงานแปลของ เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล เรื่อง “ฟูฌิกะเด็น” อันเป็นทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของเสะอะมิผู้ซึ่งเป็นนักแต่งบทละครโนที่มีชื่อเสียง และงานที่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนนั้นพบเพียงบทละครเรื่อง “ทาคาซาโกะ” ในตำราประกอบการเรียนการสอนวิชาบทละครญี่ปุ่น 1 ของเสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล เรื่อง “ศึกษาบทละครโน” เท่านั้น นอกจากนี้พบงานแปลบทละครโนที่เป็นภาษาไทย 2 ฉบับคือ งานแปลของ จำนงค์ ทองประเสริฐ[5] ซึ่งแปลบทละครเรื่อง ”ยะมะอุบะ” ในหนังสือ เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ของ ไดเซตซ์ ที.สุสุกิ และงานแปลบทละครโนห์และเคียวเง็งของวรวัฒน์ กิจจารักษ์และสุวัฒนา อ่อนศิริ[6] โดยแปลบทละครจำนวนทั้งหมด 22 เรื่อง อย่างไรก็ตามงานแปลของจำนงค์นั้น ได้แปลมาจากภาษาอังกฤษ มีลักษณะ

---

[5] ไดเซตซ์ ที.สุสุกิ, เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ของ ไดเซตซ์ ที.สุสุกิ, แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ(ราชบัณฑิตยสถาน,2519), หน้า 319-332.

[6] วรวัฒน์ กิจจารักษ์และสุวัฒนา อ่อนศิริ, “บทละครโนห์และเคียวเง็ง”(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

การแปลเพื่อเก็บใจความสำคัญ มิได้คำนึงถึงคุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทละครและบทกวีต่างๆในบทละคร จึงทำให้ขาดอรรถรสของบทละครไป สำหรับเรื่องอื่นๆนั้นไม่พบงานวิจัยที่เป็นภาษาไทยอีก ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่น้อยมาก

งานวิจัยฉบับนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยฉบับแรกในประเทศไทยที่ศึกษาและวิเคราะห์ถึงลักษณะวิธีการอ้างอิงบทกวีต่างๆทีละบทๆโดยวิเคราะห์และตีความจากบทกวีเดิม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับบทกวีที่มาปรากฏอยู่ในบทละครโน 2 เรื่องดังกล่าว อันจะทำให้เข้าใจถึงเนื้อหาและภาพพจน์โดยรวม รวมทั้งซาบซึ้งถึงคุณค่าของบทละคร ไม่เพียงแต่คุณค่าในฐานะงานศิลปะทางด้านภาษา ละครโนยังทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นผลงานสะท้อนความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติญี่ปุ่นในสมัยมุโระมะชิด้วย ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยนี้จะเป็นสิ่งที่ช่วยขยายวงการศึกษาบทละครโนในประเทศไทยให้แพร่หลายขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในบทละครโนและเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีประเภทการละครต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษา

1.วิธีการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆในบทละครโนที่มีที่มาจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ
2.คุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน

แนวเหตุผล สมมติฐาน

1.วิธีการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนมีทั้งการอ้างอิงจากบทกวีทั้งบทและอ้างอิงเพียงบางส่วนของบทกวี และการนำบทกวีมาอ้างอิงเพียงบางส่วนในบางกรณีทำให้อารมณ์ ความรู้สึก และความหมายของบทกวีแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิมแต่กลมกลืนไปกับบริบทใหม่ในบทละคร

2. การอ้างอิงวรรณคดีสามารถเพิ่มคุณค่าทางวรรณศิลป์ ทำให้บทละครโนสื่อความหมายได้กว้างไกลและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

บทละครโนที่มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริมีทั้งหมด 6 เรื่องคือ อุคน Ukon（右近） อุนรินอิน Unrin'in （雲林院）คะกิทซุบะตะ Kakitsubata （杜若）อิสุท์ซุ Izutsu（井筒） ซุมิดะงะวะ Sumidagawa（隅田川） และ โอะฌิโอะ Oshio（小塩）

งานวิจัยฉบับนี้ได้เลือกบทละครจากจำนวน 6 เรื่องมาวิจัย 2 เรื่อง 3 สำนวนคือ คะกิท์ซุบะตะและอุนรินอิน เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีชื่อเสียง นิยมนำมาแสดง มีเนื้อหาที่คล้ายกันโดยกล่าวถึงดอกไม้ทั้ง 2 เรื่อง และเป็นเรื่องที่มีผู้ศึกษาวิจัยเป็นจำนวนน้อย

อนึ่งเรื่องอุนรินอินนั้นมี 2 สำนวนคือสำนวนฉบับเดิมซึ่งไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่จากต้นฉบับที่ค้นพบนั้นเสะอะมิเป็นผู้คัดลอกและอีกสำนวนหนึ่งเป็นฉบับใหม่ที่เสะอะมิเป็นผู้แต่งขึ้นมาใหม่

วิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและหนังสือ(Documentary Research) เป็นส่วนใหญ่ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1.รวบรวมและศึกษาบทละครโนทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นภาษาญี่ปุ่นโบราณและข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นภาษาญี่ปุ่นปัจจุบันและภาษาอังกฤษ

2.แปลบทละครจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นโบราณเป็นภาษาไทย

3.ศึกษาวรรณคดีที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครโน แปลเป็นภาษาไทย วิเคราะห์วิธีการอ้างอิงวรรณคดีนั้นๆ

4.ศึกษาคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน

5.สรุปผล เรียบเรียงข้อมูลและนำมาเขียนวิทยานิพนธ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.ทำให้เข้าใจวิธีการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน

2.ทำให้เข้าใจถึงคุณค่าทางวรรณศิลป์ของบทละครโนที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีและเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าบทละครโนในเรื่องอื่นต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

1.ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาภาษาญี่ปุ่น(ผศ.ดร.กัลยาณี สีตสุวรรณ ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์ ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์(ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณียนาวิน) และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย(ผศ.ดุษฎีพร ชำนิโรคศานต์)คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวนี้ กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน(อักษรโรมะจิ)เป็นอักษรไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับคำบางคำที่ใช้กันเป็นที่แพร่หลายมากแล้ว เช่น ซากุระ เกียวโต ฟูจิ ฟูจิวะระ เฮอัน ผู้วิจัยได้ใช้ตามความนิยมโดยไม่นำระบบถอดอักษรดังกล่าวมาใช้

สระ

อักษรโรมะจิ (สระเสียงสั้น สระเสียงยาว)	อักษรไทย
a,a	อะ, อา
i,ii	อิ ,อี
u,u	อุ ,อู
e,e	เอะ, เอ
o,o	โอะ ,โอ
-ya,-ya	เอียะ ,เอีย
-yu,-yu	อิว ,อีว
-yo,-yo	เอียว, เอียว

พยัญชนะ

อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
p เมื่อเกิดที่ต้นคำ	พ
เมื่อเกิดที่อื่น	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
เมื่อเกิดที่อื่น	ต
ts	ท์ซ
ch	ช
d	ด
n	น
n(ที่เป็นพยัญชนะก่อพยางค์ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด)	
เมื่อเกิดหน้า p,m,b	ม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อเกิดหน้า k,g,w	ง
เมื่อเกิดที่อื่น	น
n'(ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
sh	ฌ
z	ส
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง
h	ฮ

2.คำหรือข้อความที่เป็นภาษาญี่ปุ่นเมื่อกล่าวเป็นครั้งแรกจะกำกับอักษรภาษาญี่ปุ่นไว้ด้วย

3.ข้อความที่เป็นตัวเอียงและเป็นตัวหนาในคำแปลบทละครคือส่วนที่มีการอ้างอิงจากวรรณคดีต่างๆ ซึ่งได้กำกับสัญลักษณ์# และตัวเลขไว้ด้วยว่าเป็นการอ้างอิงครั้งที่เท่าไหร่ในบทละครเรื่องนั้นๆ เช่น การอ้างอิงครั้งที่ 1 จะใช้สัญลักษณ์ #1 การอ้างอิงครั้งที่ 2 จะใช้สัญลักษณ์ #2 เป็นต้น

4.การแปลบทกวีในบทละครให้เป็นบทกวีภาษาไทยนั้นได้ใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพ (บทกวีญี่ปุ่น waka （和歌） บทหนึ่งมี 2 บาท บาทแรกมี 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 5 พยางค์ วรรคที่2 มี 7 พยางค์ วรรคที่ 3 มี 5 พยางค์(5-7-5) และบาทหลังมี 2 วรรค วรรคที่ 1 มี 7 พยางค์ วรรคที่ 2 มี 7 พยางค์ (7-7))การแปลบทกวีนั้นบางบทสามารถแปลให้เป็นบทกวีภาษาไทยโดยครอบคลุมใจความทั้งหมดได้ใน 1 บท (กลอนสุภาพ 1 บทมี 2 บาท บาทละ 2 วรรค วรรคละ 8 พยางค์ บางวรรคอาจมีมากหรือน้อยกว่า 8 พยางค์)บางบทต้องแปลเป็นบทกวีภาษาไทยถึง 2 บท ในขณะที่บางบทสามารถแปลเพียง 1 บาทก็ครอบคลุมใจความได้ทั้งหมด) และการแปลบทกวีรวมทั้งบทละครทั้งหมดในงานวิจัยฉบับนี้เป็นงานแปลของผู้วิจัยเองทั้งหมด

นิยามศัพท์

การอ้างอิงวรรณคดี หมายถึง การอ้างอิงบทกวี ข้อความและเรื่องราวจากวรรณคดีเรื่องต่างๆ ทั้งนี้ไม่รวมถึงการอ้างอิงจากหนังสือประเภทอธิบายวรรณคดี และการอ้างอิงนั้นอาจเป็นการอ้างอิงบางส่วนหรือเป็นการคัดลอกมาทั้งหมดก็ได้

ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแต่งบทละครโนและการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนที่สำคัญได้แก่ หนังสือซันโด[7] Sandou （三道） หรือ Nohsakusho คำว่า Sandou หมายถึงองค์ประกอบในการแต่งบทละคร 3 ประการอันได้แก่ ฌุ Shu （種） ซะกุ Saku （作） โฌะ Sho （書） ซึ่งเสะอะมิเป็นผู้แต่งทฤษฎีดังกล่าวนี้ขึ้น

เสะอะมิกล่าวว่า ฌุคือแหล่งที่มาของบทละครโน ซึ่งเสะอะมิได้อธิบายถึงวิธีการเลือกตัวละครเอก ว่าควรเลือกจากตัวละครที่มีความเกี่ยวข้องกับการร่ายรำและการขับร้องบทกวี ตัวอย่างตัวละครชาย เช่น นะริฮิระ Narihira （業平） คุโระนุฌิ Kuronushi （黒主） เก็นจิ Genji （源氏） ตัวละครหญิง เช่น อิเซะ Ise （伊勢） โคะมะชิ Komachi （小町） กิโอ Giou （祇王） กิโจะ Gijo （祇女） ฌิสุกะ Shizuka （静） เฮียะกุมัน Hyakuman （百万） ตัวละครเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในด้านการแต่งบทกวี บ้างก็มีชื่อเสียงในการร่ายรำ บทละครที่แต่งขึ้นโดยใช้ตัวละครเหล่านี้จะมีผลทำให้การแสดงละครโนนั้นเป็นธรรมชาติ นอกจากตัวละครทั้งชายและหญิงซึ่งเป็นบุคคลชั้นสูงที่ได้กล่าวมาแล้ว ตัวละครที่เป็นนักแสดงเช่น จิเน็นโกะจิ Jinen Koji （自然居士） คะเงะท์ซุ Kagetsu （花月） โทงัน โกะจิ Tougan Koji （東岸居士） เซะอิงัน โกะจิ Seigan Koji （西岸居士） ก็มีความเหมาะสมที่จะนำมาเป็นตัวละครเอกในบทละครโนเช่นกัน

ซะกุ คือโครงสร้างของบทละครโน ซึ่งยึดหลัก โจะ ฮะ คิว Jo Ha Kyuu （序破急） ซึ่งมีทั้งหมด 5 ตอน โจะ มี 1 ตอน คือเริ่มตั้งแต่ตัวรองปรากฏตัวจนกระทั่งร้องบทบรรยายการเดินทางว่าได้เดินทางมาถึงจุดหมายปลายทาง ฮะ มี 3 ตอนคือ 1.เมื่อตัวเอกปรากฏตัวจนกระทั่งร้อง ageuta 2.ตัวเอกเจรจาโต้ตอบกับตัวรอง 3.บทร้องของตัวเอกและคอรัส และคิวมี 1 ตอนซึ่งจะเป็นการร่ายรำ

โฌะ คือการเขียนบทละคร ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.ต้องเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับลักษณะนิสัยของตัวละคร

2.ต้องเลือกใช้บทกวีที่เป็นที่รู้จักกันดีและเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องราวในบทละคร

3.เลือกใช้ชื่อสถานที่ที่เป็นที่รู้จักกันดีในบทกวีญี่ปุ่น หากชื่อเรื่องเป็นสถานที่ในประวัติศาสตร์ก็ต้องเลือกใช้บทกวีที่มีชื่อเสียงที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ และนำมาใส่ไว้ในตอนที่3 ของฮะ

4.คำหรือบทกวีที่มีชื่อเสียงต้องนำมาใส่ไว้ในบทของตัวเอก

นอกจากหนังสือซันโดแล้ว เสะอะมิยังได้กล่าวถึงเหตุผลในการนำวรรณคดีมาอ้างอิงในบทละครโนไว้ในหนังสือฟูฌิกะเด็น ในบทที่ 6 แห่งคะเด็นว่าด้วยการเข้าถึงฮะนะว่า

---

[7] Omote,Akira and Katou, Shuuichi,Zeami Zenchiku (Tokyo:Iwanamishoten,1974),pp.134-144.

> “การเขียนบทละครโนเป็นชีวิตจิตใจแห่งศิลปะนี้ ถึงแม้จะไม่ได้ถึงกับมีความรู้อะไรดีเป็นพิเศษ หากมีเทคนิคอยู่บ้างก็จะสามารถเขียนบทละครโนที่ดีได้... ที่สำคัญเป็นพิเศษคือเรื่องแรกในรายการแสดง เรื่องแรกนี้จะต้องมีแหล่งที่มาที่เชื่อถือได้ และเป็นเรื่องราวที่มีความเป็นมาเป็นที่รู้จักกันดี... พอถึงเรื่องที่สองหรือเรื่องที่สามควรพยายามใช้คำที่ไพเราะสละสลวย เพื่อให้ลักษณะการแสดงมีความน่าสนใจโดยพยายามสอดแทรกลักษณะเช่นนี้ลงในบทประพันธ์ให้มากที่สุด ยกตัวอย่างเช่นถ้าชื่อของบทละครเป็นชื่อของสถานที่ที่มีชื่อเสียงหรือโบราณสถาน ก็ควรจะนำบทกวีนิพนธ์จีนหรือญี่ปุ่นที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่นั้นและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีมาใส่ไว้ในตอนสำคัญของเรื่องเป็นหลัก...นอกจากนี้จะเป็นการดีที่จะเลือกบทกวีนิพนธ์จีนหรือญี่ปุ่นที่มีความงดงาม และสื่อความหมายกับผู้ชมได้ทันที เมื่อนำคำประพันธ์ที่งดงามมาผสมผสานกับท่าแสดงแล้วตัวละครก็จะมีลักษณะงามสง่าขึ้นมาได้เองอย่างน่าประหลาด...” [8]

นอกจากทฤษฎีดังกล่าวมาแล้วยังมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน ซึ่งได้มีผู้รวบรวมไว้เป็นจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตามลักษณะของการรวบรวมนั้นเป็นเพียงการให้ข้อมูลว่าบทละครโนแต่ละเรื่องนั้นมีที่มาจากวรรณคดีเรื่องใดและตอนใดบ้าง หรือกล่าวในลักษณะว่าบทละครโนเรื่องนั้นๆอ้างอิงบทกวีจากที่ใดบ้างเท่านั้น มิได้มีการวิเคราะห์ถึงลักษณะของการอ้างอิงและผลที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีและบทกวีเหล่านั้นแต่อย่างใด เอกสารและงานวิจัยเหล่านั้นได้แก่

บทความ Youkyoku no Shizai（謡曲の資材）ของ Sanari Kentarou [9]（左成健太郎）ที่ได้กล่าวถึงที่มาของบทละครโนว่ามีที่มาจากวรรณคดีต่างๆดังนี้ 1.เทพนิยาย 2.มันโยฌู [10]

---

[8] ฟูฌิกะเด็น ทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของ เสะอะมิ, แปลโดย เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (กรุงเทพฯ:บำรุงสาส์น,2533),หน้า 153-157.

[9] Sanari Kentarou. Youkyoku no Shizai.In Nogami Toyoichirou (ed.), Nohgaku Zensho Vol.3. pp. 66-108.Tokyo:Tokyosogensha,1980.

[10] มันโยฌู Manyoushuu （万葉集） เป็นหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่น มี 20 เล่ม จำนวน 4496 บท สันนิษฐานว่าผู้รวบรวมมีหลายคน และผู้รวบรวมในขั้นสุดท้ายคาดว่าคือ Ootomo Yakamochi ผู้แต่งบทกวีมีทุกชนชั้นอาชีพ นับตั้งแต่จักรพรรดิ จักรพรรดินี พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ทหาร เกษตรกร ไปจนถึงขอทาน มีทั้งที่ทราบชื่อผู้แต่งและไม่ทราบ รวมแล้วประมาณ 500 คนจากทุกภาคของประเทศ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆดังนี้

1.Soumon เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก การไต่ถามทุกข์สุข และการบอกเจตจำนง ทั้งระหว่างชายหญิง พ่อแม่ลูก พี่น้อง เพื่อน เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่เป็นการโต้ตอบระหว่างชายหญิง เกี่ยวกับความรัก

2.Banka เป็นการแต่งไว้อาลัยให้กับผู้ตาย กล่าวถึงความโศกเศร้าในการจากไปของผู้ตาย

3.หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นที่แต่งขึ้นตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ 4.อิเซะ โมะโนะงะตะริ 5.เก็นจิ โมะโนะงะตะริ [11] 6.วรรณคดีประเภทนิยายปนบทกวีและเรื่องเล่า 7.วรรณคดีประเภทนิยายสงคราม 8.กิเกะอิกิ[12] และโซะงะ โมะโนะงะตะริ[13] 9.ตำนาน 10. เรื่องเล่าจากต่างประเทศ 11.บทละครโนที่ไม่ทราบที่มา นอกจากบทความนี้จะกล่าวถึงวรรณคดีอันเป็นที่มาของบทละครโนแล้วก็ยังได้ยกตัวอย่างชื่อเรื่องบทละครโนในแต่ละหัวข้อไว้ด้วย

หนังสือ Waka to Youkyoku [14] （和歌と謡曲） ของ Matsuda Tamotsu （松田存） กล่าวถึงบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นที่ใช้อ้างอิงในบทละครโนจำนวน 250 เรื่อง โดยแยกว่าบทละครแต่ละเรื่องนั้นได้อ้างอิงบทกวีญี่ปุ่นจากบทใดและจากวรรณคดีเรื่องใดบ้าง ได้มีการแจกแจงออกเป็นตารางให้เห็นชัดเจน วรรณคดีเหล่านั้นได้แก่ มันโยฌู และหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นที่แต่งขึ้นตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ 21 เล่ม ได้แก่ Kokinwakashuu （古今集） Gosenshuu （後千集） Shuuishuu （拾遺集） Goshuuishuu （後拾遺集） Kinyoushuu （金葉集） Shikashuu （詞花集） Senzaishuu （千載集） Shinkokinwakashuu （新古今集） Shinchokusenshuu （新勅撰 集） Shokugosenshuu （続後選集） Shokukokinwakashuu

---

3.Zouka เนื้อหาไม่ได้จัดอยู่ใน 2 ประเภทที่กล่าวมา เช่น การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ทั่วๆไปของผู้คนในสมัยนั้น การบรรยายการเสด็จประพาสยังสถานที่ต่างๆ การบรรยายฤดูการทั้ง 4 เป็นต้น

[11] ผู้แต่งคือMurasaki Shikibu （紫式部） ไม่ทราบวันเดือนปีเกิดที่ชัดเจน เป็นธิดาของ Fujiwara Tametoki ซึ่งเป็นกวีและนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง มารดาคือบุตรสาวของ Fujiwara Tamenobuno Genji monogatari เป็นนิยายเรื่องยาว มี 54 ตอน เนื้อเรื่องแบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆคือ ส่วนที่ 1 กล่าวถึงกำเนิดของ Genji จนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มผ่านการอบรมและชีวิตเต็มไปด้วยระเบียบแบบแผนแห่งสังคมชั้นสูง เป็นชายหนุ่มที่เฉลียวฉลาด เก่งกาจในศิลปะต่างๆ เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ผ่านความรักกับสตรีมากหน้าหลายตาที่มีทั้งสุขและทุกข์ มีทั้งที่ถูกทำนองคลองธรรมและผิดศีลธรรม หลังจากนั้น Genji ได้พบกับนางในฝันคือ Murasaki no Ue และได้ใช้ชีวิตร่วมกันในที่สุด ส่วนที่ 2 ช่วงนี้ Genji ได้ขึ้นเป็นรองจักรพรรดิมีมเหสีองค์หนึ่งซึ่งลักลอบเป็นชู้กับชายหนุ่มผู้หนึ่งเหมือนที่ Genji เคยเป็นชู้กับสนมของพระราชบิดา หลังจากนั้น Genji ต้องทนทุกข์กับการจากไปของ Murasaki no Ue ส่วนที่ 3 ตัวละครเอกเป็นลูกชายของ Genji ชื่อ Kaoru และ Yuugiri รวมทั้งหลานชื่อ Niou no Miya (กาญจนา ประสพเนตร,วิวัฒนาการวรรณคดีญี่ปุ่น(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2536),หน้า21-22.)

[12] กิเกะอิกิ Gikeiki （義経記） มี 8 เล่ม สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นราวต้นสมัย Muromachi ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชะตากรรมของ Minamoto Yoshitsune น้องชายของ Minamoto Yoritomo ซึ่งเคยเป็นนักรบที่รุ่งโรจน์แต่กลับประสบกับความเสื่อมลาภเสื่อมยศในช่วงสมัย Muromachi นอกจากการสู้รบแล้วเนื้อหายังกล่าวถึงความรัก ความภักดี การพลัดพราก การตายจากกัน ซึ่งให้อารมณ์สะเทือนใจผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

[13] โซะงะ โมะโนะงะตะริ Soga monogatari （曾我物語） มี 12 เล่ม เป็นเรื่องราวการตามล้างแค้นของสองพี่น้องตระกูลโซะงะ Soga คือ Juuro(Sukenari) และ Gorou(Tokimune) ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นช่วงปลายสมัย Kamakura ต่อเนื่องถึงสมัยMuromachiโดยนำเรื่องราวมาจากเรื่องจริงที่ปรากฏในประวัติศาสตร์

[14] Matsuda Tamotsu, Waka to Youkyoku (Tokyo:Oufuusha, 1987)

（続古今集 ） Shokushuuishuu （続拾遺集） Shingosenshuu （新後選集） Gyokuyoushuu （玉葉集） Shokusenzaishuu（続千載集） Shokugoshuuishuu （続千載集） Fuugashuu （風雅集） Shinsenzaishuu（新千載集） Shinshuuishuu（新拾遺集） Shingoshuuishuu（新後拾遺集） Shinshokukokinwakashuu（新続古今集）

นอกจากบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นแล้ว Miyahara Shigeru （宮原繁） ได้รวบรวมบทกวีนิพนธ์จีนต่างๆที่ใช้อ้างอิงในบทละครโนไว้ใน Youkyokubun de Yomu Chuugoku Shiwa Shidan[15]（謡曲文で読む中国詩話史談）รวมทั้งงานของ Serikawa Tomoo（芹川鞆生） และ Iizuka Erito （飯塚恵理人） ซึ่งได้รวบรวมบทละครโนเฉพาะที่อ้างอิงบทกวีจากหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์จีนและญี่ปุ่นชื่อ Wakanroueishuu[16] （和漢朗詠集）ไว้ในหนังสือ Youkyoku no Wakanroueishuu Juyou[17]（謡曲の和漢朗詠集受容）โดยแจกแจงบทละครแต่ละเรื่องว่านำบทกวีจากตอนใดในหนังสือ Wakanroueishuu มาอ้างอิงบ้าง

ในบทความYoukyoku to Kanshi（謡曲と漢詩）นั้น Sanari Kentarou[18] กล่าวถึงกวีผู้แต่งบทกวีจีนที่ถูกนำไปใช้อ้างอิงในบทละครโนมากที่สุดคือ Hakurakuten（白楽天） บทกวีของเขาถูกนำไปใช้อ้างอิงมากเป็นจำนวนถึง 1 ใน 3 ของบทกวีจีนทั้งหมด ส่วนกวีอื่นๆ ได้แก่ Sugawara Michizane（菅原道真） และ Sugawara Fumitoki（菅原文時） เป็นต้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหนังสือรวมบทกวีจีนที่ถูกนำไปใช้อ้างอิงในบทละครโนเป็นจำนวนมากคือ Wakanroueishuu นอกจากนี้แล้ว Sanari กล่าวว่าในบทละครโนยังได้อ้างอิงบทกวีจีนจากหนังสือต่างๆเหล่านี้ เช่น Shinsenroueishuu[19]（新撰朗詠集） Hyakurenshoukai[20]（百錬抄解） Shikyou[21]（詩経） Kankegoshuu[22]（菅家後集）เป็นต้น

---

[15] Miyahara Shigeru, Youkyokubun de Yomu Chuugoku Shiwa Shidan (Tokyo, 1991)

[16] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นและจีน มี 2 เล่ม รวบรวมเสร็จประมาณปี 1012 ผู้รวบรวมคือ Fujiwara Kintou（藤原公任）โดยรวบรวมจากบทกวีจีน 588 บท (ส่วนใหญ่เป็นบทที่มี 2 วรรค วรรคละ 7 คำ) และบทกวีญี่ปุ่นจำนวน 216 บท เนื้อหาแบ่งออกเป็นฤดูกาลต่างๆคือ ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูใบไม้ร่วง ฤดูหนาว และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

[17] Serikawa, Tomoo and Iizuka, Erito, Youkyoku no Wakanroueishuu Juyou (Tokyo:Yuuseidou,1993)

[18] Sanari Kentarou. Youkyoku to Kanshi.In Nogami Toyoichirou (ed.), Nohgaku Zensho Vol.3. pp. 149-169.Tokyo:Tokyosogensha,1980.

[19] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์จีนและญี่ปุ่น มี 2 เล่ม รวบรวมโดย Fujiwara Mototoshi（藤原基俊） เป็นการแต่งเลียนแบบหนังสือ Wakanroueishuu

สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครโนเรื่องคะกิทซุบะตะและอุนรินอินนั้นเท่าที่ค้นพบมีดังต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทละครเรื่องคะกิทซุบะตะที่ค้นพบนั้นมีงานวิจัยหัวข้อ Youkyoku Kakitsubata ni okeru Isemonogatari no kyouju ni kan suru kenkyuu[23] (謡曲「杜若」における「伊勢物語」の享受に関する研究) ที่เขียนโดย Itou Hayao (伊藤颯夫) ซึ่งมี 2 ฉบับ ฉบับแรกนั้นได้อ้างถึงงานเขียนของ Itou Masayoshi ใน Youkyokushuu มีเนื้อหาสำคัญคือ 1. กล่าวถึงผู้แต่งบทละครเรื่องนี้โดยสันนิษฐานว่าอาจเป็นคมปะรุ เส็นชิกุ[24] 2.กล่าวถึงโครงสร้างของบทละครเรื่องนี้ว่านำมาจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ ตอนที่ 7 ตอนที่ 8 และตอนที่ 9 หลังจากนั้นได้กล่าวถึงหนังสือเล่มต่างๆที่คัดลอกเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริในตอนที่ 9 ว่ามีการคัดลอกมาแตกต่างกันอย่างไร โดยได้ศึกษาจากงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริของนักวิชาการฉบับต่างๆดังนี้

1.“ Ise monogatari ni tsukite no kenkyuu(kouhonhen)” ของ Ikeda Kikan

2. “Ise monogatari ni tsukite no kenkyuu” ของ Ootsu Yuuichi

3. “Ise monogatari kouhon to kenkyuu” ของ Yamada Seiichi

สำหรับงานวิจัย Youkyoku Kakitsubata ni okeru Isemonogatari no kyouju ni kan suru kenkyuu ฉบับที่ 2 [25]นั้นกล่าวถึงโครงสร้างของบทละครเรื่องคะกิทซุบะตะว่าได้นำมาจากเนื้อเรื่องตอนต่างๆในวรรณคดีเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ มีการอธิบายความหมายในบทละครโดยตีความเปรียบเทียบ

---

[20] หนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยจักรพรรดิReizei (冷泉) (950-1011) กลางสมัยเฮอันจนถึงสมัยจักรพรรดิ Gofukakusa (後深草) (1243-1304)กลางสมัยคะมะกุระ ไม่ทราบชื่อผู้รวบรวม มีทั้งหมด 17 เล่ม

[21] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์จีนที่เก่าแก่ที่สุด รวบรวมขึ้นประมาณก่อนปี 1100-600 กล่าวกันว่าผู้รวบรวมคือ Koushi (孔子) มีบทกวี 311 บท แต่ในจำนวนนี้มี 6 บทที่มีแต่ชื่อหัวข้อเท่านั้น

[22] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์จีน รวบรวมเสร็จในปี 903 โดย Sugawara Michizane มี 1 เล่ม

[23] Itou Hayao, Youkyoku Kakitsubata ni okeru Isemonogatari no kyouju ni kan suru kenkyuu.In Matsumura Heiichirou(ed.),Takushoku Daigaku Ronshuu Vol.185,pp.325-348.Tokyo:Takushoku Daigaku Kenkyuujo,1990.

[24] Konparu Zenchiku (金春禅竹) (ประมาณ1405-1470) นักแสดงละครโนและนักแต่งบทละครโน ตัวอย่างบทละครโนที่ Zenchiku เป็นผู้แต่งได้แก่ เรื่องบะโฉ Bashou (芭蕉) ทะมะกะสุระ Tamakazura (玉葛) เป็นต้น

[25] Itou Hayao, Youkyoku Kakitsubata ni okeru Isemonogatari no kyouju ni kan suru kenkyuu.In Matsumura Heiichirou(ed.),Takushoku Daigaku Ronshuu Vol.196,pp.134-166.Tokyo:Takushoku Daigaku Kenkyuujo,1992.

กับหนังสือที่อธิบายวรรณคดีเรื่องดังกล่าวด้วย เช่น หนังสือ Isemonogatari nangishou[26] และหนังสือ Wakachikenshuu[27] เป็นต้น

นอกจากงานวิจัยของ Itou Hayao แล้วพบงานวิจัยเรื่องคะกิท์ซุบะตะ Sakuhin Kenkyuu (Kakitsubata)[28] （作品研究「杜若」） ของ Kanai Kiyomitsu（金井清光） ซึ่งได้เสนอแนวคิดสำคัญของดอกคะกิท์ซุบะตะในบทละครเรื่องนี้ว่า มีความหมายในลักษณะการอวยพรต่อผู้ชม เนื่องจากดอกคะกิท์ซุบะตะเป็นดอกไม้ที่ป้องกันสิ่งชั่วร้ายและภัยอันตรายได้ตามความเชื่อของชาวญี่ปุ่นที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ

Kanai กล่าวว่าในบรรดาบทละครที่ใช้แสดงกันอยู่ในปัจจุบันนั้นนอกจากเรื่องคะกิท์ซุบะตะแล้วยังมีอีกหลายเรื่องที่ได้กำหนดให้ shite เป็นวิญญาณของดอกไม้ เช่น เรื่องฟูจิ Fuji （藤） เรื่องอุเมะ Ume （梅） เป็นต้น หากไม่นับเฉพาะเรื่องที่นิยมใช้แสดงในปัจจุบันก็ยังมีอีกหลายเรื่องที่shite เป็นวิญญาณของดอกไม้ เช่น เรื่องยะมะบุกิ Yamabuki（山吹）เรื่อง โอะกินะงุซะ Okinagusa （翁草）เรื่องมะท์ซุอุระอุเมะ Matsuuraume（松浦梅） เรื่องฟูจินะมิ Fujinami（藤波）เรื่องท์ซุท์ซุจิ Tsutsuji （つつじ） เรื่องคิกุ Kiku（菊） เรื่องอะซะงะโอะ Asagao（朝顔）เป็นต้น และหากไม่นับเพียงเรื่องที่ shite เป็นวิญญาณของดอกไม้ ก็ยังมีบทละครที่ใช้แสดงในปัจจุบันที่ shite เป็นวิญญาณของพรรณไม้อีกหลายเรื่อง เช่นเรื่องทะกะซะโงะ Takasago（高砂） เรื่องบะโฉ Bashou（芭蕉）เรื่องยุเงียวยะนะงิ Yugyouyanagi（遊行柳）เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าบทละครที่มีตัวเอกเป็นพรรณพืชและดอกไม้นั้นมีเป็นจำนวนค่อนข้างมาก

เนื่องจากทั้งดอกคะกิท์ซุบะตะ และดอกอะยะเมะนั้นต่างก็เป็นพืชในตระกูลเดียวกัน ผลิบานในช่วงเวลาเดียวกันคือประมาณเดือนพฤษภาคม ในช่วงเวลาดังกล่าวมีเทศกาลที่สำคัญคือทังโกะโนะเซกกุ tango no sekku（端午の節句）ซึ่งเป็นวันฉลองการเจริญเติบโตสำหรับเด็กผู้ชาย ตรงกับวันที่ 5 เดือนพฤษภาคม บ้านที่มีเด็กผู้ชายจะประดับประดาด้วยธงรูปปลาคาร์พ ตุ๊กตาและหมวกนักรบ kabuto （兜） และในวันนี้ยังมีการนำดอกอะยะเมะมาปักไว้บนหลังคาบ้าน บ้างก็นำมาใส่ไว้ในอ่างอาบน้ำ บางท้องที่นำมาเสียบไว้ในผ้าที่ใช้ผูกคาดศีรษะ ด้วยลักษณะของใบนั้นยาวเรียวและมีปลายแหลม มองดูลักษณะคล้ายดาบจึงมีความเชื่อว่าดอกอะยะเมะนั้นสามารถขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่างๆได้ ซึ่งได้ปรากฏเรื่องราวดังกล่าวใน Makura no soushi[29] （枕草子）ด้วยว่า

---

[26] Ise monogatari nangishou เป็นหนังสืออธิบายเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari

[27] Waka chikenshuu เป็นหนังสือที่อธิบายเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari โดย Minamoto Tsunenobo (1016-97)

[28] Kanai Kiyomitsu, Noh no kenkyuu 2nd ed. (Tokyo:Oofuusha, 1972),pp.281-289.

[29] วรรณคดีประเภทความเรียง แต่งโดยเซะอิ โฉนะงน Sei Shounagon （清抄納言） แต่งเสร็จราวปี 1000 เนื้อหาแบ่งเป็น 300 บทโดยประมาณ แต่ละบทมีเนื้อความสั้นๆ แบ่งตามเนื้อหาได้ 3 ชนิดคือ 1.การบรรยาย

> ในเดือนพฤษภาคมนั้นเป็นเดือนที่มีเทศกาลเซกกุ ดอกโฌบุ(ดอกอะยะเมะ) และดอกโยะโมะงิ[30]เป็นต้นส่งกลิ่นหอม ตั้งแต่ในพระบรมมหาราชวังไปจนถึงบ้านเรือนผู้คนทั่วไป ต่างก็นำดอกไม้นั้นมาปักไว้เป็นเรื่องปกติธรรมดา...เหล่าคนหนุ่มสาวนำใบโฌบุมาเสียบ(ที่ศีรษะ)เล่นกัน บางคนนำมาประดับเสื้อผ้า มีการตัดกิ่งก้านออก เอารากที่ยาวๆมาผูกมัดรวมกันบ้าง ไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด ดูงดงามนัก[31]

คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าในสมัยเฮอันนั้นมีความเชื่อในการนำอะยะเมะมาประดับประดาบ้านทั้งในวังจนกระทั่งบ้านของบุคคลทั่วไป

นอกจากนี้ใน Tsurezuregusa[32] （徒然草） ยังกล่าวไว้อีกว่า Satsuki ayame fuku koro 五月菖蒲葺くころ ซึ่งก็หมายความว่า ในเดือนพฤษภาคมเป็นช่วงเวลาการปักดอกอะยะเมะ

เดือนพฤษภาคมนั้นนอกจากจะเรียกกันว่า Satsuki （五月） แล้วยังเรียกว่าImizuki （忌月 ） ด้วยซึ่งหมายถึงเดือนแห่งการรักษาศีล กล่าวคือในเดือนพฤษภาคมจะเป็นฤดูกาลของการทำนา เมื่อเข้าสู่เดือนพฤษภาคมเหล่าบรรดาสตรีที่ทำงานรับใช้เทพเจ้าแห่งการทำนานั้นก็จะเก็บตัวรักษาศีลอยู่ในบ้าน และเพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายต่างๆเข้ามาในบ้านได้ก็มีการนำเอาดอกอะยะเมะมาปักไว้บนหลังคาบ้านด้วยเช่นกัน

การนำเอาดอกอะยะเมะมาปักไว้บนหลังคาบ้านเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้ามาในบ้าน รวมทั้งการนำเอาดอกอะยะเมะมาใส่ไว้ในอ่างอาบน้ำหรือนำมาติดตัวโดยการเสียบไว้ในผ้าผูกคาดศีรษะก็ดี ต่างก็เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายซึ่งอาจหมายรวมถึงโรคภัยไข้เจ็บเข้าสู่ตัวคน ด้วยแนวความเชื่อเหล่านี้แม้ในบทละครจะเปลี่ยนจากดอกอะยะเมะเป็นดอกคะกิท์ซุบะตะก็ตาม แต่ดังที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นแล้วว่าต่างก็เป็นดอกไม้ในตระกูลเดียวกัน เมื่อนำมาสร้างเป็นบทละครก็ยังได้นำเอาแนวความเชื่อดังกล่าวมาด้วย โดยมีนัยเพื่อเป็นการอวยพรให้แก่ผู้ชมละครว่าไม่ให้มีสิ่งชั่วร้าย โรคภัยไข้เจ็บมากล้ำกรายนั่นเอง

ทิวทัศน์อันงดงามของธรรมชาติและป่าเขารวมทั้งแมลงและนกว่าในแต่ละฤดูมีสิ่งใดและที่ไหนสวยงามบ้าง 2.การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและจิตใจ 3.การเขียนในลักษณะบันทึกความเป็นไปของชีวิตในวัง

[30] ต้นหญ้าชนิดหนึ่ง ใช้ทำทั้งอาหารและยา ที่ประเทศจีนมีความเชื่อว่าต้นโยะโมะงินั้นใช้ป้องกันสิ่งชั่วร้ายได้เช่นเดียวกับต้นอะยะเมะ

[31] Matsuo, Satori andNagai, Kazuko,Makura no soushi 7th ed.(Tokyo:Shougakukan,1979)pp.129-130 .

[32] วรรณคดีประเภทความเรียง แต่งโดย Yoshida Kenkou （吉田兼好） (1283-1350) แต่งขึ้นในช่วงสมัยนัมโบะคุโจซึ่งอยู่ในช่วงสงคราม เนื้อหาแบ่งเป็นบทสั้นๆ มีทั้งสิ้น 243 บท กล่าวถึงสิ่งต่างๆหลายด้าน มีทั้งชื่นชมในความงามตามธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ การวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ปรัชญาทางพุทธศาสนาเป็นต้น

และมีงานวิจัยหัวข้อ The Translation of the Noh Play," Kakitsubata" by Ezra Pound and Ernest Fenollosa:A Study on the Image of the Kakitsubata Flower ของ Keiko Sekiguchi [33]ที่ศึกษาภาพพจน์ของดอกคะกิท์ซุบะตะจากงานแปลบทละครโนโดย Ezra Poundและ Ernest Fenollosa โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาบทแปลบทละครที่ Pound ได้แปลใหม่เปรียบเทียบกับบทแปลบทละครเดิมที่ Fenollosa และผู้ช่วยได้แปลเอาไว้ เนื่องจากบทละครเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา Fenollosa ได้แปลบทละครเรื่องนี้โดยเน้นไปที่พุทธศาสนิกชน แต่คะกิท์ซุบะตะในฉบับของ Pound นั้นอธิบายแนวความคิดในเรื่องการหลุดพ้นของมวลมนุษย์สำหรับสาธารณชนทั่วไป ไม่จำกัดเฉพาะพุทธศาสนิกชน

สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทละครเรื่องอุนรินอินนั้นมีดังนี้ Itou Masayoshi [34] （伊藤正義）ได้เขียนงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอุนรินอินไว้ 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนที่ 1 ได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของเนื้อหาในหนังสือที่คัดลอกบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับต่างๆเป็นจำนวน 19 ฉบับ โดยจำแนกลงในตารางให้เห็นชัดเจนและได้เปรียบเทียบโครงสร้างของบทละคร 2 ฉบับ คือ ฉบับเดิมและฉบับใหม่ว่ามีส่วนใดที่แตกต่างกันบ้าง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า สำนวนที่เป็นฉบับเดิมนั้นไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่จากต้นฉบับซึ่งพบที่วัด Houzanji （宝山寺）นั้นเสะอะมิเป็นผู้คัดลอก สำหรับฉบับใหม่เสะอะมิเป็นผู้แต่งขึ้นมาใหม่ โดยมีเนื้อหาในองก์แรกคล้ายคลึงกับฉบับเดิมแต่เนื้อหาในองก์ที่2ค่อนข้างแตกต่างกัน และส่วนที่ 2 ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของโครงเรื่องบทละครฉบับเดิมว่ามาจากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ตอนต่างๆ ได้แก่ตอนที่ 6,9,12,65 และ123 และกล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่างเนื้อเรื่องในบทละครกับวรรณคดีเรื่องดังกล่าว เช่นในบทละครได้กล่าวถึงชื่อหมู่บ้านอะฌิยะซึ่งคิมมิท์ซุอาศัยอยู่นั้นก็ได้ปรากฏอยู่ใน วรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ในตอนที่ 87 ซึ่งกล่าวถึงนะริฮิระกับหมู่บ้านอะฌิยะ และ Itou ยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดอุนรินอินกับพระมเหสีแห่งนิโจ เพราะตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏในบทละครฉบับเดิมนั้นกล่าวว่าวัดอุนรินอินเป็นที่พักกลางเขาของพระมเหสีแห่งนิโจ นอกจากนี้ Itou ยังได้วิเคราะห์บทกวีในบทละครว่าถูกนำมาอ้างอิงเพราะผู้แต่งบทกวีนั้นเกี่ยวข้องกับวัดอุนรินอิน เช่นบทกวีของพระโซะเซะอิ เพราะเหตุว่าพระโซะเซะอินั้นเคยอาศัยอยู่ที่วัดอุนรินอินดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นบทกวีเหล่านั้นยังมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องในบทละครด้วย

---

[33] Keiko Sekiguchi,The Translation of the Noh Play," Kakitsubata" by Ezra Pound and Ernest Fenollosa:A Study on the Image of the Kakitsubata Flower ,Memoirs of The Faculty of General Education Ehime Univ.No 21,pp.59-74.Matsuyama:Ehime Univ,1988.

[34] Itou Masayoshi, "Unrin'in" in Shouin Joshi Gakuin Daigaku Bungaku Kenkyuushitsu (ed) Bunrin ,pp.111-186.Koube: Shouin Joshi Gakuin Daigaku Bungaku Kenkyuukai,1966.

สำหรับงานวิจัยของ Nishino Haruo[35] （西野春雄） นั้นก็กล่าวถึงบทละครเรื่องอุนรินอินในลักษณะเดียวกับที่ Itou Masayoshi ได้เขียนไว้ กล่าวคือบทละครเรื่องนี้ได้อ้างอิงตัวละคร เวลา และสถานที่จากวรรณคดีเรื่อง Ise Monogotari และกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบทละครฉบับเดิมและบทละครฉบับใหม่ โดยเน้นถึงองก์ที่ 2 ในบทละครฉบับเดิมนั้นเป็นบทละครประเภทที่ตัวเอกเป็นยักษ์หรือภูติผีปีศาจ ในขณะที่ฉบับใหม่นั้นเป็นบทละครที่ตัวเอกเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านการแต่งบทกวี Nishino Haruo ตั้งข้อสังเกตว่าอาจได้รับอิทธิพลมาจากเรื่อง Oshio ในบทละครฉบับใหม่นั้นนอกจากจะมี Narihira เป็นตัวเอกในองก์ที่ 2 แล้วยังปรากฏ Hikaru Genji ซึ่งเป็นตัวเอกจากวรรณคดีเรื่อง Genji monogatari ในบทละครดังกล่าวด้วย เนื้อเรื่องในบทละครโนเรื่อง Oshio และ Kakitsubata นั้นกล่าวว่า Narihira เป็นพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำ และในบทละครโนเรื่อง Sumagenji ก็กล่าวว่า Hikaru Genji เป็นพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำด้วย ดังนั้น Nishino จึงตั้งข้อสังเกตว่าการที่ในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้ได้นำตัวเอกทั้ง 2 คน คือ Narihira และ Genji มากล่าวก็เพราะต่างก็เป็นตัวละครที่มีความสามารถทั้งทางด้านการแต่งบทกวีและการร่ายรำด้วยนั่นเอง

ในงานวิจัยฉบับเดียวกันนี้ Nishino ยังตั้งข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งบทละครฉบับใหม่ว่าอาจจะเป็น Kanze Nobumitsu[36]（観世信光） ซึ่งเหตุผลที่ Nishino นำมาสนับสนุนข้อสังเกตนี้ก็คือ ในหนังสือ Jikadennshou （自家伝抄）ของ Konparu Zenpou[37] นั้นไม่ปรากฏชื่อบทละครเรื่องอุนรินอินแต่อย่างใด เพราะในหนังสือเล่มดังกล่าวนั้นได้กล่าวถึงแต่บทละครเรื่องต่างๆที่ Konparu ได้นำมาแสดง ในขณะที่บทละครของ Nobumitsu ไม่ค่อยถูกกล่าวถึงนักมีกล่าวถึงเพียงเรื่อง Funabenkei ซึ่งอาจเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการแข่งขันระหว่าง 2 ตระกูลคือ ตระกูล Kanze และตระกูล Konparu แม้กระทั่งในปัจจุบันตระกูล Konparu ก็ไม่ได้นำบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้มาแสดงแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกับโครงสร้างของบทละครเรื่องอื่นที่ Nobumitsu แต่ง รวมทั้งการที่เขาแต่งบทละครเลียนแบบเรื่องต่างๆ เช่นแต่งเรื่อง Yoshinotenjin เลียนแบบเรื่อง Yoshinokoto ของ Motomasa[38] （元雅） หรือแต่งเรื่อง Yugyouyanagi โดยเลียนแบบเรื่อง Saigyouzakura

---

[35] Nishino Haruo, “Unrin’in,” in Kanze,pp.4-10. Tokyo:Hinoki shoten,1975.

[36] Kanze Nobumitsu(1435-1516)นักแสดงละครโนและนักแต่งบทละครโนสมัยมุโระมะชิตอนปลาย ตัวอย่างบทละครโนที่ Nobumitsuแต่งได้แก่ เรื่อง ทะมะอิ Tamai （玉井）ระโชมนRashoumon（羅生門）โมะมิจิกะริ Momijigari （紅葉狩）เป็นต้น

[37] Konparu Zenpou(ประมาณ 1454-1532)นักแสดงละครโนและนักแต่งบทละครโนสมัยมุโระมะชิตอนปลาย เป็นหลานของ Konparu Zenchiku ตัวอย่างบทละครโนที่ Zenpouแต่งได้แก่ เรื่อง อะระฉิยะมะ Arashiyama （嵐山）อิกุตะอะท์ซุโมะริ Ikuta Atsumori（生田敦盛）ฮะท์ซุยุกิ Hatsuyuki （初雪）เป็นต้น

[38] Kanze Motomasa(1400?-1432)นักแสดงละครโนและนักแต่งบทละครโนสมัยมุโระมะชิตอนกลาง เป็นลูกชายคนโตของเสะอะมิ ตัวอย่างบทละครโนที่ Motomasa แต่ง ได้แก่ เรื่อง ซุมิดะงะวะ Sumidagawa （隅田川） โยะโระโบะฉิ Yoroboshi（弱法師）เป็นต้น

ของ Zeami แล้วทำให้ Nishino สันนิษฐานว่าผู้แต่งบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้น่าจะเป็น Nobumitsu โดยแต่งเลียนแบบบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม

นอกจากนี้ยังมีรายงานอีกฉบับหนึ่งของ Nishino Haruo[39] ที่กล่าวถึงการแสดงเรื่องอุนรินอิน ในรายงานได้กล่าวถึงความเป็นมาว่า บทละครฉบับเดิมนี้ได้ถูกนำมาแสดงอีกครั้งในโอกาสที่ศูนย์วิจัยละครโนของมหาวิทยาลัย Housei จัดตั้งมาครบรอบ 30 ปี โดยแสดงในวันที่ 2 ตุลาคม 1982 หลังจากที่บทละครฉบับนี้ไม่ได้ถูกนำมาแสดงเป็นเวลานานถึง 550 ปี สาเหตุการคัดเลือกบทละครเรื่องนี้กลับมาแสดงใหม่อีกครั้งนั้นก็เนื่องจากเนื้อหาในองก์ที่ 2 ของบทละครฉบับเดิมและฉบับใหม่ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนซึ่งลักษณะเด่นนี้ไม่พบในบทละครเรื่องอื่นๆ ในรายงานยังกล่าวถึงการเตรียมงาน การเตรียมการแสดง รวมทั้งการแต่งบทเจรจาของ ai kyougen[40] เพิ่มเติมซึ่งในบทละครฉบับเดิมนั้นไม่มีส่วนนี้แต่อย่างใด

บทความของ Nakanishi Susumu[41] （中西進） ได้กล่าวถึงประวัติของวัดอุนรินอินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน งานเขียนฉบับนี้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่เคยอยู่ที่วัดแห่งนี้และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดนี้กับวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari รวมทั้งบทละครเรื่องอุนรินอิน เช่น พระเฮ็นโจ และพระโซะเซะอิซึ่งเคยอยู่ที่วัดอุนรินอินแห่งนี้ บทกวีจำนวนหลายบทที่ปรากฏอยู่ในบทละครก็เป็นของพระ 2 รูปดังกล่าว หรือพระมเหสีแห่งนิโจซึ่งเป็นตัวละครหญิงในเรื่อง Ise monogatari นั้น เนื้อเรื่องใน Ise monogatari ตอนที่ 4 ที่กล่าวว่าพระมเหสีแห่งนิโจนั้นหายไปอยู่ในที่แห่งใดไม่มีผู้ใดรู้นั้น Nakanishi สันนิษฐานว่านางอาจถูกพามาหลบซ่อนตัวอยู่ที่วัดอุนรินอินแห่งนี้

สำหรับบทความอื่นๆอีก 2 ฉบับที่พบนั้นไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องในบทละคร แต่ได้กล่าวเกี่ยวกับความงามในการขับร้อง การร่ายรำ ดนตรีและเวที ได้แก่งานของ Kiyota Hiroshi[42] （清田弘） และ Yamaki Yuri[43] （山木ゆり） เนื้อความในบทความทั้ง 2 ฉบับได้บรรยายท่าทางและการร่ายรำของนักแสดงแต่ละคนว่ามีอากัปกิริยาเช่นใดบ้าง หันหน้าไปทางใดบ้าง ในขณะเดียวกันก็บรรยายวิธีการขับร้องด้วย เช่น ร้องด้วยเสียงสูง เสียงต่ำ เป็นต้น บรรยายเครื่องดนตรีที่ใช้ในแต่ละฉาก และบรรยายภาพของฉากแต่ละฉากบนเวทีการแสดง

---

[39] Nishino Haruo, “Unrin’in-shien no kai houkoku” in Nohgaku kenkyuu Vol.9 ,pp.208-215. Tokyo:Housei Daigaku Nohgaku kenkyuujo,1983.

[40] ai หรือ ai kyougen เป็นการแสดงคั่นระหว่างองก์ที่หนึ่งและองก์ที่สองในเรื่องที่มีสององก์ โดยมักจะแสดงเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นมาสนทนากับตัวรอง และให้ความกระจ่างแก่ตัวรองกับผู้ชมเกี่ยวกับเรื่องราวของตัวเอก

[41] Nakanishi Susumu,Hana no katachi (Tokyo:Okagawa shoten,1995),pp.238-258.

[42] Kiyota Hiroshi, “Unrin’in-utai to butai” in Kanze pp.11-15.Tokyo:Hinoki shoten.1975.

[43] Yamaki Yuri, “Unrin’in” in Kikkou pp.12-13.Tokyo:Umekawa kenkyuukai,1981.

บทที่ 2
บทละครเรื่อง คะกิท์ซุบะตะ Kakitsubata （杜若）

ในบทที่ 2 บทที่ 3 และบทที่ 4 มีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

1.ในบทที่ 2 มีการกล่าวนำถึงเรื่องราวโดยสรุปของวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ และตัวละครที่สำคัญในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ

2.ศึกษาบทละครโน 2 เรื่อง 3 สำนวน คือคะกิท์ซุบะตะ อุนรินอินฉบับใหม่และอุนรินอินฉบับเดิม

2.1 กล่าวถึงที่มาของบทละคร ประเภทของบทละคร ตัวละคร เรื่องย่อ และคำแปลบทละคร

2.2 กล่าวถึงการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆในบทละคร โดยแปลเปรียบเทียบเนื้อความในวรรณคดีเดิมกับเนื้อความในบทละคร และวิเคราะห์วรรณคดีต่างๆเหล่านั้น

วรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ

อิเซะ โมะโนะงะตะริ เป็นวรรณคดีประเภทร้อยแก้วผสมกับร้อยกรอง เนื้อหาแบ่งออกเป็นตอนสั้นๆ มีทั้งหมด 125 ตอน มีบทกวีประมาณ 209 บท แต่ละตอนมักขึ้นต้นว่า มุกะฉิ โอะโตะโกะ อะริเกะริ “Mukashi otoko arikeri”（むかしをとこ、ありけり）หมายความว่า “กาลครั้งหนึ่ง มีชายคนหนึ่ง” เรื่องราวในแต่ละตอนนั้นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับความรักของชายหนุ่มคนหนึ่งกับหญิงสาวหลายๆคน วัน เวลา และสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ แต่เนื้อหานั้นไม่ต่อเนื่องกัน ตัวละครที่ปรากฏในเรื่องนั้นไม่ระบุว่าเป็นใครอย่างชัดเจน แต่จากเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆทำให้กล่าวกันว่าเป็นเรื่องราวของนะริฮิระ กับหญิงสาวหลายๆคน เช่น พระมเหสีแห่งนิโจ และโคะมะชิ เป็นต้น

อะริวะระ โนะ นะริฮิระ Ariwara no Narihira （有原業平）นั้นเกิดประมาณปี 825 เป็นบุตรชายคนที่ 5 ของเจ้าชายอะโบะ Aboshinnou （阿保親王）ซึ่งเจ้าชายอะโบะนี้เป็นพระราชโอรสพระองค์แรกของจักรพรรดิเฮะอิเซะอิ Heiseitennou（平成天皇）(806-809)จักรพรรดิลำดับที่ 51 ส่วนมารดาของนะริฮิระคือ อิโตะนะอิฌินโน Itonaishinnou （伊都内親王）ซึ่งเป็นพระราชธิดาของจักรพรรดิคัมมุ Kanmutennou （桓武天皇）(781-806) จักรพรรดิลำดับที่ 50 นะริฮิระเสียชีวิตประมาณปี 880 เนื่องจากนะริฮิระเป็นกวีที่มีชื่อเสียงมีความสามารถด้านการแต่งบทกวี หลังจากที่เขาเสียชีวิตไป 25 ปี บทกวีของเขาได้ถูกนำไปรวบรวมไว้ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu

ส่วนพระมเหสีแห่งนิโจ หรือฟูจิวะระ โคฌิ Fujiwara Koushi （藤原高子）และอ่านได้อีกอย่างหนึ่งว่าฟูจิวะระ ทะกะอิโกะ Fujiwara Takaiko เป็นบุตรีของฟูจิวะระ นะงะระ Fujiwara Nagara （藤原長良）พี่ชายคือฟูจิวะระ โมะโตะท์ซุเนะ Fujiwara Mototsune （藤原基経） พระมเหสีแห่งนิโจนั้นเป็นตัวละครหญิงในเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริเป็นจำนวนหลายตอน และเป็นตัวละครที่

ปรากฏในบทละครโนทั้ง 2 เรื่องคือคะกิท์ซุบะตะและอุนรินอิน ประวัติความเป็นมาของพระมเหสีมีดังนี้ พระมเหสีเกิดในปี 841 เมื่ออายุ18 ปีได้เป็นนางรำในงานเทศกาลโกะเซะชิ เมื่ออายุ 25 ปีได้ถวายตัวเป็นนางสนมของจักรพรรดิเซะอิวะ Seiwatennnou （清和天皇）(850-880) ซึ่งในขณะนั้นจักรพรรดิมีพระชนมายุ 16 ชันษา ในปี 868 พระมเหสีให้กำเนิดพระราชโอรสคือเจ้าชายซะดะอะกิระ Sadaakirashinnou （貞明親王）ซึ่งต่อมาก็คือจักรพรรดิโยเซะอิ Youseitennou（陽成天皇）นั่นเอง ในปี 869 เจ้าชายซะดะอะกิระได้รับพระราชทานพระยศเป็นมกุฎราชกุมาร ต่อมาในปี 876 จักรพรรดิเซะอิวะสละราชสมบัติ จักรพรรดิโยเซะอิซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุเพียงแค่ 9 ชันษาได้ขึ้นครองราชย์แทน ในปี 882 พระมเหสีดำรงพระยศเป็น Koutaigou （皇太后）ซึ่งหมายถึงพระมเหสีของจักรพรรดิพระองค์ก่อน แต่ต่อมาในปี 896 ถูกถอดพระยศเนื่องจากเกิดเหตุการณ์ผิดประเวณีกับพระรูปหนึ่งแห่งวัด Toukouji（東光寺）หลังจากถูกถอดพระยศแล้ว พระมเหสีพักอาศัยอยู่ที่นิโจจนอายุได้ 82 ปี และเสียชีวิตในปี 943 รวมอายุได้ 102 ปี[1]

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[1] Nakanishi Susumu,Hana no katachi (Tokyo:Okagawa shoten,1995),pp.248-249.

คะกิท์ซุบะตะ

บทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะจัดอยู่ในบทละครประเภทที่ 3[2] (sanbanmemono) เป็นบทละครที่มีองก์เดียว ผู้แต่งคือเสะอะมิ และมีที่มาจากวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ

ตัวละคร waki[3] พระ

shite[4] ผู้หญิง สำหรับshiteในบทละครเรื่องนี้เป็นทั้งวิญญาณของดอกคะกิท์ซุบะตะ[5] เป็นหญิงสาวชาวบ้าน เป็นพระมเหสีแห่งนิโจ เป็นนะริฮิระและยังเป็นพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำด้วย

สถานที่ สะพานยะท์ซุฮะฌิ ในเมืองมิกะวะ

ฤดูกาล ฤดูร้อน

เนื้อเรื่องโดยสรุปของบทละครมีดังนี้

พระรูปหนึ่งได้เดินทางออกจากเมืองหลวงมา เพราะว่าได้เที่ยวชมสถานที่ต่างๆรวมทั้งโบราณสถานในเมืองหลวงจนหมดสิ้นแล้ว จนกระทั่งเดินทางมาถึงยะท์ซุฮะฌิ ในเมืองมิกะวะ ซึ่งมีดอกคะกิท์ซุบะตะกำลังบานสะพรั่งอยู่ริมบึง ในเวลาเดียวกันนั้นก็ปรากฏร่างของหญิงสาวคนหนึ่ง นางได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับดอกคะกิท์ซุบะตะในเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริให้พระรูปนั้นฟัง หลังจากนั้นนางได้เชื้อเชิญให้พระไปพักแรมที่กระท่อมของนาง แล้วนางก็มาปรากฏตัวอีกครั้งต่อหน้าพระโดยสวมหมวกของ

---

[2] บทละครโนแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทคือ 1.บทละครประเภทแรก(Shobanmemono)บทละครประเภทนี้ส่วนใหญ่จะแสดงเพื่อบูชาเทพเจ้าและศาลเจ้า 2.บทละครประเภทที่สอง(Nibanmemono)เป็นบทละครเกี่ยวกับสงคราม ตัวเอกจะเป็นวิญญาณนักรบ 3.บทละครประเภทที่สาม(Sanbanmemono) ปกติตัวเอกจะเป็นหญิงสาว ซึ่งจะมาปรากฏตัวในลักษณะวิญญาณบ้าง เป็นหญิงสาวที่ยังมีชีวิตอยู่บ้าง 4.บทละครประเภทที่สี่ (Yonbanmemono) ตัวเอกจะมีหลายๆประเภท เช่น คนวิกลจริต วิญญาณที่อาฆาตพยาบาท บุคคลในประวัติศาสตร์เป็นต้น 5.บทละครประเภทที่ห้า(Gobanmemono) ตัวเอกส่วนใหญ่จะเป็นภูตผีปีศาจ

[3] ตัวละครที่เป็นตัวรอง ซึ่งมักจะเป็นบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนมากจะเป็นพระธุดงค์ waki จะทำหน้าที่นำเรื่องเพื่อให้shite(ตัวเอก) ออกมาร่ายรำและเล่าเรื่องราวของตน นอกจากนี้ก็ทำหน้าที่คล้ายเป็นตัวแทนของผู้ชมในการฟังเรื่องราวของตัวเอก

[4] ตัวละครที่เป็นตัวเอก ซึ่งมักจะเป็นบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่ยังมีความหลงติด อาลัยอาวรณ์อยู่ จึงกลับมาสู่สถานที่เดิมที่ตนมีความผูกพันอยู่ จนในที่สุดเมื่อได้ยินรสพระธรรมแล้วจึงสามารถหลุดพ้นได้

[5] คะกิท์ซุบะตะ เป็นพรรณไม้ชนิดหนึ่ง อยู่ในตระกูลอะยะเมะ มักขึ้นบริเวณที่มีน้ำชุ่มชื้น ใบมีความยาวประมาณ 30-90 เซนติเมตร ไม่มีเส้นใบ ก้านดอกตั้งตรงยาวประมาณ 40-80 เซนติเมตร ดอกมีสีม่วงเข้ม บานราวเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

นะริฮิระและสวมอาภรณ์ที่งดงามซึ่งเป็นของพระมเหสีแห่งนิโจ นางกล่าวว่าแท้จริงนางเป็นวิญญาณของดอกคะกิท์ซุบะตะ นางเล่าเรื่องของนะริฮิระและยกบทกวีและเนื้อเรื่องจากเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริมากล่าว หลังจากนั้นก็ร่ายรำแล้วหายลับไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำแปลบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ[3]

ดนตรี nanoribue[4] บรรเลงพร้อมกับ waki ออกมายืนที่ตำแหน่งของตนเอง หลังจากที่กล่าว nanori[5] แล้วก็ร้อง ageuta[6] และทำท่าเดินทางแล้วหันหน้าไปทางด้านหน้าเวที กล่าว tsukizerifu[7] หลังจากนั้นไปตรงกลางเวทีเพื่อร้อง sashi[8] และกลับไปยังตำแหน่งที่นั่งของตนเอง

nanoribue

nanori

waki ข้าเป็นพระออกเดินทางจาริกไปยังเมืองต่างๆ ก่อนหน้านี้ข้าเดินทางมาอยู่ในเมืองหลวง และได้เที่ยวชมสถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆรวมทั้งโบราณสถานในเมืองหลวงจนหมดสิ้น ต่อจากนี้ข้าจึงได้ตัดสินใจออกเดินทางไปยังเมืองทางทิศตะวันออก

ageuta

michiyuki[9]

waki คืนแล้วคืนเล่าที่ข้านอนพัก ณ ที่พักใหม่ๆ หลับลงบนหมอนใบใหม่
คืนแล้วคืนเล่าที่ข้านอนพัก ณ ที่พักใหม่ๆ หลับลงบนหมอนใบใหม่
ที่พักนั้นถึงจะเปลี่ยนไปแต่ความทุกข์ยากในการเดินทางยังคงเดิม
นี่คงจะเป็นวาระสุดท้ายของข้าแล้ว ผ่านเมืองมิโนะและโอะวะริ [10]
จนข้าได้มาถึงเมืองมิกะวะ [11]แล้ว

---

[3] แปลจากต้นฉบับของ Koyama Hiroshi,Satou Kikou and Satou Kentarou, Youkyokushuu1 (Tokyo:Shougakukan,1979),pp. 331-340.

[4] ดนตรีที่บรรเลงด้วยขลุ่ย ในขณะที่ waki กล่าวแนะนำตนเอง

[5] บทพูดที่ waki ใช้กล่าวแนะนำว่าตนเองเป็นใคร พร้อมกับบอกว่ากำลังตั้งใจจะทำอะไร ซึ่งปรกติมักจะบอกว่าตั้งใจจะเดินทางไปยังสถานที่สำคัญหรือสถานที่ที่มีชื่อเสียงแห่งใดแห่งหนึ่ง

[6] เพลงที่ร้องโดยขึ้นเสียงสูง

[7] บทพูดที่ waki ใช้กล่าวว่าตนได้เดินทางถึงจุดหมายปลายทางแล้ว

[8] บทร้องซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการพูด อาจร้องคนเดียว ร้องคู่ หรือร้องโดย ji-utai (คอรัส) ก็ได้ หรืออาจจะร้องโต้ตอบระหว่างตัวละครกับตัวละครหรือตัวละครกับ ji-utai

[9] บทร้องที่ waki บรรยายถึงการเดินทางของตน กรณีที่มี wakitsure (ผู้ติดตามตัวรอง) ทั้ง waki และ wakitsureก็จะร้องไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นบทร้องที่ร้องโดยขึ้นเสียงสูง ช่วงท้ายของบทร้องจะกล่าวบรรยายว่า waki ได้เดินทางมาถึงจุดหมายปลายทาง

[10] ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดกิฟุ Gifu（岐阜） และจังหวัดอะอิชิ Aichi （愛知） และมิโนะโอะวะริ mi no owari ยังหมายถึง วาระสุดท้ายของชีวิต

[11] ปัจจุบันอยู่ในเขตทิศตะวันออกของจังหวัดอะอิชิ

จนข้าได้มาถึงเมืองมิกะวะแล้ว

tsukizerifu

waki ด้วยความเร่งรีบบัดนี้ข้าได้มาถึงเมืองมิกะวะแล้ว
มองเห็นดอกคะกิท์ซุบะตะ ที่กำลังบานสะพรั่งริมบึงแห่งนี้
ข้าคิดอยากจะเข้าไปชมดอกไม้ใกล้ๆ

sashi

waki วันเวลาผ่านพ้นไปไม่เคยรั้งรอ
ฤดูใบไม้ผลิผ่านไป ฤดูร้อนก็ย่างกรายมา
ต้นไม้ใบหญ้าถึงจะกล่าวกันว่าไร้หัวใจ แต่ก็ไม่เคยหลงลืมฤดูที่จะผลิบาน
สีสันที่งดงามของเจ้าทำให้ได้ชื่อว่า“ดอกไม้หน้าหวาน” [12]หรือเปล่าหนอ
อา เจ้าช่างเป็นดอกไม้ที่งดงามอะไรเช่นนี้

shite ในร่างของหญิงสาวชาวบ้านออกมาเรียก waki มีการเจรจาโต้ตอบและร้อง kakeai หลังจากนั้นคอรัสร้อง ขณะเดียวกัน shite ก็เดินรอบเวที

yobikake[13]

shite นมัสการพระคุณเจ้า เหตุใดท่านจึงมาหยุดพัก ณ บริเวณบึงแห่งนี้

mondou[14]

waki ข้าเป็นผู้รอนแรมผ่านเมืองต่างๆ จนได้มาหยุดพัก ณ ที่แห่งนี้
และชื่นชมกับความงามของดอกคะกิท์ซุบะตะ
สถานที่แห่งนี้มีชื่อว่ากระไรหรือ

shite ที่แห่งนี้แหละคือยะท์ซุฮะฌิ[15] แห่งเมืองมิกะวะ
เป็นสถานที่อันมีชื่อเสียงของดอกคะกิท์ซุบะตะ
เพราะเจ้าดอกคะกิท์ซุบะตะนี้ จึงทำให้สถานที่แห่งนี้มีชื่อเสียงด้านดอกคะกิท์ซุบะตะขึ้นมา

---

[12] ดอกไม้หน้าหวาน หรือ Kaoyohana（顔佳花）เป็นอีกชื่อหนึ่งของดอกคะกิท์ซุบะตะ ชื่อหมายถึงดอกไม้ที่งดงาม

[13] บทพูด หลังจากที่ waki ได้เดินทางถึงจุดหมายปลายทางแล้ว shite จะปรากฏตัวขึ้น พร้อมกับกล่าวเรียกและถามว่า waki เป็นใครหรือกำลังทำอะไรอยู่

[14] การเจรจาโต้ตอบกันระหว่าง waki กับ shite โดย waki จะเป็นฝ่ายถามซึ่งมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่แห่งนั้น และ shite จะเป็นฝ่ายตอบคำถาม

[15] ชื่อสถานที่แห่งหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในเมืองชิริว Chiryuu จังหวัดอะอิชิ คำว่ายะท์ซุ yatsu มีความหมายว่าแปด และคำว่าฮะฌิ hashi หมายถึง สะพาน

สีม่วงของมันเข้มข้นเกินกว่าจะเปรียบกับดอกไม้ชนิดอื่นใด[16]
อย่าได้คิดว่าเหมือนดอกไม้อื่นทั่วไปที่มีดอกเป็นสีม่วง
โปรดดูดอกคะกิท์ซุบะตะ โดยคิดว่าเป็นดอกไม้พิเศษเถิด
อา ท่านนี่ช่างเป็นนักเดินทางที่หัวใจไร้ความสุนทรีย์นัก

waki อา จริงสิ ข้าได้ยินมาว่ามีการกล่าวถึงดอกคะกิท์ซุบะตะ
แห่งยะท์ซุฮะฉิ ในเมืองมิกะวะแห่งนี้ในบทกวีโบราณบทหนึ่ง
ข้าใคร่ขอถามท่านว่าเป็นบทกวีของกวีท่านใดกันนะ

shite ในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ [17] กล่าวไว้ว่า
สถานที่แห่งนี้ได้ชื่อว่ายะท์ซุฮะฉิ ก็เพราะลำธารเหล่านี้มีลักษณะคล้ายขาแมงมุม 8 ขา และทอดข้ามด้วยสะพาน 8 แห่ง เมื่อได้เห็นดอกคะกิท์ซุบะตะบานสะพรั่งงดงาม ณ บึงแห่งนั้นก็มีใครคนหนึ่งกล่าวขึ้นมาว่า “เรามาลองแต่งบทกวีที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นหัวใจในการเดินทาง โดยนำตัวอักษรในคำว่า คะกิท์ซุบะตะ [18] (Kakitsubata) มาขึ้นต้นเป็นอักษรตัวแรกของแต่ละวรรคกันเถิด”

#1 ***“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน*** “
นี่เป็นบทกวีที่ อะริวะระ โนะ นะริฮิระ ได้แต่งขึ้นเกี่ยวกับดอกคะกิท์ซุบะตะ

kakeai [19]

waki โอ ช่างน่าสนใจอะไรเช่นนี้
นี่ท่านหมายความว่านะริฮิระได้เดินทางมาไกลจนถึงสุดเมืองทางทิศตะวันออกนี่หรือ

shite ท่านได้ไต่ถามข้าถึงเรื่องที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปกันแล้ว
ไม่เพียงแต่ ยะท์ซุฮะฉิ แห่งนี้เท่านั้นนะ เขายังได้เดินทางท่องเที่ยวไปไกลจนถึงสถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในมิชิโนะกุด้วย
ด้วยจิตใจผูกพันลึกซึ้งกับการแต่งบทกวี[20]

---

[16] คำว่าสีม่วง ในภาษาญี่ปุ่นคือมุระซะกิ murasaki ซึ่งเป็นชื่อของต้นหญ้าชนิดหนึ่งด้วย หญ้าดังกล่าวมีรากสีม่วงนำมาใช้ย้อมสี

[17] อ้างอิงจากเนื้อเรื่องและบทกวีในเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 9

[18] พยางค์แรกของแต่ละวรรคในบทกวีอ่านรวมกันได้ว่า ka-ki-tsu-ha-ta แทนที่จะเป็นคำว่า ka-ki-tsu-ba-ta ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยนั้นเสียง h และ b ใช้แทนกันได้

[19] ส่วนที่ shite และ คอรัส ร้องโดยขึ้นเสียงสูง

[20] แปลจากข้อความที่กล่าวว่า

Koto atarashiki toi goto kana.Kono Yatsuhashi no koko nomi ka,nao shimo kokoro no oku fukaki,meisho meisho no michi sugara,

kokoro no oku fukaki นั้นแปลความหมายได้ว่า “ลึกเข้าไปข้างในจิตใจ” หรือ “ด้วยจิตใจที่ซ่อนเร้นความรู้สึกบางอย่างไว้ลึกๆข้างใน” ในบทละครจึงแปลว่า ด้วยจิตใจที่ผูกพันลึกซึ้ง และคำว่า oku （奥） ในที่นี้ยังหมายถึง

waki		แม้ในสถานที่ต่างๆที่ผ่านนั้นจะมีสถานที่ที่มีชื่อเสียงมากมาย แต่ที่มุ่งมั่นตั้งใจว่าจะไป
		เป็นพิเศษ
shite		และคิดไว้มาตลอดเวลาก็คือ ยะท์ซุฮะฌิ[21]
waki		ดอกคะกิท์ซุบะตะ ที่เบ่งบานอยู่ริมบึงที่มิกะวะแห่งนี้
shite	#2	***"จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์"[22]***
waki		***ความคิดถึง***คะนึงหาที่ยังคงหลงเหลืออยู่
shite		เจ้าของบทกวีดังกล่าวคือนะริฮิระซึ่งเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่ในอดีตแต่ว่า
waki		สิ่งรำลึกถึงเขา ดอกไม้นั่น
shite		บัดนี้ได้บานสะพรั่งที่นี่แล้ว
ageuta		
ji-utiai[23]		เป็นร่องรอยที่หลงเหลืออยู่ของอะริวะระ[24]
		อย่าละเลยเจ้าดอกคะกิท์ซุบะตะ[25]
		อย่าละเลยเจ้าดอกคะกิท์ซุบะตะ
		สายน้ำในบึงนี้มิเคยตื้นเขิน และคำสัญญาของชายผู้นี้ก็มิได้ตื้นเขินไปด้วย
		ความคิดถึงคะนึงหาของเขาถูกแบ่งแยกออกดุจดั่งขาแมงมุม ณ ยะท์ซุฮะฌิ
		แม้ปัจจุบันขณะเรื่องราวในอดีตได้ถูกเล่าขานต่อท่านนักเดินทาง
		ดวงอาทิตย์ในวันนี้ก็คล้อยต่ำลง
		ข้ารู้สึกใจข้านั้นสนิทแนบแน่นกับท่าน[26]
		ข้ารู้สึกใจข้านั้นสนิทแนบแน่นกับท่าน

Michinoku（陸奥）ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ที่อยู่ทางตอนเหนือของเกาะฮอนชู ประกอบไปด้วยเมืองมุท์ซุ Mutsu ปัจจุบันคือจังหวัดอะโอะโมะริ Aomori（青森） เมืองริกุชู Rikuchuu ปัจจุบันคือจังหวัดอิวะเตะ Iwate（岩手） เมืองริกุเส็น Rikuzen ปัจจุบันคือจังหวัดมิยะงิ Miyagi（宮城）และเมืองอิวะฌิโระ Iwashiro กับอิวะกิ Iwaki ปัจจุบันคือจังหวัดฟุกุฌิมะ Fukushima （福島）

[21] ปรกติ waki และ shite จะเจรจาโต้ตอบกัน แต่บางครั้งคำพูดของทั้งสอง ก็มีเนื้อความที่ต่อเนื่องกัน แล้วนำมาแยกกันพูดคนละท่อนเช่นนี้ก็มี

[22] แปลจาก Harubaru kinuru tabi o shizo omou

[23] ji-utai หรือchorus จะประกอบด้วยผู้ร้องราว 6-10 คน ร้องเป็นทำนองคล้ายสวดเพื่อบรรยายเรื่องราวและพูดแทนตัวละครด้วย ji-utaiจะนั่งอยู่บนเวทีตลอดการแสดง

[24] การที่ดอก คะกิท์ซุบะตะ บานอยู่ที่นี่ แสดงให้เห็นว่านะริฮิระได้เคยมาสถานที่แห่งนี้มาก่อน

[25] เนื่องจาก ดอก คะกิท์ซุบะตะ เป็นดอกไม้ที่ทำให้นึกถึงนะริฮิระ คำว่า "อย่าละเลย" ในที่นี้จึงหมายถึง อย่ามีใจเหินห่างกับดอกไม้ ขอให้ท่านมีใจสวดมนต์อุทิศส่วนกุศลให้ดอกไม้ด้วย

[26] หมายความถึง ด้วยความรู้สึกสนิทสนม

หลังจากเจรจาโต้ตอบกันแล้ว shite เปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่ตำแหน่งของผู้ช่วยบนเวที waki กลับมานั่งยังตำแหน่งของตนเอง เมื่อเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเสร็จ shite มายืนที่ตำแหน่งของตนเอง แล้วเจรจาโต้ตอบกับ waki หลังจากนั้นร้อง kakeai ต่อด้วย shidai [27]และ issei[28] แล้วจึงร่ายรำ iroe[29] และหยุดอยู่ที่ตำแหน่งของตนเอง

mondou

shite ข้ามีบางสิ่งอยากจะขอร้องท่าน

waki อะไรหรือ

shite แม้มันจะเป็นสถานที่ที่ไม่ดีนัก แต่ข้าก็ใคร่ขอเชิญท่านไปพักแรมที่กระท่อมของข้าสักคืนหนึ่ง

waki ด้วยความยินดี ข้าจะตามท่านไปทันที

shite เปลี่ยนเครื่องแต่งกายโดยสวมหมวกคะมุริและใส่เสื้อคลุม

mondou

shite ท่านดูหมวกคะมุริ[30] และอาภรณ์ชุดนี้สิ

waki ช่างน่าแปลกใจจริง ท่านออกมาจากห้องนอนที่แสนซอมซ่อมาปรากฏตัวในอาภรณ์ที่งดงาม และสวมหมวกของชายหนุ่ม พร้อมเอ่ยให้ข้ามองดู นี่หมายความว่ากระไรกัน

shite นี่แหละคืออาภรณ์ของพระมเหสีแห่งนิโจที่ปรากฏในบทกวีดังกล่าว
และหมวกคะมุรินี่ก็เป็นของนะริฮิระที่สวมใส่ในการร่ายรำในงานเทศกาลโกะเซะชิ[31]
เพื่อเป็นที่ระลึกถึงเขา ข้าจึงเก็บถนอมหมวกและอาภรณ์นี้ไว้ใกล้ๆตัวด้วยความรักยิ่ง

waki เอาเถิด เก็บเรื่องหมวกและเสื้อผ้าเหล่านี้ไว้สักครู่ก่อน บอกข้าหน่อยสิว่าท่านเป็นใครกันแน่

shite แท้จริงแล้ว ข้าคือวิญญาณของดอกคะกิทซุบะตะ
บทกวีบทหนึ่งกล่าวถึงหญิงสาวที่กลายมาเป็นดอกคะกิทซุบะตะ[32] ไว้ว่า

---

[27] บทร้องใช้กล่าวนำตอนเริ่มต้นหรือกล่าวถึงใจความสำคัญ มี 3 บรรทัด บรรทัดที่ 2 จะซ้ำกับบรรทัดแรก จะร้องโดยขึ้นต้นด้วยเสียงสูง และจบลงด้วยเสียงต่ำ

[28] บทร้องที่ประกอบไปด้วย 29 พยางค์ ร้องด้วยเสียงสูง

[29] การร่ายรำอย่างเชื่องช้าซึ่งผู้ร่ายรำจะเดินไปรอบๆเวที

[30] หมวกชนิดหนึ่งของผู้ชายใช้ใส่กับชุดที่เป็นทางการ

[31] การร่ายรำในงานเทศกาลโกะเซะชิ gosechi（五節） จะถูกจัดแสดงในงานเลี้ยง ณ พระราชวังภายหลังการเก็บเกี่ยวพืชผลในฤดูใบไม้ร่วง แม้ว่าโดยปกติแล้วผู้แสดงจะเป็นหญิงสาววัยรุ่น แต่ในคำอธิบายในหนังสือ Ise nonogatari nangichuu กล่าวว่านะริฮิระเป็นหนึ่งในผู้แสดงนั้นด้วย ปัจจุบันใช้แสดงในงานเสด็จขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิพระองค์ใหม่

#3 ***"คะกิท์ซุบะตะที่ข้าเคยปลูกไว้ ที่บ้านหลังเก่าในอดีตนานมาแล้ว"***[33]

เพราะว่านะริฮิระเป็นร่างอวตารของพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำ[34]ในสรวงสวรรค์

แม้กระทั่งคำกล่าวในบทกวีที่ท่านได้แต่งเอาไว้ให้จึงล้วนแล้วแต่เป็นคำอธิบายคำสอนแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้

แม้แต่ต้นไม้ใบหญ้ายังได้รับอานิสงส์จากน้ำค้างแห่งความเมตตานำพาไปสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น

waki การที่ข้าได้พูดคุยเรื่องพระธรรมคำสอนกับสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจดั่งเช่นต้นไม้ใบหญ้าเช่นนี้ นี่คงเป็นสิ่งมหัศจรรย์ในยุคเสื่อมของโลกสินะ

shite การที่ท่านมาสวดพระอภิธรรมแผ่อุทิศส่วนกุศล ข้าจึงมาปรากฏในชุดร่ายรำของนะริฮิระ ผู้เป็นชายในอดีต

waki พระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำผู้นี้

shite อวตารลงมาเป็นนะริฮิระ[35] ในร่างของมนุษย์

waki ออกจากดินแดนสุขาวดี

shite มาโปรดสัตว์ถ้วนทั่วทุกตัวตน

waki ให้ศีลให้พร

shite บนเส้นทาง

shidai

ji-utai #4 ***"สวมอาภรณ์จรมาไกล***ไปร่ายรำ"

issei

shite แม้ตัวจากมาแต่เสื้อผ้าอาภรณ์แห่งความเศร้าอาลัยในเมืองหลวงยังคงหลงเหลืออยู่

ji-utai ข้าอยากจะสะบัดชายแขนเสื้อตัวแทนความคำนึงถึงไปสู่นางในเมืองหลวงแล้วร่ายรำ[36]

---

[32] ข้อความที่กล่าวว่า "หญิงสาวที่กลายมาเป็นดอกคะกิท์ซุบะตะ" นั้นหมายถึงหญิงสาวที่ได้แต่งบทกวีโต้ตอบกับชายหนุ่ม บทกวีที่ชายหนุ่มแต่งรำพัน ตัดพ้อต่อว่านางคือ "คะกิท์ซุบะตะที่ผลิบานบ้านหลังเก่า แรกข้าเข้าผูกสมัครรักจอมขวัญ มาบัดนี้มีเพียงสีบุษบัน ยามเห็นนั้นพลันให้นึกรำลึกอดีต" นางจึงได้แต่งบทกวีตอบโดยมีใจความว่า "หากสีม่วง(ของดอกคะกิท์ซุบะตะ)ไม่บานอีกต่อไป ท่านคงไม่นึกถึงข้าแล้วก็คงห่างเหินจากบ้านหลังเก่าที่ท่านเคยไปมาหาสู่" (Koyama Hiroshi,Satou Kikou and Satou Kentarou, Youkyokushuu1 (Tokyo:Shougakukan,1979),p. 335.

[33] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 160 ใน Gosenshuu แต่งโดย Yoshimine no Yoshikata (947)

[34] ในหนังสือ Waka chikenshuu กล่าวไว้ว่านะริฮิระเป็นพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำและอวตารลงมาในร่างของเจ้าแม่กวนอิมที่มีศีรษะเป็นม้า

[35] Kari ni shujou to narihira no ในที่นี้เป็นการเล่นคำในคำว่า nari ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อ Narihira และ nari ยังมีความหมายว่า "กลายเป็น" อีกด้วย

iroe

ขณะที่ shite ร้องkuri [37] ก็ไปยังตำแหน่ง daishoumae [38] ร่ายรำ kuse แล้วหยุดอยู่ที่ daishoumae

kuri

shite เรื่องราวเหล่านี้เกี่ยวข้องกับผู้ใด และแต่งขึ้นเพื่อจุดประสงค์อันใดกันนะ[39]

ji-utai #5 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการ***ลักลอบไปหาคนรัก***[40] ที่มีใบเฟิร์นเต็มไปด้วยหยดน้ำค้างแห่งความคิดถึง มันไม่มีตอนต้นเรื่องและตอนจบของเรื่อง[41]

sashi

shite #6 ***ชายในอดีตที่บรรลุนิติภาวะ ผู้ซึ่งมีที่อยู่ณ หมู่บ้านคะซุงะ ในเมืองหลวงนะระ เขาได้ออกไปล่าสัตว์***[42]

ji-utai นั่นคงเป็นรัชสมัยของจักรพรรดินิมเมียว[43] ช่วงต้นเดือน 3 ที่สายหมอกในฤดูใบไม้ผลิปกคลุมเขตพระราชฐาน จักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้เป็นราชทูตไปในงานเทศกาลของศาลเจ้าคะซุงะ เขาได้รับพระบรมราชานุญาตให้สวมหมวกคะมุริ[44]

shite ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น

ji-utai พิธีบรรลุนิติภาวะในพระบรมราชวังนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยได้เกิดขึ้นในสมัยนั้นนัก เราเรียกพิธีนั้นว่า อุอิกะมุริ[45]

kuse

---

[36] Sode o miyako ni kaesabaya มีความหมาย 2 นัย คือ 1. อยากสะบัดชายแขนเสื้อเพื่อร่ายรำ 2.อยากส่งความรำลึกถึงนางที่เป็นเจ้าของอาภรณ์ชุดนั้นในเมืองหลวง

[37] บทร้องสั้นๆในระดับเสียงสูง kuri จะร้องสลับกันระหว่างตัวละครกับji-utai หรือร้องโดยji-utaiล้วนๆก็ได้

[38] ตำแหน่งที่อยู่ระหว่างที่นั่งของคนตีกลองใหญ่และคนตีกลองเล็กบนเวที

[39] เป็นส่วนหนึ่งของข้อความที่อ้างอิงมาจาก Waka chikenshuu และข้อความเดียวกันนี้ยังนำไปใช้ในส่วนของ kuri ในบทละครเรื่องอุนรินอินด้วย

[40] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 15

[41] ข้อความดังกล่าวหมายถึงเรื่อง Ise monogatari ซึ่งเป็นเรื่องสั้นๆ แบ่งออกเป็นตอนๆ รวม 125 ตอน มีเนื้อหาที่ไม่ต่อเนื่องกัน ไม่มีตอนต้นและตอนจบของเรื่องเหมือน monogatari เรื่องอื่นๆ

[42] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 1

[43] จักรพรรดิลำดับที่ 54 ครองราชย์ระหว่างปี 833-850 เป็นพระราชนัดดาของจักรพรรดิ Heizei ซึ่งเป็นปู่ของนะริฮิระ

[44] งานเทศกาลนี้จัดขึ้นในเดือน2 และเดือน11 ตามปฏิทินจันทรคติ ณ ศาลเจ้าคะซุงะเมืองนะระNara（奈良） ส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับพระบรมราชโองการให้ไปในพิธีนี้จะเป็นคนของตระกูลฟูจิวะระ การที่คนในตระกูลอะริวะระได้รับพระบรมราชโองการให้ไปเช่นนี้ถือเป็นกรณีพิเศษ

[45] พิธีบรรลุนิติภาวะของเด็กผู้ชายที่มีอายุประมาณ 12-16 ปี จัดขึ้นในช่วงปีใหม่

ji-utai อย่างไรก็ตามในช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ในโลกนี้ ในวันหนึ่งอาจเจริญรุ่งเรือง และอีกวันหนึ่งอาจตกต่ำ เฉกเช่นเดียวกับนะริฮิระยามเคราะห์ซ้ำกรรมซัดต้องออกจากเมืองหลวง ซัดเซพเนจรล่องลอยดั่งเมฆไปเสาะหาที่อยู่อาศัยทางด้านทิศตะวันออก เมื่อได้มาเห็นคลื่นที่ลอยละล่องอยู่เหนือทะเลระหว่างเมืองโอะวะริและเมืองอิเซะ [46] จึงแต่งบทกวีขึ้นมาว่า

#7 ***"จำจรจากพรากแคว้นสู่แดนไกล ข้าโหยให้คิดถึงคะนึงหา***
เมื่อยามเห็นคลื่นซัดพัดกลับมา ในอุราอิจฉาคลื่นอยากคืนเรือน"[47]

เมื่อไปถึงเมืองฉินะโนะ นั่นคงจะเป็นภูเขาอะซะมะ [48] กระมัง เพราะเห็นภาพทิวทัศน์ของท้องฟ้ายามพลบค่ำที่มีควันพวยพุ่งขึ้นมา

shite #8 "***หวั่นหวาดกลัวคนทั่วไปใกล้ไกลมอง***
ji-utai ***ควันลอยล่องอะซะมะ ณ ฉินะโนะ"***[49]

เขาแต่งบทกวีดังกล่าวนี้ขึ้นและเดินทางไกลต่อไปจนกระทั่งถึงเมืองมิกะวะ ที่นี่แหละคือยะท์ซุฮะฉิอันมีชื่อเสียง ดอกคะกิท์ซุบะตะส่งกลิ่นหอมอยู่ริมบึง

#9 เพราะ***สีม่วง***[50]อันงดงามของดอกไม้ทำให้ข้าซึ่งเป็นคนในเมืองหลวง***คิดเป็น***

#10 ***ห่วงถึง ภรรยาที่เมืองหลวง***[51]ว่าอยู่สุขสบายดีหรืออย่างไร

ในโมะโนะงะตะริเรื่องนี้ได้มีการเขียนบันทึกถึงเรื่องราวต่างๆนานา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของคำสัญญาอันลึกซึ้งของผู้คนเช่นเดียวกับความลึกของน้ำในยะท์ซุฮะฉิแห่งเมืองมิกะวะแห่งนี้ ไม่เพียงแต่ชื่อที่มีมากมายเท่านั้นแม้แต่เรื่องราวก็มีมากมาย

#11 เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น ***"หญิงสาวผู้รอคอยคนรัก"***[52]

#12 ***"หญิงสาวผู้ที่ตายจากการไม่สมหวังในความรัก"***[53]

#13 ***"หญิงสาวแห่งม่านซุดะเระ"***[54]

#14 ***"หากหิ่งห้อยลอยบินไปในเมฆา นำคำข้าพาไปบอกนกคะริ***
วานบอกต่อน้องนางต่างข้าที ว่ายามนี้ลมร่วงราพัดมาแล้ว"[55]

---

[46] ปัจจุบันอยู่ในเขตจ.มิเอะ Mie（三重）

[47] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 7

[48] ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดนะงะโนะ Nagano（長野） และจังหวัดกุมมะ Gunma（群馬）

[49] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 8

[50] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 867 ใน Kokinwakashuu

[51] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 9

[52] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 17

[53] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 45

[54] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 64

[55] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 45

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้คนในโลกนี้จะรับรู้หรือไม่ว่า ข้าได้อวตารมาปรากฏในร่างของนะริฮิระเพื่อที่จะหาทางช่วยให้เขาได้หลุดพ้น

shite หลังจากที่มนุษย์เราได้ตายไปแล้ว เพื่อที่จะได้ไม่ต้องไปในหนทางแห่งความมืดมิด[56]

ji-utai ข้าจึงส่องแสงให้สว่างกว้างไกลดั่งแสงจันทร์

#15 ***"จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน***
ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน
ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน เจ้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา
ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม"[57]

ร่างเดิมของข้านั้นแท้จริงเป็นร่างของเทพเจ้าที่มีชื่อเรียกว่า เทพเจ้าหยินหยาง[58] ซึ่งก็คือนะริฮิระนั่นเอง เรื่องราวที่ข้าเล่ามานี้ เป็นเรื่องจริงไม่ต้องสงสัยเลย ท่านนักเดินทาง

#16 "***สวมอาภรณ์จรมาไกล***ไปร่ายรำ"

shite หันไปทางด้านหน้าเวทีแล้วร้อง"ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้" เมื่อคอรัสร้องจึงเดินไปยังตำแหน่งของตนเอง แล้วร่ายรำ jo no mai[59] หยุดยืนที่ตำแหน่งของตนเอง ร้อง waka ร่ายรำแล้วหยุดยืนที่ตำแหน่งของตนเอง

waka

shite #17 ***"ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้ ดุจโปรยปรายด้วยสายหิมะปลิว***

ji-utai ***อุงุอิซุ[60]บินเวียนวนรอบต้นหลิว พร่างพรายพลิ้วปลิวโปรยปรายดั่งสายทอง"***[61]

shite #18 ***"คะกิท์ซุบะตะ***ที่ข้าเคยปลูกไว้ ***ที่บ้านหลังเก่าในอดีตนานมาแล้ว"***[62]

ji-utai มีเพียงแต่สีสันที่สวยงามของมันยังคงเหมือนในอดีต

มีเพียงแต่สีสันที่สวยงามของมันยังคงเหมือนในอดีต

shite ชื่อของชายในอดีต นะริฮิระยังคงหลงเหลืออยู่

---

[56] ในหนังสือ Ise monogatari zuinou (伊勢物語髄脳) ซึ่งเป็นหนังสืออธิบายเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari แต่งโดยIse monogatari kochuushaku soukan (伊勢物語古注釈叢刊) ตีพิมพ์ในปี 1989 กล่าวว่า บทกวีบทนี้แต่งโดยนะริฮิระเพื่อใช้ปลอบประโลมภรรยาซึ่งเป็นบุตรีของคิโนะอะริท์ซุเนะ Ki no Aritsune (紀有常) ในยามที่เธอร่ำไห้ข้างเตียงที่นะริฮิระใกล้จะเสียชีวิต บทกวีนี้กล่าวว่า "เธอรู้หรือเปล่าที่รัก มีคำกล่าวว่า ผู้เป็นที่รักของข้าจะไม่มีวันได้ไปในที่อันมืดมิด"

[57] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 4

[58] หนังสือ Ise monogatari zuinou กล่าวว่านะริฮิระเป็นเทพหยินหยาง หรือเทพแห่งชายหญิง

[59] การร่ายรำที่มักแสดงในละครประเภทที่ 3 ซึ่งมีตัวเอกเป็นสตรีที่มีความสง่างาม ส่วนใหญ่แสดงประกอบกับขลุ่ย กลองใหญ่และกลองเล็ก นอกจากนี้ยังอาจใช้กลองที่เรียกว่า taiko ประกอบด้วยหากผู้ร่ายรำเป็นวิญญาณ

[60] นกชนิดหนึ่งมีขนาดประมาณนกกระจอก ด้านหลังมีสีเทา ส่วนอกมีสีขาว มีเสียงร้องไพเราะ

[61] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 7 ใน Hyakurenshoukai ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

[62] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 160ใน Gosenshuu แต่งโดย Yoshimine no Yoshikata (947)

#19 ***กลิ่นหอมของดอกส้ม***[63]ผสมปนเปกับมงกุฎดอกอะยะเมะ[64]

ji-utai สีสันนั้นต่างก็คล้ายคลึงกัน ดอกคะกิท์ซุบะตะกับดอกอะยะเมะ
สิ่งที่ร้องอยู่บนยอดไม้

shite อาภรณ์จั๊กจั่น[65]

ji-utai ขณะที่สะบัดชายแขนเสื้อที่มีสีขาว[66]ประหนึ่งดอกอุ[67]และหิมะแล้วร่ายรำ
รัตติกาลก็ค่อยๆสว่างขึ้น[68] ดอกคะกิท์ซุบะตะสีม่วงอ่อน[69]แย้มบานเปิดใจ[70]รับการหลุดพ้น แม้แต่สิ่งที่ไร้อารมณ์ความรู้สึกไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ใบหญ้า หรือก้อนหินต่างก็บรรลุ หลุดพ้นจากกิเลส ในที่สุดร่างของนางก็หายไป

---

[63] อ้างอิงจาก Ise monogatari ตอนที่ 60 ดอกส้มทะชิบะนะ Tachibana（橘） เป็นพรรณไม้ชนิดหนึ่ง อยู่ในตระกูลส้ม ขึ้นในบริเวณอากาศอบอุ่น ความสูงประมาณ 4 เมตร ดอกสีขาว มีห้ากลีบ กลิ่นหอมแรง จะส่งกลิ่นหอมแรงจัดประมาณเดือนมิถุนายน ผลมีสีเหลือง รสเปรี้ยวจัด

[64] ในช่วงวันที่ 5 เดือนพฤษภาคม ชาวญี่ปุ่นจะนำดอกอะยะเมะ มาทำเป็นมงกุฎสวมศีรษะ ซึ่งในช่วงเวลานี้เป็นฤดูกาลที่ดอกส้มผลิบานส่งกลิ่นหอมเช่นเดียวกัน

[65] ในที่นี้เป็นการเล่นคำว่า kara ในคำว่า semi no kara หมายถึง คราบที่จั๊กจั่นลอกคราบไว้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการเปลี่ยนแปลง หรือความไม่จีรังยั่งยืน และคำว่า karagoromo หมายถึงเสื้อผ้าอาภรณ์ เพื่อนำไปสู่คำว่า sode ในประโยคต่อไป

[66] เครื่องแต่งกายในฤดูร้อนเรียกว่า shiratoe ซึ่งมีสีขาวจึงนำไปเปรียบกับสีขาวของดอกอุและสีขาวของหิมะ เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์บรรยายภาพของกลางคืนที่เริ่มสว่างขึ้น

[67]พรรณไม้ชนิดหนึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า Utsugi จัดอยู่ในตระกูล Yukinoshita ความสูงประมาณ 2 เมตร ขึ้นตามทุ่งหญ้าบนภูเขา ใบหนา ใบมีความยาว 4-12 เซนติเมตร ดอกเล็กมี 5 กลีบสีขาว บานประมาณปลายเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม

[68] ข้อความที่กล่าวว่า “รัตติกาลที่ค่อยๆสว่างขึ้น” แปลจากคำว่า shinonome（東雲）ซึ่งหมายถึงเวลาที่เริ่มสว่าง และยังเป็นสัญลักษณ์ของการหลุดพ้นด้วย เมื่อเขียนด้วยอักษรคันจิจะประกอบไปด้วยอักษร 東(ทิศตะวันออก) และ 雲(เมฆ) เมฆสีม่วงนั้นกล่าวกันว่าเป็นพาหนะที่พระอมิตพุทธนำมารับวิญญาณของผู้ตายไปสู่ดินแดนสุขาวดีด้วย

[69] คำว่า “อ่อน” แปลจากคำว่า asa ซึ่งในที่นี้มี 2 ความหมายคือ 1. หมายถึงเวลาเช้า ซึ่งไปสัมพันธ์กับคำว่า shinonome no asa ยามเช้าช่วงเวลาที่ท้องฟ้าเริ่มสว่าง 2.หมายถึง อ่อน ในที่นี้สัมพันธ์กับ murasaki no kakitsubata ซึ่งมีความหมายว่า ดอกคะกิท์ซุบะตะที่มีสีม่วงอ่อน

[70] คำว่า “เปิดใจ” ในที่นี้มีความหมายแฝงหมายถึงการรับรู้ การบรรลุ การหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ข้อความในภาษาญี่ปุ่นคือ kokoro o hirakete （心を開けて） แปลตรงตัวหมายถึงเปิดใจ ดอกคะกิท์ซุบะตะนั้นเมื่อมองจากรูปร่างแล้วมีลักษณะคล้ายกับตัวอักษรจีนคำว่า kokoro （心）ซึ่งหมายถึง หัวใจ ในบทละครใช้ดอกคะกิท์ซุบะตะเป็นสัญลักษณ์แทนวิญญาณของหญิงสาวที่เปิดใจรับการหลุดพ้น หมายถึงวิญญาณได้หลุดพ้นจากกิเลสแล้วนั่นเอง

การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ

ในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะนี้มีการอ้างอิงจากวรรณคดีต่างๆดังนี้

1.Ise monogatari รวมทั้งสิ้น 10 ตอนคือตอนที่1, 4,7,8,9,15,17,45,60,64

2.Kokinwakashuu[71] 1 บท

3.Gosenshuu[72] 1 บท

4.Hyakurenshoukai 1 บท

แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องนี้ จะขอกล่าวถึงแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในบทละคร ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบทกวีหรือวรรณคดีที่ถูกนำมาอ้างอิงกับแนวคิดที่ผู้ประพันธ์บทละครต้องการสื่อเสียก่อน เมื่อได้ศึกษาบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะนี้แล้ว ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์บทละครไม่เพียงแต่จะสื่อความหมายของดอกคะกิท์ซุบะตะในฐานะที่เป็นดอกไม้ที่ทำให้นึกถึงคนรักอย่างเดียวเท่านั้น หากยังมีความหมายทางด้านศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เนื่องจากอิทธิพลของศาสนาพุทธที่มีต่อละครโนมาตั้งแต่อดีต ดังที่เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาลได้กล่าวไว้ว่า

> “เมื่อศึกษาประวัติวิวัฒนาการของละครโน จะพบจุดกำเนิดอิทธิพลของศาสนาในละครโน ตั้งแต่การแสดงซะรุงะขุตามวัดในศาสนาพุทธและวิหารชินโต ซึ่งทำให้เนื้อหาของการแสดงเจือปนเรื่องราวทางศาสนาเข้าไว้และกลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเผยแพร่ศาสนาในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับสามัญชน ต่อมาเมื่อคังอามิและเซอามิได้รับการอุปถัมภ์จากโชกุนตระกูลอาชิคากะผู้นิยมเลื่อมใสในนิกายเซ็นของศาสนาพุทธแล้วอิทธิพลของศาสนาพุทธก็ยิ่งเห็นชัดในละครโนจนอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาพุทธเป็นจุดกำเนิดของละครโน หล่อหลอมให้ตัวละครในละครโนเต็มไปด้วยความปรารถนาที่จะให้ศาสนาพุทธเป็นเครื่องมือนำมนุษย์ให้หลุดพ้นจากชีวิตในโลกนี้ที่เต็มไปด้วยความทุกข์โศก ละครโน

---

[71] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นเล่มแรก จักรพรรดิ Daigo（醍醐）(897-930)ทรงโปรดเกล้าให้รวบรวมขึ้น ผู้นำในการรวบรวมคือ Ki no Tsurayuki（紀貫之）รวบรวมเสร็จในปี 905 มีทั้งหมด 20 เล่ม มีบทกวีราว 1100 บท เป็นบทกวีญี่ปุ่นแทบทั้งหมด มีบทนำที่เขียนด้วยอักษรญี่ปุ่น (Kanajo)เขียนโดย Ki no Tsurayuki กล่าวถึงประวัติความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของบทกวีญี่ปุ่น รวมทั้งบทวิจารณ์ผลงานในเล่มด้วย ถือเป็นบทวิจารณ์วรรณคดีชิ้นแรกของญี่ปุ่น บทกวีแบ่งตามเนื้อหาแยกเป็นเล่มๆดังนี้คือ ฤดูใบไม้ผลิ 2 เล่ม ฤดูร้อน 1 เล่ม ฤดูใบไม้ร่วง 2 เล่ม ฤดูหนาว 1 เล่ม ความยินดี 1 เล่ม การพลัดพราก 1 เล่ม การท่องเที่ยว 1 เล่ม ชื่อสิ่งของ 1 เล่ม ความรัก 5 เล่ม ความทุกข์ตรมขมขื่น 1 เล่ม บทกวีเพื่องานพิธีและงานเลี้ยง 1 เล่ม เบ็ดเตล็ด 2 เล่ม และบทกวีต่างๆนอกเหนือจากทั้งขะ 1 เล่ม (กาญจนา ประสพเนตร,วิวัฒนาการวรรณคดีญี่ปุ่น(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2536),หน้า13-14.)

[72] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่น โดยจักรพรรดิมุระกะมิ Murakami （村上）(946-967)โปรดเกล้าให้รวบรวมขึ้น มีผู้รวบรวม 5 คนคือ Sakanoue no Mochiki（坂上望城） Ki no Tokifumi（紀時文） Oonakatomi no Yohinobu（大中臣 能宣） Kiyohara no Motosuke（清原元輔） และMinamoto no Shitagou（源順） รวบรวมเสร็จในปี 951 มี 20 เล่ม

เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของศิลปวัฒนธรรมในสมัยคามาคุระและมุโระมาจิที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพุทธไว้เป็นอย่างมาก เนื่องจากในสมัยนั้นสังคมเต็มไปด้วยความทุกข์ร้อนจากสงครามและภัยธรรมชาติต่างๆ จนผู้คนต้องไขว่คว้าหาหลักยึดทางใจเพื่อต่อสู้กับปัญหารอบตัว"[73]

บทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะนี้ก็ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนามหายานนิกายสุขาวดีด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องในบทละครที่ได้กล่าวถึงพุทธศาสนาไว้ดังนี้

shite Mata narihira wa goraku no kabu no bosatsu no kegen nareba,
Yomioku waka no koto no ha mademo,
Mina hosshin seppou no myoumon nareba,
Soumoku made mo tsuyu no megumi no,
Bukka no en o toburounari

シテ　また業平は娯楽の歌舞の菩薩の化現なれば、
詠み置く和歌の言の葉までも、
皆法身説法の妙門なれば、
草木までも露の恵みの、
仏果の縁をとぶらふなり。

shite เพราะว่านะริฮิระเป็นร่างอวตารของพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำในสรวงสวรรค์ แม้กระทั่งคำกล่าวในบทกวีที่ท่านได้แต่งเอาไว้ให้จึงล้วนแล้วแต่เป็นคำอธิบายคำสอนแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้ แม้แต่ต้นไม้ใบหญ้ายังได้รับอานิสงส์จากน้ำค้างแห่งความเมตตานำพาไปสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น

แนวความคิดของศาสนาพุทธมหายานนั้นไม่ได้จำกัดตนอยู่กับการนับถือพระพุทธองค์เพียงองค์เดียวเท่านั้น หากแต่ยังนับถือพระโพธิสัตว์ด้วยและพระโพธิสัตว์นั้นมีก็จำนวนมากมายดุจทรายในคงคานที[74] สมภาร พรมทาให้คำอธิบาย "พระโพธิสัตว์" ว่า

"พระโพธิสัตว์คือผู้ที่ตั้งจิตปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตโดยการเพียรพยายามสร้างสมบารมี พระโพธิสัตว์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปมนุษย์เสมอไป ในระหว่างการบำเพ็ญบารมีพระโพธิสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่างๆตามแรงของกรรม บางชาติอาจเกิดเป็นมนุษย์ บางชาติอาจเป็นเทวดา บางชาติอาจเป็นพรหม บางชาติอาจเป็นเดรัจฉาน เป็นต้น ทั้งในประวัติของพระพุทธเจ้าสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ก็เคยเกิดเป็นทุกสิ่งที่ระบุมาข้างต้น การเวียนว่ายไปตามแรงของกรรมนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาในทัศนะของพุทธศาสนา"[75]

---

[73] เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล,ศึกษาบทละครโน่(2528),หน้า48 .

[74] เสถียร โพธินันทะ, ปรัชญามหายาน (กรุงเทพฯ:บรรณาคาร,2522),หน้า17.

สำหรับหลักธรรมที่สำคัญของพระโพธิสัตว์นั้นคือ มหาปณิธาน 4 ประการ อันได้แก่

1.เราจะต้องโปรดสัตว์ทั้งหลายให้หมดสิ้น จะช่วยสัตว์เหล่านั้นให้พ้นทุกข์ พระโพธิสัตว์กำหนดรู้ทุกข์แห่งตนแล้ว เอาตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ย่อมเห็นชัดแจ้งว่าสัตว์เหล่าอื่นก็เต็มไปด้วยทุกข์เช่นกัน

2.เราจะต้องทำลายกิเลสให้หมดสิ้น และจะช่วยผู้อื่นให้ทำลายกิเลสด้วย

3.เราจะต้องศึกษาพระธรรมทั้งหมดให้เจนจบ และช่วยให้ผู้อื่นได้ศึกษาด้วย

4.เราจะต้องบรรลุพุทธภูมิ(ตรัสรู้)ให้จงได้ และจะช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุด้วย

นอกจากมหาปณิธาน 4 ประการนี้แล้วยังมีหลักการสำคัญอีก 3 ประการคือ

1.หลักมหาปัญญา มุ่งสู่ปัญญาอันยิ่งใหญ่ไพศาล มหายานได้อธิบายพระธรรมเรื่องอนัตตาโดยชื่อใหม่ว่า ศูนยตาหรือสุญญตา อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง พรั่งพร้อมด้วยตรรกวิทยาและปรัชญา มหายานถือว่าศาสนิกชนจะพ้นทุกข์ได้ก็ด้วยการเข้าถึงศูนยตาทั้ง 2 ขั้นคือบุคคลศูนยตา และธรรมศูนยตา กล่าวคือไม่ควรยึดถือทั้งบุคคลและธรรม พิจารณาเห็นความว่างทั้งในบุคคลและธรรม จนกระทั่งนิพพานก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

2.หลักมหากรุณา มหายานิกชนต้องตั้งโพธิจิต มุ่งพุทธภูมิเพื่อช่วยเหลือสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ ไม่ควรมุ่งเพียงอรหัตตภูมิอันเป็นทางรอดของตนเพียงผู้เดียว

3.หลักมหาอุบาย พระโพธิสัตว์จะต้องมีอุบายอันชาญฉลาดนานัปการเพื่อช่วยเหลือปวงสัตว์ ต้องประกอบด้วยปฏิภาณไหวพริบในการเข้าถึงอธิมุต(อัธยาศัย)ของสัตว์ทั้งหลาย ด้วยหลักมหาอุบายนี้เอง ทางฝ่ายมหายานจึงเพิ่มเติมข้อธรรม พระสูตร และพิธีการขึ้นมากมายเพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยของเวไนยชน ถือว่าเป็นอุบายชักจูงผู้ที่ยังอ่อนต่อศาสนาให้โน้มเข้ามาก่อนแล้วให้รู้สัจธรรมในภายหลัง[76]

ดังนั้นข้อความที่กล่าวว่า “นะริฮิระเป็นพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำ” นั้นอาจถือว่าเป็นกุศโลบายตามหลักมหาอุบายของพระโพธิสัตว์ที่จะใช้บทกวีเป็นประหนึ่งคำสอนเพื่อโปรดสัตว์ และสอนใจให้ผู้คนได้รับรู้ความเป็นไปในโลก ทั้งยังให้ตระหนักกับความเป็นจริง แม้เรื่องราวรวมทั้งบทกวีต่างๆ เหล่านั้นจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรักก็ตาม แต่ก็ยังแฝงสัจธรรมเป็นคติสอนใจให้มนุษย์ตระหนักจนกระทั่งหลุดพ้นถึงนิพพานได้ในที่สุดตามปณิธานของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์จึงได้อวตารลงมาในโลกมนุษย์ในร่างของนะริฮิระผู้เป็นกวีที่มีชื่อเสียง

---

[75] สมภาร พรมทา, พุทธศาสนามหายาน: นิกายหลัก (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2540),หน้า 11 .

[76] เรื่องเดียวกัน ,หน้า 35-36.

นอกจากนี้ในคัมภีร์โพธิจริยาวัตรของท่านสันติเทพ [77] ยังได้อธิบายว่าพระโพธิสัตว์จะต้องบำเพ็ญบุญบารมีตามลำดับชั้นภูมิพร้อมกับปณิธาน 4 จึงจะสามารถเข้าถึงพุทธภาวะและสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าได้ ภูมิหนึ่งในนั้นคือ ทูรังคมาภูมิ ซึ่งตรงกับภูมิที่ 7 ในทศภูมิของพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์มหาปรัชญาปารมิตาศาสตร์[78] ทูรังคมานั้นมีความหมายโดยศัพท์ว่า ทรงเป็นผู้ไปไกล ซึ่งแสดงถึงลักษณะของพระโพธิสัตว์ว่าเป็นผู้ไม่เหน็ดเหนื่อย ทรงพาสรรพสัตว์ไปสู่โพธิอันไกล ทรงพระเมตตากรุณานำพาผู้ได้รับทุกข์ไปสู่ความบรรเทาไม่ว่าสถานที่ใด การช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั่วโลกนั้นพระองค์จะทรงสำแดงพระรูปเป็นอย่างใดก็ได้ตามที่ทรงปรารถนา จะทรงเป็นเพศหญิง ชาย สมณพราหมณ์ หรือเทพเจ้าองค์ใดก็ได้แล้วสำแดงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์เหล่านั้นโดยไม่จำกัดว่าเป็นมนุษย์ เทวดา ดิรัจฉาน ตลอดจนกระทั่งพฤกษชาติ ติรณชาติทั้งปวง

จากคำกล่าวนี้จึงนำมาสนับสนุนข้อความที่ปรากฏในบทละครว่า "แม้แต่ต้นไม้ใบหญ้ายังได้รับอานิสงส์จากน้ำค้างแห่งความเมตตานำพาไปสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น"

และในข้อความสุดท้ายของบทละครยังได้กล่าวอีกว่า

ji-utai asamurasaki no kakitsubata no hana mo satori no kokoro hirakete

地謡 浅紫の杜若の花も悟りの心開けて

ji-utai ดอกคะกิท์ซุบะตะสีม่วงอ่อนแย้มบานเปิดใจรับการหลุดพ้น

ในที่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกคะกิท์ซุบะตะนั้นเปรียบประหนึ่งตัวแทนของต้นไม้ใบหญ้าที่หลุดพ้นได้ตามคำกล่าวข้างต้น ด้วยรูปร่างลักษณะของดอกคะกิท์ซุบะตะนั้นเหมือนอักษรคันจิคำว่า kokoro（心）ซึ่งหมายถึงหัวใจ จึงอุปมาการแย้มบานของดอกไม้ว่าเป็นการเปิดใจเพื่อรับฟังพระธรรมคำสอนแล้วนำพาไปสู่การหลุดพ้นและนิพพานนั่นเอง

ด้วยแนวความคิดของดอกคะกิท์ซุบะตะทางด้านพุทธศาสนาดังที่กล่าว จึงอาจกล่าวได้ว่าบทกวีต่างๆรวมทั้งเรื่องราวใน Ise monogatari ที่ได้นำมาอ้างอิงในบทละครโนเรื่องนี้นอกจากจะสื่อความหมายในเรื่องของความรักแล้ว ยังมีความเกี่ยวข้องกับคำสอนทางพุทธศาสนาด้วย ดังที่ ji-utaiได้กล่าวไว้ว่า "แม้กระทั่งคำกล่าวในบทกวีที่ท่านได้แต่งเอาไว้ให้จึงล้วนแล้วแต่เป็นคำอธิบายคำสอนแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยแท้"

---

[77] เสถียร พันธรังษี, พุทธศาสนามหายาน(กรุงเทพฯ:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2534),หน้า 27-31.

[78] เสถียร โพธินันทะ,ปรัชญามหายาน(กรุงเทพฯ:บรรณาคาร,2522),หน้า13-14.

1.กรณีการอ้างอิงจาก Ise monogatari

ในบทละครได้อ้างอิงเนื้อเรื่องและบทกวีจากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ดังนี้

#5 ji-utai Omoi no tsuyu no shinobuyama,shinobite kayou michi shiba no,
hajime mo naku owari mo nashi

地謡 思ひの露の信夫山、忍びて通ふ道芝の、初もなく終りもなし。

ji-utai เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการลักลอบไปหาคนรักที่มีใบเฟิร์นเต็มไปด้วยหยดน้ำค้างแห่งความคิดถึง มันไม่มีตอนต้นเรื่องและตอนจบของเรื่อง

ในตอนนี้ได้นำข้อความจากบทกวีในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 15 มาอ้างอิง ซึ่งมีใจความดังนี้

ตอนที่ 15[79]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งได้ไปมาหาสู่หญิงผู้ซึ่งแต่งงานแล้ว ณ เมืองมิชิโนะกุ นางเป็นภรรยาของชายธรรมดาๆคนหนึ่งผู้ที่ไม่มีอะไรโดดเด่นเลย เขาไม่เข้าใจว่าเพราะเหตุใดนางจึงได้แต่งงานกับชายเช่นนี้ จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Shinobuyama[80] shinobite kayou michi mo gana
Hito no kokoro oku mo miru beku
しのぶ山しのびて通ふ道もがな
人の心のおくも見るべく
"หากทางนี้แอบหลบพบนางได้ ข้าจักไปดูให้รู้ซึ้งก้นบึ้งใจ"

เนื้อเรื่องและบทกวีในตอนนี้ เกิดขึ้นจากความรู้สึกของชายคนหนึ่งที่เกิดความข้องใจสงสัยในตัวหญิงสาวว่าเหตุใดนางซึ่งเป็นคนที่ดูดีเลอเลิศเช่นนี้จึงได้ไปแต่งงานและอยู่กับชายคนที่ดูแล้วไม่มีอะไรดีเลย และรู้สึกว่าช่างไม่เหมาะสมเสียเลยจึงได้แต่งบทกวีนี้เพื่อพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกมีใจความว่าหากมีทางลับๆที่สามารถแอบไปพบกับนางได้ก็คงจะดี เขาจะได้แอบลอบเข้าไปดูถึงก้นบึ้งของใจนางว่านางนั้นคิดเช่นไร

คำว่า Shinobu （信夫）นั้นนอกจากจะเป็นชื่อภูเขาแล้ว ยังพ้องเสียงกับคำว่า shinobu （忍ぶ）ซึ่งเป็นคำกริยามีความหมายว่า ลักลอบหรือ แอบ และคำว่า shinobu นี้หากเป็นคำนามยังหมายถึงต้นเฟิร์นได้อีกด้วย สารสำคัญที่กวีต้องการกล่าวถึงก็คือการแอบหรือลักลอบเข้าไปหาหญิงสาวเท่านั้น ส่วนข้อความอื่นๆนั้นนำมากล่าวเพื่อเป็นการเล่นคำที่มีเสียงพ้องกัน

---

[79] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p147.

[80] ภูเขาฌิโนะบุ ปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองฟุกุฌิมะ ต.ฌิโนะบุ จ.ฟุกุฌิมะ มีความสูง 273 เมตร

เรื่องราวที่บันทึกเกี่ยวกับการคิดถึงและลักลอบไปหาคนรักโดยไม่ให้ผู้อื่นรู้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวรรณคดีเรื่องนี้ ความจริงแล้วเนื้อเรื่องใน Ise monogatariนั้นยังมีเนื้อหาของแต่ละตอนที่เกี่ยวข้องกับความรักของชายหญิงอีกหลายลักษณะ การอ้างอิงเนื้อเรื่องจากตอนที่ 15 นี้จึงเป็นลักษณะของการที่จะอธิบายว่าเรื่อง Ise monogatari ส่วนหนึ่งนั้นมีเนื้อหาเช่นไร การอ้างอิงบทกวีจากตอนดังกล่าวนี้แม้มีลักษณะการอ้างอิงมาเพียงบางส่วนแต่ก็ยังนำความหมายและอารมณ์ความรู้สึกในบทกวีเดิมมาใช้ในบทละครด้วย

การอ้างอิงวรรณคดีตอนต่อมาอยู่ในข้อความที่กล่าวว่า

#6 sashi

shite Mukashi otoko uikamuri shite Nara no kyou,Kasuga no sato ni shiru yoshishite kari ni inikeri

サシ

シテ 昔男初冠して奈良の京、春日の里に知るよししして狩に往にけり。

(sashi)

shite ชายในอดีตที่บรรลุนิติภาวะ ผู้ซึ่งมีที่อยู่ ณ หมู่บ้านคะซุงะ ในเมืองหลวงนะระ เขาได้ออกไปล่าสัตว์

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงมาจากเรื่องราวในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 1 มีใจความดังนี้

ตอนที่ 1[81]

กาลครั้งหนึ่งมีชายหนุ่มคนหนึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วได้ออกไปล่าสัตว์ที่คฤหาสน์นอกเมืองของเขา ณ หมู่บ้านคะซุงะ[82]ซึ่งอยู่ใกล้เมืองนะระ หมู่บ้านแห่งนี้มีหญิงสาวสองพี่น้อง[83]ที่งดงามอาศัยอยู่ ชายคนดังกล่าวเมื่อได้แอบเห็นหญิงสาวทั้งสองก็หลงรักนางทันทีด้วยคาดไม่ถึงว่าในสถานที่เช่นนี้จะมีหญิงสาวที่มีความงดงามอาศัยอยู่ ดูแล้วรู้สึกว่าช่างไม่เหมาะสม ดังนั้นชายหนุ่มจึงได้ฉีกชายแขนเสื้อชุดล่าสัตว์ที่ตนเองสวมใส่อยู่แล้วเขียนบทกวีส่งให้กับหญิงสาว ชุดที่ชายหนุ่มใส่อยู่นั้นมีลวดลายดั่งใบเฟิร์น

Kasugano no wakamurasaki no surigoromo
Shinobu no midare kagiri shirarezu
春日野の若紫のすり衣

---

[81] Ibid,pp.133-134.

[82] ปัจจุบันอยู่ในบริเวณสวนสาธารณะนะระ จ.นะระ ตั้งอยู่เชิงเขาทางด้านทิศตะวันออกของภูเขาคะซุงะระหว่างวัดโทไดจิ Toodaiji（東大寺） และวัดโคฟุกุจิ Koofukuji（興福寺）

[83] Katagiri Youichi ตีความว่าหญิงสาวสองพี่น้องในตอนนี้เป็นลูกสาวของ Ki no Aritsune(Katagiri Youichi,Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1.(Oosaka:Izumishoin,1999),p.283.

しのぶの乱れかぎり知られず

“ดั่งลายผ้าฉิโนะบุมุระซะกิอ่อน พบอรชรทุ่งคะซุงะข้าหวั่นไหว”

ชายหนุ่มกล่าวบทกวีนี้ออกมา แล้วก็คิดที่จะแต่งบทกวีโดยเลียนแบบบทกวีดังกล่าวว่า

Michinoku no shinobu mochizuri tare yue ni

Midaresome ni shi warenaranaku ni

みちのくの忍ぶもぢずり誰ゆゑに
乱れそめにし我ならなくに

“มิชิโนะกุเฟิร์นพิมพ์ลายวุ่นวายใจ ต้นเหตุไซร้ใช่ใครกันเจ้านั่นเอง”

คนในสมัยโบราณช่างมีอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งอันเป็นหัวใจของกวีโดยแท้

คำว่า wakamurasaki ในบทกวีบทแรกหมายถึง ต้นหญ้ามุระซะกิ(อ่อน)ที่เพิ่งขึ้น ในบทกวีนั้นได้นำไปเปรียบกับหญิงสาวในวัยอ่อนหรือวัยแรกรุ่นด้วย ซึ่งต้นหญ้านี้มีรากสีม่วงนำมาใช้ย้อมผ้าได้

คำว่า Kasugano คือ ทุ่งหญ้าคะซุงะซึ่งเป็นสถานที่ที่มีต้นหญ้ามุระซะกิขึ้นและเป็นบริเวณสถานที่ที่ชายหนุ่มคนดังกล่าวได้ไปพบกับหญิงสาว

คำว่า shinobu นี้เป็นคำนามหมายถึง ต้นเฟิร์น ลวดลายใบเฟิร์นที่ยุ่งเหยิงในชุดล่าสัตว์ของชายหนุ่มที่เขาฉีกออกมาและแต่งบทกวีไปให้หญิงสาวนั้น ถูกนำมาเปรียบกับความรู้สึกว้าวุ่นใจ ความหวั่นไหวในใจของชายหนุ่มเมื่อได้เห็นหญิงสาวแล้วเกิดความรู้สึกหลงรัก

ส่วน Michinoku นั้นเป็นชื่อสถานที่ที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าพิมพ์ลายใบเฟิร์น

เนื่องจากบทกวีทั้ง 2 บทในตอนที่ 1 นี้มิได้ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครแต่อย่างใด ดังนั้นอารมณ์และความรู้สึกหวั่นไหว ว้าวุ่นใจรวมทั้งเรื่องราวความรักของชายหญิงในตอนนี้จึงไม่ได้ไปปรากฏอยู่ในบทละคร มีเพียงการอ้างอิงข้อความส่วนหนึ่งที่กล่าวว่า “ชายในอดีตที่บรรลุนิติภาวะแล้วซึ่งมีที่อยู่ ณ หมู่บ้านคะซุงะ ได้ออกไปล่าสัตว์”เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงช่วงชีวิตแห่งความรุ่งโรจน์ของนะริฮิระ

ในบทละครนั้นมีตอนหนึ่งที่ ji-utai กล่าวว่า

Shikaredomo yo no naka no,hitotabi wa hae,hitotabi wa otorouru kotowarino,

しかれども世の中の、一度は栄え、一度は衰ふる理の

“อย่างไรก็ตามในช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ในโลกนี้ ในวันหนึ่งอาจเจริญรุ่งเรืองและอีกวันหนึ่งอาจตกต่ำ”

เรื่องราวในตอนที่ 1 จึงอาจเป็นสิ่งพิสูจน์ข้อความดังกล่าวได้ เนื่องจากในเนื้อเรื่องกล่าวว่า เขาได้ออกไปล่าสัตว์ ซึ่งการล่าสัตว์นั้นถือเป็นกิจกรรมของชนชั้นสูงในสมัยนั้น ทั้งเสื้อผ้าอาภรณ์ที่นะริฮิระสวมใส่ที่บรรยายในบทกวีก็จัดว่าเป็นเสื้อผ้าชั้นดี ราคาแพง จึงอาจกล่าวได้ว่านะริฮิระนั้นเป็นขุนนางที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสุขสบายมากทีเดียว นอกจากนี้ในบทละครยังกล่าวต่อไปอีกถึงช่วงชีวิตที่กำลังรุ่งเรืองของนะริฮิระว่า

ji-utai Ninmyou tennou no gyou katoyo,itomo kashikoki choku o ukete,

oouchi yama no harugazumi,tatsu ya yayoi no hajimetsu kata,Kasuga

no matsuri no chokushi toshite sukibitai no kamuri o yurusaru.

地謡　仁明天皇の御宇かとよ、いとも畏き勅を受けて、大内山の春霞、立つや弥生の初めつ方、春日の祭の勅使として透額の冠を許さる。

ji-utai　นั่นคงเป็นรัชสมัยของจักรพรรดินิมเมียว ช่วงต้นเดือน 3 ที่สายหมอกในฤดูใบไม้ผลิปกคลุมเขตพระราชฐาน　จักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้เป็นราชทูตไปในงานเทศกาลของศาลเจ้าคะซุงะ เขาได้รับพระบรมราชานุญาตให้สวมหมวกคะมุริ

จักรพรรดินิมเมียวทรงมีพระบรมราชโองการให้นะริฮิระเป็นราชทูตไปในงานเทศกาลของศาลเจ้าคะซุงะ ซึ่งงานเทศกาลนี้จะจัดขึ้นในเดือน 2 และเดือน 11 ตามปฏิทินจันทรคติ ณ ศาลเจ้าคะซุงะ เมืองนะระ　โดยปกติผู้ที่ได้รับพระบรมราชโองการให้ไปในงานนี้ส่วนใหญ่จะเป็นคนของตระกูลฟูจิวะระ ซึ่งถือว่าเป็นตระกูลที่มีอำนาจทางสังคมสูงในสมัยนั้น　ดังนั้นการที่นะริฮิระซึ่งเป็นคนในตระกูลอะริวะระได้รับพระบรมราชโองการให้ไปเช่นนี้อาจถือว่าเป็นกรณีพิเศษ [84] เพราะถือว่าเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของจักรพรรดิจึงได้รับพระบรมราชโองการให้ไปร่วมในงานเทศกาลดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อชีวิตมีความรุ่งโรจน์จนถึงขีดสุดแล้วก็ย่อมมีตกต่ำลง ดังในข้อความต่อไปนี้

#7　ji-utai　Makoto nari keru mi no yukue,sumi dokoro motomu tote,azuma no kata ni iku kumo no,Ise ya Owari no,kaimen ni tatsu nami o mite,itodoshiku suginishi kata no koi shikini,urayamashikumo,kaeru nami kana to,uchi yome ikeba Shinano naru Asama no dake nareya,kuyuru kemuri no yuugeshiki,

#8　shite　Sate koso Shinano naru,Asama no dake ni tatsu keburi

ji-utai　Ochikochibitono,miyawa togamenu

地謡　まことなりける身の行方、住み所求むとて、東の方に行く雲の、伊勢や尾張の海面に立つ波を見て、いとどしく過ぎにし方の恋しきに、うらやましくも、帰る波かなと、うち詠め行けば信濃なる浅間の嶽なれや、くゆる煙の夕気色

シテ　さてこそ信濃なる、浅間の嶽に立つけぶり、

地謡　遠近人の、見やは咎めぬ

ji-utai　เฉกเช่นเดียวกับนะริฮิระยามเคราะห์ซ้ำกรรมซัดต้องออกจากเมืองหลวง ซัดเซพเนจรล่องลอยดั่งเมฆไปเสาะหาที่อยู่อาศัยทางด้านทิศตะวันออก เมื่อได้มาเห็นคลื่นที่ลอยละล่องอยู่เหนือทะเลระหว่างเมืองโอะวะริและเมืองอิเซะ จึงแต่งบท

---

[84] Betsuyaku Minoru and Tanikawa Shuntarou, Noh: Kyougen(Tokyo:Koudansha,1993),p.28.

กวีขึ้นมาว่า

"จำจรจากพรากแคว้นสู่แดนไกล ข้าโหยไห้คิดถึงคะนึงหา
เมื่อยามเห็นคลื่นซัดพัดกลับมา ในอุราอิจฉาคลื่นอยากคืนเรือน"

เมื่อไปถึงเมืองฉินะโนะ นั่นคงจะเป็นภูเขาอะซะมะกระมัง เพราะเห็นภาพทิวทัศน์ของท้องฟ้ายามพลบค่ำที่มีควันพวยพุ่งขึ้นมา

shite "หวั่นหวาดกลัวคนทั่วไปใกล้ไกลมอง
ji-utai ควันลอยล่องอะซะมะ ณ ฉินะโนะ"

ในตอนนี้ได้นำเรื่องราวของ Ise monogatari ตอนที่ 7 และตอนที่ 8 มาเป็นตัวอย่างในการสนับสนุนคำสอนที่กล่าวว่า "ในช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ในโลกนี้ ในวันหนึ่งอาจเจริญรุ่งเรืองและอีกวันหนึ่งอาจตกต่ำ" เนื้อเรื่องกล่าวถึงช่วงชีวิตที่นะริฮิระต้องระเหเร่ร่อนออกจากเมืองหลวง มีชีวิตตกระกำลำบาก แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องจาก Ise monogatari จำนวนทั้งสิ้น 10 ตอนที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครนี้แล้ว ยังมีตอนที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับตอนที่ 7 และตอนที่ 8 อีก 1 ตอน คือตอนที่ 9 โดยเฉพาะตอนที่ 9 นี้เองที่เป็นที่มาของโครงเรื่องของบทละครนี้ด้วย สำหรับเนื้อหาของแต่ละตอนมีดังนี้

ตอนที่ 7[85]

กาลครั้งหนึ่งชายคนหนึ่งเกิดความรู้สึกว่าไม่อยากที่จะอาศัยอยู่ในเมืองหลวงอีกต่อไป จึงได้ออกเดินทางไปยังเมืองทางทิศตะวันออก ระหว่างทางที่ผ่านชายฝั่งทะเลที่อยู่ระหว่างเมืองอิเซะกับเมืองโอะวะริ[86] ได้เห็นคลื่นสีขาวซัดสาด จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Itodoshiku sugiyuku kata no koi shikini
Urayamashikumo kaeru nami kana
いとどしく過ぎ行く方の恋しきに
うらやましくもかへる波かな
"จำจรจากพรากแคว้นสู่แดนไกล ข้าโหยไห้คิดถึงคะนึงหา
เมื่อยามเห็นคลื่นซัดพัดกลับมา ในอุราอิจฉาคลื่นอยากคืนเรือน"

ตอนที่ 8[87]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่ง เขาคงจะไม่อยากอาศัยอยู่ในเมืองหลวง จึงได้ออก

---

[85] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p.139.

[86]Katagiri Youichi ตีความว่าเมืองอิเซะและโอะวะริในตอนที่ 7นี้คือพี่ชาย 2คนของพระมเหสีแห่งนิโจ ได้แก่ Mototsune และ Tootsune โดยเปรียบว่าเมืองทั้ง 2 นี้มาขวางกั้นนะริฮิระไว้ไม่ให้พบกับพระมเหสีแห่งนิโจ (Katagiri Youichi,Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1.(Oosaka:Izumishoin,1999),pp.289-290.)

[87] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p.139.

เดินทางไปยังเมืองทางทิศตะวันออกเพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่ โดยเดินทางไปกับเพื่อนที่รู้จักกันมาก่อนหน้านั้น 1-2 คน ระหว่างทางเห็นควันไฟลอยสูงขึ้นที่ภูเขาอะซะมะ ในเมืองฉินะโนะ จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Shinano naru asama no dake ni tatsu kemuri

Ochikochi hito no miyawa togamenu

信濃なる浅間の嶽に立つ煙
遠近人の見やはとがめぬ

“หวั่นหวาดกลัวคนทั่วไปใกล้ไกลมอง ควันลอยล่องอะซะมะ ณ ฉินะโนะ”

ตอนที่ 9[88]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งคิดว่าตนเองนั้นไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ในเมืองหลวง จึงได้คิดที่จะเดินทางไปเมืองทางทิศตะวันออก เพื่อหาที่อยู่อันเหมาะสม จึงได้ไปชวนเพื่อนเก่า 1-2 คนเดินทางไปด้วยกัน แต่เนื่องจากไม่มีใครรู้จักทางเลยจึงได้หลงทาง จนกระทั่งมาถึงสถานที่แห่งหนึ่งที่มีชื่อว่ายะท์ซุฮะฉิ เมืองมิกะวะ สาเหตุที่เรียกว่ายะท์ซุฮะฉินั้นเนื่องจากสายน้ำไหลแยกออกเป็น 8 สายมีลักษณะคล้ายขาแมงมุมและมีสะพานทอดข้ามบึงแห่งนั้นอยู่ 8 แห่ง เมื่อมาถึงริมบึงทุกคนลงจากหลังมาแล้วเข้าไปนั่งพักที่ต้นไม้ริมบึงและได้รับประทานข้าวตากแห้ง[89]ที่นำติดตัวมา บริเวณบึงแห่งนั้นมีดอกคะกิท์ซุบะตะบานสะพรั่ง คนหนึ่งในนั้นจึงได้เอ่ยขึ้นว่า “เรามาลองแต่งบทกวีที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นหัวใจในการเดินทาง โดยนำตัวอักษรในคำว่า คะกิท์ซุบะตะ (Kakitsubata) มาขึ้นต้นเป็นอักษรตัวแรกของแต่ละวรรคกันเถิด” ดังนั้นชายหนุ่มจึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Karagoromo kitsutsu nare nishi tsuma shi areba

Harubaru kinuru tabi o shi zo omou

から衣着つつなれにしつましあれば
はるばるきぬる旅をしぞ思ふ

“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน”

เมื่อได้ยินเช่นนั้น ทุกคนก็เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจ จนน้ำตาหยดลงมาบนข้าวตากแห้งทำให้ข้าวตากแห้งนั้นโป่งพองขึ้นมา

หลังจากนั้นทุกคนก็เดินทางต่อจนมาถึงเมืองซุรุงะ[90] Suruga （駿河） เมื่อจะผ่านเข้าไปในภูเขาอุท์ซุ[91] Utsu （宇津） ก็ได้เห็นว่าทางที่ตนเองกำลังจะเดินไปนั้นทั้งมืด

---

[88] Ibid., pp.140-142.

[89] ข้าวตากแห้งนั้นทำจากข้าวที่หุงแล้วนำมาตากแห้ง เมื่อจะรับประทานใช้วิธีเติมน้ำหรือน้ำร้อนเพื่อให้ข้าวนิ่มลงแล้วรับประทาน

[90] ปัจจุบันคือจ.ฉิสุโอะกะ Shizuoka（静岡）

[91] ปัจจุบันอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองฉิสุโอะกะ

และแคบทั้งยังมีเถาวัลย์ ต้นเมเปิ้ลขึ้นรกเต็มไปหมด ขณะที่ทุกคนกำลังคิดกังวลอยู่นั้นก็มีพระธุดงค์รูปหนึ่งกำลังเดินทางผ่านมา พระรูปนั้นได้เอ่ยปากถามว่า"เหตุใดพวกท่านจึงเดินทางมาในเส้นทางเช่นนี้" เมื่อมองดูก็เห็นว่าเป็นคนที่เคยรู้จักกันมาก่อนในเมืองหลวง จึงได้เขียนจดหมายพร้อมกับบทกวีฝากไปให้กับคนรักที่อยู่ในเมืองหลวงความว่า

Suruganaru Utsu no yamabe no utsutsu nimo

Yume nimo hito ni awanu narikeri

駿河なる宇津の山辺のうつつにも
夢にも人に逢わぬなりけり

“ถึงซุรุงะข้าเข้า”เขาจริง”ใจ ทำเช่นไรให้พบประสบพักตร์
ทั้งความฝันความจริงที่แม้พี่รัก ก็ประจักษ์มิอาจพบประสบนาง”[92]

เมื่อมองดูไปที่ภูเขาไฟฟูจิก็เห็นมีหิมะตกทับถมกันขาวโพลนไปหมด ทั้งๆที่เป็นช่วงเวลาปลายเดือน 5 แล้ว ชายหนุ่มจึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Toki shiranu yama wa Fuji no ne itsu toteka

Ka no ko madara ni yuki no furu ramu

時知らぬ山は富士の嶺いつとてか
鹿の子まだらに雪の降るらむ

“ฟูจิซังช่างไม่รู้ฤดูกาล บนยอดลานหิมะตกปกคลุมอยู่
สีขาวขาวพราวโพลนจนอยากรู้ เมื่อมองดูดั่งลายพรางหลังกวางน้อย”[93]

ภูเขาแห่งนั้นหากจะเปรียบเทียบกับภูเขาที่อยู่ในเมืองหลวงก็จะมีขนาดใหญ่ประมาณ 20 เท่าของภูเขาฮิเอะอิ[94] Hiei （比叡） รูปร่างลักษณะของภูเขานั้นเหมือนเนินเกลือ เมื่อเดินทางต่อไปก็มาถึงแม่น้ำสายใหญ่ที่ชื่อว่าแม่น้ำซุมิดะ Sumida （角田）ซึ่งอยู่ระหว่างเมืองฌิโมะท์ซุฟุซะ[95] Shimotsufusa （下総） กับเมืองมุซะฌิ[96] Musashi

---

[92] Utsu นั้นเป็นชื่อของภูเขา และยังมีเสียงพ้องกับคำว่า utsutsu ซึ่งหมายถึง ความจริง ในที่นี้จึงแปลชื่อภูเขาว่า “เขาจริง” บทกวีนี้เป็นบทตัดพ้อ แสดงความน้อยเนื้อต่ำใจที่ตัวเองนั้นแม้จะรักหญิงสาวแต่ก็ไม่อาจที่จะพบนางได้ไม่ว่าจะในความฝันหรือในความเป็นจริง

[93] เนื่องจากภูเขาไฟฟูจินั้นเป็นภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือมีความสูง 3776 เมตร ปัจจุบันอยู่ในเขตจ.ฌิสุโอะกะและจ.ยะมะนะฌิYamanashi（山梨） ดังนั้นแม้ในขณะนั้นแม้จะเป็นเดือนห้าซึ่งเข้าฤดูร้อนแล้ว แต่ด้วยความสูงของภูเขา หิมะที่อยู่บนยอดเขาจึงยังคงหลงเหลืออยู่ เมื่อมองไปที่ภูเขาไฟฟูจิจากที่ไกลๆ จึงทำให้เห็นหิมะนั้นเหมือนเป็นลายจุดข้างหลังลูกกวาง

[94] ปัจจุบันอยู่ในเขตจ.เกียวโต และ จ.ฌิงะShiga（滋賀）

[95] Shimotsufusaหรือ Shimousa ปัจจุบันอยู่ในเขตจ.ชิบะChiba（千葉） และ จ.อิบะระกิ Ibaraki（茨城）

[96] ปัจจุบันอยู่ในเขตโตเกียวTokyo （東京）จ.ซะอิตะมะ Saitama （埼玉）และ จ.คะนะงะวะ Kanagawa （神奈川）

（武蔵）ทุกคนได้มานั่งลงรวมกัน ณ ริมฝั่งแม่น้ำนั้น ในใจก็คิดว่าตนเองนั้นช่างจากมาไกลเสียเหลือเกิน คนแจวเรือบอกว่า “รีบลงเรือเร็วๆกันเถิด นี่ใกล้จะค่ำแล้ว” ทุกคนจึงลงเรือด้วยความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ ต่างคนต่างก็คิดถึงคนรักที่อยู่ในเมืองหลวง ในขณะนั้นมีนกสีขาวตัวหนึ่ง มีปากและขาสีแดง ขนาดใหญ่ราวๆนกฉิงิ[97] Shigi（鴫）กำลังจับปลาที่ว่ายน้ำกินอยู่บนผิวน้ำ เนื่องจากเป็นนกที่ไม่เคยพบในเมืองหลวงมาก่อน จึงไม่มีใครรู้จัก เมื่อถามคนแจวเรือ เขาตอบว่า “นกนี้คือนกมิยะโกะ[98] Miyako（都）” ชายหนุ่มจึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Nanishi owaba iza koto towamu miyakodori

Waga omou hito wa ariyanashiya to

名にし負わばいざ言問わむ都鳥

我が思ふ人はありやなしやと

“มิยะโกะโดะรินี่ขอถาม　　หากมีนามสกุณาว่าเมืองหลวง

ใคร่รู้ข่าวเจ้ากมลจนล้นทรวง　　ข้าเป็นห่วงหวงนางนั้นสุขสันต์ฤา”[99]

เมื่อได้ยินเช่นนั้น ทุกคนที่อยู่บนเรือต่างก็ร่ำไห้ออกมา

หากพิจารณาจากเนื้อเรื่องจะเห็นได้ว่าตอนขึ้นต้นของทั้ง 3 ตอนนั้นมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน โดยกล่าวว่า กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งที่ไม่อยากจะอาศัยอยู่ในเมืองหลวงบ้าง คิดว่าตนเองไม่มีประโยชน์อะไรที่จะอยู่ในเมืองหลวงบ้าง จึงได้เดินทางออกจากเมืองหลวงเพื่อหาที่อยู่อาศัยใหม่ทางทิศตะวันออก โดยออกเดินทางไปกับเพื่อนอีก1-2 คน ซึ่ง Katagiri Youichi[100] ได้ตีความว่าเพื่อนทั้ง 2 คนของนะริฮิระนี้หมายถึง Ki no Aritsune และอีกคนหนึ่งคือ Taira no Sadafun ซึ่งบุคคลทั้ง 2 นี้นอกจากจะเป็นเพื่อนกับนะริฮิระแล้วยังมีความสัมพันธ์กับนะริฮิระในฐานะที่เป็นพ่อตาอีกด้วย

สำหรับตอนที่ 7 นั้น ในบทละครได้ยกมากล่าวอ้างอิงทั้งตอนเลย กล่าวคืออ้างอิงทั้งจากเนื้อเรื่องและบทกวี ดังนั้นทั้งความหมายและอารมณ์ความรู้สึกในบทกวีเดิมจึงได้มาปรากฏอยู่ในบทละคร

---

[97] นกชนิดหนึ่งมีปากและเท้ายาว อาศัยตามหนองน้ำ กินสัตว์เล็กๆบริเวณหนองน้ำเป็นอาหาร ปีกเรียวยาวมีกำลังปีกแข็งแรง

[98] นกชนิดหนึ่งมีขนาดเล็ก ลำตัวมีสีขาว ปีกและขาสีแดง มีถิ่นกำเนิดอยู่ทางตอนเหนือของยุเรเซีย(ยุโรปและเอเซีย) บินอพยพมาญี่ปุ่นในฤดูใบไม้ร่วง

[99] คำว่า miyako หมายถึงเมืองหลวง ส่วน dori หรือ tori นั้นหมายถึง นก แต่นกมิยะโกะ(Miyakodori)ที่กล่าวในบทกวีนี้แท้จริงแล้วคือนกยุริกะโมะเมะ Yurikamome（ゆりかもめ） ในบทกวีนี้กวีแสดงอารมณ์ความรู้สึกคิดถึงห่วงหาอาวรณ์คนรักที่อยู่ในเมืองหลวง โดยการถามไถ่กับนกว่า หากเจ้านั้นมีชื่อว่านกเมืองหลวงจริงละก็ ข้าอยากจะถามข่าวคราวของคนรักข้าที่อยู่ในเมืองหลวงว่า นางนั้นมีความเป็นอยู่สุขสบายดีหรือไม่อย่างไร

[100] Katagiri Youichi,Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1. (Oosaka: Izumishoin, 1999),p.290.

ด้วย มีภาพพจน์ของความทุกข์ระทมของชายผู้หนึ่งที่ต้องจากเมืองหลวงและคนรักมา ยามเมื่อผ่านมายังทะเลได้เห็นคลื่นที่ซัดสาดกระทบฝั่งวนกลับไปกลับมาได้ ก็รู้สึกอิจฉาคลื่นเสียยิ่งนัก ด้วยคลื่นนั้นมีวันวนกลับไปกลับมาได้อยู่ตลอดเวลา แต่ตนเองนั้นไม่อาจที่จะหวนกลับคืนไปยังที่ที่ตนเคยอาศัยอยู่ได้ ไม่อาจกลับไปหาคนรักได้ แม้ใจนั้นอยากจะกลับไปก็ตามที ยิ่งไปกว่านั้นการเดินทางในสมัยก่อนถือว่าเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เพราะบางครั้งต้องเดินเท้าบ้าง ใช้ม้าบ้าง ไม่มียานพาหนะที่สะดวกสบายเช่นทุกวันนี้ ทั้งถนนหนทางก็ไม่ได้ดีนัก บางทีต้องเดินผ่านป่าเขา โดยเฉพาะการเดินทางไกลนั้นต้องใช้เวลานานหลายวันหากค่ำที่ใดก็ต้องนอนที่นั่น ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ อาหารการกินที่นำติดตัวไปหากหมดกลางทางหรือไม่เพียงพอก็ต้องเสาะหากันเอง แล้วหากยิ่งต้องทุกข์ใจกับการคิดถึงคนรักก็ยิ่งทำให้ได้ภาพของความทุกข์ยากมากยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อได้นำมาอ้างอิงในบทละครจึงทำให้ผู้ชมรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกยากลำบาก และความคิดถึงอาลัยอาวรณ์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงแต่ความรู้สึกทุกข์ยากดังกล่าว ภาพพจน์ที่เกิดขึ้นนอกจากจะเป็นภาพความอ้างว้าง แฝงด้วยอารมณ์ความรู้สึกว้าเหว่เปล่าเปลี่ยวในจิตใจของตัวละครแล้วยังมีการใช้สัญลักษณ์ความเวิ้งว้างจากฉากของทะเลมาประกอบ จึงเป็นการเสริมภาพความรู้สึกอ้างว้างนั้นเพิ่มเข้าไปด้วย

อย่างไรก็ตามบทกวีในตอนที่ 7 นี้เมื่อนำมาอ้างอิงได้มีการเปลี่ยนคำไปบ้างเล็กน้อย กล่าวคือจากบทกวีเดิมใน Ise monogatari กล่าวว่า

Itodoshiku sugiyuku kata no koi shikini
Urayamashikumo kaeru nami kana
いとどしく過ぎ行く方の恋しきに
うらやましくもかへる波かな

sugiyuku มีความหมายว่า กำลังจาก(ไปไกล) เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ในขณะที่กวีกำลังเดินทางแล้วได้เห็นคลื่นซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น จึงทำให้รู้สึกอิจฉาคลื่นและคิดถึงคนรักที่ตนเองกำลังเดินทางจากไปไกล ในขณะที่บทละครได้เปลี่ยนเป็น

Itodoshiku suginishi kata no koi shikini
Urayamashikumo kaeru nami kana
いとどしく過ぎにし方の恋しきに
うらやましくもかへる波かな

suginishi มีความหมายว่า ได้จากมา(ไกลแล้ว) เพราะเหตุการณ์ในบทละครนั้นเสมือนการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นมาแล้วให้ผู้ชมรับรู้ จึงกล่าวในลักษณะของการจากมาแล้ว ไม่ใช่เหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่

สำหรับกรณีของตอนที่ 8 นั้นมีเนื้อหาในตอนต้นคล้ายกับตอนที่ 7 จึงไม่ได้นำมากล่าวอ้างอิงทั้งยังได้ตัดทอนส่วนที่กล่าวว่า เดินทางไปกับเพื่อน 1-2 คนออกด้วยแล้วอ้างอิงในส่วนหลังของเนื้อเรื่องคือ “เมื่อไปถึงเมืองฌินะโนะ นั่นคงจะเป็นภูเขาอะซะมะกระมังเพราะเห็นภาพทิวทัศน์ของท้องฟ้ายามพลบค่ำที่มีควันพวยพุ่งขึ้นมา” หลังจากนั้นได้นำบทกวีมาอ้างอิง

บทกวีในตอนที่ 8 นี้แม้ไม่ได้กล่าวพรรณนาถึงความคิดถึง และความอาลัยอาวรณ์ในตัวคนรักแต่อย่างใด แต่ตอนนี้รวมทั้งตอนที่ 7 และ 9 ต่างก็มีที่มาจากการผิดหวังในความรักของ นะริฮิระที่มีต่อพระมเหสีแห่งนิโจถึงได้ต้องเดินทางออกจากเมืองหลวง เนื้อหาในบทกวีบรรยายถึงสภาพภูมิทัศน์ที่ได้เห็นมากกว่าจะเป็นลักษณะการบรรยายความรู้สึกทุกข์ยากในการเดินทาง เนื่องจาก “ภูเขา” ที่เป็นที่รู้จักสำหรับคนที่อยู่ในเมืองหลวงเช่นเกียวโตนั้นคือภูเขาฮิเอะอิ Hiei （比叡） ซึ่งภูเขาดังกล่าวไม่ใช่ภูเขาไฟ ดังนั้นเมื่อได้เดินทางผ่านไปเห็นภูเขาอะซะมะซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ยังคุกรุ่นอยู่แล้วมีควันไฟลอยขึ้นมาเช่นนั้น จึงรู้สึกหวาดกลัวดังที่ได้กล่าวในบทกวี เพราะถือว่าเป็นภาพที่แปลกประหลาดสำหรับคนในเมืองหลวงเช่นนะริฮิระและเพื่อนๆที่เดินทางไปด้วยกันในยามนั้น จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า ไม่ว่าใครก็ตามที่จะอยู่ใกล้หรือไกลต่างก็พากันมองดูควันไฟนั้นด้วยความหวาดหวั่น แต่อย่างไรก็ตามความกลัวในสิ่งที่เห็นในธรรมชาตินั้นก็ถือว่าเป็นความทุกข์ทางใจอย่างหนึ่งเช่นกัน ด้วยไม่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร เกิดขึ้นจากอะไร แล้วจะมีผลกระทบอะไรกับตนเองหรือไม่ การอ้างอิงบทกวีในตอนที่ 8 จึงมีลักษณะเดียวกับการอ้างอิงบทกวีในตอนที่ 7 กล่าวคือมีการนำความหมายและถ่ายทอดความรู้สึกหวาดกลัวที่ปรากฏในบทกวีเดิมมาไว้ในบทละครด้วย

ในกรณีของตอนที่ 9 นั้น ซึ่งได้กล่าวแล้วว่าเป็นโครงเรื่องของบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ เนื้อหาในตอนนี้ค่อนข้างยาวและมีบทกวีมากถึง 4 บท แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องในบทละครจะเห็นได้ว่าเนื้อหาถูกตัดตอนนำมาเป็นบทละครจากตอนเริ่มต้นจนถึงบทกวี Kakitsubata เท่านั้น หลังจากนั้นไม่ได้มีการนำเนื้อเรื่องและบทกวีอีก 3 บทที่เหลือมาอ้างอิงเลย

เนื่องจากบทกวี Kakitsubata นั้นเป็นบทกวีที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับชื่อเรื่อง จึงได้มีการนำมากล่าวอ้างในบทละครหลายครั้ง บทกวีดังกล่าวเป็นบทที่แสดงความรู้สึกที่เป็นหัวใจของการเดินทาง เนื้อหาในบทกวีรำพึงรำพันถึงคนรักและความคิดถึงคนรักที่ต้องจากมาไกล แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงการอ้างอิงตอนที่ 9 จะอธิบายถึงความหมายของบทกวีดังกล่าวนี้ก่อน

Karagoromo kitsutsu nare nishi tsuma shi areba

Harubaru kinuru tabi o shi zo omou

から衣着つつなれにしつましあれば

はるばるきぬる旅をしぞ思ふ

“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน”

karagoromo（から衣）หมายถึง เสื้อผ้า อาภรณ์

ki（着）หมายถึงสวมใส่เสื้อผ้า

nare （褻れ） หมายถึง อาการที่เสื้อผ้าอ่อนตัว นิ่มลงหลังจากสวมใส่ไปนานๆ และใช้ในอีกความหมายหนึ่งคือ nare （慣れ）ซึ่งหมายถึง คุ้นเคย เคยชิน คุ้นชิน

tsuma （褄）หมายถึง ชายผ้า หรือ แถบผ้า และใช้ในอีกความหมายหนึ่งคือ tsuma （妻）ซึ่งหมายถึง ภรรยา ในที่นี้ผู้วิจัยแปลเป็นบทกวีภาษาไทย โดยใช้คำว่า เนื้ออ่อน เพื่อให้ได้ความหมายรวมไปกับคำว่า เสื้อผ้าที่อ่อนนิ่ม ด้วย

haru （張る）หมายถึง ขึง ซึ่งในที่นี้คือ ขึงผ้าเอาไว้แล้วทากาวเพื่อให้เสื้อผ้านั้นอยู่ทรง และใช้ในความหมายของคำว่า harubaru（遥々）ซึ่งหมายถึง ระยะทางไกลๆ ในที่นี้คือ เดินทางจากบ้านมาไกล

ki（来）หมายถึง มา หรือ จากมา นั่นเอง

ดังนั้นความหมายของบทกวีนี้จึงมี 2 ความหมายซ้อนกันอยู่ กล่าวคือ

1.คิดถึงเสื้อผ้าอาภรณ์ที่เคยสวมใส่มาเป็นเวลานานจนเกิดความคุ้นเคยกับเสื้อผ้านั้น

2.คิดถึงภรรยาที่คุ้นเคยกันมานาน เมื่อต้องเดินทางรอนแรมจากมาไกล จึงเกิดความรู้สึกคิดถึงและห่วงหาอาวรณ์นาง

บทกวีบทดังกล่าวนี้ถูกกล่าวอ้างในบทละคร 5 ครั้ง ดังต่อไปนี้

ครั้งที่1

#1 shite Ise monogatari ni iwaku,koko o yatsuhashi to iikeruwa,mizu yuku kawa no kumode nareba hashi o yattsu wataserunari.Sono sawa ni kakitsubata no ito omoshiroku saki midaretaru o,aru hito kakitsubata to iu itsu moji o ku nokami ni okite,tabi no kokoro o yome to iikereba, karagoromo kitsutsu nare nishi tsuma shi areba,harubaru kinuru tabi o shi zo omou.Kore ariwara no narihira no,kono kakitsubata o yomishi uta nari.

シテ 伊勢物語に曰く、ここを八橋といひけるは、水行く川の蜘蛛手なれば橋を八つ渡せるなり。その沢に杜若のいと面白く咲き乱れたるを、ある杜若といふ五文字を句の上に置きて、旅の心を詠めといひければ、から衣着つつなれにしつましあれば、はるばるきぬる旅をしぞ思ふ。
これ在原の業平の、この杜若を詠みし歌なり。

shite ในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ กล่าวไว้ว่า
สถานที่แห่งนี้ได้ชื่อว่ายะท์ซุฮะฉิ ก็เพราะลำธารเหล่านี้มีลักษณะคล้ายขาแมงมุม 8 ขา และทอดข้ามด้วยสะพาน 8 แห่ง เมื่อได้เห็นดอกคะกิท์ซุบะตะบานสะพรั่งงดงาม ณ บึงแห่งนั้นก็มีใครคนหนึ่งกล่าวขึ้นมาว่า “เรามาลองแต่งบทกวีที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นหัวใจในการเดินทาง โดยนำตัวอักษรในคำว่า คะกิท์ซุบะตะ (Kakitsubata) มาขึ้นต้นเป็นอักษรตัวแรกของแต่ละวรรคกันเถิด”

“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน “

นี่เป็นบทกวีที่ อะริวะระ นะริฮิระ ได้แต่งขึ้นเกี่ยวกับดอกคะกิท์ซุบะตะ

การอ้างอิงครั้งที่ 1 นี้อ้างอิงจากเนื้อเรื่องบางส่วนและบทกวีเดิมทั้งหมด เป็นการบรรยายเกริ่นให้ทราบถึงเรื่องราวอันเป็นเค้าโครงเรื่องของบทละคร และกล่าวถึงที่มาของชื่อสถานที่แห่งนั้นคือ ยะท์ซุฮะฉิ รวมทั้งกล่าวถึงบทกวีที่เคยมีผู้แต่ง(นะริฮิระ)เอาไว้เกี่ยวกับดอกคะกิท์ซุบะตะ ลักษณะการอ้างอิงในครั้งนี้ได้นำทั้งความหมายเดิมรวมไปถึงอารมณ์ความรู้สึกที่มีอยู่ในวรรณคดีเดิมมาถ่ายทอดลงในบทละครโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ครั้งที่ 2

#2	shite	Harubaru kinuru tabi o shizo,
	waki	Omoi no iro o yo ni nokoshite
	シテ	はるばるきぬる旅をしぞ
	ワキ	思ひの色の世に残して
	shite	“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์”
	waki	ความคิดถึงคะนึงหาที่ยังคงหลงเหลืออยู่

อ้างอิงเฉพาะบาทสุดท้าย แต่ได้เปลี่ยนคำกริยา omou (คิดถึง)เป็นคำนาม omoi(ความคิดถึง) เพื่อให้ต่อเนื่องกับข้อความของ waki ซึ่งหากรวมความทั้ง 2 ประโยคแล้วจะมีความหมายว่า ความคิดถึงคะนึงหานางที่ต้องจากมาไกลนั้นยังคงหลงเหลืออยู่ การที่นำบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงอีกครั้งก็เพื่อให้เข้ากับบริบทซึ่งเป็นการบรรยายทิวทัศน์ในบริเวณนั้นว่า บัดนี้ดอกคะกิท์ซุบะตะได้บานสะพรั่งริมบึงที่มิกะวะแล้ว อีกทั้งบทกวีนี้ก็มีที่มาจากชื่อดอกไม้ดังกล่าวด้วย เมื่ออ้างอิงแล้วนอกจากจะทำให้รำลึกไปถึงดอกไม้แล้วยังทำให้นึกถึงผู้แต่งบทกวีดังกล่าวอีกด้วย ดังข้อความต่อมาในบทละครว่า ดอกคะกิท์ซุบะตะเป็นร่องรอยที่ยังหลงเหลืออยู่ของอะริวะระ นะริฮิระ

ครั้งที่ 3

#4	ji-utai	Harubaru kinuru karagoromo,
		Harubaru kinuru karagoromo,
		Kitsutsu ya mai o kanazuran.
	地謡	はるばる来ぬる唐衣、
		はるばる来ぬる唐衣、
		着つつや舞を奏づらん。
	ji-utai	“สวมอาภรณ์จรมาไกลไปร่ายรำ”

ลักษณะการอ้างอิงในครั้งที่ 3 นี้ได้นำบาทหลังขึ้นมาก่อน แล้วตัดข้อความ ”เมื่อเดินทาง (จากนางมาไกล)แล้วคิดถึงนาง” tabi o shizo omou （旅をしぞ思ふ）ออก แล้วเปลี่ยนเป็นคำว่า “เสื้อผ้าอาภรณ์” karagoromo （唐衣）ดังนั้นจึงมีความหมายรวมว่า สวมใส่เสื้อผ้าอาภรณ์ในการเดินทางจากมาไกล แล้วร่ายรำ

harubaru kinuru ในบทละครนี้ยังนำไปใช้ในความหมาย การเดินทางมาไกลแสนไกลของพระโพธิสัตว์เพื่อมาโปรดสัตว์ยังโลกมนุษย์ โดยเดินทางออกมาจากดินแดนสุขาวดี ซึ่งดินแดนนี้ตามความเชื่อของศาสนาพุทธมหายาน นิกายสุขาวดี กล่าวว่า “สุขาวดีห่างไกลจากโลกธาตุนี้ถึงแสนโกฏิพุทธเกษตร”[101]

สมภาร พรมทาได้ให้คำอธิบายของคำว่า “พุทธเกษตร” ไว้ดังนี้ “พุทธเกษตร (Buddha Country) คืออาณาเขตย่อยของจักรวาล ในหนึ่งพุทธเกษตรจะมีพระพุทธเจ้าประทับอยู่หนึ่งพระองค์ ดังที่กล่าวแล้วว่าพระพุทธเจ้าในทัศนะของมหายานสามารถอุบัติขึ้นในจักรวาลพร้อมกันมากกว่าหนึ่งพระองค์ได้ ในพระสูตรของมหายานมีการกล่าวถึงพระพุทธเจ้าในจักรวาลว่ามีจำนวนมากมายพอๆกับจำนวนเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา เนื่องจากจำนวนของพระพุทธเจ้าในจักรวาลนี้เท่ากับพุทธเกษตร ดังนั้นพุทธเกษตรจึงมีจำนวนมากมายเท่ากับจำนวนของเม็ดทรายในแม่น้ำคงคาด้วย พุทธเกษตรแต่ละแห่งนั้นแตกต่างกันตามบารมีของพระพุทธเจ้าประจำพุทธเกษตรนั้น” [102]

ดังนั้นระยะทางแสนโกฏิพุทธเกษตรจึงถือว่าเป็นระยะทางที่ไกลมาก กวีจึงได้นำข้อความว่า harubaru kinuru ในบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงเพื่อให้กลมกลืนเข้ากันกับเนื้อเรื่องการเดินทางมาไกลของพระโพธิสัตว์ และฉากที่เกิดขึ้นหลังจากข้อความนี้ก็เป็นการร่ายรำ iroe ในบทละครจึงมีข้อความ “ไปร่ายรำ” เพิ่มเติมขึ้นมาด้วย

ครั้งที่ 4 ในตอนที่ ji-utai กล่าวว่า

#10 Kokozo na ni aru Yatsuhashi no, sawabe ni niou kakitsubata,hana murasaki no yukari nareba,tsuma shi aru ya to,omoi zo izuru miyakobito.

ここぞ名にある八橋の、沢辺に匂ふ杜若、花紫のゆかりなれば、妻しあるやと、思ひぞ出づる都人。

ที่นี่แหละคือยะท์ซุฮะฉิอันมีชื่อเสียง ดอกคะกิท์ซุบะตะส่งกลิ่นหอมอยู่ริมบึง เพราะสีม่วงอันงดงามของดอกไม้ทำให้ข้าซึ่งเป็นคนในเมืองหลวงคิดเป็นห่วงถึงภรรยาที่เมืองหลวงว่าอยู่สุขสบายดีหรืออย่างไร

ในตอนนี้เป็นการกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างดอกคะกิท์ซุบะตะกับหญิงคนรัก ว่าเพราะเหตุว่าได้เห็นดอกคะกิท์ซุบะตะซึ่งมีสีม่วงจึงทำให้นึกถึงคนรักที่อยู่ในเมืองหลวง โดยตัดข้อความว่า “สวมเสื้อผ้าอาภรณ์ เดินทางมาไกล” ออก เหลือแต่ข้อความว่า “คิดเป็นห่วงถึงภรรยา” อย่างไรก็ตามแม้บทกวีเดิมบทนี้จะถูกตัดข้อความออกเกือบทั้งหมด แต่ก็มีการเพิ่มเติมข้อความว่า “(ภรรยานั้น) อยู่สุขสบายดีหรืออย่างไร” ดังนั้นจึงยังปรากฏอารมณ์ ความรู้สึกรักและคิดถึงห่วงหา อาลัยอาวรณ์นางที่เป็นที่รักอยู่เช่นเดียวกับในบทกวีเดิม

---

[101] เสถียร โพธินันทะ,ปรัชญามหายาน(กรุงเทพฯ:บรรณาคาร,2522),หน้า235.

[102] สมภาร พรมทา, พุทธศาสนามหายาน: นิกายหลัก (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2540),หน้า 152

สำหรับข้อความที่กล่าวว่า ดอกคะกิท์ซุบะตะซึ่งมีสีม่วงจึงทำให้นึกถึงคนรักที่อยู่ในเมืองหลวง นั้นมีคำอธิบายอยู่ในส่วนของการอ้างอิงบทกวีจาก Kokinwakashuu
ครั้งที่ 5 มีลักษณะการอ้างอิงเหมือนครั้งที่ 3 ในข้อความของ ji-utai ดังนี้

#16 ji-utai Harubaru kinuru karagoromo,
Kitsutsu ya mai o kanazuran.
地謡 はるばる来ぬる唐衣、
着つつや舞を奏づらん。
ji-utai "สวมอาภรณ์จรมาไกลไปร่ายรำ"

การอ้างอิงโดยการเปลี่ยนคำในลักษณะเช่นนี้เพื่อที่จะให้กลมกลืนกับบริบทในบทละคร เพราะเนื้อความหลังจากนี้เป็นฉากของการร่ายรำ jo no mai

จะเห็นว่าบทกวี Kakitsubataนี้ได้ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเป็นจำนวนมากถึง 5 ครั้ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทกวีดังกล่าวว่ามีความสัมพันธ์กับชื่อเรื่องและเนื้อเรื่องในบทละคร การอ้างอิงบทกวีในแต่ละครั้งนั้นมีลักษณะการอ้างอิงและมีผลต่อบทละครดังต่อไปนี้

1.การอ้างอิงครั้งที่ 1 อ้างอิงจากบทกวีเดิมทั้งบท ทำให้ได้ภาพรวมของโครงเรื่องว่าเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความคิดถึง และการพลัดพรากจากคนรัก

2.การอ้างอิงครั้งที่ 2 ถึงครั้งที่ 5 อ้างอิงจากบทกวีเดิมบางส่วน สำหรับครั้งที่ 3 และ 5 มีการอ้างอิงมาเหมือนกันทุกประการ มีการกล่าวถึงการเดินทางจากมาไกล(ของพระโพธิสัตว์) รวมถึงการร่ายรำเพื่อให้เข้ากับบริบท การอ้างอิงครั้งที่ 2 ถึงครั้งที่ 5 นี้แม้จะอ้างอิงมาเพียงบางส่วนก็ยังคงอารมณ์ความรู้สึก รัก คิดถึงและห่วงหาอาวรณ์คนรักอยู่เช่นเดิม

สำหรับการอ้างอิงวรรณคดีต่อมาปรากฏในข้อความของ ji-utai ดังนี้

ji-utai shikaruni kono monogatari sono shina ooki koto nagara toriwaki kono Yatsuhashi ya. Mikawa no mizu no sokoi naku chigirishi hitobito no kazukazu
#11 ni na o kae shina o kaete hito matsu onna
#12 monoyami
#13 tamasudare no hikari mo midarete
#14 tobu hotaru no kumo no ue made inu beku wa akikaze fuku to kari ni araware
地謡 しかるにこの物語、その品多き事ながら、とりわきこの八橋や、三河の水の底ひなく、契りし人々の数々に、名を変へ品を変へて、人待つ女、物病玉すだれの、光も乱れて飛ぶ蛍の，雲の上まで往ぬべくは、秋風吹くと、仮にあらはれ、
ji-utai ในโมะโนะงะตะริเรื่องนี้ได้มีการเขียนบันทึกถึงเรื่องราวต่างๆนานา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของคำสัญญาอันลึกซึ้งของผู้คนเช่นเดียวกับความลึกของน้ำในยะท์ซุฮะฌิ

แห่งเมืองมิกะวะแห่งนี้ ไม่เพียงแต่ชื่อที่มีมากมายเท่านั้นแม้แต่เรื่องราวก็มีมากมายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น “หญิงสาวผู้รอคอยคนรัก” “หญิงสาวผู้ที่ตายจากการไม่สมหวังในความรัก” “หญิงสาวแห่งม่านซุดะเระ”

“หากหิ่งห้อยลอยบินไปในเมฆา นำคำข้าพาไปบอกนกคะริ
วานบอกต่อน้องนางต่างข้าที ว่ายามนี้ลมร่วงราพัดมาแล้ว”

ข้อความข้างบนนี้กล่าวถึงเรื่องราวในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ว่าเป็นเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายคน ชื่อสถานที่ Yatsuhashi นั้นนอกจากจะมีความหมายตามศัพท์ว่า สะพาน 8 แห่งที่สร้างทอดข้ามลำน้ำ 8 สายแล้ว Katagiri Youichi ยังได้ตีความว่า หมายถึงหญิงคนรัก 8 คนที่นะริฮิระรักและคิดถึงได้แก่ พระมเหสีแห่งนิโจ โคะมะชิ ซุงิโกะ ลูกสาวของ Ki no Aritsune ลูกสาวของ Taira no Sadafun(หญิงสาวจากตอนที่ 61) หญิงสาวจากตอนที่ 23 และหญิงสาวจากตอนที่ 63[103] จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นว่ามีเพียง 7 คน แต่เนื่องจากหญิงสาวสองพี่น้องในตอนที่ 1 นั้น Katagiri ก็ตีความว่าเป็นลูกสาวของ Ki no Aritsune ดังนั้นลูกสาวของ Aritsune ที่ Katagiri กล่าวถึงในที่นี้นั้นก็น่าจะหมายถึงลูกสาวทั้ง 2 คนดังกล่าว การตีความของ Katagiri จึงเป็นสิ่งสนับสนุนข้อความข้างต้นได้ว่าในวรรณคดีเรื่องนี้มีเรื่องราวของผู้คนมากมาย ในขณะเดียวกันข้อความในบทละครดังกล่าวข้างต้นก็ได้มีการยกตัวอย่างเรื่องราวของคนอื่นๆโดยอ้างอิงเนื้อเรื่องจาก Ise monogatari มาถึง 3 ตอนคือ

1.“หญิงสาวผู้รอคอยคนรัก” จากตอนที่ 17

2.“หญิงสาวผู้ที่ตายจากการไม่สมหวังในความรัก” และบทกวี

“หากหิ่งห้อยลอยบินไปในเมฆา นำคำข้าพาไปบอกนกคะริ
วานบอกต่อน้องนางต่างข้าที ว่ายามนี้ลมร่วงราพัดมาแล้ว” จากตอนที่ 45

3.“หญิงสาวแห่งม่านซุดะเระ” จากตอนที่ 64

สำหรับเนื้อเรื่องของแต่ละตอนมีดังนี้

ตอนที่ 17[104]

ชายคนหนึ่งผู้ซึ่งไม่ได้ไปมาหาสู่หญิงสาวเป็นเวลาหลายปี ได้กลับมาชมดอกซากุระที่กำลังบานสะพรั่ง หญิงสาวจึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Adanari to na ni koso tatere sakura hana
Toshi ni marenaru hito mo machikeri
あだなりと名にこそたてれ桜花
年にまれなる人も待ちけり
“แม้ซากุระได้ชื่อว่าไม่จีรัง แต่ก็ยังเฝ้ารอคนจนเป็นปี”

---

[103] Katagiri Youichi, Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1. (Oosaka: Izumishoin, 1999), p. 290-291.

[104] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p.149.

ฝ่ายชายจึงตอบกลับมาด้วยบทกวีนี้

Kyou kozu wa ashita wa yuki to zo furi namashi

Kiezu wa aritomo hana to mimashiya

今日来ずは明日は雪とぞ降りなまし
消えずはありとも花と見ましや

“หากวันนี้มิมาเยือนเลื่อนพรุ่งนี้ สุมาลีคงร่วงหล่นดั่งหิมะ
แม้ดอกไม้ไม่ละลายพรายพสุธะ ก็คงจะไร้ราคามิน่าชม”

ข้อความที่กล่าวว่า “ชายคนหนึ่งผู้ซึ่งไม่ได้ไปมาหาสู่หญิงสาวเป็นเวลาหลายปี” นั้น Katagiri Youichi กล่าวว่า เป็นช่วงเวลาที่นะริฮิระไปรับใช้จักรพรรดิ Seiwa(850-880) จึงไม่ได้ไปมาหาสู่หญิงสาว หลังจากนั้นผ่านไป 3 ปีเมื่อมีการเปลี่ยนรัชสมัย จักรพรรดิ Yousei(868-949) ขึ้นครองราชย์ นะริฮิระจึงได้กลับมาหาหญิงสาว และหญิงสาวในตอนนี้ Katagiri ก็ตีความว่าเป็นลูกสาวของ Ki no Aritsune[105]

บทกวีของฝ่ายหญิงนั้น นางต้องการที่จะเปรียบเทียบตัวเองกับดอกซากุระว่า ดอกซากุระนั้นได้ชื่อว่าเป็นดอกไม้ที่ไม่จีรังยั่งยืน เนื่องจากเมื่อบานแล้วหลังจากนั้นไม่นานก็จะร่วงโรย แต่ถึงแม้ว่าจะถูกกล่าวขานได้ชื่อว่าไม่จีรังยั่งยืนเช่นนั้นก็ตาม ก็ยังบานรอการมาเยือนของเธอ เปรียบดั่งฉันที่ผู้คนกล่าวว่าเป็นหญิงหลายใจ ใจคอไม่หนักแน่นมั่นคง แต่ฉันก็ยังซื่อสัตย์รอเธออยู่ทั้งๆที่เธอทอดทิ้งไปเป็นเวลานานหลายปี

ฝ่ายชายจึงตอบโต้ด้วยบทกวีที่มีความหมายว่า ถึงในวันนี้แม้ข้าจะไม่ได้มาชมดอกไม้ วันพรุ่งนี้ดอกไม้ก็คงจะร่วงหล่นอยู่ดี ซึ่งมีความหมายแฝงว่า หากข้าไม่มาหาเจ้าในวันนี้เจ้าก็คงไปหาคนอื่นนั่นเอง ในบทกวีได้บรรยายภาพดอกซากุระที่ร่วงหล่นประหนึ่งหิมะที่ตกโปรยปราย และกล่าวว่าแม้ดอกซากุระจะร่วงดั่งหิมะตกแต่ก็ไม่ได้หลอมละลายไปเช่นเดียวกับหิมะ อย่างไรก็ตามเมื่อดอกไม้ร่วงแล้วก็ดูไม่น่าชื่นชมเหมือนที่ยังอยู่บนต้น เปรียบได้ว่าเมื่อเจ้าได้ไปหาชายอื่นแล้วแม้จะยังคงเป็นหญิงสาวอยู่เหมือนเดิมแต่เจ้าก็จะดูเป็นคนไร้ค่าไปเสียแล้ว

การอ้างอิงตอนที่ 17 นี้มีลักษณะการอ้างอิงจากการสรุปเนื้อเรื่อง เพื่อเป็นการยกตัวอย่างเรื่องราวความรักตอนหนึ่งจากหลายๆตอนใน Ise monogatari แม้ว่าจะไม่ได้นำบทกวีไปกล่าวเลย แต่ข้อความที่กล่าวว่า “หญิงสาวผู้รอคอยคนรัก” ก็ยังแสดงความมั่นคงจริงใจของฝ่ายหญิงที่มีต่อชายคนรักและยังคงอารมณ์และความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ตัดพ้อต่อว่าดังในบทกวีเดิม

---

[105]Katagiri Youichi, Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1. (Oosaka: Izumishoin, 1999), pp. 300-301.

ตอนที่ 45 [106]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งซึ่งมีหญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกอบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดีได้มาหลงรัก แต่ว่านางไม่กล้าที่จะเอ่ยปากบอกความในใจให้ชายผู้นั้นทราบได้ จนในที่สุดนางล้มป่วย ฝ่ายพ่อแม่ของหญิงคนดังกล่าวเมื่อทราบเรื่องราวว่านางมีความรู้สึกต่อชายคนนั้นเช่นไร จึงได้ร่ำไห้และไปบอกเรื่องราวกับชายคนนั้น เขาจึงได้รีบมาหานาง แต่เมื่อมาถึงนางนั้นได้เสียชีวิตไปแล้ว เขาจึงอยู่ที่บ้านของหญิงสาว เวลานั้นเป็นช่วงปลายเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงที่อากาศร้อน ในยามกลางคืนมีดนตรีบรรเลง(เพื่อขับกล่อมวิญญาณที่จากไป) จนเวลาล่วงเข้าสู่กลางดึก สายลมเย็นพัดมา หิ่งห้อยบินขึ้นไปยังเบื้องบน ชายคนดังกล่าวนอนมองดูหิ่งห้อยแล้วแต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Yuku hotaru kumo no ue made inu beku wa

Akikaze fuku to kari ni tsugekose

行く蛍雲の上まで去ぬべくは
秋風吹くと雁に告げこせ

“หากหิ่งห้อยลอยบินไปในเมฆา นำคำข้าพาไปบอกนกคะริ[107]

วานบอกต่อน้องนางต่างข้าที ว่ายามนี้ลมร่วงราพัดมาแล้ว”

และอีกบทว่า

Kuregataki natsu no hi gurashi nagamureba

Sono koto to naku mono zo kanashiki

暮れがたき夏の日ぐらしながむれば
そのこととなく物ぞ悲しき

“โอ้คิมหันต์วันวานยาวนานนัก ข้าประจักษ์แต่ทุกข์ตรมขมขื่นทรวง”

ตัวละครที่เป็นหญิงสาวในตอนนี้ Katagiri ตีความว่าเป็นลูกสาวของ Fujiwara Yoshisuke[108] ในบทละครได้นำเนื้อเรื่องรวมทั้งบทกวีบทแรกไปอ้างอิง ซึ่งในบทกวีนี้กวีได้ฝากให้หิ่งห้อยที่บินขึ้นไปบนท้องฟ้านั้นให้ไปบอกกับนกคะริว่าบัดนี้สายลมเย็นได้พัดมาแล้วนะ โดยปกติแล้วนกคะริจะบินอพยพไปในช่วงฤดูใบไม้ผลิแล้วบินกลับมาในฤดูใบไม้ร่วง การที่สายลมเย็นได้พัดมานั้นแสดงว่า ขณะนี้ใกล้เข้าสู่ฤดูใบไม้ร่วงแล้ว ดังนั้นจึงถึงเวลาที่นกคะริควรจะบินกลับมาได้แล้ว และในที่นี้ยังเป็นลักษณะการกล่าว

---

[106] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p172.

[107] นกชนิดหนึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกับ kamo (เป็ดป่า) มีรูปร่างลักษณะและความเป็นอยู่เช่นเดียวกัน แต่มีขนาดใหญ่กว่า kamo

[108] Katagiri Youichi, Ise monogatari kochuu shakusho korekushon vol.1. (Oosaka: Izumishoin, 1999), p.322.

เปรียบนกคะริกับหญิงสาวด้วยว่า นางได้จากโลกนี้ไปในขณะที่ยังเป็นสาววัยแรกผลิ บัดนี้ก็ถึงเวลาที่นางควรจะกลับมาได้แล้วเช่นเดียวกับที่นกคะริบินกลับมา

ลักษณะของการนำบทกวีบทนี้ไปอ้างอิงเพื่อเป็นการยกตัวอย่างว่า ตอนที่ 45 นี้ก็เป็นเรื่องราวความรักตอนหนึ่งในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ข้อความที่กล่าวว่า “หญิงสาวผู้ที่ตายจากการไม่สมหวังในความรัก” นั้นทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ถึงอารมณ์และความรู้สึกอัดอั้นตันใจและเศร้าเสียใจของหญิงสาว เพราะหญิงสาวนั้นได้ตายจากไปโดยที่ยังไม่สมหวังในความรักเลยแม้แต่น้อย แม้แค่ความในใจก็ยังไม่มีโอกาสที่จะบอกให้คนที่นางรักได้รับรู้แต่อย่างใด ในบทละครนั้นผู้ประพันธ์ได้เปลี่ยนเนื้อความในบาทสุดท้ายเพื่อให้เข้ากับบริบทในบทละคร จาก kari ni tsugekose 雁に告げこせ (ช่วยไปบอกกับนกคะริ) เป็น kari ni araware 仮にあらはれ(ปรากฏกายชั่วคราว) คำว่า คะริ 雁 ในบทกวีเดิมนั้นเป็นชื่อนกชนิดหนึ่ง มีเสียงพ้องกับคำว่า คะริ 仮 ซึ่งหมายถึง”ชั่วคราว”ในบทละคร และในบทละครนั้นใช้ในความหมายว่า พระโพธิสัตว์ได้อวตารลงมาในโลกมนุษย์เป็นการชั่วคราว

ตอนที่ 64 [109]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งที่ไม่รู้เลยว่าหญิงสาวคนหนึ่งนั้นเป็นคนที่ใด เนื่องจากนางไม่เคยให้สัญญาว่าจะพบกับเขาโดยลำพังเลย ด้วยความสงสัยเขาจึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Fuku kaze ni wa ga mi o nasaba tamasudare[110]

Hima motometsutsu iru beki mono o

吹く風に我が身をなさば玉すだれ
ひま求めつつ入るべきものを

“หากตัวข้าเปลี่ยนได้เป็นสายลม คงสุขสมลมผ่านไปในซุดะเระ”

นางจึงตอบกลับมาว่า

Toritomenu kaze ni wa aritomo tamasudare

Ta ga yurusaba ka hima motomu beki

とりとめぬ風にはありとも玉すだれ
誰が許さばかひま求むべき

“แม้เป็นลมที่มิอาจฉวยคว้าเอา ใครไหนเล่าเขายอมให้ได้ลอดผ่าน”

ในสมัยก่อนนั้นการที่ชายหญิงจะพบปะพูดคุยกันนั้น ไม่อาจทำได้อย่างอิสระเสรีเช่นในปัจจุบัน เวลาที่จะพูดคุยหรือสนทนากันนั้นก็ต้องมีม่านกั้นไม่ให้เห็นหน้าตาของฝ่ายหญิง บทกวีบทแรกนี้แสดง

---

[109] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),p185.

[110] ซุดะเระหรือ ทะมะซุดะเระ คือม่านที่ทำจากต้นกกหรือไม้ไผ่ยาวๆ ใช้ในการกั้นห้องหรือบังแดดเป็นต้น

อารมณ์ความรู้สึกอึดอัดใจของฝ่ายชาย ด้วยความสงสัยใคร่รู้ว่าหญิงสาวคนนั้นเป็นใคร อยู่ที่ใดกันแน่ จึงแต่งบทกวีนี้ขึ้นมา มีใจความว่า หากตัวเองนั้นกลายเป็นสายลมได้ก็คงจะสามารถลอดผ่านม่านซุดะเระที่ขวางกั้นระหว่างเขากับสตรีผู้นั้นเข้าไปพบตัวหญิงสาวเพื่อจะได้ล่วงรู้ว่านางนั้นเป็นใคร และมีหน้าตาเช่นไรกันแน่ ส่วนบทกวีบทที่ 2 นั้นเป็นของฝ่ายหญิง นางได้ตอบกลับมาด้วยบทกวีที่แสดงทีท่าในการไว้ตัวตามแบบฉบับของสตรีในสมัยนั้นว่า ถึงแม้ท่านจะเป็นสายลมที่ไม่มีใครสามารถจับต้องได้ก็ตาม แต่ว่าใครที่ไหนเล่าจะยอมให้ท่านได้ลอดผ่านม่านซุดะเระนี้เข้ามาหาข้าได้

ตอนที่ 64 นี้มีลักษณะการอ้างอิงเช่นเดียวกับตอนที่ 17และ 45 กล่าวคือเป็นการยกตัวอย่างเรื่องราวความรักของชายหญิงคู่หนึ่ง แม้จะกล่าวเพียงแค่ข้อความว่า “หญิงสาวแห่งม่านซุดะเระ” แต่ก็ทำให้ผู้อ่านที่มีความรู้ในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari อยู่แล้วนั้นเข้าใจได้ว่าเป็นเรื่องราวความรักของชายหญิงคู่หนึ่งที่สนทนาโต้ตอบกันผ่านม่านซุดะเระที่บดบังรูปร่างหน้าตาและสถานะของทั้งคู่เอาไว้ ดังนั้นความหมายในบทกวีเดิมรวมไปถึงภาพพจน์ของความรู้สึกอึดอัดใจหรือความสงสัยใคร่รู้ของฝ่ายชายและภาพความไว้ตัวของฝ่ายหญิงจึงยังคงติดมาปรากฏอยู่ในบทละครด้วยข้อความสั้นๆดังกล่าว

ข้อความต่อไปที่อ้างอิงบทกวีจากเรื่อง Ise monogatari คือ

shite Kuraki ni yukanu ariake no,

#15 ji-utai Hikari amaneki tsuki ya aranu,haru ya mukashi no haru naranu,wa ga mi hitotsu wa,moto no mi ni shite,hongakushinnyo no mi o wake,inyou no kami to iwareshimo,tada narihira no koto zokashi.

シテ　暗きに行かぬ有明の、

地謡　光あまねき月やあらぬ、春や昔の春ならぬ、我が身一つは、もとの身にして、本覚真如の身を分け、陰陽の神といはれしも、ただ業平の事ぞかし。

shite หลังจากที่มนุษย์เราได้ตายไปแล้ว เพื่อที่จะได้ไม่ต้องไปในหนทางแห่งความมืดมิด

ji-utai ข้าจึงส่องแสงให้สว่างกว้างไกลดั่งแสงจันทร์

“จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ　นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน
ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน　ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน์
ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน　เจ้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา
ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา　มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม”

ร่างเดิมของข้านั้นแท้จริงเป็นร่างของเทพเจ้าที่มีชื่อเรียกว่า เทพเจ้าหยินหยาง ซึ่งก็คือนะริฮิระนั่นเอง

ผู้ประพันธ์บทละครได้อ้างอิงข้อความดังกล่าวมาจากบทกวีในอิเซะโมะโนะงะตะริตอนที่ 4 ซึ่งเป็นการอ้างอิงมาจากบทกวีเดิมทั้งบท เนื้อเรื่องของตอนที่ 4 มีดังนี้

ตอนที่ 4[111]

กาลครั้งหนึ่งมีสตรีนางหนึ่ง[112]พักอาศัยอยู่ในห้องทางปีกทางทิศตะวันตกของวังซึ่งเป็นที่ประทับของพระมเหสีจุนฉิ [113] ตั้งอยู่บริเวณถนนโกะโจ （五条） ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองหลวง ชายผู้ซึ่งมิได้แสดงออกว่ารักใคร่ได้แต่แอบรักสตรีผู้นั้นได้ไปเยี่ยมหานาง แต่ในช่วงเวลาประมาณวันที่ 10 เดือน 1 นางนั้นได้ย้ายที่อยู่ เขาจึงได้สอบถามและได้ยินมาว่านางนั้นไปอยู่ ณ ที่แห่งใด แต่เนื่องจากสถานที่แห่งนั้นมิใช่สถานที่ที่คนทั่วไปจะเข้าออกได้ ชายผู้นี้จึงได้แต่เฝ้าคิดถึงนาง ในเดือน 1 ของปีต่อมายามดอกบ๊วยผลิบาน ชายผู้นี้หวนคิดถึงเรื่องราวในปีที่ผ่านมา เขาจึงกลับมายังห้องนอนของนางอีกครั้ง ยืนมอง นั่งมอง มองไปรอบๆรู้สึกได้ว่าสิ่งที่ได้เห็นในขณะนั้นแตกต่างไปจากปีที่แล้ว จึงได้แต่ร่ำไห้ เขาล้มตัวลงนอนบนพื้นห้องที่ว่างเปล่า(เนื่องจากเป็นบ้านที่ไม่มีคนอยู่)จนจันทร์คล้อยต่ำ ขณะที่คิดถึงเรื่องราวในปีที่ผ่านมาก็แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Tsuki ya aranu haru ya mukashi no haru naranu

Wa ga mi hitotsu wa moto no mi ni shite

月やあらぬ春や昔の春ならぬ

我が身ひとつはもとの身にして

“จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน

ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน์

ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน เจ้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา

ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม”

เมื่อท้องฟ้าเริ่มสางเขาจึงร่ำไห้กลับไป

บทกวีดังกล่าวถ่ายทอดความรู้สึกทุกข์ระทมของชายผู้ซึ่งผิดหวังในความรัก และแสดงการตัดพ้อต่อว่าคนรักที่แปรเปลี่ยนไป กวีได้กล่าวถึงดวงจันทร์ว่าทั้งๆที่ยังเป็นจันทร์ดวงเดิม แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่เหมือนเดิม ฤดูใบไม้ผลินั้นแม้จะเป็นฤดูใบไม้ผลิเช่นเดียวกับทุกปีแต่ก็ยังมีสิ่งที่แตกต่างกันออกไปวันเวลาที่ผันผ่าน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้น ทำให้ทั้งดวงจันทร์และฤดูใบไม้ผลิมีความแตกต่างไปจากอดีตได้ ทั้งตัวเจ้าเองก็เปลี่ยนแปลงไป จากเป็นคนที่เคยรักกันกลับมาเปลี่ยนใจ หายหน้าจากไปที่ใดก็ไม่รู้ ในขณะที่ทุกสิ่งรอบตัวนั้นเปลี่ยนแปลง แต่มีเพียงตัวข้าคนเดียวเท่านั้นที่ยังคงเดิม ยังมีใจรักเจ้าและคิดถึงห่วงหาแต่เจ้าเหมือนในอดีตที่ผ่านมา นอกจากบทกวีบทนี้จะกล่าวถึงเรื่องราวความรักที่แปรเปลี่ยนไปแล้ว ยังมีแนวคิดในเรื่องความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งด้วย ไม่ว่าจะเป็นใจมนุษย์หรือธรรมชาติทุกสิ่งทุกอย่างอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

---

[111] Ibid., pp.135-136.

[112] หมายถึงพระมเหสีแห่งนิโจ

[113] พระมเหสีของจักรพรรดิ Ninmyou(833-850) และเป็นพระราชมารดาของจักรพรรดิ Montoku(850-858)

การอ้างอิงบทกวีจากตอนที่ 4 นี้ได้อ้างอิงมาจากบทกวีเดิมทั้งบท การเลือกบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงมีสาเหตุจาก

1.บทกวีนี้มีเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับบริบทในบทละคร ตามเนื้อเรื่องนั้นนะริฮิระกล่าวยืนยันว่าตนเองนั้นคือนะริฮิระจึงได้ยกเรื่องราวและบทกวีของนะริฮิระขึ้นมากล่าว เมื่อได้พิจารณาจากบริบทแล้วจะเห็นว่าก่อนที่จะมีการอ้างอิงบทกวีนี้ ในบทละครได้กล่าวถึง “จันทร์” ไว้ว่า “หลังจากที่มนุษย์เราได้ตายไปแล้ว เพื่อที่จะได้ไม่ต้องไปในหนทางแห่งความมืดมิดข้าจึงส่องแสงให้สว่างกว้างไกลดั่งแสงจันทร์”

ข้อความนี้มีความหมายว่า หลังจากที่มนุษย์ได้ตายไปแล้ว เพื่อจะได้ไม่ต้องไปยังนรกภูมิ ข้า(พระโพธิสัตว์ที่มาปรากฏในร่างของนะริฮิระ)จึงมาโปรดสัตว์ให้มนุษย์ดวงตากระจ่างเห็นธรรม แสงจันทร์ในที่นี้จึงเปรียบได้กับแสงธรรม หลังจากจบข้อความซึ่งลงท้ายด้วยคำว่า “จันทร์”

shite Kuraki ni yukanu ariake no,

ji-utai Hikari amaneki tsuki

บทกวีตอนที่ 4ก็ได้กล่าวขึ้นต้นด้วยคำว่า “จันทร์”

ji-utai Hikari amaneki tsuki ya aranu aranu,haru ya mukashi no haru naranu,wa ga mi hitotsu wa,moto no mi ni shite,hongakushinnyo no mi

และจบลงด้วยข้อความที่ว่า “มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม” wa ga mi hitotsu wa, moto no mi ni shite และในข้อความต่อมานั้นก็กล่าวว่า“ร่างเดิมของข้านั้นแท้จริง เป็นร่างของเทพเจ้าที่มีชื่อเรียกว่า เทพเจ้าหยินหยาง ซึ่งก็คือนะริฮิระนั่นเอง

2. มีเนื้อหาที่แฝงไปด้วยคติซึ่งเป็นสัจธรรมของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดที่กล่าวกันว่า ที่ใดมีความรักที่นั่นย่อมมีความทุกข์ปะปนอยู่ หรือสัจธรรมในเรื่องความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง แสงจันทร์ในบทกวีอาจเปรียบได้กับแสงจันทร์ที่พระโพธิสัตว์ส่องนำทางให้ผู้คนดำเนินชีวิตไปอย่างมีสติ บทกวีบทนี้จึงเป็นเสมือนตัวอย่างเรื่องราวความรักเรื่องหนึ่งที่พระโพธิสัตว์นำมาใช้สอนธรรมะให้คนไม่หลงทาง ไม่ลุ่มหลงในเรื่องความรัก ไม่ทุกข์ระทมเมื่อความรักนั้นไม่สมหวัง หรือเมื่ออีกฝ่ายแปรเปลี่ยนไป โดยยกตัวอย่างเรื่องราวของตนเอง(นะริฮิระในร่างของพระโพธิสัตว์)มากล่าว เนื่องจากนะริฮิระเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง การอ้างอิงเรื่องราวของคนที่คนทั่วไปรู้จักย่อมทำให้ผู้คนเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น บทกวีบทนี้จึงยังคงความหมายของบทกวีเดิมไว้ในบทละครอยู่เช่นเดิม

สำหรับตอนสุดท้ายที่มีการอ้างอิงวรรณคดีจากเรื่อง Ise monogatari ได้อ้างมาจากตอนที่ 60 เนื้อหาในบทละครมีดังนี้

#19 shite Mukashi otoko no na o tomete,hanatachibana no nioi utsuru,ayame no kazura no

シテ 昔男の名をとめて、花橘の匂うつる、あやめのかづらの、

shite ชื่อของชายในอดีต นะริฮิระยังคงหลงเหลืออยู่

กลิ่นหอมของดอกส้มผสมปนเปกับมงกุฎดอกอะยะเมะ

ตอนที่ 60[114]

กาลครั้งหนึ่งมีชายหนุ่มคนหนึ่งได้ไปทำงานรับใช้ในวังจนยุ่งไม่มีเวลา ทำให้ภรรยาไม่อาจทนใช้ชีวิตคู่กับเขาต่อไปได้ จึงได้ไปอยู่เมืองอื่นกับชายผู้ที่กล่าวกับนางว่า "ข้ารักเจ้าด้วยความจริงใจ" ในเวลาต่อมาชายหนุ่มได้รับพระบรมราชโองการจากจักรพรรดิให้ไปศาลเจ้าอุซะ[115] Usa （宇佐）ระหว่างทางได้พบกับภรรยาของชายผู้ที่มีหน้าที่คอยต้อนรับ ชายหนุ่มจึงได้บอกชายคนนั้นให้บอกภรรยานำถ้วยเหล้าออกมาเสริฟด้วยตนเอง มิเช่นนั้นจะไม่ยอมดื่ม เมื่อภรรยาของชายคนนั้นนำถ้วยเหล้าออกมาเสริฟ ชายหนุ่มก็ได้หยิบผลส้มที่ถูกนำออกมาเสิร์ฟเป็นกับแกล้มขึ้นมา แล้วกล่าวเป็นบทกวีว่า

Satsuki matsu hana tachibana no ka o kageba

Mukashi no hito no sode no ka zo suru

五月待つ花橘の香をかげば
昔の人の袖の香ぞする

"กลิ่นดอกส้มที่เฝ้ารอพอเดือนห้า ให้หวนหากลิ่นแขนเสื้อคนเมื่ออดีต"

ฝ่ายหญิงนั้นเมื่อได้ยินบทกวีดังกล่าวก็คิดถึงเรื่องราวในอดีต แล้วจึงได้ออกบวชชีไปใช้ชีวิตอยู่บนภูเขา

ความหมายในบทกวีตอนที่ 60 คือเมื่อเดือนห้าที่รอคอยได้มาถึง ดอกส้มก็ผลิบาน กลิ่นดอกส้มนั้นเป็นกลิ่นที่ทำให้รำลึกถึงเรื่องราวความรักในอดีต จึงกล่าวว่ากลิ่นดอกส้มนั้นเป็นสิ่งทำให้นึกถึงกลิ่นของแขนเสื้อของนางซึ่งเคยเป็นภรรยาในอดีต เนื่องจากในสมัยนั้นมีการนำดอกส้มหรือดอกทะชิบะนะมาอบร่ำให้แขนเสื้อมีกลิ่นหอม ฝ่ายอดีตภรรยาของชายหนุ่มนั้น เมื่อได้ยินชายหนุ่มกล่าวตัดพ้อด้วยบทกวีที่แสดงถึงความรู้สึกว่ายังหวนหาคำนึงถึงนางอยู่ ก็เกิดความรู้สึกอับอายที่ถูกต่อว่าต่อขานด้วยบทกวีดังกล่าวจึงได้สละชีวิตทางโลกไปบวชเป็นชีอยู่บนเขา

ในบทละครนั้นบรรยายภาพในเดือนพฤษภาคมว่ามีทั้งกลิ่นหอมของดอกส้มและดอกอะยะเมะ และกล่าวถึงกลิ่นของดอกส้มว่าทำให้เกิดความรู้สึกคิดถึงคนรักและเรื่องราวต่างๆในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งเป็นนัยที่มีลักษณะคล้ายกับสีสันของดอกคะกิทซุบะตะที่เมื่อเห็นแล้วทำให้นึกถึงอดีตได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏใน Ise monogatari ตอนที่ 9 ว่าเป็นดอกไม้ที่ทำให้ชายในอดีตนึกเป็นห่วงคนรัก และที่ปรากฏใน Gosenshuu บทที่160 ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้นึกถึงหญิงคนรักผู้เป็นเจ้าของบ้านในอดีต ซึ่งได้อธิบายไว้ในการอ้างอิงบทกวีจาก Gosenshuu

---

[114] Ibid., p.181.

[115] ศาลเจ้าอุซะ ปัจจุบันอยู่ที่เมืองอุซะ จ.โอะอิตะOoita（大分） ตั้งแต่ปี 833 เป็นต้นมา ผู้นำสาส์นจากจักรพรรดิจะถูกส่งไปที่นี่เพื่อรายงานข่าวคราว

ดังนั้นข้อความ "กลิ่นหอมของดอกส้ม" ที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครนั้นจึงเป็นการซ้อนทับภาพของความคิดคำนึงถึงคนรักและเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี การอ้างอิงบทกวีนี้จึงเป็นการนำทั้งความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิมมาใช้ในบทละครด้วย

เรื่องราวความรักต่างๆใน Ise monogatari แต่ละตอนที่ถูกนำมาอ้างอิงนั้นเมื่อพิจารณาดูแล้วล้วนแล้วแต่แฝงไปด้วยคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่เพียงแต่คำสอนที่ปรากฏในบทละครที่ว่า "ในช่วงหนึ่งของมนุษย์ในโลกนี้ ในวันหนึ่งอาจเจริญรุ่งเรืองและอีกวันหนึ่งอาจตกต่ำ" หากพิจารณาเนื้อหาแล้วจะพบว่าเรื่องราวส่วนใหญ่จะพรรณนาเกี่ยวกับความทุกข์ทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจที่มีสาเหตุมาจากความรักทั้งสิ้น ดังนี้

1.เมื่อบังเกิดมีความรักใจก็เป็นทุกข์ สับสนและวุ่นวายใจ (ตอนที่ 1)

2.เมื่อรักแล้วไม่สมหวังในความรักก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 4, 17, 64)

3.เมื่อเห็นคนที่รัก(ลูกสาว)มีทุกข์ตนเอง(ผู้เป็นพ่อแม่)ก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 17)

4.เมื่อต้องพลัดพรากจากคนที่รักไปตนเองก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 7, 8, 9)

5.เมื่อคนที่รักแปรเปลี่ยนไปตนเองก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 4, 60)

6.เมื่อได้เห็นในสิ่งที่ตนเองไม่รู้จึงเกิดความกลัวก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 8)

7.เมื่อเคยเป็นผู้ที่มีชีวิตความเป็นอยู่สุขสบายกลับตกต่ำลงก็เป็นทุกข์(ตอนที่ 1, 7, 8, 9)

ในเรื่องความทุกข์ก็ถือเป็นคำสอนหนึ่งทางพุทธศาสนา ซึ่งคำว่าทุกข์นั้น ในหลักธรรมสำคัญต่างๆ เช่น ไตรลักษณ์(อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) และอริยสัจ4(ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ก็มีคำว่าทุกข์เป็นองค์ประกอบสำคัญ ความหมายกว้างๆของพุทธพจน์ได้แบ่งทุกขตาเป็น 3 อย่าง ดังนี้[116]

1.ทุกขทุกขตา ทุกข์ที่เป็นความรู้สึกทุกข์ คือความทุกข์กายทุกข์ใจ ไม่สบาย เจ็บปวดเมื่อยขบ โศกเศร้าเป็นต้น

2.วิปริณามทุกขตา ทุกข์เนื่องด้วยความผันแปรหรือทุกข์ที่แฝงอยู่ในความผันแปรของสุข คือความสุขที่กลายเป็นความทุกข์หรือทำให้เกิดทุกข์ เพราะความปรวนแปรกลับกลายของมันเอง(ภาวะที่ตามปกติ ก็สบายดีเฉยอยู่ ไม่รู้สึกทุกข์อย่างใดเลย แต่ครั้นได้เสวยความสุขบางอย่าง พอสุขนั้นจางลงหรือหายไป ภาวะเดิมที่เคยรู้สึกสบายเป็นปกตินั้น กลับกลายเป็นทุกข์ไป เสมือนทุกข์แฝง ซึ่งจะแสดงตัวออกมาในทันทีที่ความสุขนั้นจืดจางหรือเลือนลางไป ยิ่งสุขมากขึ้นเท่าใดก็กลับกลายเป็นทุกข์รุนแรงมากขึ้นเท่านั้น)

3.สังขารทุกขตา ทุกข์ตามสภาพสังขาร คือสภาวะของตัวสังขารเอง เป็นสภาพที่ถูกบีบคั้นด้วยปัจจัยที่ขัดแย้ง มีการเกิดขึ้นและการสลายดับไป ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง จึงเป็นสภาพที่พร้อมที่จะก่อให้เกิดทุกข์ แก่ผู้ไม่รู้เท่าทันต่อสภาพ

---

[116] พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม(กรุงเทพ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2543),หน้า 87.

นะริฮิระในฐานะที่เป็นร่างอวตารของพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำซึ่งจะเป็นผู้ที่ช่วยให้ผู้คนได้หลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆจึงได้มาเล่าเรื่องราวใน Ise monogatari อันเกี่ยวข้องโดยตรงกับความรักและความทุกข์เหล่านั้นให้ผู้คนได้รับรู้ตามปณิธานอันยิ่งใหญ่ที่ว่าจักต้องทำให้ผู้อื่นหลุดพ้นด้วย จนกระทั่งพระมเหสีแห่งนิโจซึ่งกล่าวว่าตัวเองเป็นวิญญาณของดอกคะกิท์ซุบะตะ [117] เมื่อได้รับฟังคำสอนต่างๆในบทกวี จนท้ายที่สุดท้ายร่างของนางจึงได้หายไป ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่านางได้หลุดพ้นจากกิเลสในโลกนี้ไปแล้วนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่าผู้ที่ศึกษาบทละครโนเรื่องคะกิท์ซุบะตะนี้ หากไม่ได้มีความรู้หรือไม่ได้ศึกษาเรื่องราวต่างๆในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครนี้ให้ละเอียดลึกซึ้งแล้ว อาจทำให้ผู้ศึกษาไม่เข้าใจแนวคิดในเรื่องการนำบทกวีหรือเรื่องราวมาใช้สั่งสอนให้ผู้คนทั้งหลายหลุดพ้นจากความลุ่มหลง หรืออาจทำให้ผู้อ่านตีความบทละครผิดไปจากวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์ก็เป็นได้

2.กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu บทที่ 867

#9 Kokozo na ni aru Yatsuhashi no, sawabe ni niou kakitsubata,hana murasaki no yukari nareba,tsuma shi aru ya to,omoi zo izuru miyakobito.
ここぞ名にある八橋の、沢辺に匂ふ杜若、花紫のゆかりなれば、妻しあるやと、思ひぞ出づる都人。
ที่นี่แหละคือยะท์ซุฮะฉิอันมีชื่อเสียง ดอกคะกิท์ซุบะตะส่งกลิ่นหอมอยู่ริมบึง เพราะสีม่วงอันงดงามของดอกไม้ทำให้ข้าซึ่งเป็นคนในเมืองหลวงคิดเป็นห่วงถึงภรรยาที่เมืองหลวงว่าอยู่สุขสบายดีหรืออย่างไร

ผู้ประพันธ์บทละครได้อ้างอิงข้อความที่ขีดเส้นใต้นี้จากบทกวีต่อไปนี้

Murasaki no hitomoto yue ni musashino no
Kusa wa minagara aware to zo miru[118]
紫のひともとゆゑに武蔵野の
草はみながらあはれとぞみる

[117] ในคำกล่าวนำของบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะกล่าวว่าshiteในเรื่องนี้เป็นทั้งวิญญาณของดอกคะกิท์ซุบะตะ เป็นหญิงสาวชาวบ้าน เป็นพระมเหสีแห่งนิโจ เป็นนะริฮิระ และเป็นทั้งพระโพธิสัตว์แห่งบทกวีและการร่ายรำ (Koyama Hiroshi,Satou Kikou and Satou Kentarou, Youkyokushuu1 (Tokyo:Shougakukan,1979),p. 331.)

[118] Ozawa Masao, Kokinwakashuu 10th ed. (Tokyo: Shougakukan,1979),p.331.

"เพียงหนึ่งต้นมุระซะกิ[119]นั้นผลิบาน ณ บนลานท้องทุ่งมุซะฌิ[120]
หัวใจรักของข้าก็บานผลิ แด่ทุกที่ทุกหนทุกต้นหญ้า"
หัวข้อ เบ็ดเตล็ด ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

ความหมายของบทกวีบทนี้คือแม้มีเพียงต้นมุระซะกิเพียงต้นเดียวบานอยู่ในทุ่งมุซะฌิ ก็ทำให้ข้ารักต้นหญ้าต้นอื่นๆทุกต้นด้วย ข้อความดังกล่าวเป็นการกล่าวเปรียบต้นมุระซะกิกับหญิงคนรักว่าเพราะว่าเจ้านั้นเป็นคนรักของข้า ดังนั้นข้าก็จะมีใจรักและให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปให้กับญาติพี่น้องรวมทั้งคนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเจ้าด้วยนั่นเอง แม้ความจริงแล้วต้นมุระซะกินั้นจะไม่ได้มีลำต้นหรือดอกสีม่วง แต่เนื่องจากมีชื่อที่แปลว่า สีม่วง และมีรากที่มีสีม่วง จึงตีความได้ว่าสีม่วงของมุระซะกินั้นนอกจากจะทำให้ข้านึกถึงคนรักแล้วยังทำให้นึกไปถึงทุกคนที่เกี่ยวข้องกับเจ้า บทกวีนี้นับว่าเป็นบทที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อคนรักได้อย่างลึกซึ้งกินใจ ดังที่มีกล่าวไว้ใน Waka shokubutsu hyougen jitenว่า มีบทกวีหลายบทที่แต่งบรรยายเกี่ยวกับต้นมุระซะกิว่า เป็นพรรณไม้ชนิดหนึ่งที่มักนำมาใช้ในการย้อมผ้า แต่ตั้งแต่หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์มันโยฌูและหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิเป็นต้นมา บทกวีที่เกี่ยวกับต้นมุระซะกิก็มีนัยเปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องของความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทกวีบทที่ 867 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu นี้นับเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงความหมายดังกล่าว [121] ในบทละครจึงได้นำความหมายดังกล่าวไปใช้กับสีม่วงของดอกคะกิท์ซุบะตะว่าเป็นสีที่เมื่อได้เห็นแล้วทำให้ข้าคิดถึงคนรักของข้าขึ้นมาทันทีไปอ้างอิง การอ้างอิงบทกวีบทนี้มีลักษณะการอ้างอิงเพียงบางส่วน และการอ้างอิงนั้นมีผลทำให้คงความหมายรวมไปถึงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละครด้วย

3.กรณีการอ้างอิงจาก Gosenshuu บทที่ 160

นอกจากการอ้างอิงจาก Ise monogatari จำนวน 10ตอน และ จาก Kokinwakashuu บทที่ 867แล้วในบทละครเรื่องนี้ยังอ้างอิงบทกวีจาก Gosenshuu ด้วย 1 บท

Ii some shi mukashi no yado no kakitsubata

Iro bakari koso katami nari kere[122]

言ひそめし昔の宿の杜若
色許こそ形見なりけれ

---

[119] หญ้าชนิดหนึ่งขึ้นตามทุ่งหญ้าบนภูเขา สูงประมาณ 40-70 เซนติเมตร ใบยาวประมาณ 3-7 เซนติเมตร ออกดอกสีขาวราวเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม รากมีสีม่วงใช้ในการย้อมผ้า

[120] ทุ่งมุซะฌิปัจจุบันอยู่ในเขตจ.ซะอิตะมะและโตเกียว

[121] Yoshinobu Hirata, and Hisashi Miaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan,1998), p.328.

[122] Katagiri Youichi, Gosenwakashuu 2nd ed.(Tokyo:Iwanami shoten,1992),p.52.

“คะกิท์ซุบะตะที่ผลิบานบ้านหลังเก่า แรกข้าเข้าผูกสมัครรักจอมขวัญ
มาบัดนี้มีเพียงสีบุษบัน ยามเห็นนั้นพลันให้นึกรำลึกอดีต”
หัวข้อ ฤดูร้อน แต่งโดย Yoshimine no Yoshikata

Kotobagaki[123] （詞書）ของบทกวีนี้กล่าวว่า ชายผู้ซึ่งเคยไปมาหาสู่ที่บ้านของฟูจิวะระ โนะ คะท์ซุมิ โนะ เมะอิฟุ ได้แต่งบทกวีนี้ในปีถัดมาหลังจากที่ฟูจิวะระ โนะ คะท์ซุมิ โนะ เมะอิฟุ ได้ไปอยู่กับชายคนอื่น กวีได้ส่งบทกวีนี้ไปพร้อมกับดอกคะกิท์ซุบะตะ

เนื้อความในบทกวีมีความหมายว่า คะกิท์ซุบะตะที่อยู่ในสวนที่บ้านหลังเก่าในอดีต เมื่อแรกข้าได้ไปพูดคุยผูกสัมพันธ์กับเจ้านั้น มาบัดนี้มีเพียงสีสันของมันเท่านั้นที่ยังเป็นสิ่งให้รำลึกถึงเรื่องราวในอดีต เป็นบทกวีที่แสดงความรู้สึกตัดพ้อต่อว่าหญิงคนรักที่เปลี่ยนไปอยู่กับชายคนอื่น และแสดงถึงความรักความคิดถึงคนรักไม่ห่างหาย ไม่ว่าเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานเพียงใดก็ตาม เมื่อได้มาเห็นดอกไม้ชนิดนี้ซึ่งเคยปลูกอยู่ในสวนที่บ้านเจ้านั้นทำให้ข้าหวนคิดถึงเจ้าและเรื่องราวของเราในอดีต

ในบทละครได้อ้างอิงจากบทกวีนี้ 2 ครั้งดังต่อไปนี้

ครั้งที่ 1

#3 shite Makoto wa ware wa kakitsubata no sei nari.Ue oki shi mukashi no yado no kakitsubata to yomi shi mo onna no kakitsubata ni, nari shi iware no kotoba nari.

シテ まことはわれは杜若の精なり。植ゑ置きし昔の宿の杜若と、詠みしも女の杜若に、なりし謂れの言葉なり。

shite แท้จริงแล้วข้าคือวิญญาณของดอกคะกิท์ซุบะตะ
บทกวีบทหนึ่งกล่าวถึงหญิงสาวที่กลายมาเป็นดอกคะกิท์ซุบะตะไว้ว่า
“คะกิท์ซุบะตะที่ข้าเคยปลูกไว้ ที่บ้านหลังเก่าในอดีตนานมาแล้ว”

ครั้งที่ 2

#18 shite Ue okishi mukashi no yado no kakitsubata
ji-utai Iro bakari koso mukashi narikere
Iro bakari koso mukashi narikere

シテ 植ゑ置きし昔の宿の杜若
地謡 色ばかりこそ昔なりけれ
色ばかりこそ昔なりけれ

shite “คะกิท์ซุบะตะที่ข้าเคยปลูกไว้ ที่บ้านหลังเก่าในอดีตนานมาแล้ว”
ji-utai มีเพียงแต่สีสันที่สวยงามของมันยังคงเหมือนในอดีต
มีเพียงแต่สีสันที่สวยงามของมันยังคงเหมือนในอดีต

[123] คำนำของบทกวีนั้นๆเขียนเป็นร้อยแก้วเพื่อบอกหัวข้อของบทกวีหรืออธิบายว่าแต่งขึ้นในโอกาสใด

การอ้างอิงครั้งที่ 1 นั้นอ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน โดยนำเฉพาะข้อความที่กล่าวว่า “ดอกคะกิท์ซุบะตะที่บ้านหลังเก่าในอดีต” (mukashi no yado no kakitsubata) มาใช้ในบทละคร สำหรับข้อความ “ที่ข้าได้พูดคุยกับเจ้าเป็นครั้งแรก” (ii some shi) ได้เปลี่ยนเป็น “ที่ข้าเคยปลูกไว้” (ue oki shi) และข้อความที่กล่าวว่า “มาบัดนี้มีเพียงสีสันของมันเท่านั้นที่ยังเป็นสิ่งให้รำลึกถึงเรื่องราวในอดีต” (iro bakari koso katami nari kere) นั้นแม้จะไม่ได้นำมาใช้อ้างอิง แต่การรำลึกถึงความหลังโดยกล่าวถึง ดอกคะกิท์ซุบะตะที่เคยปลูกในอดีตแสดงให้เห็นว่า “ดอกคะกิท์ซุบะตะ” ทั้งในบทละครและบทกวีเดิมนั้นต่างก็ใช้ในความหมายเดียวกันคือเป็นสิ่งที่ทำให้นึกถึงอดีต

สำหรับการอ้างอิงครั้งที่ 2 นั้นก็ได้อ้างอิงบทกวีเดิมมาเพียงบางส่วนเช่นเดียวกัน แต่ในบาทที่ 2 ของบทกวีเดิม ถูกเปลี่ยนคำว่า katami 形見 ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่เพื่อเป็นสิ่งระลึกถึงอดีต เป็นคำว่า mukashi むかし ซึ่งมีความหมายว่า อดีต ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนคำบางคำ แต่ความหมาย “สีสันของดอกไม้เป็นสิ่งที่เห็นแล้วทำให้รำลึกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นระหว่างผู้พูดกับคนรักในอดีต” และความหมายแฝงในบทกวีเดิมที่กล่าวเปรียบสีสันที่ยังดูสวยงามเหมือนในอดีตกับความมั่นคงของตัวผู้พูดที่มีต่อหญิงคนรักเช่นเดียวกับในอดีตยังคงปรากฏอยู่ในบทละคร

เช่นเดียวกับบทกวีใน Ise monogatari ตอนที่ 9 ที่บทกวีถูกนำมาอ้างอิงมากกว่า 1 ครั้งแม้ความถี่จะไม่มากเท่าบทกวีจากตอนที่ 9 ก็ตาม แต่ด้วยเหตุผลที่ว่า คะกิท์ซุบะตะซึ่งเป็นสารหลักในบทกวีนี้เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องบทละคร ทั้งเนื้อหาก็คล้ายคลึงกันเพราะต่างก็เป็นบทกวีที่มีกลิ่นอายของความรักระหว่างชายหญิง เป็นความรักที่ไม่สมหวังของฝ่ายชายผู้แต่งบทกวี แสดงออกถึงความคิดคำนึงถึงหญิงคนรักที่ต้องแยกจากกัน บทกวีนี้จึงเป็นสิ่งที่เพิ่มสีสัน เพิ่มความหลากหลายของบทกวีที่ถูกนำมาใช้ในการอ้างอิงอีกหนึ่งบท สรุปลักษณะของการอ้างอิงบทกวีจาก Gosenshuu นี้ได้ว่า อ้างอิงมาจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน แต่ยังคงความหมายและความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

4.กรณีการอ้างอิงจาก Hyakurenshoukai

shite #17 Kazen ni chou mau,funpun taru yuki,
Ryuushou ni uguisu tobu,henpen taru kin.
シテ 花前に蝶舞ふ、紛々たる雪、
柳上に鶯飛ぶ、片々たる金。
shite “ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้ ดุจโปรยปรายด้วยสายหิมะปลิว
อุงุอิซุบินเวียนวนรอบต้นหลิว พร่างพรายพริ้วปลิวโปรยปรายดั่งสายทอง”

ข้อความในบทละครข้างต้นนี้ได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Kazen ni chou mau,funpun taru yuki Ryuushou ni uguisu tobu,henpen taru kin[124]

[124] Yamagishi Tokuhei, Gozan bungakushuu Edo kanshishuu 14th ed.(Tokyo:Iwanami shoten, 1982), p. 463.

花前蝶舞紛紛雪　　柳上鶯飛片片金

ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้　　ดุจโปรยปรายด้วยสายหิมะปลิว

อุงุอิซุบินเวียนวนรอบต้นหลิว　　พร่างพรายพริ้วปลิวโปรยปรายดั่งสายทอง

จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์บทละครนั้นได้อ้างอิงบทกวีบทนี้มาทั้งบท วรรคแรกในบทกวีนี้เป็นการบรรยายภาพผีเสื้อที่บินวนเวียนไปมาหน้าดอกไม้โดยเปรียบว่าเป็นการร่ายรำ ปีกผีเสื้อที่บอบบางเมื่อยามบินไปมานั้นดูแล้วคล้ายกับภาพของหิมะที่ตกโปรยปรายลงมา ส่วนวรรคที่ 2 นั้นบรรยายภาพนกอุงุอิซุที่บินวนไปวนมารอบต้นหลิว ดูแล้วอ่อนช้อยงดงามเหมือนกับเศษทองที่ปลิวพริ้วลงมา

ในบทละครได้อ้างอิงบทกวีนี้เพื่อที่จะนำมาบรรยายภาพของของฉากต่อไปซึ่งจะเป็นการร่ายรำ jo no mai ภาพของการร่ายรำนั้นปกติก็ดูเงียบ สงบ เชื่องช้าและงดงามอยู่แล้ว ยิ่งได้นำบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงยิ่งทำให้ได้ภาพของการเคลื่อนไหวอันงดงามของผีเสื้อร่ายรำ และนกอุงุอิซุโบยบิน รวมทั้งได้ภาพของหิมะและสายทองที่โปรยปรายลงมาอย่างช้าๆมาเสริมเพิ่มขึ้นอีก การอ้างอิงบทกวีจีนบทนี้จึงนับว่าดีเด่นทั้งในด้านการเลือกสรรบทกวีที่เหมาะกับสถานการณ์และด้านการพรรณนาเพื่อเสริมจินตนาการของผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตามกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบทละครได้เป็นอย่างดี

สรุป

สรุปลักษณะวิธีการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะได้ดังนี้

Ise monogatari

ตอนที่ 1 อ้างอิงจากเนื้อเรื่อง โดยนำความหมายเดิมมาใช้ในบทละคร

ตอนที่ 4 อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท คงความหมายเดิม

ตอนที่ 7 อ้างอิงจากเนื้อเรื่องและบทกวีบางส่วน คงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่ 8 อ้างอิงจากเนื้อเรื่องและบทกวีบางส่วน คงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่ 9 อ้างอิงจากเนื้อเรื่องและบทกวีทั้งบท (1 ครั้ง) อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน(4 ครั้ง)

ตอนที่15 อ้างอิงจากบางส่วนของบทกวี คงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่17 อ้างอิงจากเนื้อเรื่อง คงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่45 อ้างอิงจากเนื้อเรื่อง 1 ครั้งและจากบทกวี1ครั้ง คงอารมณ์ความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่ 60 อ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน คงอารมณ์และความรู้สึกเดิม

ตอนที่ 64 อ้างอิงจากคำๆเดียวในบทกวี คงอารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

Kokinwakashuu

อ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน คงความหมาย อารมณ์และความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

Gosenshuu

ครั้งที่ 1 และ 2 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน คงความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิม

Hyakurenshoukai

อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท นำความหมายเดิมและอารมณ์ความรู้สึกไว้ในบทละคร

บทที่ 3
บทละครเรื่อง อุนรินอินฉบับใหม่ Unrin'in （雲林院）

บทละครเรื่องอุนรินอิน จัดอยู่ในบทละครประเภทที่ 3 (sanbanmemono) และเป็นบทละครที่มี 2 องก์ ผู้แต่งคือเสะอะมิ

ตัวละคร

waki　　คิมมิท์ซุ Kinmitsu（公光）ผู้อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอะฌิยะAshiya（芦屋）

wakitsure　　ผู้ติดตาม 2 คน

shite ในองก์ที่ 1 ชายชรา

ในองก์ที่ 2 อะริวะระ โนะ นะริฮิระ

ai　　ชาวบ้าน

สถานที่　　วัดอุนรินอิน ในเมืองเกียวโต

ฤดูกาล　　ฤดูใบไม้ผลิ

เนื้อเรื่องโดยสรุปของบทละครมีดังนี้

องก์ที่ 1

ชายผู้มีชื่อว่าคิมมิท์ซุ ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านอะฌิยะ ในเมืองท์ซุนั้นเป็นผู้ที่มีใจรักและชื่นชอบในวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริมาก จนกระทั่งวันหนึ่งหลับและฝันถึงเรื่องราวในวรรณคดีเรื่องดังกล่าว จึงตัดสินใจเดินทางเข้าเมืองหลวง โดยไปยังวัดอุนรินอินซึ่งตั้งอยู่ ณ ทุ่งมุระซะกิ Murasakino（紫野） เมื่อเขาเห็นดอกซากุระที่กำลังบานสะพรั่งจึงเข้าไปเด็ดกิ่งซากุระ หลังจากนั้นก็ปรากฏร่างชายแก่คนหนึ่ง ชายแก่คนนั้นได้เข้ามาต่อว่าการกระทำของคิมมิท์ซุ ซึ่งแท้จริงแล้วชายแก่คนนั้นก็คืออะริวะระ โนะ นะริฮิระ นั่นเอง ร่างของชายแก่นั้นหายไปในสายหมอกยามเย็น

องก์ที่ 2

คิมมิท์ซุได้นอนหลับใต้ต้นซากุระแล้วฝันไป ในฝันนะริฮิระได้มาปรากฏกายเล่าเรื่องราวที่เป็นความลับในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริว่า สถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในญี่ปุ่นที่ปรากฏอยู่ในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินั้นแท้จริงแล้วเป็นสถานที่ในพระราชวังนั่นเอง และเล่าเรื่องราวความรักระหว่างนะริฮิระกับพระมเหสีแห่งนิโจและร่ายรำ ในขณะที่นะริฮิระกล่าวว่าเรื่องราวในอิเซะ โมะโนะงะตะรินั้น ไม่ว่าจะเล่าขานกันสักเท่าไรก็จะไม่มีวันจบสิ้น คิมมิท์ซุก็ตื่นจากความฝัน

คำแปลบทละครเรื่อง อุนรินอินฉบับใหม่ [1]

ผู้ช่วยบนเวทีนำต้นซากุระมาตั้งไว้ที่ด้านหน้าของเวที ดนตรีบรรเลง shidai waki และ wakitsure ออกมา waki สวมหมวก ที่คอคล้องถุงใส่หนังสือเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ ร้อง shidai waki ถือหมวก หันไปทางหน้าเวที หลังจากกล่าว nanori แล้ว ร้อง sashi และสวมหมวกอีกครั้ง ตอนจบของ ageuta เมื่อ waki ทำท่าเดินทางแล้ว ถือหมวกหันไปทางหน้าเวที แล้วกล่าว tsukizerifu wakitsure เข้าไปนั่งด้านหน้าตำแหน่งที่นั่งของ ji-utai

องก์ที่ 1

shidai

waki wakitsure ดอกฟูจิสีม่วง[2]บานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
ดอกฟูจิสีม่วงบานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
เราจะไปเยือนป่าแห่งเมฆสีม่วง[3] ณ ทุ่งมุระซะกิ

nanori

waki ข้ามีนามว่า คิมมิท์ซุ อาศัยอยู่ที่หมู่บ้าน อะฌิยะ ในเมืองท์ซุ [4]
ข้ามีใจรักและชื่นชอบเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ มาตั้งแต่เด็ก
ในคืนหนึ่งข้าได้ประสบกับความฝันอันประหลาด
จึงคิดจะไปเยือนเมืองหลวง

sashi

waki #1 ***"อรุณฉานฉายหล้านภากาศ บุปผชาติบานชื่นชื้นหยาดฝน***
สกุณาชราอ่อนร่อนนภดล ครึ้มเมฆฝนยามสนธยาบินมารัง"[5]
ข้ารีบเดินทางไปยังเมืองหลวง ในค่ำคืนที่มีแสงจันทร์สลัวราง

sageuta

---

[1] แปลจากต้นฉบับของ Koyama Hiroshi,Satou Kikuo and Satou Kentarou.Yokyokushuu1. (Tokyo: Shougakukan, 1979) ,pp.441-450.

[2] ในข้อความของ waki กับ wakitsure ที่กล่าวว่า Fuji saku matsu mo murasaki no, fuji saku matsu mo murasaki no,kumo no hayashi o tazunen.（藤咲く松も紫の、藤咲く松も紫の、雲の林を尋ねん。）มีการใช้คำที่มีความหมายซ้อนกันอยู่ คำว่ามุระซะกิ murasaki หมายถึง สีม่วงซึ่งเป็นสีของดอกฟูจิ ส่วนคำว่า murasaki no kumo หมายถึง เมฆที่มองดูเหมือนเป็นสีม่วงอันเนื่องมาจากสีของดอกฟูจิ นอกจากนี้เมฆสีม่วงยังมีความหมายว่า เมฆที่พระอมิตพุทธใช้เดินทางมารับวิญญาณผู้ตายไปยังดินแดนสุขาวดี และ Murasakino（紫野） คือ ชื่อทุ่งมุระซะกิ อันเป็นที่ตั้งของวัดอุนรินอิน

[3] คำว่า ป่าแห่งเมฆ คือ kumo no hayashi ซึ่งเป็นเสียงอ่านแบบญี่ปุ่นของคำว่า unrin อันเป็นชื่อวัดอุนรินอิน

[4] ปัจจุบันเป็นเมืองที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเฮียวโกะ อยู่ระหว่างจังหวัดโอซาก้ากับโกเบ

[5] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 83 ใน Wakanroueishuu แต่งโดย Sugawara Fumitoki (899-981)

waki wakitsure ออกจากหมู่บ้านอะฌิยะ เรามุ่งหน้าสู่ทิศตะวันออก
แสงจันทร์ยามรุ่งสางส่องบนฟากฟ้าเหนือทะเลทิศตะวันตก
อ่าวฮิรุโกะ[6] ยังอีกไกล
อ่าวฮิรุโกะยังอีกไกล

ageuta

waki wakitsure มองเห็นสายหมอกใต้ต้นสน
ผ่านอะมะกะซะกิ[7] ที่ปกคลุมไปด้วยควันไฟ
ผ่านอะมะกะซะกิที่ปกคลุมไปด้วยควันไฟ
ยามอาทิตย์อัสดง แลเห็นไฟที่ใช้จับปลาจากเรือประมง

#2 เมื่อถามว่านั่นเป็นที่ไหนกันนะ “***ที่อ่าวนะนิวะ*** [8]
ดอกไม้ตื่นบานจากการหลับไหลในฤดูหนาว”[9]
บัดนี้ดอกไม้นั้นได้ปรากฏอยู่ต่อหน้า ขณะที่ผ่านหนทางอันไปสู่เมืองหลวง
ยามเมื่อมองออกไปที่ไกลๆ เราดูไม่ออกเลยว่านั่นคือดอกซากุระหรือว่าเป็นเมฆ
กันแน่
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว

tsukizerifu

waki ด้วยความเร่งรีบ บัดนี้เราได้มาถึงวัดอุนรินอินแห่งเมืองหลวงอย่างรวดเร็ว
ที่นี่มีดอกซากุระบานอยู่มากมาย ข้าจะเข้าไปใกล้แล้วเด็ดกิ่งซากุระ

wakitsure เป็นความคิดที่ดี

waki วางหมวก ออกไปตรงกลางแล้วร้อง และกลับไปยังตำแหน่งที่นั่งของ waki ต่อมา shite ในร่างของชายแก่ปรากฏตัวขึ้นโดยยืนที่ต้นสนต้นที่ 1 shite กล่าวเจรจาโต้ตอบกับ waki ขณะที่โต้ตอบกัน shite ก็เข้ามาในเวที โดยยืนที่ตำแหน่งของ shite ร้อง kakeai หลังจากนั้นคอรัสร้อง shite เดินรอบเวที

waki เพราะมีบทกวีบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

#3 ***“ยามเมื่อมองออกไปไกลไกลนั้น แลเห็นพลันว่ามีนิวาสถาน***
ด้วยที่นั่นนั้นหนาบุปผาบาน เมื่อพบพานมินานเล่าจึงเข้าไป” [10]

---

[6] อ่าวที่อยู่ในเขตจังหวัดเฮียวโกะ

[7] อยู่ในเขตเมืองนิฌิโนะมิยะ Nishinomiya จังหวัดเฮียวโกะ

[8] อ่าวนะนิวะ Naniwa （難波） ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดโอซาก้า

[9] อ้างอิงจากบทกวีซึ่งอยู่ในบทนำที่เป็น Kanajo ใน Kokinwakashuu

ดังนั้นข้าจึงเข้าไปยืนใต้ต้นไม้ แต่พอข้าเด็ดกิ่งซากุระ

shite ใครกันนะที่เด็ดดอกไม้น่ะ

วันนี้เมื่อสายหมอกยามเช้าจางหาย ท้องฟ้าก็สดใสจนค่ำ

ภูเขาอะระฉิ[11]ที่เห็นในค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลินี้

แม้จะมีชื่อหมายถึงพายุกลับสงบเงียบ ไม่มีเลยแม้แต่ลม

“ช่อมาลีนี่เจ้าไยได้ร่วงหล่น น้ำมือคนหรือสิ่งใดใครกันหนา

#4 ***แรงปีกนกวิหคว่อนร่อนลมมา***[12] หรือเพราะว่าเป็นลมสนพัดวนกัน”

หรือว่าที่กล่าวมานั้นจะไม่ใช่เลย อาจเป็นเพราะลมที่พัดมาใต้ต้นไม้น่ะหรือ

อา...การที่ดอกซากุระร่วงหล่นนี่ ช่างสะเทือนใจข้าได้ถึงเพียงนี้เชียวหรือ

mondou

shite ต้องเป็นคนดังที่ข้าคิดไว้แน่

#5 เจ้าคนที่ทำให้“***ดอกไม้ร่วงหล่น***”[13] ออกไปจากที่นี่เสียนะ

waki ไม่ว่าข้าจะขอหรือจะขโมย นั่นก็แสดงว่าข้ามีใจชื่นชมในความงามของดอกไม้นั่นเอง

อย่างไรเสียดอกไม้ก็ต้องร่วงอยู่วันยังค่ำ ไยท่านจะมาเสียดายกับมันเล่า

shite แม้ว่าดอกไม้จะต้องร่วงอยู่วันยังค่ำ ถ้าเป็นเพียงพายุก็เพียงพัดพาให้ดอกมันร่วง แต่นี่

ท่านกลับเด็ดทั้งกิ่ง ท่านช่างโหดร้ายกับดอกไม้เสียยิ่งกว่าลมพายุ

waki ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ไยพระโซะเซะอิจึงกล่าวว่า

#6 ***“เพียงแค่ยืนชื่นชมสมนัยนา มีหรือข้าจะบอกเล่าเจ้างามได้***

ข้าจึงคิดริดซากุระจะกลับไป เพื่อจะได้ไว้เป็นของฝากเอย”[14]

shite นั่นเป็นเพียงบทกวีบทหนึ่ง แต่ก็ยังมีอีกบทหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

#7 ***“โอ้วายุแห่งฤดูใบไม้ผลิ โปรดพัดหนีมาลีนี่เถิดนะ***

ด้วยตั้งจิตคิดดูซากุระ ว่าเจ้าจะมีหัวใจร่วงเองฤา”[15]

และที่กล่าวว่า

#8 ***“ข้าจะไม่แลกคืนในใบไม้ผลิ แม้เพียงไม่กี่นาทีเช่นนี้หนา***

---

[10] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 115 ใน Wakanroueishuu แต่งโดย Po Chu-I (772-846) หรืออ่านแบบญี่ปุ่นว่า Hakurakuten

[11] ชื่อภูเขาแห่งหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเกียวโต

[12] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 109 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย พระโซะเซะอิ (859-897)

[13] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 129 ใน Wakanroueishuu แต่งโดย Ooe Asatsuna(886-957)

[14] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 55 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย พระโซะเซะอิ

[15] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 85 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย Fujiwara Yoshikaze(ประมาณ 900)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กับเงินทองกองก่ายมากมายมา ***ด้วยบนฟ้าจันทราหม่นน่ายลยิน***
หมู่เมฆาทาทาบอาบจันทร์นวล ***ทั้งหอมหวนมวลพฤกษาข้าถวิล***
แสงจันทร์ส่องมองสลัวทั่วปฐพิน[16] เป็นอาจินต์ยามคืนค่ำฉ่ำชื่นใจ

#9 ***หินหมื่นพัน***[17]อัญมณีมีค่ายิ่ง แต่ทุกสิ่งหรือจะเปรียบเทียบได้ไฉน
ซากุระของข้าราคาไกล ข้าจะไม่ยอมให้ใครเด็ดดม”

waki จริงดังที่ท่านกล่าว

#10 “***แม้ดอกไม้ไร้วจีมิมีปาก*** แต่เพราะหากมากงามงดหมดจดหนา
จึงทำให้ทั่วแดนแคว้นโลกา ชาวพารามาหลงรักปักหัวใจ”

shite #11 ”***โอ้มาลีที่ทอดเงาลงน้ำนั่น*** ***ยามคลื่นสั่นนั้นเงาเจ้าหวั่นไหว***
ดูเสมือนเอื้อนคำจำนรรค์ไป ***แม้เจ้าไม่มีปากมากวจี***”[18]

waki แต่ก็คงจะกล่าวว่า[19]

shite ตัวเองก็เสียดายที่จะต้องร่วงโรยไป

ageuta

ji-utai นอกจากนี้การปล่อยให้กิ่งไม้ได้อยู่กับต้นเพื่อรอการผลิบานในฤดูใบไม้ผลิ
กับการเด็ดกิ่งซากุระไปให้คนที่ไม่เคยยลได้ชื่นชมนั้น
ต่างก็เป็นการแข่งขันถึงความรู้สึกชื่นชมในความงามของดอกไม้

#12 “***หลิวสีเขียวเกี่ยวชมพูซากุระ*** ***เหมือนดังจะประกวดสันประชันสี***
ใบไม้ผลิที่เฮอันนั่นงามดี ***ดุจดั่งมีไหมถักทอล้อลวดลาย***”[20]

เจรจาโต้ตอบกันอีกครั้งหนึ่ง แล้วคอรัสร้อง shite เดินรอบเวทีแล้วเดินกลับไปยังตำแหน่งของตนเอง แล้วจึงเดินเข้าไปข้างใน

mondou

shite ท่านนักเดินทาง ท่านมาจากที่ใดหรือ

waki ข้ามีนามว่าคิมมิท์ซุ อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอะฉิยะในเมืองท์ซุ
ข้ามีใจรักและชื่นชอบเรื่อง อิเซะ โมะโนะงะตะริมาตั้งแต่เด็ก

---

[16] อ้างอิงจากบทกวีจีนหัวข้อ Shunshou แต่งโดย Soshoku (1036-1101)

[17] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 116 ใน Wakanroueishuu แต่งโดย Sugawara Fumitoki

[18] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 117 ใน Wakanroueishuu แต่งโดย Sugawara Fumitoki

[19] ประโยค “แต่ก็คงจะกล่าวว่า ตัวเองก็เสียดายที่จะต้องร่วงโรยไป” เป็นคำพูดของคนๆเดียวกัน ในที่นี้ waki กล่าวแทน shite

[20] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 56 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย พระโซะเซะอิ

ในคืนหนึ่งข้าได้ประสบกับความฝัน สตรีนางหนึ่งสวมฮะกะมะสีแดง และชายหนุ่มในเครื่องแต่งกายที่เป็นทางการถือหนังสืออิเซะ โมะโนะงะตะริ ออกมาจากใต้ต้นซากุระ เมื่อข้าได้สอบถามชายแก่ที่อยู่ในบริเวณนั้น ชายแก่ตอบว่า “ชายผู้นั้นคืออะริวะระโนะ นะริฮิระ ผู้เป็นตัวละครเอกในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ และสตรีผู้นั้นก็คือพระมเหสีแห่งนิโจ สถานที่แห่งนั้นคือป่าแห่งเมฆ ณ ทุ่งมุระซะกิ ที่เชิงเขาคิตะยะมะในเมืองหลวง แล้วข้าก็ตื่นจากความฝันนั้น ช่างเป็นเหตุการณ์ที่น่าแปลก ข้าจึงได้เดินทางมาจนถึงที่แห่งนี้

shite นี่ก็แสดงว่านะริฮิระคงจะรับรู้ความรู้สึกในใจท่าน ถึงได้บอกเล่าเรื่องราวอันเป็นความลับในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินี้แก่ท่าน ถ้าเช่นนั้นในค่ำคืนนี้ท่านจงนอนพัก แล้วรอคอยความฝันในส่วนที่ยังเหลือที่นี่เถิด

waki ดีใจยิ่งนัก ถ้าเช่นนั้น ข้าจะปูเสื้อคลุมลงนอนฝันใต้ต้นไม้นี้

shite ดอกไม้ร่วงหล่นลงบนเสื้อคลุม
หากท่านนอนรอคอยความฝันที่นี่ แล้วเหตุใดท่านจะไม่ได้พบกับความฝันนั้นเล่า ท่านต้องได้พบกับความฝันนั้นแน่นอน

waki ท่านกล่าวได้ละเอียดลออเช่นนี้ อยากรู้นักว่าท่านคือใคร

shite จากรูปร่างลักษณะและอายุที่มากเช่นนี้แล้ว ไยท่านยังไม่รู้อีกหรือว่าแท้จริงข้าก็คือ “มุกะฉิ โอะโตะโกะ”

waki ถ้าเช่นนั้น ท่านก็คือนะริฮิระหรือ

shite มิได้

ageuta

ji-utai “จะเรียกชื่อข้าว่าอย่างไรก็ได้
จะเรียกชื่อข้าว่าอย่างไรก็ได้
เป็นเพราะความชื่นชอบดอกไม้ในยามค่ำคืน
จึงปรากฏกายใต้ต้นไม้ที่แสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้
หากท่านมีใจชื่นชอบเรื่องราวในอดีตจริงๆละก็
ขอให้ท่านนอนหลับใต้ต้นไม้นี้ แล้วพบกับข้าในความฝัน
เมื่อนั้นความสงสัยของท่านก็จะกระจ่าง”
กล่าวเช่นนั้นแล้ว ร่างของชายแก่ก็หายลับไป ร่างของชายแก่ก็หายลับไป
ในสายหมอกของท้องฟ้ายามค่ำคืน

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณคิตะยะมะออกมายืนที่ตำแหน่งของ ai แล้วกล่าวว่าตั้งใจจะไปชมดอกไม้ที่วัดอุนรินอิน เมื่อเดินออกไปก็พบกับ waki และได้ตอบคำถามของ waki เมื่อ ai ไปที่ตำแหน่ง

ของตนเองแล้ว เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผู้แต่งอิเซะ โมะโนะงะตะริ รวมทั้งเรื่องราวของนะริฮิระแล้วออกไปที่ที่นั่งของkyougen ผู้ช่วยบนเวทีเก็บต้นซากุระ waki และwakitsure ร้องageuta

องก์ที่ 2

ageuta

waki wakitsure เอาละ ถ้าเช่นนั้น

เราจะนอนฝันกันใต้ต้นไม้ที่มีแสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้

เราจะนอนฝันกันใต้ต้นไม้ที่มีแสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้

#12 “***ตะวันลาผกาปนบนอาภรณ์นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ***”[21]

เราปูชายแขนเสื้อที่ปกคลุมไปด้วยกลีบดอกซากุระที่ร่วงหล่นแล้วนอนหลับไป

เราปูชายแขนเสื้อที่ปกคลุมไปด้วยกลีบดอกซากุระที่ร่วงหล่นแล้วนอนหลับไป

ดนตรีบรรเลง issei นะริฮิระซึ่งเป็น shite ในองก์ที่ 2 ออกมายืนที่ตำแหน่ง shite แล้วเริ่มร้อง waki ยังอยู่ที่ตำแหน่งเดิมร้อง serifu แล้วต่อด้วย kakeai

issei

shite #13 “***จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน***

ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน

ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน เจ้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา

ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม”[22]

waki น่าแปลกใจนัก ชายหนุ่มในราชสำนักรูปงามที่มาปรากฏกายใต้ต้นซากุระนั้นเป็นใครกันแน่

shite ถึงเวลานี้แล้ว ข้ายังจะต้องปิดบังท่านอีกทำไม ข้ามาที่นี่เพื่อจะเล่าเรื่องราวที่เป็นความลับในอดีตของ มุกะฌิ โอะโตะโกะ แก่ท่าน

waki ถ้าเช่นนั้น โปรดเล่าเรื่องราวต่างๆที่เป็นความลับในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริแก่ข้าในความฝัน

shite เมื่อจะเริ่มเล่าเรื่อง จะมีเสียงของลมที่พัดต้องดอกซากุระ

waki ข้าจะเล่าเรื่องราวที่เป็นความลับ[23]

shite ต่างๆเหล่านั้น

---

[21] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 95 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย พระโซะเซะอิ

[22]อ้างอิงจากบทกวีใน Ise monogatari ตอนที่ 4

[23] ประโยค “ข้าจะเล่าเรื่องราวต่างๆเหล่านั้น” เป็นคำพูดของคนๆเดียวกัน ในที่นี้ waki กล่าวแทน shite

ขณะที่ shite ร้อง kuri ก็เดินไปยืนที่ตำแหน่ง daishoumae ถัดจากkuri เป็นsashi แล้วร่ายรำ ขณะที่ ji-utai ร้องkuse แล้วหยุดที่ daishoumae

kuri

shite ผู้ที่แต่งเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินี้เป็นคนเช่นไร และทำไมถึงได้แต่งเรื่องราวที่เปียกชุ่มไปด้วยน้ำค้างของความรักเช่นนี้นะ [24]

ji-utai นี่คือสิ่งที่ผู้คนมักจะสงสัยและถามไถ่กันเป็นเรื่องธรรมดา[25]

sashi

shite #14 เริ่มแรกก็คือ***ข้าหลบเลี่ยงสายตาผู้คน[26] แอบไปยังห้องนอนในตำหนักโคะกิเด็น*** [27]

ji-utai ขณะที่พระมเหสีแห่งนิโจนั่งนิ่งอยู่ในภวังค์หลังม่านไม้ไผ่นั้น
ข้าเองก็หลงรักสตรีนางนั้น แล้วจึงพากันหนีออกไปด้วยกัน

kuse

ji-utai เวลาขณะนั้นคงเป็นเดือน 2 ทั้งๆที่ยังเป็นช่วงหัวค่ำแต่ดวงจันทร์กลับหายลับไปทางทิศตะวันตกแล้ว[28]พวกเราออกเดินทางไปสู่หนทางแห่งความรักท่ามกลางความมืดมิด
สถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในญี่ปุ่นที่ปรากฏอยู่ในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินั้นแท้จริงเป็นสถานที่ในพระราชวังนั่นเอง[29] พระเฮ็นโจได้แต่งบทกวีขึ้นมาบทหนึ่งว่า

---

[24] อ้างอิงจากข้อความใน Waka chikenshuu ซึ่งได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่อง Ise monogatari เขียนโดย Minamoto Tsunenobu(1016-97)

[25] ประโยคนี้ ji-utai กล่าวแทน shite

[26] อ้างอิงจากเรื่อง Genji monogatari ตอนที่ 8 ชื่อตอนคือ Hana no En ซึ่งกล่าวถึง Genji ได้แอบลักลอบเข้าหา Oborozukiyo ซึ่งเป็นน้องสาวของอัครมเหสีKokiden ณ ห้องนอนในตำหนัก Kokiden Oborozukiyo นั้นได้ถูกหมั้นหมายจะให้เป็นพระมเหสีของมกุฎราชกุมาร ในขณะที่ Koushi นั้นเป็นหลานสาวของพระมเหสีแห่ง Gojou ขณะเดียวกันก็จะไปเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ Seiwa อนึ่งวัดอุนรินอินแห่งนี้ยังเป็นที่ฝังศพของ Murasaki Shikibu ผู้แต่งเรื่องGenji monogatari ด้วย

[27] ชื่อตำหนักที่อยู่ในเขตพระราชฐานฝ่ายใน ตำหนักแห่งนี้เป็นที่อยู่ของมเหสี นางสนม เป็นต้น ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของตำหนัก Seiryouden ซึ่งเป็นที่ประทับของจักรพรรดิ

[28] "ทั้งๆที่ยังเป็นช่วงหัวค่ำแต่ดวงจันทร์กลับหายลับไปทางทิศตะวันตกแล้ว" แปลจากข้อความที่กล่าวว่า mada yoi naredo tsuki wa iri โดยยึดถือการตีความจากต้นฉบับของ Koyama Hiroshi,Satou Kikuo and Satou Kentarou. Yokyokushuu1. (Tokyo: Shougakukan, 1979) ,p.448. ในข้อความเดียวกันนี้ Sanari Kentarou ตีความว่า ดวงจันทร์ได้หายลับเข้าไปในหมู่เมฆ (Sanari Kentarou,Youkyoku Taikan vol.1.(Tokyo:Meijishoin,1964),p.468.)

[29] ทฤษฎีที่กล่าวว่า "สถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในญี่ปุ่นที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง Ise monogatari นั้นแท้จริงเป็นสถานที่ในพระราชวังนั่นเอง" นั้นถูกอ้างไว้ในหนังสือ Waka chikenshuu และหนังสือ Reizeikeryuu Ise monogatari Sho ซึ่งหนังสือทั้ง 2 เล่มนี้เป็นหนังสืออธิบายวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari

#15 “***ผกางามยามร่วงหล่นยลไร้ค่า*** **ที่อะกุตะ[30] ข้าข้ามลำน้ำนั้น**

หลงเดินวนปนปะไปไม่รู้กัน **โอ้ว่านั่นบุปผาหรือปฏิกูล”**[31]

อาภรณ์ที่คลุมศีรษะสตรีผู้นั้นมีสีแดงและเขียว นางสวมฮะกะมะสีแดงเดินไปบนดอก

#16 ซากุระที่ร่วงหล่น และชายหนุ่มผู้ที่พานางออกไปนั้นยกชายผ้าที่เปียกซึ่งมีสีม่วงดั่งสี***ต้นมุระซะกิ***[32]

shite ตามเส้นทางสู่ฌินะโนะ[33]

ji-utai เขาคลุมศีรษะด้วยชายแขนเสื้อชุดล่าสัตว์สีเขียวจากต้นโทะกุซะ[34] ที่ขึ้นในทุ่งโซะโนะฮะระ แอบหลบหนีออกไปในเดือน 2 จันทราลาลับไปแล้ว

#17 “หยาดธาราในคืนค่ำพรำเมฆหมอก วานใครบอกเถิดนั่นอันใดหนา

คือสายฝนชลฉ่ำหรือน้ำตา จากนัยนาข้าหรือไรไม่รู้เลย” [35]

เขาใช้ชายแขนเสื้อเช็ดพลางเดินไป

shite ร้องที่ตำแหน่ง daishoumae แล้วกลับไปยังตำแหน่งของตนเอง ร่ายรำ jo no mai แล้วหยุดที่ตำแหน่งของตนเอง

shite ข้าจำได้แล้ว ท่วงทำนองเพลงของการร่ายรำในยามค่ำคืน

ji-utai ข้าจะสะบัดชายแขนเสื้อทั้ง 2 ข้างแล้วร่ายรำ นี่ดวงจันทร์จะยังคงจำได้หรือไม่นะ

jo no mai

ji-utai การร่ายรำในยามคืนค่ำ ได้นำพาเวลาให้ล่วงเลย

การร่ายรำในยามคืนค่ำ ได้นำพาเวลาให้ล่วงเลย

จันทราลาลับสันเขาไป

สะบัดชายแขนเสื้อร่ายรำกลับไปกลับมา เล่าขานเรื่องราวต่างๆในความฝันที่หลับลงบนหมอนที่ทำจากไม้ท์ซุเงะ[36]

---

[30] akuta มีความหมายว่า ขยะ สิ่งปฏิกูล และยังเป็นชื่อของแม่น้ำด้วย ในหนังสือ Waka chikenshuu กล่าวว่าแม่น้ำAkuta นั้นคือ แม่น้ำ Omiya ในขณะที่หนังสือ Reizeikeryuu Ise monogatari sho กล่าวว่าคือ แม่น้ำ Hori

[31] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 435 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย พระ เฮ็นโจ (816-?890) ซึ่งเป็น 1 ใน 6 กวีที่มีชื่อเสียงในสมัยเฮะอิอันตอนต้น เป็นผู้ก่อตั้งวัด Genkei และวัดอุนรินอินก็เป็นสาขาหนึ่งของวัดนี้

[32] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 867 ใน Kokinwakashuu ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

[33] ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดนะงะโนะ Nagano （長野）

[34] ชื่อต้นหญ้าชนิดหนึ่งประเภทเฟิร์น ขึ้นในบริเวณชื้นกลางเขาทางตอนเหนือขึ้นไปของบริเวณภาคกลางเกาะฮอนชู ลำต้นมีสีเขียวเข้ม สูงประมาณ 80 เซนติเมตร ใบมีขนาดเล็ก ลำต้นสากจึงมักนำมาใช้ขัดถูสิ่งของ

[35] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 88 ใน Kokinwakashuu แต่งโดย Ootomo Kuronushi ซึ่งเป็น 1 ใน 6 กวีที่มีชื่อเสียงในสมัยเฮะอิอันตอนต้น

เรื่องราวเหล่านี้ไม่ว่าจะเล่าขานกันสักเท่าไรก็ไม่มีวันจบสิ้น

shite #18 ***ดั่งใบสนที่ยังคงความเขียวขจีตลอดกาล***[37]

ji-utai ***ดั่งใบสนที่ยังคงความเขียวขจีตลอดกาล***

เรื่องราวของความรักที่เล่าขานกันจนถึงวาระสุดท้ายของโลกนั้นก็จะยังคงอยู่

เรื่องราวของอิเซะ โมะโนะงะตะริในอดีตนี้จะยังคงถูกเล่าขานกันในยามค่ำคืน

แต่มันก็จะเป็นเพียงความฝันยามเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมา

จะเป็นเพียงความฝันยามเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[36] ท์ซุเงะ tsuge （柘植）พืชชนิดหนึ่ง ต้นสูงประมาณ 2-4 เมตร ขึ้นในบริเวณทิศตะวันตกในเขตKantou Shikoku Kyuushuu มีกิ่งอ้วน ใบยาวประมาณ 1-3 เซนติเมตร ดอกมีสีเหลืองอ่อน นิยมนำต้นไม้นี้มาทำหวีบ้าง ทำหมอนบ้าง และคำว่าท์ซุเงะนั้นหากเขียนเป็น （告げ）ยังมีความหมายว่า เล่าเรื่อง ได้ด้วย

[37] อ้างอิงจากเนื้อเรื่องในบทนำที่เป็นKanajoในKokinwakashuu

การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่

แม้จะกล่าวว่าวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari เป็นที่มาหรือเป็นเค้าโครงเรื่องของบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้ก็ตาม หากพิจารณาเนื้อหาในตัวบทละครแล้วจะเห็นได้ว่ายังมีเนื้อหาจากที่อื่นๆมาเกี่ยวข้องด้วย และยังมีการยกอ้างอิงจากวรรณคดีต่างๆด้วยมากมาย ได้แก่

1.Ise monogatari ตอนที่ 4

2.Kokinwakashuu บทที่ 109 55 85 56 95 435 867 88 บทนำ (รวม 9 บท) และยังอ้างอิงเนื้อเรื่องในบทนำอีก 1 ตอนด้วย

3.Genji monogatari ตอนที่ 8 ชื่อตอนคือ Hana no en

4.Wakanroueishuu บทที่ 83 115 129 116 117(รวม 5 บท)

5.บทกวีจีน 1 บท (เป็นบทกวีจีนที่ไม่ได้รวมอยู่ใน Wakanroueishuu)

ก่อนที่จะกล่าวถึงการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆนั้น ผู้วิจัยจะกล่าวถึงภาพพจน์โดยรวมของบทละครเรื่องนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าการอ้างอิงบทกวี รวมทั้งการอ้างอิงข้อความจากวรรณคดีต่างๆนั้นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับภาพพจน์ของเรื่อง

เมื่อพิจารณาถึงชื่อบทละครเรื่องนี้เราสามารถแยกคำออกได้เป็น 2 คำคือ un และ rin ส่วนคำว่า in นั้นมีความหมายว่า “วัด” ดังนั้นจึงจะไม่นำมาพิจารณาความหมายด้วย

คำว่า un นั้นเป็นเสียงอ่านแบบจีน หากอ่านแบบญี่ปุ่นจะอ่านว่า kumo มีความหมายว่า “เมฆ” เนื่องจากบทละครเรื่องนี้เป็นฉากที่เกิดขึ้นในคืนฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งโดยปกติแล้วเวลากลางคืนในฤดูใบไม้ผลินั้นจะมีดวงจันทร์(tsuki)ที่ส่องแสงสลัวๆอันเนื่องมาจากมีเมฆมาบดบังแสงจึงทำให้แสงจันทร์นั้นไม่ส่องสว่างกระจ่าง นอกจากจะเป็นฉากในเวลากลางคืนแล้วยังเป็นเรื่องราวความฝันของคิมมิท์ซุด้วย ดังนั้นภาพพจน์ที่ปรากฏในบทละครจึงล้วนแล้วแต่เป็นบรรยากาศของความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน พร่าลาย ดังจะเห็นได้จากคำและประโยคต่างๆที่เกี่ยวกับบรรยากาศดังกล่าวปรากฏในบทละครดังต่อไปนี้

1.เราจะไปเยือนยังป่าแห่งเมฆสีม่วง ณ ทุ่งมุระซะกิ

2.ในคืนหนึ่งข้าได้ประสบกับความฝันอันประหลาด

3.ครึ้มเมฆฝนยามสนธยาบินมารัง

4.ข้ารีบเดินทางไปยังเมืองหลวงในค่ำคืนที่มีแสงจันทร์สลัวราง

5.แสงจันทร์ยามรุ่งสางส่องบนฟากฟ้าเหนือทะเลทิศตะวันตก

6.มองเห็นสายหมอกใต้ต้นสน

7.ผ่านอะมะกะซะกิที่ปกคลุมไปด้วยควันไฟ

8.เราดูไม่ออกเลยว่านั่นคือดอกซากุระหรือว่าเป็นเมฆกันแน่

9.วันนี้เมื่อสายหมอกยามเช้าจางหาย ท้องฟ้าก็สดใสจนค่ำ

10. “ข้าจะไม่แลกคืนในใบไม้ผลิ แม้เพียงไม่กี่นาทีเช่นนี้หนา

กับเงินทองกองก่ายมากมายมา ด้วยบนฟ้าจันทราหม่นน่ายลยิน
หมู่เมฆาทาทาบอาบจันทร์นวล ทั้งหอมหวนมวลพฤกษาข้าถวิล
แสงจันทร์ส่องมองสลัวทั่วปฐพิน เป็นอาจินต์ยามคืนค่ำฉ่ำชื่นใจ

11. ร่างของชายแก่ก็หายลับไปในสายหมอกของท้องฟ้ายามเย็น

12. “หยาดธาราในคืนค่ำพร่ำเมฆหมอก วานใครบอกเถิดนั่นอันใดหนา
คือสายฝนชลฉ่ำหรือน้ำตา จากนัยนาข้าหรือไรไม่รู้เลย”

ส่วนคำว่า rin นั้นเป็นเสียงอ่านแบบจีน หากอ่านแบบญี่ปุ่นจะอ่านว่า hayashi มีความหมายว่า “ป่า” ซึ่งในความเป็นจริงแล้วในป่านั้นก็ยังต้องมีต้นไม้รวมทั้งดอกไม้ต่างๆอยู่ด้วย และดอกไม้หลักที่ปรากฏในบทละครเรื่องนี้ก็คือดอกซากุระ แต่นอกจากซากุระยังแล้วปรากฏพรรณไม้ชนิดอื่นๆด้วยเช่น ต้นสน (matsu) ดอกบ๊วย (ume) ดอกฟูจิ(fuji) และต้นหลิว(yanagi) เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นดอกซากุระยังมีความสัมพันธ์กับคำว่าเมฆ (un หรือ kumo) ในประเด็นที่ว่า ดอกซากุระนั้นเมื่อมองดูจากที่ไกลๆแล้ว จะเห็นภาพของดอกซากุระเป็นเหมือนหมู่เมฆได้

กล่าวได้ว่าบทละครเรื่องนี้มีภาพพจน์ของเมฆ ดวงจันทร์ และดอกไม้เป็นหลัก ดังนั้นบทกวีหรือวรรณคดีที่นำมาอ้างอิงก็จะมีความเกี่ยวข้องกับภาพพจน์ดังกล่าวด้วย

จากชื่อเรื่องและเนื้อหาของบทละคร ทำให้สรุปภาพพจน์ในบทละครได้ดังนี้

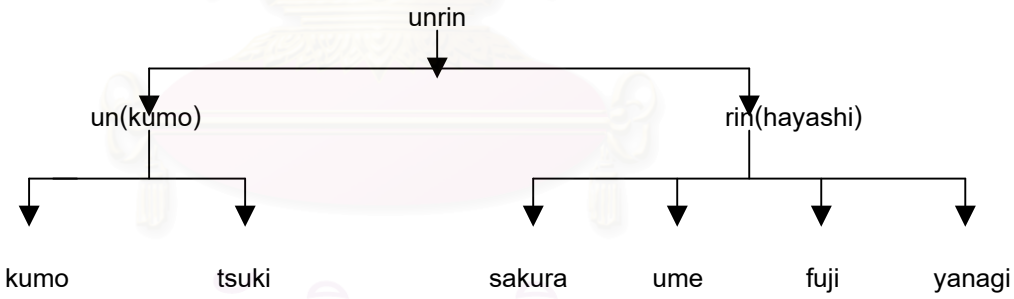

แผนภาพดังกล่าวข้างต้นจะนำไปสรุปภาพพจน์บทกวีในวรรณคดีแต่ละเรื่องที่นำมาอ้างอิงในบทละครโนเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.กรณีการอ้างอิงจากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari #13

ก่อนที่จะกล่าวถึงการอ้างอิงบทกวีจากวรรณคดีเรื่องนี้ จะกล่าวถึงประวัติของวัดอุนรินอินก่อน ทั้งนี้เพราะจากการศึกษาประวัติวัดอุนรินอินแล้วพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับตัวละครในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari หลายคน ดังแผนภาพความสัมพันธ์ของบุคคลต่างๆต่อไปนี้

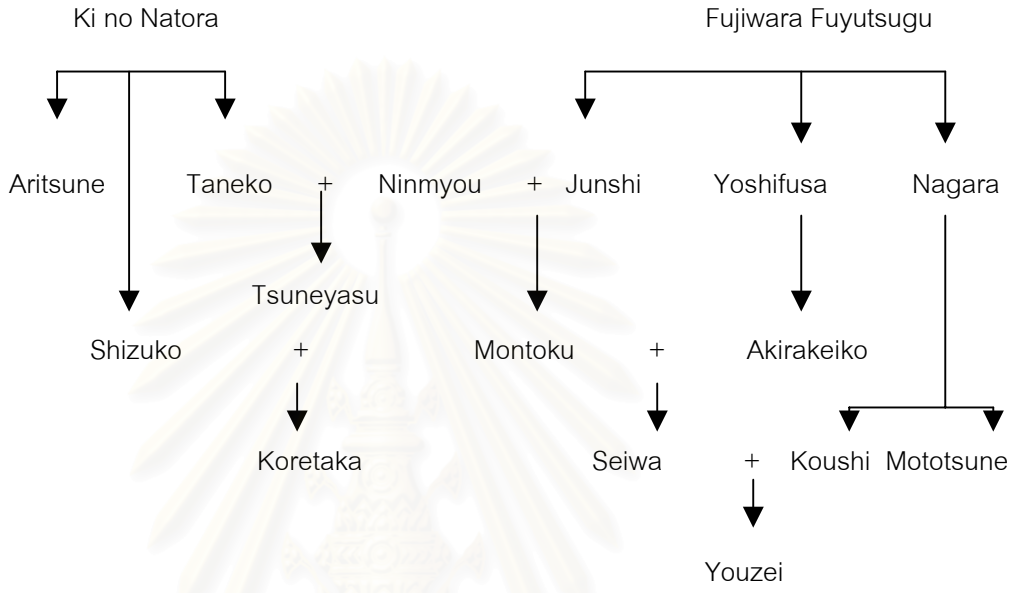

Nakanishi Susumu [38]กล่าวถึงวัดอุนรินอินว่า ปัจจุบันตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเมืองเกียวโต มีอาคารที่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์ 11 พักตร์อยู่ด้วย แต่เดิมนั้นอุนรินอินมีชื่อว่า Murasaki'in （紫院） เป็นสถานที่แปรพระราชฐานของจักรพรรดิ Junna（淳和）(823-833) ซึ่งเป็นจักรพรรดิลำดับที่ 53 อุนรินอินได้ถูกตั้งชื่อขึ้นเมื่อวันที่ 21 เดือนเมษายน ปี 832 หลังจากนั้นอุนรินอินได้ตกทอดเป็นสมบัติของเจ้าชาย Tsuneyasu（常康） ซึ่งเป็นพระราชโอรสลำดับที่ 7 ของจักรพรรดิ Ninmyou （仁明） (833-850) จักรพรรดิลำดับที่ 54 และพระราชมารดาของเจ้าชาย Tsuneyasu คือ Taneko （種子）ซึ่งเป็นบุตรีของ Ki no Natora （紀名虎） และจักรพรรดิ Ninmyou ก็ยังมีพระมเหสีอีกหนึ่งคนคือ Junshi（順子） ซึ่งเป็นบุตรีของFujiwara Fuyutsugu （藤原冬嗣）พระราชโอรสที่ประสูติจาก Junshi คือ Montoku（文徳）(850-858) ก็ได้เป็นจักรพรรดิลำดับต่อมาคือลำดับที่ 55

เจ้าชาย Tsuneyasu ออกผนวชในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 851 และได้มาพำนักอยู่ที่วัดอุนรินอินแห่งนี้จนถึงวันที่ 14 เดือนพฤษภาคม ปี 869 จนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าชายแห่งวัดอุนรินอิน (Unrin'in no Miko) หลังจากนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ที่วัดอุนรินอินต่อมาก็คือพระเฮ็นโจ Henjou（遍照） และบุตรชายคือ

[38] Nakanishi Susumu, Hana no katachi(Tokyo: Okagawashoten, 1997), p. 238.

พระโซะเซะอิ Sosei（素性） ซึ่งพระทั้ง 2 รูปนี้ต่างก็มีความสนิทสนมกับเจ้าชาย Tsuneyasu หลังจากพระโซะเซะอิแล้วกล่าวกันว่าคงจะมีพระมาจำวัดอยู่ที่วัดแห่งนี้อีก 2-3 รูปสำหรับจักรพรรดิ Montoku นั้นได้อภิเษกสมรสกับ Shizuko （静子）ซึ่งเป็นบุตรีของKi no Natora มีพระราชโอรสคือเจ้าชาย Koretaka（惟喬） และจักรพรรดิ Montoku ยังอภิเษกสมรสกับ Akirakeiko （明子）ซึ่งเป็นบุตรีของ Yoshifusa （良房）และเป็นหลานของ Fujiwara Fuyutsugu พระราชโอรสที่ประสูติจาก Akiko คือ Seiwa（清和） ได้เป็นจักรพรรดิลำดับที่ 56 ต่อมาจักรพรรดิ Seiwa ก็ได้อภิเษกสมรสกับ Fujiwara Koushi และได้ประสูติพระราชโอรส Youzei（陽成）ซึ่งเป็นจักรพรรดิลำดับที่ 57

ชื่อของพระมเหสี Junshi นั้นก็ได้ถูกกล่าวถึงในเรื่อง Ise monogatari ในตอนที่ 4 ด้วย ในฐานะที่เป็นเจ้าของวังที่ตั้งอยู่บริเวณถนน Gojou และฟูจิวะระ โคฌิหรือพระมเหสีแห่งนิโจสตรีอันเป็นที่รักของ Ariwara no Narihira ก็ได้มาพักอาศัยอยู่ด้วย พระมเหสีแห่งนิโจนั้นเป็นบุตรีของ Nagara（長良） ซึ่งเป็นพี่น้องกับ Junshi ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์กับ Junshi ในฐานะที่เป็นหลานสาว

ทางด้านอะริวะระ โนะ นะริฮิระนั้นก็ได้แต่งงานกับบุตรีของ Ki no Aritsune （紀有常） ซึ่งอยู่ในตระกูล Ki จึงเห็นได้ว่าตัวละครสำคัญในเรื่อง Ise monogatari ไม่ว่าจะเป็นนะริฮิระ หรือ พระมเหสีแห่งนิโจต่างก็มีความเกี่ยวข้องโยงใยไปกับวัดอุนรินอินทั้งสิ้น

เรื่อง Ise monogatari นี้ได้ถูกนำมากล่าวในบทละครเรื่องอุนรินอินนี้ในลักษณะของการอ้างอิงชื่อตัวละครรวมทั้งเรื่องราวความรักของตัวละคร ทั้งยังได้มีการนำบทกวีจากตอนที่ 4 มาอ้างอิงด้วย แต่เนื่องจากเนื้อเรื่องในตอนที่ 4 นั้นได้กล่าวไว้แล้วในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ ดังนั้นจึงจะไม่นำมากล่าวซ้ำในที่นี้อีก สำหรับข้อความในบทละครเรื่องอุนรินอินที่มีการอ้างอิงบทกวีดังกล่าวได้แก่

issei

#13 shite Tsuki ya aranu haru ya mukashi no haru naranu
Wa ga mi hitotsu wa moto no mi ni shite
月やあらぬ春や昔の春ならぬ
我が身ひとつはもとの身にして
“จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน
ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน์
ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน เจ้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา
ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม”

ในบทละครนั้นได้นำบทกวีเดิมมาอ้างอิงทั้งบท เป็นการนำทั้งความหมายเดิมและอารมณ์ความรู้สึกมาไว้ในบทละครด้วย ข้อความข้างต้นเป็นข้อความแรกที่นะริฮิระซึ่งเป็น shite กล่าวหลังจากที่เริ่มปรากฏตัวในองก์ที่ 2 ก่อนที่จะเล่าเรื่องอันเป็นความลับในเรื่อง Ise monogatari ให้คิมมิท์ซุฟังและบท

กวีนี้ยังเป็นบทกวีเพียงบทเดียวที่อ้างอิงมาจากเรื่อง Ise monogatari ทั้งๆที่เรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้มีที่มาจากวรรณคดีเรื่องดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของบทกวีบทนี้เป็นอย่างยิ่ง

ในบทกวีเดิมกล่าวถึงการตัดพ้อต่อว่าหญิงคนรักที่แปรเปลี่ยนไป สตรีคนดังกล่าวก็คือพระมเหสีแห่งนิโจและถึงแม้จะกล่าวกันว่าสตรีที่ปรากฏในเรื่อง Ise monogatari นั้นมีมากมายหลายคน แต่ก็ไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ว่าพระมเหสีแห่งนิโจผู้นี้ถือเป็นตัวละครหญิงที่มีความสำคัญมากคนหนึ่ง เนื่องจากเคยเป็นคนรักของนะริฮิระมาก่อน และอาจจะดูว่าสำคัญมากกว่าสตรีที่เป็นภรรยาของนะริฮิระเองด้วยซ้ำ เนื่องจากตัวละครหญิงในตอนที่มีความสำคัญ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีของคนทั่วไปและมีความไพเราะหลายๆบทนั้นก็คือพระมเหสีแห่งนิโจ ไม่ว่าจะเป็นบทกวีที่แต่งขึ้นจากดอกคะกิท์ซุบะตะในตอนที่ 9 หรือแม้แต่บทกวีในตอนที่ 4 นี้ก็ตาม บทกวีบทนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักที่ไม่สมหวังและยังถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจของชายหนุ่มลงในบทกวี มีผลทำให้สะเทือนความรู้สึกของผู้อ่านได้อย่างดียิ่ง เนื้อเรื่องในตอนที่ 4 นั้นกล่าวว่าผู้แต่งได้แต่งบทกวีนี้หลังจากที่หญิงคนรักเลิกราจากไปเป็นเวลาประมาณ 1 ปีแล้ว จึงเป็นสิ่งที่ตอกย้ำความมั่นคงจริงใจของชายผู้นี้ว่า มีแต่เขาเท่านั้นที่ยังใจคอหนักแน่นไม่เปลี่ยนแปลงไป อีกประการหนึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในองก์ที่ 2 นั้นเป็นช่วงเวลากลางคืนที่คิมมิท์ซุได้นอนหลับฝันไป แล้วจึงได้พบกับนะริฮิระ บทกวีดังกล่าวก็แต่งขึ้นในช่วงเวลากลางคืนด้วยเช่นกัน ดังนั้นบทกวีนี้จึงมีความสัมพันธ์กับชื่อเรื่องโดยปรากฏภาพของดวงจันทร์ในเวลากลางคืน และแม้ในบทกวีจะไม่ได้กล่าวถึงดอกไม้ชนิดใดๆก็ตาม แต่ก็มีคำว่าฤดูใบไม้ผลิ ยิ่งไปกว่านั้นในเนื้อเรื่องยังได้กล่าวถึงดอกไม้ชนิดหนึ่งคือดอกบ๊วย เพราะเหตุการณ์ในตอนที่ 4 นี้เกิดขึ้นในช่วงที่มีดอกบ๊วยบาน สามารถสรุปภาพพจน์ของบทกวีบทนี้ได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

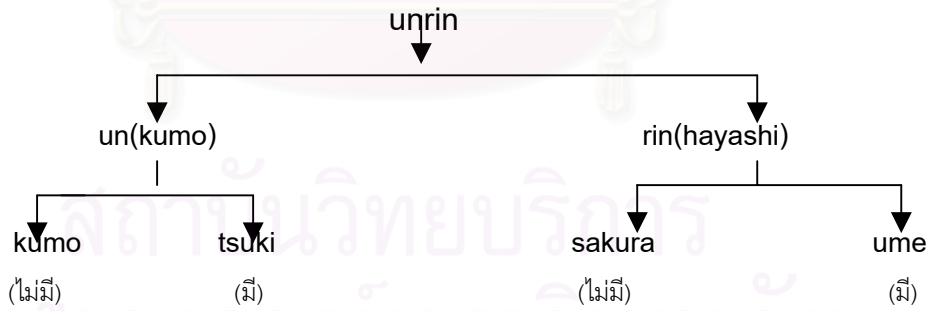

อย่างไรก็ตามแม้บทกวีในตอนนี้จะไม่มีความเกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องบทละครหรือชื่อวัดอุนรินอินก็ตาม แต่มีนักวิชาการทางวรรณคดีญี่ปุ่นได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ตามเนื้อเรื่องที่เกิดขึ้นในตอนที่ 4 ว่า นางได้ย้ายที่อยู่ไปอยู่ที่อื่นแล้วนั้น วัดอุนรินอินอาจเป็นสถานที่ที่พระมเหสีจุนฉิได้พาพระมเหสีแห่งนิโจไปหลบซ่อนตัวอยู่ก็เป็นได้[39]

---

[39] Nakanishi Susumu, Hana no katachi(Tokyo: Okagawashoten, 1997), p. 252.

ไม่เพียงแต่ชื่อสถานที่เท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในเรื่อง Ise monogatari บทละครเรื่องนี้ยังได้กล่าวถึงพรรณไม้หลายชนิด เช่น ดอกฟูจิ[40] ดอกซากุระ ต้นหลิว ซึ่งพรรณไม้เหล่านี้ต่างก็มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องที่นำมาอ้างอิงด้วยเช่นกัน สำหรับดอกฟูจินั้นแม้ไม่เกี่ยวข้องกับวัดอุนรินอินโดยตรงแต่มีชื่อที่พ้องกับชื่อตระกูลฟูจิวะระ ในบทละครนั้นก่อนที่จะเริ่มมีการนำบทกวีต่างๆมาอ้างอิงนั้น ได้เริ่มเปิดเรื่องด้วยภาพของดอกฟูจิสีม่วงที่กำลังบานสะพรั่งและกิ่งของดอกฟูจิที่ทอดลงไปบนกิ่งสนทำให้กิ่งสนนั้นแลดูเป็นสีม่วงไปด้วย ความว่า

shidai

waki wakitsure　Fujisaku matsu mo murasakino
　　Fujisaku matsu mo murasakino
　　Kumo no hayashi o tazunen

次第

ワキ　ワキツレ　藤咲く松も紫野
　　藤咲く松も紫野
　　雲の林を尋ねん

shidai

waki wakitsure　ดอกฟูจิสีม่วงบานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
　　ดอกฟูจิสีม่วงบานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
　　เราจะไปเยือนป่าแห่งเมฆสีม่วง ณ ทุ่งมุระซะกิ

ลักษณะของการประพันธ์ที่ใช้ในบทละครโนอย่างหนึ่งนั้นคือ การใช้คำที่มีความหมายซ้อนกันหลายความหมาย ซึ่งในที่นี้คำว่าสีม่วงหรือ murasaki นั้นคือสีของดอกฟูจิ ส่วนคำว่า murasaki no kumo （紫の雲）หมายถึงเมฆที่มองดูเหมือนเป็นสีม่วงอันเนื่องมาจากสีของดอกฟูจิ และ คำว่า Murasakino（紫野） คือชื่อทุ่งมุระซะกิ อันเป็นที่ตั้งของวัดอุนรินอิน อีกประการหนึ่งสีม่วงยังมีความเกี่ยวข้องกับนะริฮิระในองก์ที่ 2 ฉากที่ ji-utai บรรยายถึงการหลบหนีของนะริฮิระกับพระมเหสีแห่งนิโจโดยกล่าวว่า “ชายหนุ่มผู้ที่พานางออกไปนั้นยกชายผ้าที่เปียกสีม่วงดังสีต้นมุระซะกิ” ซึ่งเสื้อผ้าที่มีสีม่วงนั้นเป็นสีเครื่องแต่งกายของผู้มีตำแหน่งหน้าที่สูงในสมัยเฮอัน[41]

ในพจนานุกรมที่เกี่ยวกับพรรณไม้ที่ปรากฏในบทกวีญี่ปุ่น Waka shokubutsu hyougen jiten[42]（和歌植物表現辞典） กล่าวว่าตั้งแต่สมัยเฮอันเป็นต้นมา มีบทกวีที่กล่าวถึงดอกฟูจิกับต้นสน

---

[40] พรรณไม้ผลัดใบชนิดหนึ่ง มักเลื้อยพันต้นไม้อื่น มีขนาดต้นค่อนข้างใหญ่ ใบจะประกอบไปด้วยใบขนาดเล็กยาวประมาณ 10-30 เซนติเมตร ออกดอกเป็นพวงยาวลงมา บานราวเดือนพฤษภาคม ดอกสีม่วงมีขนาด 20-90 เซนติเมตร (Yoshinobu Hirata and Hisashi Misaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan, 1998), p.290.)

[41] สีของเสื้อคลุม(Hou) ของขุนนางในสมัยเฮะอิอันจะแตกต่างกันไปตามลำดับชั้น โดยเรียงสีจากผู้ที่มีตำแหน่งสูงลงมาดังนี้ สีม่วง สีแดงเข้ม สีเขียว สีคราม และสีเหลือง Yasuda Uchida and Hideo Ishizuka,Shin kokugo youran 3rd ed.(Tokyo:Taishoukan,2000),p.15.

เป็นจำนวนมาก บทกวีที่กล่าวถึงดอกฟูจิที่ทอดไปบนต้นสนนั้นเป็นบทที่บรรยายทัศนียภาพในสวนของชนชั้นสูง เนื่องจากตัวละครในบทละครเรื่องนี้ล้วนเป็นบุคคลในราชสำนัก ดังนั้นกวีจึงได้คัดสรรสิ่งที่เกี่ยวกับคนชั้นสูงมากล่าวถึงด้วย

2.กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu

ในบรรดาหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นที่จักรพรรดิทรงโปรดให้รวบรวมขึ้นนั้น บทกวีจากหนังสือ Kokinwakashuu ถูกนำไปใช้อ้างอิงในบทละครโนมากที่สุดถึง 179 บท รองลงมาคือ บทกวีจากหนังสือ Shinkokinwakashuu จำนวน 87 บท อันดับที่ 3 คือ บทกวีจาก Shuuishuu จำนวน 46 บท[43] และในบทละครเรื่องนี้ก็ได้นำบทกวีจาก Kokinwakashuu มาอ้างอิงเป็นจำนวนมากถึง 9 บท

ดังที่ได้กล่าวถึงประวัติของวัดอุนรินอินไว้ในหัวข้อการอ้างอิงจากวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari แล้วว่าผู้ที่มาพักอยู่ที่วัดอุนรินอินต่อจากเจ้าชาย Tsuneyasu นั้นก็คือ พระเฮ็นโจและบุตรชายคือพระโซะเซะอิ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในจำนวนบทกวีจาก Kokinwakashuu ที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเรื่องนี้ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 9 บท คือบทที่ 109 55 85 56 95 435 867 88 และบทนำนั้นมีบทกวีถึงจำนวน 4 บทที่พระโซะเซะอิ เป็นผู้แต่งคือบทที่109 55 56 และ95 และมีบทกวีที่พระเฮ็นโจเป็นผู้แต่งอีก 1 บทคือบทที่ 435 จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการเลือกบทกวีจาก Kokinwakashuu มาอ้างอิงในบทละครวิธีหนึ่งก็คือผู้แต่งบทกวีนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ซึ่งเป็นชื่อเรื่องนั้น

2.1 บทกวีในบทนำที่เป็น Kanajo #2

บทกวีจาก Kokinwakashuu บทแรกที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเรื่องนี้คือบทกวีซึ่งอยู่ในบทนำที่เขียนด้วยอักษรญี่ปุ่น(Kanajo) ในฉาก michiyuki ที่ waki และ wakitsure กล่าวบรรยายในขณะที่ผ่านสถานที่ต่างๆนั้นในช่วงสุดท้ายได้กล่าวว่า

#2 Atari o toeba naniwazu ni
Saku ya ko no hana fuyugomori
Ima wa utsutsu ni miyakoji no
Tookarishi
Hodo wa sakura ni magirearu
Kumo no hayashi ni tsukinikeri

---

[42] Yoshinobu Hirata and Hisashi Misaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan,1998), pp. 290-294.

[43] Minekishi Yoshiaki.Youkyoku to waka. In Nogami Toyoichirou(ed.), Nohgakuzensho.vol.3.2nd ed, p.128. Tokyo: Tokyosogensha, 1980.

Kumo no hayashi ni tsukinikeri

あたりを問えば難波津に、
咲くや木の花冬ごもり、
今は現に都路の。
遠かりし、
程は桜に紛れある、
雲の林に着きにけり、
雲の林に着きにけり

เมื่อถามว่านั่นเป็นที่ไหนกันนะ ที่อ่าวนะนิวะ
ดอกไม้ตื่นบานจากการหลับไหลในฤดูหนาว
บัดนี้ดอกไม้นั้นได้ปรากฏอยู่ต่อหน้า ขณะที่ผ่านหนทางอันไปสู่เมืองหลวง
ยามเมื่อมองออกไปที่ไกลๆ
เราดูไม่ออกเลยว่านั่นคือดอกซากุระหรือว่าเป็นเมฆกันแน่
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว

วิธีการอ้างอิงบทกวี

1.ในบทละครโนได้อ้างอิงข้อความที่ขีดเส้นใต้ข้างบนนี้จาก บทกวีซึ่งอยู่ในบทนำ (Kanajo) ใน Kokinwakashuu ที่กล่าวว่า

Naniwazu ni saku ya ko no hana fuyugomori
Ima wa harubeto saku ya ko no hana[44]
難波津に咲くや木の花冬ごもり
今は春べと咲くや木の花
ที่อ่าวนะนิวะ ดอกไม้ตื่นบานจากการหลับไหลในฤดูหนาว
บัดนี้เป็นฤดูใบไม้ผลิ ดอกไม้บานสะพรั่ง

คำว่า fuyugomori หมายถึง การที่คนหรือสัตว์เป็นต้น ได้หลบความหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาวอยู่ในบ้านหรือรัง ในบทกวีนี้ใช้คำว่า fuyugomori กับดอกไม้ จึงได้แปลความหมายว่า ดอกไม้ที่หลับไหลไม่แย้มบานในฤดูหนาว

ในบทละครผู้ประพันธ์ได้นำบทกวีบทนี้ไปอ้างอิงตั้งแต่บาทแรก (Naniwazu ni saku ya ko no hana fuyugomori)จนถึงคำว่า Imawa ในบาทที่ 2 และตั้งแต่ harubeto saku ya ko no hana ได้เปลี่ยนเป็น Ima wa utsutsu ni miyakoji no ซึ่งการเปลี่ยนข้อความเช่นนี้ก็เพื่อที่จะให้เข้ากับบรรยากาศของฉาก michiyuki ที่ใช้บรรยายเส้นทางการเดินทางไปสู่เมืองหลวงนั่นเอง เพราะคำว่า miyakoji หมายถึง เส้นทางไปสู่เมืองหลวง

[44] Ozawa Masao, Kokinwakashuu 10th ed. (Tokyo: Shougakukan, 1979), p. 51.

เนื้อหาในบทกวีเดิมนั้นนอกจากจะเป็นการกล่าวบรรยายถึงทิวทัศน์ในฤดูใบไม้ผลิแล้ว ยังมีความหมายแฝงถึงการเริ่มต้นอีกด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทนำที่เป็น Kanajo ว่า

Naniwazu no uta wa mikado no oonhajime nari [45]

難波津の歌は、帝の御初めなり。

หมายความว่า “บทกวี Naniwazu นั้นเป็นบทกวีที่กล่าวถึงการเริ่มต้นรัชสมัยของจักรพรรดิ[46]” ดังนั้นดอกไม้บานในที่นี้จึงมีอีกหนึ่งความหมายคือหมายถึงการขึ้นครองราชย์ด้วยนั่นเอง แต่ความหมายที่นำมาใช้ในบทละครใช้ในความหมายตรงตัวคือจะกล่าวถึงดอกไม้ที่เริ่มเบ่งบานเท่านั้น ไม่ได้นำความหมายของการเริ่มต้นรัชสมัยของจักรพรรดิมาใช้แต่อย่างใด

2.ความหมายของคำศัพท์ในบทกวี แม้ในบทกวีเดิมจะกล่าวแต่เพียงคำว่า hana ซึ่งหมายถึงดอกไม้ โดยมิได้ระบุลงไปชัดเจนว่าคือดอกไม้ชนิดใด แต่ในคำอธิบายใน Kanajo กล่าวไว้ว่า

Kono hana wa ume no hana o iu naru beshi [47]

木の花は梅の花をいふなるべし。

ซึ่งหมายความว่า “คำว่า hana นี้คงจะหมายถึงดอกบ๊วย Ume （梅）” ทั้งนี้เพราะในบทกวีมีประโยคที่กล่าวว่า “บัดนี้เป็นฤดูใบไม้ผลิ” ดอกไม้ที่บานเป็นชนิดแรกของฤดูใบไม้ผลิก็คือดอกบ๊วย นอกจากคำอธิบายใน Kanajo แล้วยังมีหลักฐานที่เป็นคำกล่าวรวมทั้งสำนวนหลายสำนวนในภาษาญี่ปุ่นที่บ่งชี้ว่าดอกบ๊วยเป็นดอกไม้ที่บานเป็นชนิดแรก เช่น สำนวนที่กล่าวว่า

Ume wa hyakka no sakigake[48] 梅は百花の魁

สำนวนนี้มีความหมายว่า ดอกบ๊วยเป็นดอกไม้ที่บานเป็นดอกไม้ชนิดแรกในบรรดาดอกไม้ทั้งหลาย

Ume wa hana no ani kiku wa hana no otouto[49] 梅は花の兄菊は花の弟

หมายความว่า ดอกบ๊วยเป็นพี่ชายของดอกไม้ ดอกเบญจมาศเป็นน้องชายของดอกไม้ เพราะเหตุว่าดอกบ๊วยเป็นดอกไม้ที่บานเป็นดอกไม้ชนิดแรกแห่งปีจึงถือว่าเป็นพี่ชาย ส่วนดอกเบญจมาศนั้นบานเป็นดอกไม้ชนิดสุดท้ายจึงถือว่าเป็นน้องชาย

และดอกบ๊วยยังเป็นเสมือนสิ่งที่บอกให้ผู้คนทั่วไปได้รู้ว่าฤดูใบไม้ผลิได้มาเยือนแล้ว ดังเช่นคำว่า Umegoyomi[50] 梅暦 ซึ่งมีความหมายว่า “ปีปฏิทินดอกบ๊วย” กล่าวคือในสมัยก่อนเมื่อผู้คนเห็นดอกบ๊วยบาน(กลางภูเขา)ก็จะทราบได้ทันทีว่าบัดนี้ได้เริ่มเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิแล้ว

---

[45] Ibid.

[46] หมายถึงจักรพรรดิ Nintoku （仁徳） (ครองราชย์310-399) ซึ่งเป็นจักรพรรดิลำดับที่ 16 ในขณะที่เป็นมกุฎราชกุมารนั้นประทับอยู่ที่ Naniwa

[47] Ibid.

[48] Ibid., p. 9.

[49] Ibid.

[50] Otani, Ituko. Kotoba toshite no ume kanyou hyougen kotowaza o chuushin ni. in Baika Joshi Daigaku Nihon Bungakuka(ed.), Ume no Bunka Shi, p. 8. Oosaka: Izumishoin, 2001

จากเหตุผลดังกล่าว ข้อความที่กล่าวว่าดอกไม้ที่ตื่นบานจากการหลับในฤดูหนาว ในบทกวีนี้จึงน่าจะหมายถึงดอกบ๊วย

แต่อย่างไรก็ตามในบทละครเรื่องนี้มิได้นำคำว่า hana มาใช้ในความหมายของดอกบ๊วยแต่อย่างใด หากแต่ได้นำมาใช้ในความหมายของดอกซากุระแทน เพราะเนื้อหาทั้งเรื่องโดยรวมนั้นกล่าวถึงแต่ดอกซากุระดังที่เริ่มกล่าวถึงดอกซากุระในประโยคต่อมาในบทละครว่า

Tookarishi

Hodo wa sakura ni magirearu

遠かりし、
程は桜に紛れある、
ยามเมื่อมองออกไปที่ไกลๆ
เราดูไม่ออกเลยว่านั่นคือดอกซากุระหรือว่าเป็นเมฆกันแน่

และบทกวีที่อ้างอิงมาจาก Kokinwakashuu ในบทละครเรื่องนี้เกือบทุกบทจะกล่าวถึงดอกซากุระยกเว้นบทกวีในบทนำ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าวัดอุนรินอินนั้นเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในเรื่องความงามของดอกซากุระ ดังที่พระShoukin[51] （承均） ได้แต่งบทกวีชมความงามของดอกซากุระ ณ วัดอุนรินอินไว้ 2 บท โดยบทแรกมี Kotobagaki ดังนี้

Unrin'in nite sakura no hana no chirikeru o mite yomeru

雲林院にて桜の花の散りけるを見てよめる

หมายความว่า เป็นบทกวีที่แต่งขึ้นยามชมดอกซากุระร่วง ณ วัดอุนรินอิน สำหรับเนื้อหาในบทกวีคือ

Sakura chiru hana no tokoro wa haru nagara

Yuki zo furitsutsu kiegate ni suru[52]

桜散る花のところは春ながら
雪ぞ降りつつ消えがてにする

จากบทกวีบทที่ 75 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu
หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระ Shoukin

บทกวีนี้ถอดความได้ว่า ดอกซากุระที่ร่วงหล่นนั้น แม้ขณะนี้จะเป็นฤดูใบไม้ผลิแล้วก็ตาม แต่กลีบดอกไม้ได้ร่วงประหนึ่งหิมะโปรยปรายลงมาไม่ขาดสาย

และอีกบทหนึ่งมี Kotobagaki ว่า

Unrin'in nite sakura no hana o yomeru 雲林院にて桜の花をよめる

---

[51] นักวิชาการด้านบทกวีสมัยเอโดะชื่อ Fujii Takanao（藤井高尚） กล่าวไว้ว่าพระShoukin รูปนี้คือพระ 1 ใน 2-3 รูปที่จำวัดอยู่ที่วัดอุนรินอินหลังจากพระ เฮ็นโจ และพระโซะเซะอิ (Nakanishi Susumu, Hana no katachi(Tokyo: Okagawashoten, 1997), p. 240.)

[52] Ozawa, Masao, Kokinwakashuu 10th ed. (Tokyo: Shougakukan, 1979), p. 85.

หมายความว่า เป็นบทกวีที่แต่งขึ้นยามชมดอกซากุระ ณ วัดอุนรินอิน สำหรับเนื้อหาในบทกวีคือ

Iza sakura ware mo chirinamu hito sakari

Arinaba hito ni ukime mie namu[53]

いざさくら我も散りなむひとさかり
ありなば人に憂きめ見えなむ

จากบทกวีบทที่ 77 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระ Shoukin

ถอดความได้ว่า เจ้าดอกซากุระ ข้าตั้งใจจะร่วงโรยจากไปดังเช่นเจ้าร่วงหล่นอย่างงดงาม สิ่งใดใดล้วนมีช่วงเวลาเบ่งบาน แต่หลังจากนั้นก็จะเผยโฉมที่ไม่น่ายลแก่ผู้คนทั่วไป

2.2 บทกวีบทที่ 109#4

บทกวีบทต่อไปที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครนี้คือ ในส่วนที่ shite กล่าวว่า

shite Taso you hana oru wa
Kyou wa ashita no kasumi kieshi mamani
Yuube no sora wa haru no yoru no
Koto ni nodokani nagameyaru
Arashi no yama wa na ni koso kike
Makoto no kaze wa fukanuni
Hana o chirasu wa uguisu no
#4 Hakaze ni ochitsuruka matsu no hibikika hito ka
Soreka aranuka ko no shitakaze ka
Ara kokoro motonato chirashitsuru hana ya

シテ 誰そやう花折るは。
今日は朝の霞消えしままに、
夕の空は春の夜の、
殊にのどかに眺めやる、
嵐の山は名にこそ聞け、
まことの風は吹かぬに、
花を散らすは鶯の、
羽風に落つるか松の響か人か、
それかあらぬか木の下風か、
あら心もとなと散らしつる花や。

shite ใครกันนะที่เด็ดดอกไม้น่ะ
วันนี้เมื่อสายหมอกยามเช้าจางหาย ท้องฟ้าก็สดใสจนค่ำ

[53] Ibid., p.86.

ภูเขาอะระฉิที่เห็นในค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลินี้
แม้จะมีชื่อหมายถึงพายุกลับสงบเงียบ ไม่มีเลยแม้แต่ลม
“ซ่อมาลีนี่เจ้าไยได้ร่วงหล่น น้ำมือคนหรือสิ่งใดใครกันหนา
แรงปีกนกวิหคว่อนร่อนลมมา หรือเพราะว่าเป็นลมสนพัดวนกัน”
หรือว่าที่กล่าวมานั้นจะไม่ใช่เลย อาจเป็นเพราะลมที่พัดมาใต้ต้นไม้น่ะหรือ
อา...การที่ดอกซากุระร่วงหล่นนี่ ช่างสะเทือนใจข้าได้ถึงเพียงนี้เชียวหรือ

ข้อความข้างต้นได้อ้างอิงมาจากบทกวีต่อไปนี้

Kozutaeba ono ga hakaze ni chiru hana o
Tare ni oosete kokora naku ramu[54]
木伝えばおのが羽風に散る花を
誰におほせてここら鳴くらむ
“อุงุอิซุเจ้าวิหคบินผกผัน จากกิ่งนั้นพลันถลามากิ่งนี้
มาลีหล่นลมปีกวนเจ้าน่ะซี จะโทษใครอีกหรือนี่ที่ร้องลั่น”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระโซะเซะอิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

1.ในบทละครได้นำข้อความว่า hakaze ni chiru hana จากบทกวีเดิมมาอ้างอิงเพียงส่วนเดียว ซึ่งข้อความนี้มีความหมายว่าดอกไม้ร่วงหล่นเพราะสาเหตุจากแรงลมอันเกิดจากการกระพือปีกบินของสัตว์เช่น นกหรือแมลง แต่ในกรณีบทกวีนี้หมายถึงแรงลมจากนกบิน ไม่รวมถึงแมลง และนกนั้นหมายถึงนกอุงุอิซุเพื่อใช้ในการสอบถามสาเหตุว่า สิ่งใดกันที่ทำให้ดอกไม้ร่วง

2.ในขณะที่บทกวีบทนี้ต้องการที่จะเปรียบเปรยถึงเสียงร้องที่ดังของนกนั้นเป็นเสมือนเสียงที่นกร้องกล่าวโทษผู้อื่นที่เป็นผู้ทำให้ดอกไม้ร่วง ทั้งๆที่แท้จริงแล้วปีกของนกเองที่เกิดจากการกระพือปีกโผบินไปมาจากกิ่งโน้นมายังกิ่งนี้จึงทำให้ดอกไม้ร่วง จึงมีความรู้สึกของการต่อว่าต่อขานเจ้านกนั้น แต่ความรู้สึกของการต่อว่าดังกล่าวนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในบทละครแต่อย่างใด

3.ความหมายของคำว่าดอกไม้ ในบทกวีเดิมกับในบทละครมีนัยแตกต่างกัน กล่าวคือ ดอกไม้ในบทละครนั้นใช้ในความหมายของดอกซากุระ แต่ในขณะที่ดอกไม้ในบทกวีเดิมนั้นน่าจะหมายถึงดอกบ๊วย แม้ว่าในบทกวีเดิมจะมิได้กล่าวออกมาชัดเจนว่าเป็นดอกไม้ชนิดใด แต่เนื่องจากมีสำนวนหนึ่งในภาษาญี่ปุ่นที่กล่าวว่า Ume ni uguisu[55] 梅に鶯 สำนวนนี้เป็นสำนวนที่ใช้ในการเปรียบเปรย หมายความถึง สิ่งที่เข้ากันได้ดี เป็นสิ่งที่มักจะใช้ยกขึ้นมากล่าวคู่กัน เมื่อกล่าวถึงนกอุงุอิซุก็มักจะคู่กับดอกบ๊วย และเนื่องจากบทกวีนี้เป็นบทที่แต่งขึ้นเพื่อจะกล่าวถึงการร้องของนกอุงุอิซุ ดังที่กล่าวไว้ใน Kotobagaki

---

[54] Ibid., p.96.

[55] Ibid., p. 9.

ว่า Uguisu no naku o yomeru 鶯の鳴くをよめる ดังนั้นดอกไม้ในที่นี้จึงน่าจะหมายถึงดอกบ๊วย

อีกประการหนึ่งที่น่าสังเกตในส่วนที่ shite กล่าวนี้คือ การนำชื่อสถานที่ต่างๆมากล่าวถึงก็เลือกสถานที่โดยคำนึงถึงความเกี่ยวข้องกับภาพพจน์ของบทละครที่มีความเกี่ยวข้องกับดอกซากุระ เช่น ชื่อของภูเขาอะระฉิ （嵐山）ซึ่งภูเขาแห่งนี้มีชื่อเสียงในด้านความงามของดอกซากุระและใบเมเปิ้ล

2.3 บทกวีบทที่ 55 #6

สำหรับข้อความต่อมาที่อ้างอิงบทกวีจาก Kokinwakashuu ก็คือ

waki Nani tote sosei houshi wa

#6 Mite nomi ya hito ni kataran sakura bana

Te goto ni orite ie zuto ni sen

To yomikeru zo

ワキ 何とて素性法師は

見てのみや人に語らん桜花、

手ごとに折りて家苞にせん

と詠みけるぞ

waki ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ไยพระโซะเซอิ จึงกล่าวว่า

“เพียงแค่ยืนชื่นชมสมนัยนา มีหรือข้าจะบอกเล่าเจ้างามได้

ข้าจึงคิดริดซากุระจะกลับไป เพื่อจะได้ไว้เป็นของฝากเอย”

ข้อความข้างบนอ้างอิงจากบทกวีบทที่ 55 ต่อไปนี้

Mite nomi ya hito ni kataran sakura bana

Te goto ni orite ie zuto ni sen[56]

見てのみや人に語らん桜花、

手ごとに折りて家苞にせん

“เพียงแค่ยืนชื่นชมสมนัยนา มีหรือข้าจะบอกเล่าเจ้างามได้

ข้าจึงคิดริดซากุระจะกลับไป เพื่อจะได้ไว้เป็นของฝากเอย”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระโซะเซะอิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

ในบทละครผู้ประพันธ์ได้อ้างอิงบทกวีจากบทกวีเดิมทั้งบทโดยไม่มีการตัดทอนคำใดๆทั้งสิ้น ทั้งความหมายของดอกไม้ในบทกวีก็เป็นความหมายเดียวกับที่ปรากฏในบทละคร Kotobagaki ของบทกวี

[56] Ibid., p. 79.

นี้ได้กล่าวว่า Yama no sakura o mite yomeru 山の桜を見てよめる ซึ่งหมายความว่า เป็นบทกวีที่แต่งขึ้นยามไปชมดอกซากุระบนภูเขา

บทกวีบทนี้หากดูตามความหมายแล้วจะเห็นได้ว่า เมื่อกวีได้ชมดอกไม้แล้วเกิดความรู้สึกประทับใจในความงามของดอกไม้ที่ได้เห็นมาก และคิดว่าคงจะไม่สามารถบอกเล่าถึงความงามที่เห็นนั้นให้กับผู้อื่นฟังได้ดีเท่ากับที่เห็นด้วยตาของคนๆนั้นเอง ดังนั้นจึงคิดที่จะนำซากุระที่ตนเองเห็นนั้นเอากลับไปฝากให้คนที่บ้านชื่นชมด้วย

อย่างไรก็ตามเนื้อหาในบทกวีเดิมนั้นกล่าวถึงสาเหตุการเด็ดดอกซากุระว่า เพื่อที่จะนำกลับไปเป็นของฝากแก่คนที่บ้านให้ชื่นชมในความงามด้วย แต่ในกรณีของคิมมิท์ซุนั้นอาจไม่ได้นำกลับไปให้ใคร เพราะในช่วงเวลานั้นคิมมิท์ซุมาเห็นดอกซากุระที่กำลังเบ่งบานที่วัดอุนรินอินในลักษณะที่ไม่ได้ตั้งใจมาชมดอกซากุระโดยเฉพาะ แต่การที่คิมมิท์ซุมาวัดอุนรินอินก็เพราะว่าอยากทราบเรื่องราวที่แท้จริงในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari อีกทั้งดอกซากุระนั้นเป็นดอกไม้ที่กลีบดอกบอบบาง ร่วงได้ง่ายนักไม่เหมาะที่จะเด็ดแล้วนำกลับไปด้วย เพราะเส้นทางการเดินทางมานั้นไกลนัก การกล่าวอ้างบทกวีนี้ก็อาจเป็นเพียงการหาข้อแก้ตัวให้ตนเองพ้นจากข้อกล่าวหาของ shite ที่กล่าวว่า การที่ waki เด็ดดอกไม้นั้นเป็นการกระทำที่โหดร้ายกับดอกไม้ ดังในบทละครว่า

shite Totemo chiru beki hana naredomo,hana ni uki wa kaze,
Soremo hana bakari o koso chirase,
Okoto wa eda nagara taoreba,
Kaze yorimo nao ukihitoyo

シテ とても散るべき花なれども、花に憂きは風、
それも花ばかりをこそ散らせ、
おことは枝ながら手折れば、
風よりもなほ憂き人よ

shite แม้ว่าดอกไม้จะต้องร่วงอยู่วันยังค่ำ ถ้าเป็นเพียงพายุก็เพียงพัดพาให้ดอกมันร่วง แต่นี่ท่านกลับเด็ดทั้งกิ่ง ท่านช่างโหดร้ายกับดอกไม้เสียยิ่งกว่าลมพายุ

2.4 บทกวีบทที่ 85 #7

หลังจากที่ waki กล่าวแก้ตัวแล้ว shite ก็ได้โต้ตอบด้วยบทกวีกลับมา ดังนี้

shite Sayou ni yomu mo ari mata aru uta ni
#7 Harukaze wa hana no atari o yogite fuke
Kokorozu kara ya utsurou to min[57]

シテ さように詠むもありまたある歌に、
春風は花のあたりをよぎて吹け、

[57] Ibid., p. 89.

心づからや移ろふと見ん

shite นั่นเป็นเพียงบทกวีบทหนึ่ง แต่ก็ยังมีอีกบทหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

“โอ้วายุแห่งฤดูใบไม้ผลิ โปรดพัดหนีมาลีนี่เถิดนะ
ด้วยตั้งจิตคิดดูซากุระ ว่าเจ้าจะมีหัวใจร่วงเองฤา”

ข้อความข้างบนอ้างอิงจากบทกวีบทที่ 85 ต่อไปนี้

Harukaze wa hana no atari o yogite fuke
Kokorozu kara ya utsurou to min
春風は花のあたりをよぎて吹け、
心づからや移ろふと見ん
“โอ้วายุแห่งฤดูใบไม้ผลิ โปรดพัดหนีมาลีนี่เถิดนะ
ด้วยตั้งจิตคิดดูซากุระ ว่าเจ้าจะมีหัวใจร่วงเองฤา”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระโชะเซะอิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

บทกวีนี้อ้างอิงมาจากบทกวีบทที่85ทั้งบทโดยไม่มีการตัดทอนคำใดๆทั้งสิ้นเช่นเดียวกับบทที่ 55 shite ได้เลือกบทกวีนี้มาโต้ตอบการกระทำของ waki อย่างชาญฉลาดด้วยเหตุว่าในบทกวีเดิมนั้นบรรยายอารมณ์ความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ไม่อยากให้ดอกไม้ร่วง โดยวิงวอนสายลมในฤดูใบไม้ผลิว่า ณ บริเวณแห่งนั้นมีดอกไม้อยู่ ได้โปรดพัดหลบเลี่ยงดอกไม้ไปทางอื่นด้วยเถิด เพราะเหตุว่าซากุระนั้นร่วงง่าย โดยปกติหลังจากที่บานได้ไม่นานประมาณสัก 1 สัปดาห์ก็จะร่วงหล่น ยิ่งต้องลมด้วย ก็จะทำให้ร่วงเร็วขึ้น ทั้งๆที่รู้อยู่ว่าในความเป็นจริงไม่อาจที่จะขอร้องสายลมได้ แต่ก็ยังเอ่ยปากขอด้วยบทกวีนี้เพื่อแสดงความรู้สึกในใจตนเอง ผู้ประพันธ์บทละครจึงได้นำอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวและความหมายที่ปรากฏในบทกวีเดิมมาตอบบทกวีของ waki เพื่อแสดงให้รู้ว่าตนเองนั้นรักและหวงแหนดอกไม้

2.5 บทกวีบทที่ 56 #12

สำหรับข้อความต่อไปที่อ้างอิงบทกวีคือ

ji-utai Geni eda o oshimu wa mata haru no tame
Taoru wa minu hito no tame
Oshimu mo kou mo nasake ari
Futatsu no iro no arasoi

Yanagi[58] sakura o koki mazete

Miyako zo haru no nishiki naru

Miyako zo haru no nishiki naru

地謡　げに枝を惜しむはまた春のため、
手折るは見ぬ人のため、
惜しむも乞ふも情けあり、
二つの色の争い、
柳桜をこき交ぜて、
都ぞ春の錦なる、
都ぞ春の錦なる、

ji-utai　นอกจากนี้การปล่อยให้กิ่งไม้ได้อยู่กับต้นเพื่อรอจะผลิบานในฤดูใบไม้ผลิ
กับการเด็ดกิ่งซากุระไปให้คนที่ไม่เคยยลได้ชื่นชมนั้น
ต่างก็เป็นการแข่งขันความรู้สึกชื่นชมในความงามของดอกไม้
"หลิวสีเขียวเกี่ยวชมพูซากุระ　เหมือนดังจะประกวดสันประชันสี
ใบไม้ผลิที่เฮอันนั่นงามดี　ดุจดั่งมีไหมถักทอล้อลวดลาย"

ข้อความนี้อ้างอิงมาจากบทกวีต่อไปนี้

Miwataseba yanagi sakura o koki mazete

Miyako zo haru no nishiki narikeri[59]

みわたせば柳桜をこき交ぜて
都ぞ春の錦なりけり

มองหลิวเขียวเกี่ยวชมพูซากุระ　เหมือนดังจะประกวดสันประชันสี
ใบไม้ผลิที่เฮอันนั่นงามดี　ดุจดั่งมีไหมถักทอล้อลวดลาย"

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ　แต่งโดย พระโซะเซะอิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

ในบทละครได้ตัดวรรคแรกที่กล่าวว่า Miwataseba ออก ซึ่งมีหมายความว่า "เมื่อมองออกไปยังที่ไกลๆ" Kotobagaki ของบทกวีนี้กล่าวว่า

---

[58] พรรณไม้ชนิดหนึ่งอยู่ในตระกูลหลิว วงศ์หลิว มีหลายพันธุ์ แต่เมื่อกล่าวถึงหลิวมักจะเป็นพันธุ์ที่เรียกว่า Shidareyanagi ซึ่งเป็นพันธุ์ที่มาจากจีน เกาหลีเหนือ ลำต้นสูง มีกิ่งยาวย้อยลงมา ใบมีลักษณะเหมือนเข็ม ความยาวประมาณ 8-13 เซนติเมตร ออกดอกเป็นตุ่มกลมๆอยู่ที่กิ่งที่ห้อยย้อยลงมา ในถิ่นที่อากาศอบอุ่นออกดอกราวต้นเดือนมีนาคม ถ้าเป็นถิ่นในทิศเหนือจะออกดอกราวเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม ดอกตัวผู้จะมีความยาว 2-4 เซนติเมตร มีสีเหลืองอ่อน ดอกตัวเมียจะมีความยาวประมาณ1.5 เซนติเมตร มีสีเขียว (Yoshinobu Hirata and Hisashi Misaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan,1998), p.350 .)

[59] Ozawa Masao, Kokinwakashuu 10th ed. (Tokyo: Shougakukan, 1979), p.80.

Hana zakari ni miyako o miyarite yomeru 花ざかりに都を見やりてよめる

ซึ่งหมายถึง เป็นบทกวีที่แต่งขึ้นเมื่อมองเมืองหลวงจากที่ไกลๆในยามที่ดอกไม้ผลิบานสะพรั่ง ความหมายในบทกวีเดิมนั้นกวีต้องการแต่งบทกวีเพื่อชมทัศนียภาพอันงดงามของเมืองหลวงในฤดูใบไม้ผลิ ที่มีต้นซากุระซึ่งมีดอกสีขาวอมชมพูตัดกับต้นหลิวที่มีกิ่งก้านสีเขียวพลิ้วไหว ยามที่มองจากที่ไกลๆนั้นดูเสมือนว่าเมืองหลวงนั้นถูกปูไปด้วย nishiki ซึ่งก็หมายถึง ผ้าไหมที่ถักทอลวดลายอันงดงามด้วยดิ้นเงินดิ้นทอง แต่เนื่องจากในบทละครนั้นคิมมิท์ซุกล่าวบทกวีนี้เพื่อชมดอกไม้ที่ได้เห็นซึ่งอยู่ต่อหน้าคิมมิท์ซุ ณ วัดอุนรินอิน ดังนั้นข้อความที่กล่าวว่า “เมื่อมองออกไปยังที่ไกลๆ” จึงถูกตัดออก

สำหรับส่วนที่เหลือนั้นได้นำมาอ้างอิงในบทละครทั้งหมด แต่เปลี่ยนคำสุดท้ายจาก narikeri เป็นคำว่า naru คำว่า keri นั้นเป็นคำช่วยกริยาใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึกของผู้พูดที่เพิ่งจะได้เห็นสภาพนั้นๆ อย่างไรก็ตามความรู้สึกชื่นชมและความประทับใจกับความงามของทัศนียภาพในฤดูใบไม้ผลิที่ได้เห็นจากบทกวีเดิมก็ยังคงถ่ายทอดมาสู่เนื้อความในบทละคร

ในบทละครนั้นนอกจากผู้ประพันธ์จะนำบทกวีดังกล่าวมากล่าวชมทัศนียภาพของวัดอุนรินอินแล้วยังต้องการเล่นคำซึ่งเป็นคำพ้องเสียงแต่ต่างความหมาย คือข้อความที่กล่าวว่า futatsu no iro no arasoi 二つの色の争い คำว่า futatsu หมายถึง 2 สิ่ง คำว่า iro นั้นมีหลายความหมายคือ หมายถึง สีสัน ความความรักระหว่างชายหญิง ความปรารถนา ความต้องการ ส่วนคำว่า arasoi นั้นหมายถึงการแข่งขัน การประกวดประชัน การต่อสู้ ความขัดแย้ง ดังนั้น futatsu no iro no arasoi จึงมีความหมาย 2 ประการ ซ้อนกันอยู่ ความหมายแรกคือ การประกวดประชันสีสันที่ตัดกันระหว่างสีขาวอมชมพูของดอกซากุระกับสีเขียวของกิ่งก้านต้นหลิว ซึ่งเป็นความหมายในบทกวีเดิม และอีกความหมายหนึ่งซึ่งเป็นความหมายที่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องในบทละคร นั่นคือการแข่งขันกันระหว่างความปรารถนาหรือความต้องการของคน 2 คนนั่นคือ waki และ shite ความปรารถนาของ waki คือ ต้องการเด็ดดอกไม้กลับไปให้คนอื่นชื่นชม สำหรับความปรารถนาของ shite ก็คือ ต้องการให้ดอกไม้ยังคงอยู่กับต้นแล้วปล่อยให้ร่วงเองนั่นเอง

2.6 บทกวีบทที่ 95 #13

สำหรับบทต่อไปที่มีการอ้างอิงบทกวีจากหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu นั้นปรากฏอยู่ในบทละครองก์ที่ 2

waki wakitsure	Iza saraba
	Kokage no tsuki ni fushite min
	Kokage no tsuki ni fushite min
#13	Kurenaba nage no hanagoromo
	Sode o katashiki fushinikeri
	Sode o katashiki fushinikeri

ワキ　ワキツレ　いざさらば、

木陰の月に臥して見ん
木陰の月に臥して見ん
暮れなばなげの花衣
袖を片敷き臥しにけり
袖を片敷き臥しにけり

waki wakitsure เอาละ ถ้าเช่นนั้น
เราจะนอนฝันกันใต้ต้นไม้ที่มีแสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้
เราจะนอนฝันกันใต้ต้นไม้ที่มีแสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้
"ตะวันลาผกาปนบนอาภรณ์นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ"
เราปูชายแขนเสื้อที่ปกคลุมไปด้วยกลีบดอกซากุระที่ร่วงหล่นแล้วนอนหลับไป
เราปูชายแขนเสื้อที่ปกคลุมไปด้วยกลีบดอกซากุระที่ร่วงหล่นแล้วนอนหลับไป

ข้อความข้างบนนี้ได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Iza kyou wa haru no yamabe ni majiri namu
Kurenaba nage no hana no kage kana[60]
いざ今日は春の山べにまじりなむ
暮れなばなげの花のかげかな
"ใบไม้ผลิวันนี้เราจะเข้าภู เพื่อหมายดูซากุระคละสีสัน
ตะวันลาลับจมร่มไม้นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ"

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย พระโซะเซะอิ

Kotobagaki ของบทกวีบทนี้กล่าวว่า Unrin'in no miko no moto ni hanami ni kitayama no hotori ni makarerikeru toki ni yomeru 雲林院の親王のもとに、花見に北山のほとりにまかれりける時によめる หมายความว่า บทกวีบทนี้แต่งขึ้นในยามตามเสด็จเจ้าชายแห่งวัดอุนรินอิน ไปยังภูเขาที่อยู่ทางด้านทิศเหนือเพื่อชมดอกซากุระ จาก Kotobagaki ทำให้เห็นได้ว่าบทกวีบทนี้เป็นบทที่มีความเกี่ยวข้องกับวัดอุนรินอินโดยตรง

วิธีการอ้างอิงบทกวี

1.ในบทละครนั้นได้ตัดข้อความ Iza kyou wa haru no yamabe ni majiri namu ในบาทแรกออก เนื่องจากเนื้อหาไม่เข้ากับเนื้อเรื่องในบทละคร ซึ่งข้อความดังกล่าวนี้มีความหมายว่า "เอาละ วันนี้พวกเราจะขึ้นไปบนภูเขา เพื่อที่จะไปชมดอกซากุระกัน" แต่เหตุการณ์ในบทละครขณะนั้นทั้ง waki และ wakitsure ได้อยู่บริเวณใต้ต้นไม้และพร้อมที่จะนอนหลับแล้ว ในขณะที่ในบทกวีเดิมกล่าวว่ากำลังจะออกเดินทางไปยังภูเขาเพื่อชมดอกซากุระกัน

[60]Ibid., p.92.

2.นำเพียงบาทที่ 2 มาอ้างอิง แต่มีการเปลี่ยนคำในวรรคสุดท้ายจากคำว่า hana no kage（花のかげ）เป็นคำว่า hanagoromo（花衣） และตัดคำช่วยกริยา kana ออกด้วย

hana no kage ในบทกวีเดิมหมายถึงใต้ร่มเงาของต้นไม้ ซึ่งก็คือใต้ต้นไม้นั่นเอง จึงแปลบาทนี้ว่า “ตะวันลาลับจมร่มไม้นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ” เนื่องจากในบทกวีเดิมนั้นต้องการจะกล่าวถึงความงามของดอกซากุระว่า แม้ที่นั่นจะอยู่กลางป่ากลางเขาก็ตาม แต่เพราะว่าสถานที่แห่งนั้นมีดอกซากุระที่งดงาม และด้วยใจที่ชื่นชมในความงามของดอกไม้ หากอาทิตย์อัสดงลับลงไป ก็จะพักแรมที่นั่น แม้ว่าจะเป็นที่พักชั่วคราวก็ตาม เพียงแค่ได้นอนหลับใต้ต้นซากุระ สถานที่แห่งนั้นแม้จะไม่มีอะไรก็ทำให้ดูวิเศษเลิศเลอขึ้นมาได้

ส่วน hanagoromo หมายถึงเสื้อผ้าอาภรณ์ที่มีดอกซากุระร่วงหล่นลงมาอยู่บนอาภรณ์นั้น จึงได้แปลเนื้อเรื่องในบทละครเป็น “ตะวันลาผกาปนบนอาภรณ์นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ” หมายถึง เพียงแค่ได้นอนหลับบนเสื้อผ้าที่มีดอกไม้อยู่ก็เหมือนดั่งได้นอนในที่พักอันดีเลิศแล้ว การเปลี่ยนคำในบทละครดังกล่าวนี้ก็เพื่อที่จะให้เข้ากับบริบทในบทละคร เพราะคำว่า Hanagoromo นั้นเกี่ยวเนื่องกับคำต่อมาในบทละครคือคำว่า sode ซึ่งมีความหมายว่า แขนเสื้อ

จะเห็นได้ว่าการอ้างอิงบทกวีบทนี้ได้ถ่ายทอดความรู้สึกชื่นชมในความวิเศษเลิศเลอของดอกซากุระในบทกวีเดิมนั้นมาอยู่ในบทละครด้วย

2.7 บทกวีบทที่ 435 #15

ข้อความต่อมาที่อ้างอิงบทกวีจาก Kokinwakashuu คือ

(kuse)

ji-utai　kisaragiya,mada yoi naredo tsuki wa iri,warera wa　izuru koiji kana.Somosomo hi no moto no,uchi ni meisho to iu koto

#15　wa ,wa ga oouchi ni ari.Kano Henjou ga tsuraneshi,hana no chiri tsumoru,akutagawa o uchiwatari,omoi shirazu mo mayoi iku. Kazukeru kinu wa momijigasane,hi no hakama fumishidaki, sasoi izuru ya mameotoko,murasaki no hitomoto yui no fujibakama. shioruru suso o kaitotte.

（クセ）

地謡　二月や、まだ宵なれど月は入り、われらは出づる恋路かな。そもそも日の本の、内に名所といふ事は、わが大内にあり。かの遍照が連ねし、花の散り積もる、芥川をうち渡り、思ひ知らずも迷ひ行く。被ける衣は紅葉襲、緋の袴踏みしだき、誘ひ出づるやまめ男、紫のひともと結ひの藤袴、しをるる裾をかい取つて、

(kuse)

ji-utai เวลาขณะนั้นคงเป็นเดือน 2 ทั้งๆที่ยังเป็นช่วงหัวค่ำแต่ดวงจันทร์กลับหายลับไปทางทิศตะวันตกแล้ว พวกเราออกเดินทางไปสู่หนทางแห่งความรักท่ามกลางความมืดมิด

สถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในญี่ปุ่นที่ปรากฏอยู่ในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินั้น แท้จริงเป็นสถานที่ในพระราชวังนั่นเอง พระเฮ็นโจได้แต่งบทกวีขึ้นมาบทหนึ่งว่า

“ผกางามยามร่วงหล่นยลไร้ค่า ที่อะกุตะ ข้าข้ามลำน้ำนั้น
หลงเดินวนปนปะไปไม่รู้กัน โอ้ว่านั่นบุษบาหรือปฏิกูล”

อาภรณ์ที่คลุมศีรษะสตรีผู้นั้นมีสีแดงและเขียว นางสวมฮะกะมะสีแดงเดินไปบนดอกซากุระที่ร่วงหล่น และชายหนุ่มผู้ที่พานางออกไปนั้นยกชายผ้าที่เปียกซึ่งมีสีม่วงดั่งสีต้นมุระซะกิ

ข้อความนี้ได้อ้างอิงมาจาก

Chirinureba nochi wa akuta ni naru hana o
Omoi shirazu mo madou chou kana[61]
散りぬれば後はあくたになる花を
思ひ知らずも惑ふてふかな
“ผกางามยามร่วงหล่นยลไร้ค่า โบยบินมาหาทุกเมื่อผีเสื้อนั้น
หลงบินวนปนปะไปไม่รู้กัน โอ้ว่านั่นคุตะนิหรือปฏิกูล”

หัวข้อ ชื่อสิ่งของ แต่งโดย พระเฮ็นโจ

ความหมายรวมของบทกวีเดิมนี้คือ ภายหลังจากที่ดอกไม้ร่วงหล่นแล้ว แต่เจ้าผีเสื้อคงจะไม่รู้จึงได้บินวนไปมาหลงดอมดมชมดอกไม้(ดอกคุตะนิ[62])ที่กลายเป็นดั่งสิ่งปฏิกูลไปแล้ว

Kotobagaki ของบทกวีบทที่ 435 นี้เขียนบอกชื่อของบทนี้ไว้ว่า kutani （くたに）ซึ่งหมายถึงว่าเป็นบทกวีที่กล่าวถึงดอกคุตะนิ นอกจากบทที่ 435 แล้ว บทกวีในหัวข้อ ชื่อสิ่งของ บทอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้ก็จะมีการเขียนบอกไว้ว่าบทกวีบทนั้นๆกล่าวถึงดอกไม้ชนิดใด เช่น บทที่ 430 tachibana （たちばな） หมายถึง ดอกส้มทะชิบะนะ บทที่ 436 soubi （さうび）หมายถึง ดอกกุหลาบ เป็นต้น

---

[61] Ibid., p. 201.

[62] พรรณไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นเองตามภูเขาและทุ่งหญ้า ต้นสูงประมาณ 30-60 เซนติเมตร ใบมีความยาว 3-8 เซนติเมตร ด้านหน้าสีเขียว ด้านหลังสีเขียวอ่อน ดอกมีสีม่วง ลักษณะคล้ายระฆัง รากใช้ทำยาได้

วิธีการอ้างอิงบทกวี

ในบทละครนั้นได้นำคำจากบทกวีเดิมมาอ้างอิงเพียงบางคำ ได้แก่ chiri หมายถึง ร่วงหล่น akuta นั้นคือชื่อแม่น้ำอะกุตะ และยังหมายถึง ขยะ สิ่งปฏิกูลด้วย และ omoi shirazu mo หมายถึง ไม่รู้ ซึ่งเมื่ออ้างอิงแล้วความหมายในบทละครนั้นมีดังนี้

1. Hana no chiri tsumoru akutagawa o uchi watari

花の散り積もる芥川をうち渡り

ข้ามแม่น้ำอะกุตะที่มีดอกไม้ร่วงหล่น

หากประโยคนี้ตัดคำว่า gawa หรือ kawa ซึ่งหมายถึง “แม่น้ำ” ออก คำว่า akuta ซึ่งเป็นชื่อแม่น้ำก็จะมีอีกความหมายหนึ่ง นั่นคือ “ขยะ สิ่งปฏิกูล” ดังนั้นจึงจะมีความหมายว่า สิ่งปฏิกูลอันเกิดจากการที่ดอกไม้ร่วงหล่น และข้อความในประโยคนี้จึงอาจหมายความได้อีกอย่างหนึ่งว่า ข้ามแม่น้ำที่มีสิ่งปฏิกูลอันเกิดจากการที่ดอกไม้ร่วงหล่น

2. Omoi shirazu mo mayoi iku

思ひ知らずも迷い行く

เดินหลงไปโดยไม่รู้

ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยตีความคำว่าไม่รู้ว่าอาจหมายถึง 1.ไม่รู้ว่าสิ่งที่เดินเหยียบย่ำไปนั้นเป็นดอกไม้ที่ร่วงหล่นลงมาหรือว่าเป็นขยะดังชื่อของแม่น้ำ 2.ไม่รู้ทิศทางที่กำลังจะไป และ3.ไม่รู้ว่าสถานที่ที่มีชื่อเสียงต่างๆในญี่ปุ่นที่ปรากฏอยู่ในเรื่อง Ise monogatari นั้นแท้จริงเป็นสถานที่ในพระราชวังนั่นเอง

ในขณะที่คำว่า madou 惑ふ ในบทกวีเดิมหมายถึง หลง เข้าใจผิด ซึ่งหมายถึงผีเสื้อที่หลงชื่นชมในความงามของดอกไม้ที่ร่วงไปแล้ว แต่ในบทละครได้เปลี่ยนเป็นคำว่า mayoi 迷い ในที่นี้หมายถึง หลงทาง ซึ่งหมายถึงนะริฮิระและพระมเหสีแห่งนิโจได้เดินหลงไป

นอกจากนี้คำว่า hana ในบทละครนั้น แม้มิได้ระบุลงไปชัดเจนว่าหมายถึงดอกไม้ชนิดใด แต่เนื่องจากภาพรวมของเรื่องอุนรินอินนั้นเกี่ยวกับดอกซากุระ จึงน่าจะนำคำว่า hana ดังกล่าวมาใช้ในความหมายของดอกซากุระ ในขณะที่ในบทกวีเดิมหมายถึงดอกคุตะนิ ดังนั้น hana ในบทละครและในบทกวีเดิมจึงความหมายที่แตกต่างกัน ไม่เพียงแต่ความหมายโดยรวมของบทกวีเดิมและเนื้อความในบทละครนั้นจะมีนัยที่แตกต่างกัน ในบทกวีเดิมยังมีความหมายแฝงที่แทรกอยู่ด้วยกล่าวคือ เป็นเหมือนคติสอนใจทางพุทธศาสนาว่า ความงามนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน ดอกไม้นั้นแม้จะสวยงาม แต่ก็งามได้เพียงชั่วเวลาหนึ่ง เมื่อร่วงแล้วก็ดูเหมือนกับเป็นขยะ เป็นสิ่งที่ไม่มีค่าไปแล้ว ในขณะที่ในบทละครไม่ได้กล่าวถึงคำสอนดังกล่าว แต่การที่กล่าวว่าดอกไม้ที่ร่วงแล้วดูเหมือนเป็นขยะนั้นก็เพื่อที่จะกล่าวเปรียบถึงลักษณะของความสับสนปะปนกันในการแต่งเรื่อง Ise monogatari โดยเปรียบกับสถานที่ต่างๆที่กล่าวถึงในเรื่อง Ise monogatari นั้น ว่าแท้จริงแล้วก็คือสถานที่ที่อยู่ในเขตพระราชวังนั่นเอง

2.8 บทกวีบทที่ 867 #16

นอกจากบทกวีบทที่ 435 ที่กล่าวมานี้แล้ว ในข้อความเดียวกันของ ji-utai นี้ยังได้อ้างอิงจากบทกวีอื่นอีก 1 บทด้วย ในข้อความต่อไปนี้

#16 sasoi izuru ya mameotoko,murasaki no hitomoto yui no fujibakama.
shioruru suso o kaitotte.
誘ひ出づるやまめ男、紫のひともと結ひの藤袴、しをるる裾をかい取つて、
และชายหนุ่มผู้ที่พานางออกไปนั้นยกชายผ้าที่เปียกซึ่งมีสีม่วงดั่งสีต้นมุระซะกิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

เนื่องบทกวีบทที่ 867 นั้นเคยกล่าวอธิบายแล้วในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ ดังนั้นจึงจะไม่นำมากล่าวซ้ำในที่นี่อีก ผู้ประพันธ์บทละครได้นำข้อความ Murasaki no hitomoto yue ในบาทแรกมากล่าวอ้างอิง คำว่า murasaki （紫）คือต้นหญ้าชนิดหนึ่ง คำว่า hitomoto （一本） หมายถึง 1 ต้น และคำว่า yue ni （故に）ในบทกวีเดิมเป็นคำช่วยกริยาที่ใช้บอกเหตุผล หมายถึง เพราะว่า ,ด้วยสาเหตุนั้น ข้อความดังกล่าวจึงมีความหมายว่า เพียงแค่มีต้นมุระซะกิต้นเดียว

หากอ่านข้อความของ ji-utai ข้างต้นอย่างผิวเผิน ผู้อ่านอาจจะไม่รู้สึกเลยว่าข้อความว่า สีม่วงดั่งสีของต้นมุระซะกินั้นมีความหมายเกี่ยวข้องกับบทกวีเดิมอย่างใด แต่หากได้ศึกษาความหมายในบทกวีเดิมแล้วจะเห็นว่ากวีนั้นเปรียบเปรยหญิงคนรักกับต้นมุระซะกิว่า ถึงจะมีต้นมุระซะกิแม้เพียงต้นเดียวในทุ่งมุซะฌิที่แสนจะกว้างใหญ่นั้น ก็ทำให้ข้ารักต้นหญ้าต้นอื่นๆไปด้วย นั่นหมายความว่า เพียงเพราะมีเจ้าซึ่งเป็นคนที่ข้ารัก ข้าก็จะมีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปให้กับคนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับคนรักของข้าด้วย

บทกวีนี้นับว่าเป็นบทที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อคนรักได้อย่างลึกซึ้งกินใจ ดังที่มีกล่าวไว้ใน Waka shokubutsu hyougen jitenว่า มีบทกวีหลายบทที่แต่งบรรยายเกี่ยวกับต้นมุระซะกิว่า เป็นพรรณไม้ชนิดหนึ่งที่มักนำมาใช้ในการย้อมผ้า แต่ตั้งแต่หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์มันโยฌูและหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิเป็นต้นมา บทกวีที่เกี่ยวกับต้นมุระซะกิก็มีนัยเปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องของความรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทกวีบทที่ 867 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu นี้นับเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงความหมายดังกล่าว [63]

ในบทละครนั้นนำข้อความดังกล่าวมาบรรยายอาภรณ์ของชายหนุ่มว่าเสื้อผ้าที่นะริฮิระสวมใส่อยู่นั้นมีสีม่วงประดุจสีของต้นมุระซะกิ ในบทละครได้เปลี่ยนคำว่า yue ni เป็น yui no （結いの）ซึ่งหมายความว่า การผูกหรือการมัด เพื่อให้เข้ากับคำนามที่ตามมาคือคำว่า fujibakama（藤袴）หมายถึงสีของฮะกะมะ(เครื่องแต่งกายที่มีลักษณะคล้ายกางเกง)ที่มีสีม่วงทั้งด้านในและด้านนอก คำว่า

---

[63] Yoshinobu Hirata, and Hisashi Miaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan,1998), p.328.

มุระซะกินั้นนอกจากจะเป็นชื่อต้นหญ้าแล้วยังหมายถึงสีม่วงด้วย ดังนั้น Murasaki no hitomoto yui no fujibakama จึงหมายความว่า สีม่วงดั่งสีที่เกิดจากการย้อมสีของ(ราก)ต้นมุระซะกิ มุระซะกินั้นยังเปรียบได้กับหญิงสาวจึงมีนัยของความรักของชายหนุ่มที่มีต่อหญิงสาว ยิ่งเมื่อนำมากล่าวถึงสีของอาภรณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดอยู่กับกายของผู้สวมใส่จึงเป็นสิ่งแสดงว่า หญิงสาวนั้นอยู่เคียงข้างกายของเขาไม่ห่าง หรืออาจอยู่ในใจ ในความคิดคำนึงของเขาอยู่ตลอดเวลา การอ้างอิงบทกวีดังกล่าวจึงสื่อถึงความรักของนะริฮิระที่มีต่อพระมเหสีแห่งนิโจได้อย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกับความหมายในบทกวีเดิม

2.9 บทกวีบทที่ 88 #17

ข้อความสุดท้ายที่อ้างอิงบทกวีจาก Kokinwakashuu คือ

#17 ji-utai itodo oboroyo ni furu wa harusame ka otsusu wa namida ka to
地謡 いとど朧夜に降るは春雨か落つるは涙かと
ji-utai “หยาดธาราในคืนค่ำพรำเมฆหมอก วานใครบอกเถิดนั่นอันใดหนา
คือสายฝนซลฉ่ำหรือน้ำตา จากนัยนาข้าหรือไรไม่รู้เลย”

อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Harusame no furu wa namida ka sakura bana
Chiru o oshimanu hito shi nakereba[64]
春雨の降るは涙か桜花
散るを惜し人しなければ
“เห็นซากุระร่วงหล่นบนพื้นนั่น มีหรือไม่ใครกันไม่หวั่นไหว
ด้วยเสียดายเสียจนคนร่ำไห้ หยดพร่างพรายเช่นสายฝนบนนภา”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ ผู้แต่ง Ootomo Kuronushi（大友黒主）

วิธีการอ้างอิงบทกวี

ในบทละครได้อ้างอิงข้อความในบาทแรกคือ Harusame no furu wa namida ka หมายถึง สายฝนที่ตกลงมาเหมือนดั่งน้ำตา บทกวีทั้งบทนี้มีความหมายว่า สายฝนในฤดูใบไม้ผลิที่ตกปรอยๆลงมานั้นก็คงเหมือนดั่งน้ำตาของคนที่ร้องไห้เสียดายเมื่อเห็นดอกซากุระร่วง กวีกล่าวในความหมายที่ว่า ไม่มีใครที่เห็นดอกซากุระร่วงหล่นแล้วไม่ร้องไห้เสียดายนั่นเอง

จากความหมายจะเห็นได้ว่าบทกวีนี้ได้เปรียบสายฝนให้เป็นดั่งน้ำตา แต่ในบทละครนั้นไม่ได้ใช้คำว่า สายฝนและน้ำตาในลักษณะของการเปรียบเปรยแต่อย่างใด กลับนำมาใช้ในลักษณะการตั้งคำถาม เนื่องด้วยคำว่า harusame หมายถึงฝนที่ตกในฤดูใบไม้ผลิซึ่งมีลักษณะบางเบา ดังนั้นในบท

---

[64] Ozawa, Masao, Kokinwakashuu 10th ed. (Tokyo: Shougakukan, 1979), p.90.

ละครจึงได้กล่าวว่า หยาดน้ำที่ตนเห็นในคืนที่มีแสงจันทร์ส่องสลัวๆนั้นเป็นสายฝนหรือว่าเป็นน้ำตาของตนเองกันแน่ สำหรับข้อความบาทที่ 2 ในบทกวีนั้นได้กล่าวถึงสาเหตุของการร้องไห้ว่าเกิดจากดอกซากุระ ในขณะที่เนื้อความในบทละครฉากนี้นั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับดอกซากุระแล้วแต่อย่างใด จึงได้ตัดข้อความนี้ออกไม่นำมาอ้างอิงไว้ในบทละครด้วย

2.10 เนื้อเรื่องในบทนำที่เป็น Kanajo #18

#18 shite matsu no ha no chiri usezu

シテ 松の葉の散り失せず

shite ดั่งใบสนที่ยังคงความเขียวขจีตลอดกาล

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงมาจากข้อความท้ายสุดในเนื้อเรื่องในบทนำที่เป็น Kanajo ดังนี้

Tatoi toki utsuri koto sari,tanoshibi kanashibi yukikau tomo,kono uta no moji aru o ya.Aoyagi no ito taezu, matsu no ha no chiri usezushite,masaki no kazura nagaku tsutawari,tori no ato hisashiku todomareraba,…[65]

たとひ時移り事去り、楽しび悲しびゆきかふとも、この歌の文字あるをや。青柳の糸絶えず、松の葉の散り失せずして、まさきの葛長く伝はり、鳥の跡久しくとどまれらば、

แม้เวลาจะล่วงเลยและสิ่งต่างๆจะผ่านพ้นไป ความรื่นรมย์ความเศร้าโศกสับเปลี่ยนหมุนเวียนเปลี่ยนกันไป แต่บทกวีเหล่านี้จะยังคงอยู่ยืนยงดั่งความยาวของกิ่งก้านต้นหลิว จะไม่สูญหายไปดั่งใบของต้นสนที่คงความเขียวขจีตลอดกาล จะขยายยาวต่อไปดุจเถาวัลย์ จะยังคงหลงเหลืออยู่ดุจรอยเท้าของนก ...

ก่อนที่จะกล่าวถึงการอ้างอิงเนื้อเรื่องในตอนนี้ จะขอกล่าวถึงความสำคัญของต้นสนตามแนวคิดของชาวญี่ปุ่น ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ Waka shokubutsu hyougen jiten ว่า ต้นสนเกี่ยวข้องกับชาวญี่ปุ่นมากมาย ทั้งในท้องถิ่นต่างๆก็มีเรื่องเล่าและตำนานที่เกี่ยวข้องกับต้นสนเป็นจำนวนมาก ต้นสนที่ใช้ประดับในช่วงวันขึ้นปีใหม่ ต้นสนที่อยู่บนเวทีละครโนรวมทั้งฉากละครโนที่วาดเป็นรูปต้นสนนั้นเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ว่าสนเป็นต้นไม้ที่มีเทพเจ้าประทับอยู่ และสนยังเป็นต้นไม้ประเภทที่มีใบสีเขียวตลอดทั้งปี เป็นไม้ยืนต้น มีอายุยืนยาว ในบทกวีญี่ปุ่นเองก็มีการกล่าวเปรียบความมีอายุยืนยาวของต้นสนว่ามีอายุเป็นพันปีอยู่หลายบท ด้วยความเชื่อดังกล่าวจึงได้นำมากล่าวอวยพรกันในโอกาสต่างๆเช่น วันเกิด วันบรรลุนิติภาวะ วันแต่งงาน วันอายุครบ 40 ปี วันอายุครบ 50 ปีเป็นต้น ว่าให้มีชีวิตที่ยืนยาวและเจริญรุ่งเรืองดั่งต้นสน[66]

---

[65] Ibid., p.62.

[66] Yoshinobu Hirata and Hisashi Misaki, Waka shokubutsu hyougen jiten , 3rd ed. (Tokyo: Tokyodoushuppan, 1998), pp.306-307.

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ต้นสนเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง ความมีอายุยืนยาว ดังนั้นบทละครโนเรื่องอุนรินอินนี้จึงได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาใช้ในบทละคร คือเรื่องความมีอายุยืนยาวของต้นสน และความเขียวขจีตลอดปีของใบสนซึ่งต่างไปจากพรรณไม้ชนิดอื่นๆในประเทศญี่ปุ่นที่มีการผลัดใบ รวมทั้งมีการเปลี่ยนสีสันไปตามฤดูกาลต่างๆ ผู้ประพันธ์บทละครได้อ้างอิงข้อความบางส่วนจากบทนำที่เป็น Kanajo ข้างต้นไปใช้เพื่อที่จะกล่าวว่า เรื่องราวต่างๆในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari นั้นจะไม่มีวันจบสิ้น ไม่ว่าจะเล่าขานกันกี่ครั้งก็ตาม เรื่องราวความรักนั้นจะคงอยู่ไปในจนถึงวาระสุดท้ายของโลกนี้ ซึ่งก็ตรงกับความหมายในบทนำที่เป็น Kanajo ที่กล่าวว่าบทกวีจะคงความเป็นนิรันดร์ ไม่สูญหายไปดั่งใบของต้นสนที่คงความเขียวขจีตลอดกาล แต่ในบทนำนั้นนอกจากจะเปรียบเทียบความเป็นนิรันดร์ของบทกวีกับใบของต้นสนแล้ว ยังนำไปเปรียบกับสิ่งอื่นๆอีก เช่น เปรียบว่าจะคงอยู่ยืนยาวดั่งความยาวของกิ่งก้านต้นหลิว เปรียบกับเถาวัลย์ที่จะยังขยายต่อไปเรื่อยๆ เปรียบกับรอยเท้าของนกที่ยังคงหลงเหลืออยู่ จะเห็นได้ว่าแม้ในบทละครได้อ้างอิงข้อความดังกล่าวมาเพียงแค่ส่วนเดียว แต่ก็ได้ให้ความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งติดมากับข้อความดังกล่าวได้ดีกว่าการกล่าวด้วยถ้อยคำที่ยืดยาวแต่ไม่ลึกซึ้งกินใจผู้อ่าน

จากการศึกษาลักษณะวิธีการอ้างอิงบทกวีจำนวน 9 บทจาก Kokinwakashuu ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปวิธีการอ้างอิงบทกวีดังกล่าวได้ดังนี้

1.อ้างอิงจากบางส่วนของบทกวีเดิม 7 บท ได้แก่ บทนำ บทที่ 109 บทที่ 56 บทที่ 95 บทที่ 435 บทที่ 867 และบทที่ 88

2.อ้างอิงจากบทกวีเดิมทั้งบท 2 บทได้แก่ บทที่55 และบทที่ 85

เนื้อความในบทกวีจาก Kokinwakashuu ทั้ง 9 บทดังกล่าวนี้นับว่ามีบทบาทสำคัญที่ทำให้ภาพพจน์โดยรวมของบทละครเรื่องนี้ชัดเจนขึ้นมา เนื้อหาของแต่ละบทจะกล่าวถึงพรรณไม้แยกประเภทได้ดังนี้

1.ดอกซากุระ 5 บท คือบทที่ 55 บทที่85 บทที่56 บทที่ 88 และบทที่ 95

2.ดอกบ๊วย 2 บท คือบทนำและบทที่ 109

3.ต้นหลิว 1 บท คือ บทที่ 56

4.ต้นมุระซะกิ 1 บทคือบทที่ 867

5.ดอกคุตะนิ 1 บท คือบทที่ 435

3.อ้างอิงจากเนื้อเรื่องในบทนำ 1 ตอน

หลังจากที่ได้อ้างอิงบทกวีต่างๆในบทละครแล้วมีบางบทที่ยังคงความหมายเดิม แต่ก็มีบางบทที่มีผลทำให้ความหมายรวมถึงอารมณ์ ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงไป

1.ความหมายคงเดิม ได้แก่ บทที่ 55 บทที่ 85 ซึ่ง 2 บทนี้เป็นบทที่ถูกอ้างอิงมาทั้งบท

2.ความหมายเปลี่ยนแปลงไป

2.1 เปลี่ยนความหมายของคำว่า “ดอกไม้” เนื่องจากภาพพจน์รวมของบทละครนั้นกล่าวถึงแต่ดอกซากุระ แต่มีการนำบทกวีที่กล่าวถึงดอกไม้แต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นดอกซากุระมากล่าว โดยทำให้คำว่า “ดอกไม้” ในบทกวีเหล่านั้นเปลี่ยนความหมายเป็นดอกซากุระแทน ได้แก่ บทนำ บทที่ 109 และบทที่ 435

สำหรับบทที่ 88 นั้นแม้จะกล่าวถึงดอกซากุระแต่ก็ไม่ได้นำมาใช้ในบทละคร แต่กลับทำให้ได้ภาพพจน์ของเมฆหมอกในยามค่ำคืนนั้นชัดเจนมากขึ้น

สรุปภาพพจน์ที่เกิดจากการอ้างอิงบทกวีใน Kokinwakashuu ได้ดังนี้

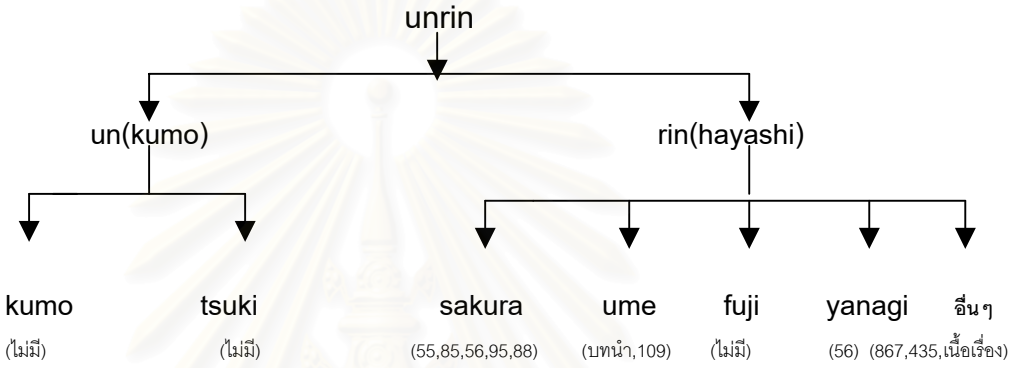

บทกวีต่างๆจาก Kokinwakashuu ที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเรื่องนี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้ภาพพจน์ของฤดูใบไม้ผลิเด่นชัดขึ้นมา แม้ว่าจะไม่ปรากฏภาพพจน์ของเมฆและดวงจันทร์ในบทกวีแต่อย่างใด แต่ก็ปรากฏภาพพจน์ของดอกไม้และพรรณไม้ต่างๆซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของชื่อเรื่องคือคำว่า rin ซึ่งหมายถึงป่าไม้ แม้ในบทกวีจะไม่ได้กล่าวถึงคำว่าเมฆเลยก็ตาม แต่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ตอนต้นแล้วว่าดอกซากุระนั้นบางครั้งเมื่อมองจากที่ไกลๆทำให้มองดูเหมือนเป็นกลุ่มเมฆได้ ดังนั้นบทกวีที่กล่าวถึงซากุระก็ยังมีภาพของ un ติดมาด้วยซึ่งหมายถึงเมฆ อันเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเรื่องด้วยนั่นเอง

3.กรณีการอ้างอิงจาก Genji monogatari

ในบทละครเรื่องนี้ได้มีการอ้างอิงวรรณคดีเรื่อง Genji monogatari ไว้ฉากหนึ่งความว่า

sashi
shite Mazu wa Kokiden no hosodono ni hitome o fukaku shinobi
サシ
シテ まづは弘徽殿の細殿に人目を深く忍び
sashi
shite เริ่มแรกก็คือข้าหลบเลี่ยงสายตาผู้คนแอบไปยังห้องนอนในตำหนักโคะกิเด็น

ข้อความในฉากนี้ได้อ้างอิงมาจาก Genji monogatari ในตอน Hana no En[67] （花宴）ซึ่งมีเนื้อเรื่องโดยสรุปดังนี้

ในช่วงเวลาประมาณวันที่ 20 เดือน 2 นั้นได้มีการจัดงานเลี้ยงฉลองดอกซากุระผลิบาน ณ พระที่นั่งฌิฌินเด็น[68] ด้านซ้ายขวาพระวรกายของจักรพรรดิขนาบข้างด้วยฟูจิท์ซุโบะ[69]และมกุฏราชกุมาร[70] ฝ่ายอัครมเหสีโคะกิเด็นนั้นรู้สึกไม่พอใจที่ฟูจิท์ซุโบะมาร่วมในงานเช่นนี้ด้วย วันนี้เป็นวันที่อากาศดี ท้องฟ้านั้นแจ่มใสทั้งยังมีเสียงนกร้อง

บรรดาเจ้าชาย เหล่าขุนนางชั้นสูงและกวีได้มาชุมนุมกันแต่งบทกวีจีน เก็นจิหยิบได้หัวข้อการแต่งบทกวีคำว่า “ฤดูใบไม้ผลิ” ถัดจากเก็นจิก็เป็นโทโนะชูโจ[71] อากัปกิริยาและเสียงอ่านบทกวีของเก็นจิและโทโนะชูโจนั้นดูสง่างามนัก

เมื่ออาทิตย์ลาลับไป ก็ได้มีการร่ายรำซึ่งทำให้ทุกคนรำลึกถึงการร่ายรำของเก็นจิในงานเทศกาลชมใบเมเปิ้ล มกุฏราชกุมารโปรดให้เขาออกไปร่ายรำ พระองค์สวมมาลัยศีรษะให้เก็นจิและเก็นจิก็ค่อยๆลุกขึ้นสะบัดชายแขนเสื้อร่ายรำ ต่อมาโทโนะชูโจก็ถูกร้องขอให้ออกไปร่ายรำเช่นเดียวกัน เขาร่ายรำอย่างงดงามและได้รับรางวัลจากจักรพรรดิเป็นผ้าไหมซึ่งทำให้ทุกคนรู้สึกแปลกใจนัก หลังจากนั้นเหล่ากวีทั้งหลายก็ออกมาร่ายรำกัน

เมื่อเวลาได้ล่วงเลยไปจนดึกดื่น งานเลี้ยงเลิกรา ทุกคนต่างก็แยกย้ายกันกลับไป เก็นจิในขณะนี้รู้สึกมึนเมาจากการดื่มเหล้า เขาคิดในใจว่านี่เป็นโอกาสอันดีที่อาจจะได้พบกับฟูจิท์ซุโบะ จึงได้เดินวนไปวนมาบริเวณตำหนักฟูจิท์ซุโบะแต่เนื่องจากประตูห้องของฟูจิท์ซุโบะปิดอย่างแน่นหนา ไม่สามารถเข้าไปได้ เก็นจิถอนหายใจแต่ก็ยังไม่ล้มเลิกความตั้งใจจึงได้เดินไปทางตำหนักโคะกิเด็น และสังเกตเห็นว่าประตูบานที่ 3 ที่นั่นเปิดอยู่ หลังงานเลี้ยงเลิกเหล่านางกำนัลคงจะขึ้นไปพักที่ตำหนักเซะอิเรียวเด็น ดังนั้นจึงดูว่าในตำหนักโคะกิเด็นนั้นมีผู้คนอยู่น้อย เมื่อเดินเข้าไปข้างในเก็นจิก็ได้ยินเสียงอันไพเราะของหญิงสาวที่ไม่น่าจะเป็นเสียงของนางกำนัลร้องเพลงเดินมา จนกระทั่งนางเข้ามาใกล้กับที่เก็นจิอยู่ เก็นจิจึงได้ดึงชายแขนเสื้อนางไว้ทันที นางมีท่าทางตกใจกลัวและถามขึ้นมาว่า

“ท่านเป็นใครกัน ”

เก็นจิบอกนางว่า “ไม่มีอะไรน่ากลัวหรอก” แล้วก็สวมกอดนางไว้และปิดประตู นางตัวสั่นและตะโกนร้องเรียกคน

“อย่าเอะอะไป ถึงเจ้าจะร้องเรียกใครก็จะไม่มีใครกล้าเข้ามายุ่งเกี่ยวกับข้าหรอก”

เมื่อได้ยินเช่นนั้นนางรู้ทันทีว่าเขาคือเก็นจิ เรื่องราวเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะเก็นจิดื่ม

---

[67] Abe Akio,Akiyama Ken and Imai Gene,Genji monogatari vol.1(Tokyo: Shougakukan, 1975), pp.423-436.

[68] พระที่นั่งที่อยู่ตรงประตูทางเข้าเขตพระราชฐาน ใช้เป็นสถานที่สำหรับออกว่าราชการ

[69] มเหสีคนหนึ่งของจักรพรรดิที่เก็นจิหลงรักอยู่เนื่องจากมีหน้าตาที่คล้ายกับแม่ของตนเอง

[70] ภายหลังต่อมาคือจักรพรรดิ Suzaku เป็นพระราชโอรสของจักรพรรดิกับอัครมเหสีโคะกิเด็น

[71] พี่ชายของ Aoi no Ue ซึ่ง Aoi no Ue นี้เป็นภรรยาของเก็นจิ

เหล้าเข้าไปมากกว่าปกติจึงทำให้เขาทำลงไปโดยไม่ยั้งคิดเช่นนี้ เก็นจิได้เอ่ยถามชื่อของนางว่า "บอกชื่อของนางให้ข้ารู้ด้วยเถิด ไม่เช่นนั้นแล้วข้าจะส่งจดหมายถึงนางได้อย่างไรกัน" ขณะเดียวกันนั้นเก็นจิก็ได้ยินเสียงพูดคุยดังเข้ามา เหล่านางกำนัลคงจะกลับกันมาแล้ว นางนั้นไม่ได้เอ่ยปากบอกถึงชื่อเสียงเรียงนามของตนเอง เก็นจิจึงได้แต่แลกพัดของตนกับสตรีนางนั้นแล้วจากไป

ฝ่ายเก็นจินั้นเมื่อกลับมายังห้องของตนเองแล้วก็ไม่อาจข่มตานอนได้ เฝ้าแต่คิดถึงหญิงสาวคนนั้น เขาคิดว่านางคงเป็นน้องสาวคนใดคนหนึ่งของอัครมเหสีโคะกิเด็น เขาได้ยินชื่อเสียงในความงามของลูกสาวคนที่ 4 ที่แต่งงานกับโทโนะชูโจ และลูกสาวคนที่ 3 ที่แต่งงานกับน้องชายของเขาเองและรู้มาว่าลูกคนที่ 6 นั้น อุดะอิจิน[72] บิดาของนางได้เตรียมที่จะให้เข้าวังไปเป็นมเหสีของมกุฎราชกุมารในเดือน 4

พัดที่เก็นจิได้มานั้นเป็นสีของดอกซากุระ มีรูปภาพดวงจันทร์ส่องแสงสลัวๆลงบนพื้นน้ำ เก็นจิได้แต่งบทกวีลงบนอีกด้านหนึ่งของพัดและเก็บเอาไว้ บทกวีนั้นคือ

"จันทร์ที่รักจักจากพรากฟ้าไป ณ แห่งหนตำบลใดไม่อาจรู้
ข้าสืบค้นด้นดั้นจันทร์พฐู โอ้โฉมตรูอยู่แห่งใดไม่เห็นเลย"

เวลาได้ผ่านไปจนกระทั่งถึงประมาณวันที่ 22 เดือน 3 ได้มีการแข่งขันยิงธนู ทั้งยังจัดงานเลี้ยงฉลองดอกฟูจิขึ้นที่บ้านของอุดะอิจิน ทั้งๆที่ผ่านฤดูกาลที่ดอกซากุระบานมาแล้วแต่ที่นั่นก็ยังมีต้นซากุระ 2 ต้นที่บานช้ากว่าต้นอื่นๆอยู่ข้างๆต้นฟูจิในสวน ตำหนักที่สร้างเสร็จใหม่ได้ถูกจัดประดับประดาตกแต่งสำหรับงานพิธีบรรลุนิติภาวะของเด็กหญิง[73]

เมื่อวันงานมาถึงเก็นจิยังไม่ได้ไปร่วมงาน อุดะอิจินจึงส่งลูกชายคนหนึ่งถือจดหมายเชิญมาให้เก็นจิซึ่งขณะนั้นอยู่กับจักรพรรดิ เก็นจิส่งจดหมายนั้นให้จักรพรรดิอ่าน พระองค์ตรัสว่า "เขาส่งคนมารับเช่นนี้แล้ว เจ้ารีบไปดีกว่า ลูกสาวเขาก็รุ่นราวคราวเดียวกับเจ้า คงไม่ดูเจ้าเป็นคนอื่นคนไกลหรอก"

เก็นจิแต่งกายไปร่วมงานอย่างพิถีพิถันด้วยเสื้อผ้าที่ทำด้วยผ้าจากเมืองจีนสีขาวกางเกงสีม่วงแก่ ในขณะที่คนอื่นแต่งกายอย่างเป็นพิธีการแต่เก็นจิกลับแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่มีสีสันแปลกตาไปจากคนอื่น

เวลาได้ผ่านล่วงเลยไปจนกระทั่งดึก เก็นจิทำทีว่ามึนเมาจึงแอบลุกออกจากงานเลี้ยงเดินไปยังประตูที่อยู่ทางทิศตะวันออก ที่โถงกลางนั้นลูกสาวของอุดะอิจินคนที่ 1 และคนที่ 4 อยู่ ดอกฟูจิในสวนนั้นสามารถมองเห็นได้จากจุดนี้ โคฌิ[74]นั้นเปิดอยู่ เหล่านางกำนัลนั่งกันอยู่ที่มุมทางทิศที่ดอกฟูจิบาน เก็นจิเปิดม่านแล้วโผล่เข้าไปครึ่งตัวแล้วเอ่ยขึ้นว่า "ข้ารู้สึกไม่ค่อยสบาย พวกเขาให้ข้าดื่มมากไปหน่อย ขอให้ข้าหลบอยู่ที่นี่สักครู่เถิด"

"แย่จังเลยนะ ที่คนที่ดูสง่างามเช่นท่านกล่าวเช่นนี้น่ะ" เสียงนั้นเป็นเสียงของผู้ดี

---

[72] ตำแหน่งมหาเสนาบดีฝ่ายขวา เป็นบิดาของอัครมเหสีโคะกิเด็น

[73] พิธีบรรลุนิติภาวะของเด็กหญิงจะจัดขึ้นในช่วงที่เด็กหญิงอายุประมาณ 12-14 ปี

[74] หน้าต่างที่ทำจากไม้ขัดสานกันเป็นตาราง เปิดปิดโดยการยกขึ้นลง

เกินกว่าที่จะเป็นเสียงของนางกำนัลที่นั่งเรียงรายกันอยู่นั้น บางทีพวกลูกสาวของอุดะอิจินคงจะมาอยู่กันที่นี่กระมัง เก็นจิเองนั้นก็อยากรู้อยู่แล้วว่าคนใดคือนางที่เขาได้พบในคืนก่อน จึงได้ร้องเพลงขึ้นมาแต่แทนที่จะร้องตามเนื้อเพลงปกติกลับร้องว่า

"ใครเอาพัดของข้าไป เสียดายยิ่งนัก"[75]

ดังนั้นจึงมีคนหนึ่งกล่าวขึ้นมาว่าเขาช่างร้องเพลงได้แปลกประหลาด ซึ่งคนที่กล่าวนั้นคงจะเป็นคนที่ไม่รู้เรื่องพัด แต่มีคนหนึ่งที่ไม่ได้พูดอะไรออกมา เก็นจิเข้าไปประชิดตัวนางแล้วจับมือนางไว้

"ข้าหลงทางเข้าไปในเขาอิรุซะ จันทร์ที่ข้าเคยพบก่อนหน้านี้ ข้าจะได้พบอีกครั้งหรือไม่นะ"

นางตอบกลับมาว่า

"เพียงท่านมีใจ แม้ท้องฟ้าจะไร้จันทร์ ไยท่านยังจะหลงทางได้อีกหรือ"

เสียงที่ตอบกลับมานั้นทำให้เก็นจิทราบได้ว่านางคือคนที่เขากำลังตามหานั่นเอง

วิธีการอ้างอิงวรรณคดี

ลักษณะการอ้างอิงเรื่อง Genji monogatari นี้มีความแปลกแตกต่างไปจากวรรณคดีอื่นๆ กล่าวคือ วรรณคดีอื่นนั้นจะอ้างอิงจากบทกวี แต่จากเรื่องนี้ไม่ได้นำบทกวีในตอนนี้มาอ้างอิงในบทละครแต่ประการใด แต่ได้นำเหตุการณ์ที่เก็นจิได้แอบพบกับ Oborozukiyo ที่ตำหนักโคะกิเด็นมากล่าว จากเนื้อเรื่องอาจกล่าวสรุปลักษณะวิธีการอ้างอิงวรรณคดีเรื่อง Genji monogatari ในบทละครเรื่องนี้ได้ว่ามีการอ้างอิงจาก

1.ความคล้ายคลึงกันในด้านลักษณะความรักของเก็นจิและนะริฮิระซึ่งเป็นลักษณะของ "ความรักต้องห้าม"ด้วยกันทั้งคู่

การที่นะริฮิระไปหลงรักสตรีที่กำลังจะเป็นมเหสีของจักรพรรดิ Seiwa จนภายหลังต้องระเหเร่ร่อนออกจากเมืองหลวงเพื่อไปหาที่อยู่ใหม่ทางทิศตะวันออกดังที่ปรากฏใน Ise monogatari ตอนที่ 7, 8 และ 9 และการที่เก็นจิกระทำการอาจหาญลอบเข้าพบ Oborozukiyo แม้ครั้งแรกนั้นจะเป็นการพบโดยบังเอิญก็ตาม แต่เวลาต่อมาทั้งๆที่ เก็นจิก็รู้ถึงสถานภาพของ Oborozukiyo ดีว่าได้ถูกหมั้นหมายให้ไปเป็นมเหสีของว่าที่จักรพรรดิ อีกทั้ง Oborozukiyo ยังเป็นน้องสาวของอัครมเหสีโคะกิเด็นซึ่งเป็นศัตรูกับเก็นจิด้วย แต่เก็นจิก็ยังไม่วายที่จะสานสัมพันธ์ต่อ ในตอน Sakaki （賢木）ซึ่งเป็น Genji monogatari ตอนที่ 10 นั้น ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เก็นจิลักลอบมีความสัมพันธ์ฉันท์ชู้สาวที่ห้องของ Oborozukiyo ในคืนฝนตกฟ้าร้อง และถูกบิดาของ Oborozukiyo จับได้จนเป็นเหตุให้เก็นจิต้องเนรเทศตัวเองไปอยู่ที่หาดซุมะ ในตอน Suma （須磨）ซึ่งเป็น Genji monogatari ตอนที่ 12

2.สถานภาพที่คล้ายคลึงกันของตัวละคร กล่าวคือ

---

[75] เนื้อเพลงจริงๆคือ "ใครเอาโอบิของข้าไป เสียดายยิ่งนัก"

2.1 ตัวละครเอก จากทั้ง 2 เรื่องต่างก็เป็นบุคคลชั้นสูงในราชสำนักและมีความสามารถทางด้านโคลงกลอนและการร่ายรำ

นะริฮิระเป็นบุตรชายคนที่ 5 ของเจ้าชาย Aboshinnou （阿保親王） (810)และเป็นหลานของจักรพรรดิ Heisei （平成） (806-809) จักรพรรดิลำดับที่ 51 มารดาคือ Itonaishinnou （伊都内親王）นะริฮิระนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถทางด้านโคลงกลอน การแต่งบทกวีมาก

ด้านเก็นจินั้นเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 2 ของจักรพรรดิ Kiritsubo（桐壺帝） มารดาคือ Kiritsubo no Koui （桐壺の更衣） เนื่องจากมารดามาจากตระกูลที่ไม่มีฐานะอำนาจทางการเมือง แม้จักรพรรดิจะโปรดปรานเก็นจิมากแต่เพื่อความปลอดภัยของโอรส จึงทรงลดชั้นของโอรสองค์นี้ให้เป็นคนธรรมดาที่ไม่อยู่ในสายการสืบสันตติวงศ์ และพระราชทานนามสกุลใหม่ให้ว่าเก็นจิ [76] ในตอน Hana no En นี้ก็ได้กล่าวถึงความสามารถทั้งทางด้านการแต่งบทกวีและการร่ายรำของเก็นจิไว้ด้วย

2.2ตัวละครหญิง เช่นเดียวกับตัวละครชายเพราะทั้งสองต่างก็เป็นคนในตระกูลที่มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น

ฟูจิวะระ โคฌิหรือพระมเหสีแห่งนิโจนั้นเป็นหลานสาวของพระมเหสีแห่ง Gojou อยู่ในตระกูลฟูจิวะระที่กุมอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลานั้น และจะไปเป็นพระมเหสีของจักรพรรดิ Seiwa

ส่วน Oborozukiyo เป็นน้องสาวของอัครมเหสีโคะกิเด็นได้ถูกหมั้นหมายว่าจะเป็นพระมเหสีของมกุฎราชกุมาร ซึ่งต่อมาภายหลังเป็นจักรพรรดิพระนามว่า Suzaku （朱雀帝） มกุฎราชกุมารพระองค์นี้เป็นพระราชโอรสของจักรพรรดิซึ่งเป็นพระราชบิดาของเก็นจิกับอัครมเหสีโคะกิเด็น จึงถือว่ามีศักดิ์เป็นน้องของเก็นจิและมีศักดิ์เป็นหลานของ Oborozukiyo

3.ในเรื่อง Genji monogatari ตอนนี้มีภาพพจน์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องของบทละครดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

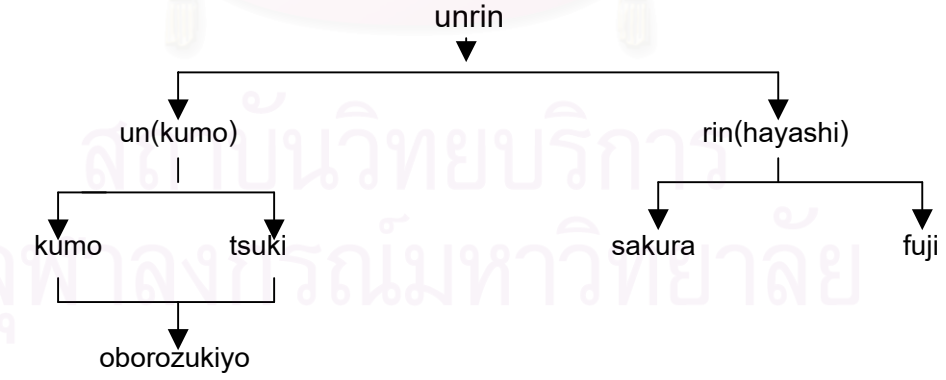

[76] มาริสา พงษ์ธนยนตกิจ, สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 27.

เนื่องจากเหตุการณ์ในตอนนี้เกิดขึ้นในเวลากลางคืน และเป็นกลางคืนในฤดูใบไม้ผลิด้วย จึงมีคำที่เกี่ยวข้องกับกลางคืนคือ ดวงจันทร์และเป็นจันทร์ที่มีเมฆมาบดบังแสง จึงกลายเป็นชื่อตัวละครหญิงในตอนนี้คือ Oborozukiyo คำว่า oboro （朧）นั้นหมายถึง มัวๆ สลัวๆ zuki หรือ tsuki（月）นั้นคือ ดวงจันทร์ ส่วน yo（夜） นั้นคือ กลางคืน จึงรวมความว่า คืนที่จันทร์ส่องแสงสลัว

สำหรับดอกไม้ที่เกี่ยวข้องกับตอนนี้มี 2 ชนิดคือ

1.ดอกซากุระ งานเลี้ยงในการฉลองดอกซากุระปลายเดือน2 นั้นเองที่เป็นเหตุให้เก็นจิได้พบกับ Oborozukiyo เป็นครั้งแรกอย่างบังเอิญ

2.ดอกฟูจิ งานเลี้ยงฉลองดอกฟูจิก็เป็นเหตุทำให้เก็นจิได้พบกับOborozukiyo อีกเป็นครั้งที่ 2 ซึ่งครั้งนี้ทำให้เขาได้รู้จักหน้าตาของนาง ยิ่งไปกว่านั้น ฟูจิ ซึ่งเป็นชื่อของฟูจิท์ซุโบะผู้เป็นแม่เลี้ยงที่เก็นจิหลงรักอยู่นั้นก็เป็นเหตุทำให้เก็นจิได้พบกับOborozukiyo ในครั้งแรกด้วย เพราะเดิมทีนั้นเก็นจิตั้งใจที่จะไปยังตำหนักของ ฟูจิท์ซุโบะแต่เนื่องจากประตูห้องได้ล็อคอย่างแน่นหนาทำให้เก็นจิไม่อาจเข้าหาได้ จึงได้เดินไปยังตำหนักของโคะกิเด็นแทน

4.กรณีการอ้างอิงจาก Wakanroueishuu

4.1 บทกวีบทที่ 83 #1

การอ้างอิงบทกวีในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Wakanroueishuu นั้นเริ่มขึ้นหลังจากที่ waki ได้กล่าวแนะนำตนเองว่าเป็นใครและจะเดินทางไปเมืองหลวงด้วยเหตุใดแล้ว ต่อมาเป็นการบรรยายเหตุการณ์ในการเดินทางมีใจความว่า

sashi

waki #1 Hana no aratani hirakuru hi
Shoyou uruoeri
Tori no oite kaeru toki
Hakubo kumoreru haru no yo no
Tsuki no miyako ni isogunari

サシ
ワキ 花の新たに開くる日
初陽潤えり
鳥の老いて帰るとき
薄暮曇れる春の夜の
月の都に急ぐなり

“อรุณฉานฉายหล้านภากาศ บุปผชาติบานชื่นชื้นหยาดฝน
สกุณาชราอ่อนร่อนนภดล ครื้มเมฆฝนยามสนธยาบินมารัง”

ข้ารีบเดินทางไปยังเมืองหลวง ในค่ำคืนที่มีแสงจันทร์สลัวราง

นี่เป็นฉากแรกที่เริ่มมีการอ้างอิงบทกวีในบทละคร โดยอ้างอิงจากบทกวีที่กล่าวว่า

Hana no aratani hirakuru hi shoyou uruoeri

Tori no oite kaeru toki hakubo kumoreri[77]

花新開日初陽潤

鳥老帰時薄暮陰

“อรุณฉานฉายหล้านภากาศ บุปผชาติบานชื่นชื้นหยาดฝน

สกุณาชราอ่อนร่อนนภดล ครื้มเมฆฝนยามสนธยาบินมารัง”

หัวข้อ ฝน แต่งโดย Sugawara Fumitoki[78]

วิธีการอ้างอิงบทกวี

เนื่องจากบทกวีบทนี้เป็นบทแรกที่นำมาใช้ในการอ้างอิงในบทละคร ดังนั้นจึงถือว่าเป็นบทที่สำคัญมาก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับภาพพจน์โดยรวมของบทละคร ในหนังสือ Wakanroueishuu นั้นมีบทกวีในหัวข้อ ฝน อยู่ถึง 7 บท คือตั้งแต่บทที่ 80 จนถึงบทที่ 86 แต่เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาในแต่ละบทแล้วมีเพียงบทที่ 83 นี้เพียงบทเดียวที่มีการใช้คำว่า kumo ซึ่งหมายถึงเมฆ และเมื่อได้พิจารณาความหมายในบทกวีนี้แล้วจะเห็นภาพพจน์ต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องในบทละครที่กวีบรรยายถึงได้อย่างชัดเจน ในบทนี้แสดงภาพในฤดูใบไม้ผลิโดยกล่าวถึง hana หรือดอกไม้ ซึ่งเป็นภาพของดอกไม้ที่เริ่มผลิบาน Hana no aratani hirakuru hi shoyou uruoeri ให้ภาพของต้นฤดูใบไม้ผลิ คำว่า shoyou （初陽）หมายถึง แสงอาทิตย์ยามเช้า ทั้งหมดนี้แสดงถึงการเริ่มต้นทั้งนี้เพื่อเป็นการนำเข้าสู่เรื่องและเนื้อเรื่องเกือบทั้งเรื่องนั้นมีความเกี่ยวข้องกับดอกไม้ซึ่งก็คือดอกซากุระ และในบทกวีเดียวกันนี้เอง Tori no oite kaeru toki hakubo kumoreri นั้นก็ให้ภาพของท้องฟ้ายามเย็นเพื่อเป็นการนำเข้าสู่เหตุการณ์ต่อมาซึ่งเป็นเวลากลางคืน และอีกประการหนึ่งชื่อเรื่องของบทละครบทนี้นั้นมีคำว่า kumo หมายถึงเมฆ ซึ่งเป็นเสียงอ่านแบบญี่ปุ่นของคำว่า un กวีจึงเลือกสรรบทกวีที่มีคำว่า kumo ดังกล่าวมาอ้างอิง เพราะในลำดับต่อไป waki จะกล่าวกับผู้ชมว่าตนนั้นได้เดินทางมาถึง ป่าแห่งเมฆแล้วซึ่งก็คือวัด อุนรินอิน นั่นเอง ยิ่งไปกว่านั้นคำว่า kumo นั้นยังมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและภาพพจน์โดยรวมของบทละครอย่างลึกซึ้งดังที่ได้กล่าวไว้ตอนต้นแล้ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[77] Oosone Shousuke and Horiuchi Hideaki,Wakanroueishuu 3rd ed.(Tokyo:Shinchousha,1989),p.40.

[78] Sugawara Fumitoki （菅原文時）(899-981)นักปราชญ์ในสมัยเฮะอิอันตอนกลาง เป็นหลานของ Sugawara Michizane（菅原道真）ซึ่ง Sugawara Michizaneเองก็เป็นผู้ที่เคยตามเสด็จยามที่จักรพรรดิUda （宇多）(867-931)ประพาสวัดอุนรินอินในปี 896

4.2 บทกวีบทที่ 115 #3

ต่อมาเมื่อ waki และ wakitsure เดินทางมาถึงวัด อุนรินอิน แล้ว แลเห็นดอกซากุระจึงเข้าไปหมายจะเด็ดกิ่งซากุระ waki ได้กล่าวว่า

#3 Harukani jinka o mite hana areba sunawachi iru

遥かに人家を見て花あれば即ち入る

"ยามเมื่อมองออกไปไกลไกลนั้น แลเห็นพลันว่ามีนิวาสถาน

ด้วยที่นั่นนั้นหนาบุปผาบาน เมื่อพบพานมินานเล่าจึงเข้าไป"

ความหมายโดยรวมของบทกวีนี้คือ เมื่อมองออกไปยังที่ไกลๆแลเห็นดอกไม้บานที่บ้านเรือนของผู้คนจึงได้เข้าไปยังบริเวณบ้านหลังนั้น

วิธีการอ้างอิงบทกวี

1.บทกวีนี้ได้อ้างอิงมาบทกวีเดิมเพียงบางส่วนดังนี้

Harukani jinka o mite hana areba sunawachi iru

Kisen to shinso to o ronzezu[79]

遥見人家花便入

不論貴賤与親疎

"ยามเมื่อมองออกไปไกลไกลนั้น แลเห็นพลันว่ามีนิวาสถาน

ด้วยที่นั่นนั้นหนาบุปผาบาน เมื่อพบพานมินานเล่าจึงเข้าไป

เจ้าของบ้านจะเป็นคนชนสูงศักดิ์ หรือว่าจักเป็นคนไร้ยศฐา

ไม่สนิทหรือแนบแฟ้นแน่นอุรา มินำพามาใส่ใจไม่นิดเดียว"

หัวข้อ ดอกไม้ แต่งโดย Po Chu-i[80]

ความหมายและความรู้สึกของบทกวีเดิมในส่วนที่ถูกอ้างอิงนั้นยังคงปรากฏอยู่ในบทละครด้วย แม้ว่าผู้ประพันธ์บทละครจะไม่ได้นำบทกวีส่วนหลังไปอ้างอิง แต่ก็ยังสามารถสื่อความหมายข้อความในส่วนที่ไม่ได้นำมาอ้างอิงได้ด้วย กล่าวคือบทกวีนั้นมีเนื้อหาที่จะบอกว่าบุคคลทั้งในบทกวีเดิมรวมทั้งคิมมิท์ซุนั้นเป็นผู้ที่มีใจชื่นชมความงามของดอกไม้มาก ไม่นำพาใส่ใจว่าเจ้าของบ้านหลังนั้นเป็นคนชั้นสูงมียศฐาบรรดาศักดิ์หรือจะเป็นคนธรรมดาสามัญ และไม่ว่าจะสนิทสนมกับเจ้าของบ้านหลังนั้นหรือไม่ก็ตาม ขอเพียงแต่ที่บ้านหลังนั้นมีดอกไม้ตนก็จะเข้าไปเพื่อชื่นชมดอกไม้นั่นเอง

---

[79] Ibid.,p.51.

[80] Po Chu-i (772-846) กวีจีนในสมัยถัง มีชื่ออ่านเป็นแบบเสียงญี่ปุ่นว่า Hakukyoi （白居易）หรือ Hakurakuten （白楽天）วรรณคดีญี่ปุ่นในสมัยเฮะอิอันนั้นได้รับอิทธิพลจากบทกวีของเขาเป็นอย่างมาก ตัวอย่างผลงานที่มีชื่อเสียงของเขา ได้แก่ Hakushi monjuu（白氏文集）Chougonka（長根歌）เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าบทกวีของ Po Chu-iหรือ Hakurakuten นั้นเป็นบทกวีที่แต่งด้วยถ้อยคำที่เข้าใจได้ง่าย แต่ในขณะเดียวกันก็มีความหมายลึกซึ้งกินใจผู้อ่าน ดังนั้นบทกวีของเขาจึงได้รับความนิยมสูงและถูกนำไปอ้างอิงในบทละครโนเรื่องอื่นๆอีกหลายเรื่อง

4.3 บทกวีบทที่ 129 #5

บทกวีต่อมาคือในส่วนที่ shite กล่าวโต้ตอบกับ waki ดังนี้

#5 shite Ya sareba koso hito no sourou

Rakka rouzeki no hito soko nokitamae

シテ や、さればこそ人の候。

落花狼藉の人そこ退き給へ。

shite ต้องเป็นคนดังที่ข้าคิดไว้แน่

เจ้าคนที่ทำให้ “ดอกไม้ร่วงหล่น” ออกไปจากที่นี่เสียนะ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

อ้างอิงเฉพาะคำว่า”ดอกไม้ร่วงหล่น” จากบทกวีต่อไปนี้

Rakka rouzeki tari kaze kyou shite nochi

Teitou ryoushou tari ame no utsu toki[81]

落花狼藉風狂後

啼鳥龍鐘雨打時

“หลังลมซัดพัดพาวายุวน มาลีหล่นร่วงกระจัดกระจาย

เมื่อยามฝนบนนภาจะสาดสาย วิหควายร่ายร้องว่าอ่อนแรง”

หัวข้อ ดอกไม้ร่วง แต่งโดย Ooe Asatsuna[82]

แม้คำว่า rakka rouzeki นั้นจะแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้วมีความหมายว่า “ดอกไม้ร่วงหล่น” ผู้ที่ได้อ่านบทละครนั้นอาจไม่รู้สึกถึงความรุนแรงอันเป็นภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ในบทกวีเดิม แต่หากได้ศึกษาความหมายในบทกวีและศึกษาคำศัพท์ที่ใช้ในบทกวีไม่ว่าจะเป็นคำว่า rakka rouzeki (ดอกไม้ร่วงหล่นกระจัดกระจาย)หรือคำว่า kaze kyou(ลมที่พัดรุนแรงมาก) ต่างก็ให้ความรู้สึกรุนแรง ความบ้าคลั่งของลมพายุที่เกิดขึ้นในธรรมชาติด้วยกันทั้งสิ้น เพราะลมพายุนั้นบางครั้งก็มีความรุนแรงทำลายอาคารบ้านเรือนให้เสียหาย หรืออาจทำให้ต้นไม้ทั้งต้นโค่นล้มลงได้ ดังนั้นผู้ประพันธ์บทละครจึงได้นำคำว่า rakka rouzeki มากล่าวอ้างอิง เหตุการณ์ในบทละครนั้น shite ได้ใช้ข้อความนี้เพื่อขับไล่ waki ให้

---

[81] Ibid., p.56.

[82]Ooe Asatsuna（大江朝綱） นักปราชญ์สมัยเฮะอิอันตอนกลาง มีความสามารถทางด้านวรรณคดีจีน บิดาของเขาคือOoe Otondo （大江音人）(811-877) บิดาเขาเป็นครูสอน Sugawara Kiyotada（菅原清公）(770-842) ผู้เป็นทวดของ Sugawara Fumitoki กวีคนหนึ่งที่แต่งบทกวีใน Wakanroueishuu

ออกไปจากสถานที่แห่งนั้นเนื่องจากโกรธและเสียใจที่ waki มาเด็ดดอกไม้ แม้ในความเป็นจริงการเด็ดดอกไม้จะไม่ได้ทำให้ดอกไม้ร่วงลงพื้นกระจัดกระจายเหมือนดั่งเช่นเกิดจากลมพายุพัดพาก็ตาม แต่การอ้างอิงนั้นได้ถ่ายทอดอารมณ์ความเกรี้ยวกราด(ของธรรมชาติ)ที่ปรากฏอยู่ในบทกวีเดิมให้ไปเป็นอารมณ์ความเกรี้ยวกราดของตัวละคร ดังนั้นผู้ที่ศึกษาบทละครหากได้ศึกษาบทกวีเดิมเช่นบทนี้ด้วยแล้ว ย่อมสามารถซึมซับอารมณ์ความรู้สึกที่มีอยู่เดิมได้ด้วย สำหรับข้อความในส่วนที่ไม่ได้นำมาอ้างอิงนั้น ไม่ว่าจะเป็นภาพของฝนตก หรือนกร้องนั้นเนื่องจากไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทละคร จึงไม่ได้นำเอาส่วนที่เหลือไปใช้อ้างอิงด้วย

ในหนังสือ Wakanroueishuu นั้นมีบทกวีในหัวข้อ rakka อยู่ทั้งหมด 7บท คือตั้งแต่บทที่ 126-132 แต่มีเพียง 3บทเท่านั้นที่ใช้คำว่า rakka คือบทที่ 126,127 และ 129 เนื้อหาของแต่ละบทมีดังนี้

บทที่ 126

Rakka mono iwazu shite munashiku ki o jisu

Ryuusui kokoro nou shite onozukara ike ni iru[83]

落花不語空辞樹

流水無心自入池

ซึ่งถอดความได้ว่า ดอกไม้ที่ร่วงหล่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจไร้ความรู้สึก ไม่อาจบอกเล่าเรื่องราวใดๆ ได้เพียงแค่ร่วงหล่นลงจากกิ่งไม้ สายน้ำนั้นเล่าก็ไร้หัวใจ เพียงแค่ไหลลงสู่สระน้ำตามธรรมชาติ

บทที่ 127

Ashita ni wa rakka o funde ai tomonatte izu

Yuube ni wa asuka ni shitagatte ichiji ni kaeru[84]

朝踏落花相伴出

暮随飛鳥一時帰

ถอดความได้ดังนี้ ในยามเช้าเดินเหยียบย่ำดอกไม้ที่ร่วงหล่นแล้วออกไปเที่ยวเล่นด้วยกัน ในยามเย็นกลับมาบ้านในเวลาเดียวกันกับนกที่โบยบินกลับสู่รวงรัง

เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาของทั้ง 2 บทดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าคำว่า rakka ต่างก็ไม่ได้ให้ภาพพจน์ของความรู้สึกรุนแรง เกรี้ยวกราดดังเช่นที่ปรากฏในบทที่ 129 เลย ในบทที่ 126 นั้นเพียงแค่กล่าวว่าดอกไม้ที่ร่วงแล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ สำหรับในบทที่ 127 นั้นกลับให้ภาพพจน์ของความสนุกสนานรื่นรมย์ในการเที่ยวเล่นอีกด้วย ดังนั้นแม้ทั้ง 2 บทดังกล่าวนี้จะกล่าวถึงคำว่า rakka ก็ตาม แต่อารมณ์และความรู้สึกนั้นต่างไปจากบทที่ 129 บทกวีทั้ง 2 บทดังกล่าวจึงไม่เหมาะที่จะนำมาอ้างอิงในบทละคร

---

[83] Ibid.,p.55.

[84] Ibid.

4.4 บทกวีบทที่ 116

ข้อความต่อไปที่มีการอ้างอิงบทกวีคือข้อความต่อไปนี้

Senka banka no tama yorimo

Takarato omou kono hana o

Orase mousu koto wa sourou maji

千課万課の玉よりも、
宝と思ふこの花を、
折らせ申す事は候ふまじ。

หินหมื่นพันอัญมณีมีค่ายิ่ง แต่ทุกสิ่งหรือจะเปรียบเทียบได้ไฉน
ซากุระของข้าราคาไกล ข้าจะไม่ยอมให้ใครเด็ดดม”

วิธีการอ้างอิงบทกวี

อ้างอิงเฉพาะ”หินหมื่นพัน Senka banka no tama” จากบทกวีต่อไปนี้

Hi ni migaki kaze ni migaku koutei senka banka no tama

Eda o some nami o somu hyouri ichijuu saijuu no kurenai [85]

瑩日瑩風高低千課万課之玉
染枝染浪表裏一入再入之紅

“แสงสูรย์ส่องต้องสายลมชมดอกไม้ ทอประกายพรายระยับหินนับพันหมื่น
ย้อมยอดไม้ให้งามงดดูสดชื่น ย้อมสีคลื่นบนผืนน้ำแดงร่ำไป”

หัวข้อ ดอกไม้ แต่งโดย Sugawara Fumitoki

บทกวีนี้เป็นบทที่กล่าวบรรยายความงดงามของดอกไม้ มีความหมายว่า ดอกไม้(ที่เบ่งบานอยู่ริมสระน้ำ)ได้ถูกสายลมพัดผ่านและถูกดวงอาทิตย์สาดแสง สายน้ำที่อยู่ในสระเมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เป็นประกายระยิบระยับดั่งสิ่งมีค่านับพันนับหมื่นชิ้น ประกายนั้นก็ได้สะท้อนไปบนกิ่งไม้ที่อยู่สูง และสะท้อนกลับไปที่ผิวน้ำที่อยู่เบื้องล่าง ทั้งดอกไม้ที่บานอยู่บนยอดไม้ก็ย้อมสีให้กิ่งไม้นั้น ดอกไม้ที่ทอดเงาลงน้ำก็ย้อมสีให้คลื่น ด้านหน้าสีเข้ม ด้านหลังสีอ่อน และทุกครั้งที่ย้อมสีนั้น ก็ช่างเป็นสีสันที่สวยงามดั่งผืนผ้าสีแดง

คำว่า senka(พันชิ้น) banka(หมื่นชิ้น) tama(อัญมณี สิ่งของมีค่า) ในบทกวีเดิมนี้ใช้ในการเปรียบเปรยกับแสงระยิบระยับแพรวพราวดูเหมือนดั่งมีสิ่งมีค่านับหมื่นนับพันชิ้น อันเกิดจากการที่ไปกระทบกับแสงอาทิตย์ และในบทละครก็นำเอาความหมายเดียวกันนี้ไปใช้ด้วย โดยกล่าวเปรียบเทียบว่าดอกไม้นั้นเป็นสิ่งมีค่ายิ่งกว่าอัญมณีนับหมื่นนับพันชิ้นเสียอีก

---

[85] Ibid.,p.51.

อย่างไรก็ตามความหมายของคำว่า ดอกไม้ ในบทละครและในบทกวีเดิมนั้นมีนัยที่ต่างกัน กล่าวคือ ในบทกวีเดิมใช้คำว่า kurenai ซึ่งหมายถึงสีแดง โดยใช้กล่าวเปรียบเทียบสีของคลื่นในน้ำอันเกิดจากเงาสะท้อนของดอกไม้ว่ามีสีสันสวยงามดั่งผืนผ้าสีแดง นั่นแสดงว่าดอกไม้นั้นมีสีแดงซึ่งคงจะไม่ใช่ดอกซากุระดังเช่นที่ปรากฏในบทละคร

4.5 บทกวีบทที่ 117

waki	Geni geni kore wa onkotowari
	Hana mono iwanu iro nareba
	Hito nite hana o koigoromo
ワキ	げにげにこれは御理、
	花物言わぬ色なれば、
	人にて花を恋衣
waki	จริงดังที่ท่านกล่าว
	“แม้ดอกไม้ไร้วจีมิมีปาก แต่เพราะหากมากงามงดหมดจดหนา
	จึงทำให้ทั่วแดนแคว้นโลกา ชาวพารามาหลงรักปักหัวใจ”
shite	Keiyou geki shite kage kuchibiru o ugokaseba
	Ware wa mousazu tomo
シテ	軽漾激して影唇を動かせば,
	われは申さずとも、
shite	”โอ้มาลีที่ทอดเงาลงน้ำนั่น ยามคลื่นสั่นนั้นเงาเจ้าหวั่นไหว
	ดูเสมือนเอื้อนคำจำนรรค์ไป แม้เจ้าไม่มีปากมากวจี”

วิธีการอ้างอิงบทกวี

บทเจรจาโต้ตอบระหว่าง 2 คนข้างต้นได้อ้างอิงมาจากบทกวีต่อไปนี้

Tare ka isshi mizu kokoro nashi to jouen nozonde nami iro o henzu

Tare ka isshi hana mono iwazu to keiyou geki shite kage kuchibiru o ugokasu[86]

誰謂水無心濃艶臨兮波変色

誰謂花無語軽漾激兮影動唇

“ใครกันกล่าวเจ้าดอกไม้ไร้วจี แท้จริงมีหรอกนั่นคลื่นสั่นไหว

ใครกันว่าชลาลัยไร้หัวใจ เงาดอกไม้เปลี่ยนสีคลื่นแช่มชื่นทรวง”

หัวข้อ ดอกไม้ แต่งโดย Sugawara Fumitoki

[86] Ibid.

บทกวีบทนี้มีเนื้อความต่อเนื่องมาจากบทที่ 116 ทั้งผู้แต่งก็ยังเป็นคนๆเดียวกัน ในบทที่ 116 กวีได้กล่าวชมความงามของดอกไม้ที่ย้อมสีให้กับคลื่นในน้ำ บทที่ 117 นี้ก็กล่าวถึงดอกไม้กับคลื่นในน้ำอีกเช่นกัน เนื้อความคือ ดอกไม้นั้นแท้จริงแล้วมีปาก เพราะเมื่อดูคลื่นที่มีเงาที่สะท้อนลงไปในน้ำที่สั่นไหว ก็ทำให้ดูเหมือนว่ากำลังขยับปากพูด และกล่าวถึงน้ำว่าก็เป็นสิ่งที่มีชีวิตจิตใจด้วย เพราะเงาของดอกไม้ที่สะท้อนลงไปในน้ำก็ทำให้น้ำมีสีเช่นเดียวกับดอกไม้นั้นได้

ในบทละครนั้น waki กล่าวเพียงว่า ดอกไม้นั้นเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้ และ shite ก็กล่าวตอบว่า แม้ดอกไม้จะพูดไม่ได้ แต่เงาที่ทอดลงน้ำยามมีคลื่นสั่นไหวก็ทำให้ดูเหมือนดอกไม้กำลังขยับปากพูด เป็นการอ้างอิงมาจากวรรคแรกของบทกวีเดิมเท่านั้น ในส่วนที่กล่าวว่า “ใครกันกล่าว....”นั้น ไม่ได้นำมาอ้างอิงด้วย แต่ถึงแม้ว่าจะอ้างอิงบทกวีมาแค่บางส่วน แต่ก็ยังคงความหมายเดิมและคงความรู้สึกชื่นชม ชื่นชอบดอกไม้ที่ดูเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตจิตใจดังกล่าวไว้ในบทละครเช่นเดิม

บทกวีใน Wakanroueishuu ทั้ง 5 บทที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครนั้นปรากฏภาพพจน์ของเมฆ(ในฤดูใบไม้ผลิ)และดอกไม้ แต่อย่างไรก็ตามแม้บทกวีทั้ง 5 บทดังกล่าวจะกล่าวถึงดอกไม้ แต่ก็ไม่ได้ระบุว่าเป็นดอกไม้ชนิดใด เมื่อนำมาใช้ในการอ้างอิงในบทละครได้เปลี่ยนไปใช้ในความหมายของดอกซากุระแทนทั้งหมด การอ้างอิงบทกวีดังกล่าวจึงมีส่วนเสริมภาพพจน์ที่ปรากฏอยู่ในชื่อเรื่องในด้านของดอกไม้ได้อย่างชัดเจน สำหรับภาพของดวงจันทร์นั้นไม่ปรากฏในบทกวีทั้ง 5 บท สามารถสรุปภาพพจน์ดังกล่าวได้ดังนี้

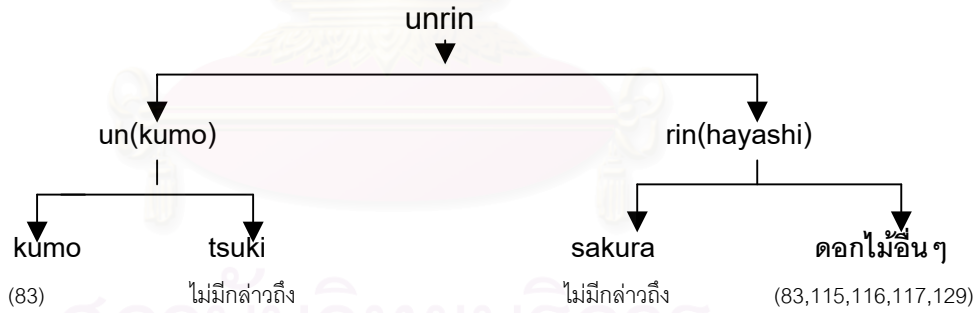

5.กรณีการอ้างอิงจากบทกวีจีน

#8 Geniya haru no yo no hitotoki o,
Senkin ni kaeji towa,
Hana ni seikou tsuki ni kage,
げにや春の夜の一時を、
千金に代えじとは
花に清香月に陰
ที่กล่าวว่า
“ข้าจะไม่แลกคืนในใบไม้ผลิ แม้เพียงไม่กี่นาทีเช่นนี้หนา
กับเงินทองกองก่ายมากมายมา ด้วยบนฟ้าจันทราหม่นน่ายลยิน

หมู่เมฆาทาทาบอาบจันทร์นวล ทั้งหอมหวนมวลพฤกษาข้าถวิล
แสงจันทร์ส่องมองสลัวทั่วปฐพิน เป็นอาจินต์ยามคืนค่ำฉ่ำชื่นใจ”

บทกวีนี้อ้างอิงมาจากบทกวีจีนดังนี้

Shunshou ikkoku atai senkin

Hana ni seikou ari tsuki ni kage ari

Kakan roudai koe sekiseki

Shuusen inraku yoru chinchin[87]

春宵一刻値千金
花有清香月有陰
歌管楼台声寂寂
鞦韆院落夜沈沈

หัวข้อ ค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลิ shunshou （春宵） แต่งโดย Soshoku[88]

ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการอ้างอิงบทกวีบทนี้จะอธิบายความหมายของบทกวีเดิมแต่ละวรรคก่อน ดังนี้

วรรคที่ 1 shunshou หมายถึง เวลากลางคืนในฤดูใบไม้ผลิ

ikkoku มี 2 ความหมาย ความหมายที่ 1 คือ ช่วงระยะเวลาสั้นๆ และความหมายที่ 2 หมายถึง จำนวนเวลา 1 ใน4 ของ hitotoki （一時） และ hitotoki เองก็มี 2 ความหมายเช่นกันคือ 1.หมายถึงช่วงระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับ ikkoku 2.หมายถึง คำที่ใช้แบ่งช่วงเวลาในสมัยโบราณเทียบกับเวลาในปัจจุบันประมาณ 2ชั่วโมง ดังนั้น 1 ใน 4ของ 2 ชั่วโมงจึงเป็นเวลาประมาณ 30 นาที Ishikawa Tadahisa ได้ตีความคำว่า ikkoku ในบทกวีนี้ตามความหมายที่ 1 ว่า หมายถึงช่วงระยะเวลาสั้นๆ[89]

atai หมายถึง มีค่าเท่ากับ

sen หมายถึง 1 พัน

kin คือ หน่วยนับจำนวนเงินของจีน

ความหมายโดยรวมจึงหมายความว่า เวลาช่วงสั้นๆ (ประมาณ 30 นาที)ในค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลินั้น มีค่าประหนึ่งเงินจำนวน 1 พัน kin

---

[87] Ishikawa Tadahisa, Kanshi no kokoro, 10th ed. (Tokyo:Jijitsuushinsha,1993), pp. 26-28.

[88] Soshoku （蘇軾）มีชื่อสกุลคือ So（蘇）ชื่อตัวคือ Shoku （軾）มีชื่อเล่นว่า Shisen（子膽）นามแฝงคือ Toubakoji（凍坡居士）เรียกกันโดยทั่วไปว่า Daiso（大蘇）สอบเข้ารับราชการเมื่ออายุได้ 22 ปี ผลงานที่สำคัญของเขาคือ Zenseki heki no Fu （前赤壁の賦） Goseki heki no Fu（後赤壁の賦） และ Hanzouron （范増論） เป็นต้น

[89] Ibid.,p.27.

วรรคที่ 2 hana หมายถึง ดอกไม้

seikou หมายถึง กลิ่นหอม

ari มีความหมายว่า มี

tsuki หมายถึง ดวงจันทร์

kage หมายถึง แสง ในที่นี้คือแสงจันทร์ ซึ่งแสงจันทร์ในฤดูใบไม้ผลินั้นจะมีความงามตรงที่มีเมฆมาบังดวงจันทร์ทำให้แสงจันทร์นั้นส่องแสงแบบสลัวๆ ไม่ส่องแสงกระจ่าง

วรรคที่ 2 นี้มีความหมายต่อเนื่องจากวรรคแรกคือ เพราะในค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลินั้นมีทั้งดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมหวนและมีทั้งแสงจันทร์ที่สลัวรางงดงาม

วรรคที่ 3 kakan หมายถึง เสียงร้องรำทำเพลง เสียงดนตรี

roudai คือ ตึกหรืออาคารสูง

koe หมายถึง เสียง

sekiseki หมายถึง ความเหงา

ความหมายโดยรวมคือ ก่อนหน้านี้ในตึกอาคารสูงมีเสียงร้องรำทำเพลงและมีเสียงดนตรี แต่มาบัดนี้เสียงต่างๆเหล่านั้นกลับเงียบเหงาลง

วรรคที่ 4 shuusen หมายถึง ชิงช้า ในประเทศจีนนั้นชิงช้าถือเป็นของเล่นของสตรี กล่าวกันว่าที่ประเทศจีนในช่วงสมัยจักรพรรดิ Gensou（玄宗） (685-762) นั้น ในช่วง kanshoku（寒食）ซึ่งก็คือในวันที่ 105 วันหลังจากช่วงเวลาที่กลางวันสั้นที่สุดในรอบปีที่เรียกว่า touji （冬至）ซึ่งอยู่ในช่วงประมาณวันที่ 22 เดือนธันวาคมจะมีลมและฝนที่รุนแรงมาก จนไม่อาจใช้ฟืนไฟประกอบอาหารได้ต้องรับประทานอาหารที่เย็นชืด บรรดาสตรีที่อยู่ในวังจะมีการแข่งขันโล้ชิงช้ากันในช่วงเวลานี้

inraku หมายถึง กลางสวน

yoru หมายถึง กลางคืน

chinchin หมายถึง ความเงียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเงียบในยามกลางคืน

เนื่องจากในวรรคนี้มีคำว่า ชิงช้า ซึ่งถือเป็นของเล่นของสตรี รวมไปถึงสตรีที่อยู่ในวัง ดังนั้นจึงมีภาพพจน์ของความหรูหรา ความสูงส่งด้วย

ความหมายโดยรวมของวรรคที่ 4 คือชิงช้าที่อยู่ในสวน ในยามกลางวันเหล่าสตรีขึ้นโล้เล่น มาบัดนี้ถูกปล่อยทิ้งไว้ ค่ำคืนผ่านไปอย่างเงียบเหงา

2วรรคแรกให้บรรยากาศความเงียบสงบและความงามที่มีในยามค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลิ ส่วน 2 วรรคหลังให้ทั้งบรรยากาศของความเงียบและความเหงาของคืนในฤดูใบไม้ผลิ

วิธีการอ้างอิงบทกวี

Sanari Kentarou กล่าวถึงความแตกต่างของการอ้างอิงบทกวีจีนกับบทกวีญี่ปุ่นในบทละครโนไว้ว่า เนื่องจากบทกวีจีน หรือ Kanshi（漢詩）นั้นมีข้อแตกต่างจากบทกวีญี่ปุ่นตรงที่มีคำเป็น

จำนวนมาก เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องยากในการที่จะนำบทกวีทั้งบทมาอ้างอิงในบทละคร[90] ดังเช่นบทกวีจีนบทนี้ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเพียงแค่ 2 วรรคแรกเท่านั้น ส่วน 2 วรรคหลังไม่ได้นำมากล่าวอ้างแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม 2 วรรคแรกที่นำมาอ้างอิงนั้นก็ไม่ได้อ้างอิงทั้งหมด มีการเปลี่ยนคำและความหมายบางส่วนด้วย

Shunshou ikkoku atai senkin

Hana ni seikou ari tsuki ni kage ari

เปลี่ยนเป็น

Geniya haru no yo no hitotoki o,

Senkin ni kaeji towa,

Hana ni seikou tsuki ni kage,

1.เปลี่ยนคำศัพท์บางคำโดยยังคงความหมายเดิมไว้ คือในบทกวีเดิมนั้นใช้คำว่า ikkoku เปลี่ยนเป็นคำว่า hitotoki และคำว่า shunshou ในบทกวีเดิมได้เปลี่ยนเป็น haru no yo ในบทละคร ซึ่งการเปลี่ยนคำ 2 คำนี้ไม่ได้ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปอย่างใด

2.เปลี่ยนจากคำว่า atai (มีค่าเท่ากับ) เป็นคำว่า kaeji (จะไม่แลก)ซึ่งในส่วนนี้ทำให้ความหมายของบทกวีเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่บทกวีเดิมนั้นจะกล่าวว่า เวลากลางคืนแม้เพียงช่วงหนึ่งในฤดูใบไม้ผลินั้นมีค่าเท่ากับเงินทองจำนวนมาก แต่ในบทละครกล่าวว่า จะไม่แลกเวลากลางคืนแม้เพียงช่วงหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิกับเงินทองจำนวนมาก

3.ความหมายของคำว่าดอกไม้ ในบทกวีเดิมกับในบทละครได้นำมาใช้ในความหมายที่แตกต่างกัน Ishikawa Tadahisa[91] กล่าวไว้ว่าดอกไม้ในที่นี้คงจะเป็นดอก anzu （杏） [92] หรือไม่ก็คงจะเป็นดอก sumomo （李） [93] ในขณะที่ในบทละครนำมาใช้ในความหมายของดอกซากุระ อย่างไรก็ตามในความเห็นของผู้วิจัย ดอกไม้ในที่นี้อาจเป็นดอกบ๊วย ทั้งนี้เนื่องจากในบทกวีได้กล่าวถึงกลิ่นหอมของดอกไม้ไว้ด้วย และในภาษาญี่ปุ่นก็มีสำนวนที่กล่าวถึงกลิ่นหอมของดอกบ๊วยไว้หลายสำนวน เช่น

---

[90] Sanari Kentarou. Youkyoku to Kanshi.In Nogami Toyoichirou (ed.), Nohgaku Zensho Vol.3. p. 149.Tokyo:Tokyosogensha,1980.

[91] Ishikawa, Tadahisa, Kanshi no kokoro, 10th ed.(Tokyo:Jijitsuushinsha,1993), p. 27.

[92] พรรณไม้ผลัดใบในตระกูลกุหลาบ วงศ์ซากุระ มีต้นกำเนิดจากประเทศจีน สำหรับในประเทศญี่ปุ่นปลูกกันมากที่ จ.Nagano ลำต้นมีความสูงประมาณ 3 เมตร ใบมีลักษณะเป็นรูปไข่ ดอกสีขาวหรือสีแดง ดอกจะบานช่วงต้นฤดูใบไม้ผลิ ผลคล้ายลูกบ๊วย ออกผลต้นฤดูร้อน เนื้อใช้ทำแยมได้

[93] พรรณไม้ผลัดใบในตระกูลกุหลาบ วงศ์ซากุระ มีต้นกำเนิดจากประเทศจีน ลำต้นมีความสูงประมาณ 3-8 เมตร ใบยาวประมาณ 5-10 เซนติเมตร ออกดอกประมาณเดือน 4 กลีบดอกมีขนาด 1.5-2 เซนติเมตร ดอกสีขาวหรือสีแดง ผลเล็กมีลักษณะเหมือนลูกท้อขนาด 2-3 เซนติเมตร ออกผลในเดือนมิถุนายน-เดือนกรกฎาคม(Yoshibuno Hirata, Hisashi Misaki.Waka Chokubutsu Hyougen Jiten.Tokyo:Tokyodoushuppan,1994,p.175.)

Ume wa tsubomi yori kaori ari[94]　　梅は蕾より香あり

มีความหมายว่า ดอกบ๊วยมีกลิ่นหอมตั้งแต่ยังตูมอยู่[95]

Ume wa kaori ni sakura wa hana[96]　　梅は香りに桜は花

สำนวนนี้มีความหมายว่า ดอกบ๊วยมีดีที่มีกลิ่นหอม แต่ดอกซากุระนั้นมีความงามที่รูปร่างของดอกไม้ ดังนั้นจึงน่าจะกล่าวได้ว่าดอกไม้ในบทนี้คงจะไม่ได้หมายถึงดอกซากุระและน่าจะเป็นดอกบ๊วยด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว

4.แม้ในบทละครจะนำบทกวีเดิมมาใช้โดยเปลี่ยนแปลงข้อความไปบ้าง แต่ภาพพจน์ของบทกวีเดิมก็ยังคงอยู่ กล่าวคือภาพของความเงียบสงบของเวลากลางคืน และบรรยากาศความสวยงามในยามค่ำคืนอันเกิดจากแสงจันทร์สลัวรางและกลิ่นหอมของดอกไม้ยังคงอยู่ในบทละครเช่นเดิม สามารถสรุปภาพพจน์ในบทกวีจีนบทนี้ได้ดังนี้

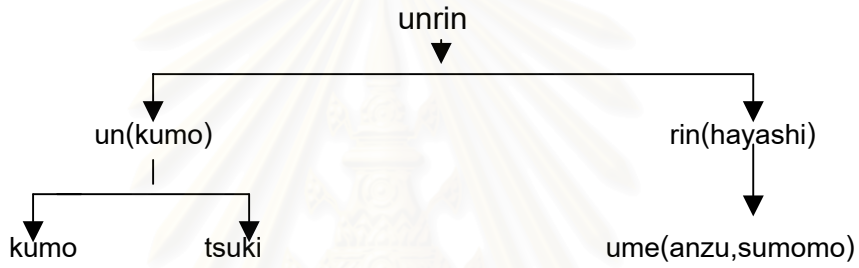

จากการศึกษาบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นี้สรุปวิธีการอ้างอิงวรรณคดีได้ดังต่อไปนี้

Ise monogatari

ตอนที่ 4 อ้างอิงจากบทกวีเดิมทั้งบท นำความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิมมาใช้ในบทละคร

Kokinwakashuu

บทนำ อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน มีการเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์และข้อความในส่วนหลังเพื่อให้เข้ากับบริบทในบทละคร

บทที่109 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำศัพท์บางคำ

บทที่ 55 อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท ความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิมยังคงอยู่ในบทละคร

บทที่ 85 อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท ความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิมยังคงอยู่ในบทละคร

บทที่ 56 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน คงความหมายเดิมไว้ในบทละคร

บทที่ 95 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน คงความหมายเดิมไว้ในบทละคร

---

[94] Otani Ituko, “Kotoba toshite no Ume-Kanyou Hyougen Kotowaza o chuushin ni,” in Ume no Bunka Shi,ed.Baika Joshi Daigaku Nihon Bungakuka(Oosaka,Izumishoin:2001),p10.

[95] สำนวนนี้ใช้ในการเปรียบเปรยกับผู้ที่มีความสามารถหรือพรสวรรค์ปรากฏมาเนิ่นนานแล้ว

[96] Ibid.

บทที่ 435 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน มีการเปลี่ยนความหมายของคำศัพท์บางคำเพื่อให้เข้ากับบริบทในบทละคร

บทที่ 867 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน คงความหมายและอารมณ์ความรู้สึกจากบทกวีเดิมมาไว้ในบทละคร

บทที่ 88 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน ไม่ได้นำความหมายและอารมณ์ความรู้สึกจากบทกวีเดิมมาใช้ในบทละครแต่อย่างใด

เนื้อเรื่องในบทนำ อ้างอิงจากเนื้อเรื่องบางส่วน แต่ยังคงความหมายเดิมไว้ในบทละคร Genji monogatari

ตอน Hana no En อ้างอิงจากเนื้อเรื่องที่เป็นร้อยแก้ว แต่มีการเปลี่ยนตัวละครดำเนินเรื่องจากเก็นจิซึ่งเป็นตัวเอกในเรื่อง Genji monogatari เป็นนะริฮิระซึ่งเป็นตัวเอกในเรื่อง Ise monogatari แทน Wakanroueishuu

บทที่ 83 อ้างอิงจากบทกวีเดิมทั้งบท นำความหมายเดิมมาใช้ในบทละครด้วย ซึ่งมีผลทำให้ภาพพจน์โดยรวมของบทละครชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 115 อ้างอิงจากบทกวีเดิมบางส่วน นำทั้งความหมายรวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกไปใช้ในบทละครด้วย

บทที่ 129 อ้างอิงจากบทกวีเดิมบางส่วน มีการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกจากบทกวีเดิมลงไปในบทละครด้วย

บทที่ 116 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน คงความหมายในบทกวีเดิมไว้ในบทละครด้วย

บทที่ 117 อ้างอิงจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วน ได้ถ่ายทอดความหมายและความรู้สึกจากบทกวีเดิมลงไปในบทละครด้วย

บทกวีจีน

อ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน แต่อารมณ์ความรู้สึกเดิมยังคงปรากฏอยู่ในบทละคร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4
บทละครโนเรื่อง อุนรินอินฉบับเดิม

บทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิมนี้ จัดอยู่ในบทละครประเภทที่ 4 (yobanmemono) และเป็นบทละครที่มี 2 องก์ องก์แรกจะมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับฉบับใหม่ ส่วนองก์ที่ 2 นั้นเนื้อหาแตกต่างไปจากฉบับใหม่ ไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้แต่ง

ตัวละคร

waki	คิมมิท์ซุ ผู้อาศัยอยู่ที่หมู่บ้าน อะฌิยะ
wakitsure	ผู้ติดตาม 2 คน
shite ในองก์ที่ 1	ชายชรา
ในองก์ที่ 2	ฟูจิวะระ โมะโตะท์ซุเนะ Fujiwara Mototsune （藤原基経）
tsure ในองก์ที่2	พระมเหสีแห่งนิโจ
ai	ชาวบ้าน

สถานที่ วัดอุนรินอิน ในเมืองเกียวโต

ฤดูกาล ฤดูใบไม้ผลิ

เนื้อเรื่องโดยสรุปของบทละครมีดังนี้

องก์ที่ 1

ชายผู้มีชื่อว่าคิมมิท์ซุอาศัยอยู่ในหมู่บ้านอะฌิยะ ในเมืองท์ซุนั้นเป็นผู้ที่มีใจรักและชื่นชอบในวรรณคดีเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ มากจนกระทั่งวันหนึ่งหลับและฝันถึงเรื่องราวในวรรณคดีเรื่องดังกล่าว จึงตัดสินใจเดินทางเข้าเมืองหลวง โดยไปยังวัดอุนรินอิน ซึ่งตั้งอยู่ ณ ทุ่งมุระซะกิ เมื่อเขาเห็นดอกซากุระที่กำลังบานสะพรั่งจึงเข้าไปเด็ดกิ่งซากุระ หลังจากนั้นก็ปรากฏร่างชายแก่คนหนึ่ง ชายแก่คนนั้นได้เข้ามาต่อว่าการกระทำของคิมมิท์ซุ ซึ่งแท้จริงแล้วชายแก่คนนั้นก็คือฟูจิวะระ โมะโตะท์ซุเนะนั่นเอง ร่างของชายแก่นั้นหายไปในสายหมอกยามเย็น

องก์ที่ 2

คิมมิท์ซุได้นอนหลับใต้ต้นซากุระแล้วฝันไป ในฝันโมะโตะท์ซุเนะได้มาปรากฏกายเล่าเรื่องราวอันเป็นความลับในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริซึ่งความลับดังกล่าวก็คือทุ่งมุซะฌิกับทุ่งคะซุงะนั้นความจริงแล้วเป็นสถานที่เดียวกัน และเรื่องราวความรักระหว่างนะริฮิระ กับพระมเหสีแห่งนิโจแล้วคิมมิท์ซุก็ตื่นจากความฝัน

คำแปลบทละครเรื่องอุนรินอิน ฉบับเดิม[1]

ผู้ช่วยบนเวทีนำหลุมฝังศพจำลองออกมาตั้งไว้ที่ตำแหน่ง daishoumae และนำต้นซากุระจำลองมาตั้งไว้ที่หน้าเวที waki และ wakitsure ปรากฏตัวมายืนเรียงกันหน้าเวทีเมื่อดนตรี shidai บรรเลงองก์ที่ 1

shidai

waki wakitsure ดอกฟูจิสีม่วงบานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
ดอกฟูจิสีม่วงบานสะพรั่งอยู่บนกิ่งสน
เราจะไปเยือนป่าแห่งเมฆสีม่วง ณ ทุ่งมุระซะกิ

nanori

waki ข้ามีนามว่าคิมมิท์ซุ อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอะฌิยะ ในเมืองท์ซุ
ข้ามีใจรักและชื่นชอบเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ มาตั้งแต่เด็ก
ในคืนหนึ่งข้าได้ประสบกับความฝันโดยพบชายหนุ่มในเครื่องแต่งกายที่เป็นทางการ และสตรีนางหนึ่งสวมฮะกะมะสีแดงอยู่ใต้ต้นซากุระถือหนังสือเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ เมื่อข้าสอบถามชายแก่ที่ยืนอยู่ใต้ต้นไม้เกี่ยวกับ 2 คนนั้น ชายแก่ตอบว่า ชายหนุ่มคนนั้นคืออะริวะระ โนะ นะริฮิระผู้เป็นตัวละครเอกในเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ และสตรีผู้นั้นก็คือพระมเหสีแห่งนิโจ สถานที่แห่งนั้นคือป่าแห่งเมฆ ณ ทุ่งมุระซะกิ แล้วข้าก็ตื่นจากความฝัน เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องราวความฝันที่แปลกประหลาด ข้าจึงเดินทางมาจนถึงที่แห่งนี้[2]

sageuta

waki wakitsure ออกจากหมู่บ้านอะฌิยะ เรามุ่งหน้าสู่ทิศตะวันออก
แสงจันทร์ยามรุ่งสางส่องบนฟากฟ้าเหนือเมืองนิฌิโนะมิยะ [3]
อ่าวฮิรุโกะยังอีกไกล
อ่าวฮิรุโกะยังอีกไกล

ageuta

---

[1] แปลจากต้นฉบับของ Yokomichi Mario and Omote Akira,Youkyokushuu jou Tokyo: Iwanamishoten, 1969),pp.147-154.

[2] ข้อความที่ waki กล่าวทั้งหมดนี้แตกต่างจากเนื้อเรื่องในบทละครฉบับใหม่

[3] ข้อความเฉพาะบรรทัดนี้แตกต่างจากเนื้อเรื่องในบทละครฉบับใหม่ เมืองนิฌิโนะมิยะ ปัจจุบันอยู่ใน จ.เฮียวโกะ เนื่องจากคำว่านิฌิ nishi （西） หมายถึง ทิศตะวันตก ดังนั้นข้อความที่กล่าวว่า “แสงจันทร์ยามรุ่งสางส่องบนฟากฟ้าเหนือเมืองนิฌิโนะมิยะ”นั้นจึงมีความหมายว่า ดวงจันทร์นั้นตกและลาลับไปทางทิศตะวันตก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

waki wakitsure มองเห็นสายหมอกใต้ต้นสน
ผ่านอะมะกะซะกิที่ปกคลุมไปด้วยควันไฟ
ผ่านอะมะกะซะกิที่ปกคลุมไปด้วยควันไฟ
ยามอาทิตย์อัสดง แลเห็นไฟที่ใช้จับปลาจากเรือประมง
เมื่อถามว่านั่นเป็นที่ไหนกันนะ “***ที่อ่าวนะนิวะ***
ดอกไม้ตื่นบานจากการหลับไหลในฤดูหนาว”
บัดนี้ดอกไม้นั้นได้ปรากฏอยู่ต่อหน้า ขณะที่ผ่านหนทางอันไปสู่เมืองหลวง
ยามเมื่อมองออกไปที่ไกลๆ เราดูไม่ออกเลยว่านั่นคือดอกซากุระหรือว่าเป็นเมฆกันแน่
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว
บัดนี้เราได้มาถึงป่าแห่งเมฆแล้ว

waki ถอดหมวกออกร้อง tsukizerifu ซึ่งแสดงว่าได้มาถึงทุ่ง Murasaki wakitsure เข้าไปนั่งที่ตำแหน่งของ waki ส่วน waki ไปยืนตรงกลาง

tsukizerifu

waki #1 น่าแปลกใจนัก เมื่อได้มาถึงทุ่งมุระซะกิ ณ เชิงเขาคิตะยะมะ แห่งเมืองหลวงของดอกไม้ ได้เห็นโบราณสถานดั่งที่เห็นในความฝัน ***กระเบื้องมุงหลังคาหักพัง ตะไคร่ขึ้น มีเพียงดอกไม้ที่ไม่หลงลืมอดีต*** [4] ทัศนียภาพที่เห็นดูน่าแปลกใจนัก สถานที่นั้นมิได้แตกต่างไปจากในความฝันเลยแต่กลับไม่เห็นผู้ที่อยู่ในความฝัน จะคงสภาพเช่นนี้ไปจนถึงเมื่อไหร่กันนะ ข้าจะเข้าไปใกล้แล้วเด็ดกิ่งซากุระ เพื่อนำกลับไปเป็นของฝากแก่คนที่บ้าน[5]

shite ใครกันนะที่เด็ดดอกไม้น่ะ
วันนี้เมื่อสายหมอกยามเช้าจางหาย ท้องฟ้าก็สดใสจนค่ำ
ภูเขาอะระฌิที่เห็นในค่ำคืนในฤดูใบไม้ผลินี้
แม้จะมีชื่อหมายถึงพายุกลับสงบเงียบ ไม่มีเลยแม้แต่ลม
“ช่อมาลีนี่เจ้าไยได้ร่วงหล่น น้ำมือคนหรือสิ่งใดใครกันหนา
แรงปีกนกวิหควอนร่อนลมมา หรือเพราะว่าเป็นลมสนพัดวนกัน”
หรือว่าที่กล่าวมานั้นจะไม่ใช่เลย อาจเป็นเพราะลมที่พัดมาใต้ต้นไม้น่ะหรือ
อา...การที่ดอกซากุระร่วงหล่นนี่ ช่างสะเทือนใจข้าได้ถึงเพียงนี้เชียวหรือ

Mondou

---

[4] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 1904 ใน Gyokuyoushuu แต่งโดย Junshi Naishinnou

[5] ข้อความที่ waki กล่าวนี้แตกต่างไปจากในบทละครฉบับใหม่

shite ต้องเป็นคนดังที่ข้าคิดไว้แน่ ข้าเป็นผู้ปกปักรักษาดอกไม้ คนที่ทำให้ดอกไม้ร่วงน่ะคือท่านหรือ[6] เจ้าคนที่ทำให้"***ดอกไม้ร่วงหล่น***" ออกไปจากที่นี่เสียนะ

waki ไม่ว่าข้าจะขอหรือจะขโมย นั่นก็แสดงว่าข้ามีใจชื่นชมในความงามของดอกไม้นั่นเอง อย่างไรเสียดอกไม้ก็ต้องร่วงอยู่วันยังค่ำ ไยท่านจะมาเสียดายกับมันเล่า

shite แม้ว่าดอกไม้จะต้องร่วงอยู่วันยังค่ำ ถ้าเป็นเพียงพายุก็เพียงพัดพาให้ดอกมันร่วง แต่นี่ท่านกลับเด็ดทั้งกิ่ง ท่านช่างโหดร้ายกับดอกไม้เสียยิ่งกว่าลมพายุ
ท่านเป็นคนเช่นไรกันนะ

waki ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ไยพระโซะเซะอิจึงกล่าวว่า

"***เพียงแค่ยืนชื่นชมสมนัยนา มีหรือข้าจะบอกเล่าเจ้างามได้***
ข้าจึงคิดริดซากุระจะกลับไป เพื่อจะได้ไว้เป็นของฝากเอย"

shite นั่นเป็นเพียงบทกวีบทหนึ่ง แต่ก็ยังมีอีกบทหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า

"***โอ้วายุแห่งฤดูใบไม้ผลิ โปรดพัดหนีมาลีนี่เถิดนะ***
ด้วยตั้งจิตคิดดูซากุระ ว่าเจ้าจะมีหัวใจร่วงเองฤา"

และที่กล่าวว่า

"ข้าจะไม่แลกคืนในใบไม้ผลิ แม้เพียงไม่กี่นาทีเช่นนี้หนา
กับเงินทองกองก่ายมากมายมา ด้วยบนฟ้าจันทราหม่นน่ายลยิน
หมู่เมฆาทาทาบอาบจันทร์นวล ทั้งหอมหวนมวลพฤกษาข้าถวิล
แสงจันทร์ส่องมองสลัวทั่วปฐพิน เป็นอาจินต์ยามคืนค่ำฉ่ำชื่นใจ
หินหมื่นพัน อัญมณีมีค่ายิ่ง แต่ทุกสิ่งหรือจะเปรียบเทียบได้ไฉน
ซากุระของข้าราคาไกล ข้าจะไม่ยอมให้ใครเด็ดดม"

waki จริงดังที่ท่านกล่าว

"***แม้ดอกไม้ไร้วจีมิมีปาก แต่เพราะหากมากงามงดหมดจดหนา***
จึงทำให้ทั่วแดนแคว้นโลกา ชาวพารามาหลงรักปักหัวใจ"

shite "***โอ้มาลีที่ทอดเงาลงน้ำนั่น ยามคลื่นสั่นนั้นเงาเจ้าหวั่นไหว***
ดูเสมือนเอื้อนคำจำนรรค์ไป แม้เจ้าไม่มีปากมากวจี"

waki แต่ก็คงจะกล่าวว่า

shite ตัวเองก็เสียดายที่จะต้องร่วงโรยไป

ageuta

ji-utai นอกจากนี้การปล่อยให้กิ่งไม้ได้อยู่กับต้นเพื่อรอจะผลิบานในฤดูใบไม้ผลิ กับการเด็ดกิ่งซากุระไปให้คนที่ไม่เคยยลได้ชื่นชมนั้น

---

[6] ข้อความที่กล่าวว่า "ข้าเป็นผู้ปกปักรักษาดอกไม้ คนที่ทำให้ดอกไม้ร่วงน่ะคือท่านหรือ" ไม่มีปรากฏอยู่ในบทละครฉบับใหม่

ต่างก็เป็นความรู้สึกชื่นชมในความงามของดอกไม้

“***หลิวสีเขียวเกี่ยวชมพูซากุระ เหมือนดังจะประกวดสันประชันสี***
ใบไม้ผลิที่เฮอันนั่นงามดี ดุจดั่งมีไหมถักทอล้อลวดลาย”

mondou

shite ท่านคือใครกันหรือ ถึงได้มาพักอยู่ใต้ต้นไม้นี้จนดึกดื่น

waki ข้ามีนามว่าคิมมิท์ซุ อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอะฌิยะในเมืองท์ซุ ด้วยมีใจรักและชื่นชอบเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริ จึงได้เดินทางมาเยือนยังสถานที่ที่ข้าได้ประสบในความฝัน ที่แห่งนี้คือป่าแห่งเมฆ ณ ทุ่งมุระซะกิใช่หรือไม่

shite ป่าแห่งเมฆก็คือวัดอุนรินอิน ที่นี่เป็นสถานที่ที่พักกลางเขาของพระมเหสีแห่งนิโจ เอาละท่านจงดื่มด่ำกับความรู้สึกชื่นชอบดังกล่าว พระมเหสีแห่งนิโจจะปรากฏกายใต้ต้นไม้นี้ แล้วจะเล่าเรื่องราวในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะรินี้แก่ท่าน ท่านจงนอนพักใต้ต้นไม้นี้ แล้วรอคอยความฝันในส่วนที่ยังเหลือเถิด[7]

waki ถ้าเช่นนั้น ค่ำคืนนี้ข้าจะนอนใต้ต้นไม้นี้ แล้วรอคอยความฝันในส่วนที่ยังเหลือ

shite #2 ***กลับอาภรณ์***ที่ท่านปูนอนใต้ต้นไม้***ใส่แล้วนอนหลับ***[8]
รอคอยที่จะได้พบกับคนที่ท่านอยากพบในความฝันนั้น

waki ท่านกล่าวได้ละเอียดลออเช่นนี้ อยากรู้นักว่าท่านคือใคร

shite จากรูปร่างลักษณะและอายุที่มากเช่นนี้แล้ว ไยท่านยังไม่รู้อีกหรือว่าแท้จริงข้าก็คือ
“มุกะฌิ โอะโตะโกะ”

waki ถ้าเช่นนั้น ท่านก็คือนะริฮิระหรือ

shite มิได้

ageuta

shite #3 ชื่อของข้าในยามนี้***ยากที่จะกล่าว***[9]

ji-utai ชื่อของข้าในยามนี้***ยากที่จะกล่าว***
เป็นเพราะความชื่นชอบดอกไม้ จึงปรากฏกายใต้ต้นไม้ที่แสงจันทร์สาดส่องลอดลงมานี้ หากท่านมีใจชื่นชอบเรื่องราวในอดีตจริงๆละก็ ขอให้ท่านนอนหลับใต้ต้นไม้นี้ แล้วพบกับข้าในความฝัน เมื่อนั้นความสงสัยของท่านก็จะกระจ่าง
กล่าวเช่นนั้นแล้ว ร่างของชายแก่ก็หายลับไป ร่างของชายแก่ก็หายลับไป
ในสายหมอกของท้องฟ้ายามค่ำคืน

---

[7] ข้อความในส่วนของ shite นี้แตกต่างจากเนื้อเรื่องในบทละครฉบับใหม่

[8] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 554 ในKokinwakashuu แต่งโดย Ono no Komachi

[9] ข้อความในส่วนนี้แตกต่างจากเนื้อเรื่องในบทละครฉบับใหม่

ชาวบ้านได้ออกมาตอบคำถามของwaki และเล่าเรื่องราวต่างๆในเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ องก์ที่ 2

kakeai

waki น่าประหลาดใจนัก ในค่ำคืนอันดึกดื่นเช่นนี้ สตรีผู้สง่างามสวมใส่เสื้อผ้าสีม่วงและฮะกะมะสีแดงท่านนี้มาปรากฏกายภายใต้ต้นซากุระ ท่านคือใครกัน

tsure น่าละอายที่จะกล่าวว่าในอดีตข้าคือผู้ที่คนรู้จักกันในนาม พระมเหสีแห่งนิโจ

#4 ***"ดอกไม้แห่งความหลงกลับมายังราก นกที่บินจากกลับมายังรังเดิม"***[10]

waki นี่ข้าได้ยินเช่นนี้จริงๆหรือ ท่านคือพระมเหสีแห่งนิโจหรือนี่ ถ้าเช่นนั้นโปรดเล่าเรื่องราวต่างๆอันเป็นความลับในเรื่องอิเซะ โมะโนะงะตะริแก่ข้าในความฝันด้วยเถิด

tsure เมื่อจะเริ่มเล่าเรื่องราวในอดีต จะมีเสียงของลมที่พัดต้องดอกซากุระ
ข้าจะเล่าเรื่องราวอันเป็นความลับต่างๆเหล่านั้น

kuri

ji-utai สิ่งที่ผู้คนมักจะสงสัยและไถ่ถามกันเป็นเรื่องธรรมดาก็คือว่าผู้ที่แต่งเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะรินี้เป็นคนเช่นไร และทำไมถึงได้แต่งเรื่องราวที่เปียกชุ่มไปด้วยน้ำค้างของความรักเช่นนี้นะ

sashi

tsure ในอิเซะ โมะโนะงะตะรินี้ได้กล่าวถึงสถานที่แห่งหนึ่งว่าคือ "ทุ่งมุซะฌิ" และหญ้าอ่อนแห่งทุ่งคะซุงะ

ji-utai เปลี่ยนสีสันไป เก็บมวลบุปผา [11]
เรื่องราวต่างๆเหล่านี้แท้จริงเป็นเช่นไรกันนะ จริงสิ แล้วเรื่องราวของอิเซะกับฮิวงะ[12]
ใครจะเป็นผู้ตัดสินได้นะ

sageuta

ji-utai ที่เรียกกันว่า หลุมฝังศพแห่งมุซะฌินั้น แท้จริงแล้วอยู่ภายในทุ่งคะซุงะ

---

[10] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 122 ใน Senzaishuu แต่งโดย จักรพรรดิ Sutoku

[11] "หญ้าอ่อนแห่งทุ่งคะซุงะเปลี่ยนสีสันไป เก็บมวลบุปผา" หญ้าอ่อนนั้นคือ wakakusa และเก็บบุปผาก็คือการเก็บต้น wakakusa ที่อยู่ในทุ่งคะซุงะ เพื่อนำไปใช้ประกอบอาหารนั่นเอง ทุ่งคะซุงะนั้นเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในด้านต้น wakakusa

[12] เมืองอิเซะกับเมืองฮิวงะนั้น ความจริงแล้วเป็นสถานที่คนละแห่งกัน มีเรื่องเล่าใน Wakachikenshuu ว่า มีชาย 2 คนจากทั้ง 2 เมืองดังกล่าวได้เสียชีวิตลงในวันเดียวกัน แต่ชายจากเมืองอิเซะเสียชีวิตก่อน หลังจากที่ร่างของชายจากเมืองอิเซะถูกเผาแล้ว วิญญาณของเขากลับไปเข้าร่างของชายจากเมืองฮิวงะที่ถูกฝัง ทำให้ชายจากเมืองอิเซะกลับมามีชีวิตในร่างของชายจากเมืองฮิวงะ ทำความสับสนให้กับภรรยาและลูกๆของชายทั้งสอง ดังนั้นคำว่าอิเซะและฮิวงะจึงมีความหมายในลักษณะ "การย้อนกลับคืนมา" และ " ความสับสนปะปนกัน" จึงได้นำมาใช้ในการกล่าวเปรียบการย้อนเวลาและสถานที่ในเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ

#5 หลบซ่อนตัวอยู่ภายในทุ่งคะซุงะได้เพียง***ชั่วเวลาสั้น ๆประหนึ่งช่องว่างระหว่างเขากวางตัวผู้***[13] ก็ได้ตะโกนออกมาเป็นบทกวีบทหนึ่งว่า

jonoei[14]

ji-utai #6 "***มุซะฌิ วันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนซ่อนหลบ***"[15]

deha[16] shite ในองก์ที่ 2 ปรากฏตัวพร้อมกับดนตรีบรรเลง

sashi

shite ข้าคือวิญญาณของโมะโตะท์ซุเนะ ผู้เป็นพี่ชายของพระมเหสีแห่งนิโจ จะมาเล่าเรื่องราวอันเป็นความลับของวรรณคดีเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริแก่ท่านในความฝัน ด้วยที่นี่เป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ พระมเหสีนั้นเคยประทับ ณ สถานที่แห่งนี้

#7 ***"มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา"*** ตัวเขานั้นคือนะริฮิระผู้เป็นสามี ผู้แต่งบทกวีนี้คือพระมเหสีแห่งนิโจ[17] และคนที่พานางกลับมาคือข้าเอง โมะโตะท์ซุเนะ ผู้ที่ปรากฏกายต่อ

#8 หน้าท่านในร่าง "***โอะนิ ฮิโตะ งุชิ***"[18] รูปร่างเป็นยักษ์ร้ายแต่ตัวตนที่แท้จริงคือโมะโตะท์ซุเนะ[19]

issei

shite ด้วยร่างที่ไม่เหมือนเดิมนี้

ji-utai จะนำอดีตของนะริฮิระมาปรากฏในปัจจุบันหรือ

genoei[20]

shite #9 ท่านคงจะระลึกอดีตได้ว่าเคย ***"ถามมาว่าไข่มุกหรือสิ่งใด"*** [21] ส่องแสงสว่างในคืนอันมืดมิด"

kakeai

tsure #10 ***"เมื่อคิดไปจะไม่โทษใครสักนิด ด้วยความผิดที่เราทำจำทนฝืน"***[22]

---

[13] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 1373 ใน Shinkokinwakashuu แต่งโดย Kakinomoto no Hitomaro

[14] การร้องบทกวีญี่ปุ่นด้วยเสียงสูง

[15] อ้างอิงจากบทกวีใน Ise monogatari ตอนที่ 12

[16] ดนตรีที่มักใช้บรรเลงเมื่อวิญญาณ หรือภูติผีปีศาจฯลฯ เริ่มปรากฏตัวในองก์ที่สอง

[17] อ้างอิงจากเนื้อเรื่องใน Ise monogatari ตอนที่ 12

[18] โอะนิ ฮิโตะ งุชิ หมายถึงยักษ์ที่จับคน(ในเรื่องหมายถึงหญิงสาว)กินไปในคำๆเดียว

[19] อ้างอิงจากเนื้อเรื่องใน Ise monogatari ตอนที่ 6

[20] การร้องบทกวีด้วยเสียงต่ำ

[21] อ้างอิงจากบทกวีใน Ise monogatari ตอนที่ 6

[22] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 3 ใน Ise monogatari ตอนที่ 65

shite #11 เอาเถิด ***วะซุเระงุซะลืม***ความทุกข์ตรมขื่นขมเสีย ***กลับไปขึ้นบนถนนแห่งความฝัน***[23]แล้วเล่าเรื่องราวแก่ท่านนักเดินทางในค่ำคืนนี้

tsure ลืมเรื่องราวเวลาได้ผ่านพ้นไปเนิ่นนาน ทั้งที่ไม่คิดว่าจะเล่าเรื่องราวในอดีตแก่ใคร ข้าได้หลบหนีเข้าไปในทุ่งมุซะฌิแห่งนี้

shite กล่าวกันว่าทุ่งมุซะฌิไม่มีขอบเขตจำกัด เส้นทางความรักก็คงไม่มีขอบเขตจำกัดเช่นกัน ข้าจะซ่อนคนรักไว้ได้นานเพียงใดกันนะ

tsure ในอดีตข้าได้หนีไปหลบซ่อนตัวอยู่ในหลุมฝังศพมุซะฌิ

shite ทั้งที่ได้เห็นว่าท่านมาหลบอยู่ในที่แห่งนี้ แต่ในเบื้องหลังเมื่อเงามืดย่างกรายมา ความมืดมิดก็ได้ปกคลุมไปทั่ว พวกเราจะทำอย่างไรกันดี

uta

shite #12 ***จะจุดไฟเผาทุ่งแห่งนี้***

ji-utai ***จะจุดไฟเผาทุ่งแห่งนี้ แล้วไล่ล่าดั่งนายพรานล่านก***[24] ในสถานที่แห่งนี้มีหลุมฝังศพ 1 แห่ง ช่างน่าประหลาดใจจริง

shite ถือคบไฟเข้าไป

ji-utai ถือคบไฟเข้าไป เมื่อเข้าไปข้างในหลุมฝังศพ ก็เป็นดั่งที่คาดคิด พระมเหสีแห่งนิโจอยู่ที่นั่น และนะริฮิระชายที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความจริงใจ เป็นดังที่เล่าลือกันจริงๆ อา พระมเหสีผู้น่าสงสาร

rongi[25]

ji-utai #13 ***“หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน***
หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน
ที่หมู่บ้านหญ้าคงรกดั่งฟุกะกุซะ”[26]
น่าละอายนักที่ต้องกล่าวถึงเรื่องราวในโลกอดีต

shite #14 ***“หากหมู่บ้านรกร้างกลางทุ่งหญ้า โอ้ตัวข้าคงเป็นเช่นอุสุระ***[27]
ร้องคร่ำครวญหวนไห้ไม่ลดละ ใจท่านจะไม่กลับมาล่าบ้างหรือ”[28]

---

[23] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 766 ใน Kokinwakashuu

[24] การจับนกที่หนีออกมาจากการจุดไฟเผาหญ้า ในที่นี้เป็นการกล่าวเปรียบกับการจับนะริฮิระและพระมเหสีแห่งนิโจที่หลบซ่อนตัวอยู่ในทุ่งหญ้า โดยผู้ตามจับได้กล่าวขึ้นมาว่าจะจุดไฟเผาทุ่งหญ้า ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องใน Ise monogatari ตอนที่ 12

[25] เพลงที่ร้องโดยขึ้นเสียงสูง โต้ตอบกันระหว่างตัวละครกับji-utai หรือตัวละครกับตัวละครและจบลงด้วย ji-utai

[26] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 1 ใน Ise monogatari ตอนที่ 123

[27] ชื่อนกชนิดหนึ่ง มีขนสั้น อาศัยอยู่ตามทุ่งหญ้า นิยมเลี้ยงตามบ้านเรือนเนื่องจากมีเสียงที่ไพเราะ

ความรักของนางนั้นน่าสะเทือนใจยิ่งนัก

ji-utai #15 ***“จรไกลในทางแห่งรักชักอาวรณ์***

shite ***ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน”***[29]

ความยากลำบากในการเดินทางไปในทางแห่งความรักสู่ “เขาจริง”

ji-utai #16 ***ไม่ว่าจะในความจริงหรือความฝัน***[30]

#17 ***มิยะโกะโดะริ***[31] ริมฝั่งแม่น้ำซุมิดะ

shite ***นี่ขอถาม ที่มีนามว่า***[32] ทุ่งมุซะฌินั้น

ji-utai แท้จริงอยู่ในเมืองทางทิศตะวันออก

shite หรือว่าอยู่ในเมืองหลวงกันแน่

ji-utai แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ

แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ

#18 ***ผู้พิทักษ์โทะบุฮิที่คะซุงะ ออกไปดูหน่อยเถิดนะ***[33] เบื้องบนนั้นคือเขามิกะซะ[34]

เชิงเขาคือทุ่งคะซุงะ อันเป็นสถานที่ที่คู่ของกวางหลบซ่อนอยู่

ในที่สุดข้าก็ได้นำตัวพระมเหสีแห่งนิโจกลับคืนมาจากหลุมฝังศพในมุซะฌิแห่งนี้

ขณะที่คิดนั้นท้องฟ้าก็เริ่มสว่าง เมื่อมองไปรอบๆ จึงเห็นว่าสถานที่แห่งนั้นไม่ใช่ทั้งทุ่งมุซะฌิและทุ่งคะซุงะ แต่กลับกลายเป็นใต้ต้นไม้ในวัดอุนรินอินแห่งทุ่งมุระซะกิในเมืองหลวง

โมะโตะท์ซุเนะและพระมเหสีแห่งนิโจที่ปรากฏกายใต้ต้นไม้ในวัดอุนรินอินนั้นกลายเป็นเรื่องราวในความฝัน ทุกสิ่งกลับกลายเป็นความฝัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

[28] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 2 ซึ่งเป็นบทที่แต่งโต้ตอบกับบทที่ 1 ใน Ise monogatari ตอนที่ 123

[29] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 1 ใน Ise monogatari ตอนที่ 9

[30] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 2 ใน Ise monogatari ตอนที่ 9

[31] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 4 ใน Ise monogatari ตอนที่ 9

[32] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 4 ใน Ise monogatari ตอนที่ 9

[33] อ้างอิงจากบทกวีบทที่ 18 ใน Kokinwakashuu

[34] ชื่อภูเขาที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองนะระ อยู่ระหว่างภูเขาทะกะมะโดะ Takamado （高円） และภูเขาวะกะกุซะ Wakagusa （若草） มีความสูงประมาณ 283 เมตร

การอ้างอิงวรรณคดีในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิม

เนื่องจากองก์แรกในบทละครฉบับเดิมนี้มีเนื้อหาบางส่วนในองก์ที่ 1 ที่ซ้ำกับบทละครฉบับใหม่ ดังนั้นในส่วนที่มีการอ้างอิงตรงกันและได้กล่าวอธิบายไว้แล้วก็จะไม่นำมากล่าวซ้ำในที่นี้อีก สำหรับบทละครฉบับเดิมนี้มีการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆดังต่อไปนี้

1.Gyokuyoushuu[35] 1 บท คือบทที่ 1904

2.Senzaishuu[36] 1 บท คือบบที่ 122

3.Ise monogatari ตอนที่ 6 ตอนที่ 9(3 บท) ตอนที่ 12 ตอนที่ 65 และตอนที่ 123(2 บท) รวม 8 บท

4.Kokinwakashuu 4 บท คือ บทที่ 18 409 554 และ 766

5.Shinkokinwakashuu[37] 1 บท คือ บทที่ 1373

1.กรณีการอ้างอิงจาก Gyokuyoushuu บทที่ 1904 #1

tsukizerifu

waki #1 Omoshiro yana hana no miyako no kitayamakage,Murasakino ni kite mireba,yume ni mi shi gotoku no koseki to miete, irakayabure kawara ni matsu oitaru keshiki naru ni,hana wa mukashi o wasurenu kato,mie taru keshiki no omoshiro sayo,tokoro wa yume ni tagawanedomo,ai mi shi hito wa mie tamawazu,kakute wa itsu made aru beki zo, kaeran mi chi no iezuto,kokage ni tachi yori hana o oru.

着きゼリフ
ワキ 面白やな花の都の北山陰、紫野に来て見れば、夢に見しごとくの古跡と見えて、甍破れ瓦に松生ひたる気色なるに、花は昔を忘れぬかと、見えたる気色の面白さ

---

[35] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ มี 20 เล่ม ผู้รวบรวมคือ Kyougoku Tamekane （京極為兼）รวบรวมในปี 1312

[36] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ Goshirakawa（後白河）(1127-1192) มี 20 เล่ม ผู้รวบรวมคือ FujiwaraToshinari（藤原俊成） โดยรวบรวมในปี 1187

[37] หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิ Gotoba（後鳥羽）(1180-1239) มี 20 เล่ม ผู้นำในการรวบรวมคือ Minamoto Michitomo（源通具）Fujiwara ariie（藤原有家）Fujiwara Teika （藤原定家）Fujiwara Ietaka （藤原家隆）Asuka Imasatsune（飛鳥井雅経） โดยรวบรวมในปี 1201 มีบทกวีประมาณ 1980 บท

よ、所は夢に違はねども、逢ひ見し人は見え給はず、
かくてはいつまであるべきぞ、帰らん道の家苞にと、
木陰に立ち寄り花を折る。

tsukizerifu

waki น่าแปลกใจนัก เมื่อได้มาถึงทุ่งมุระซะกิ ณ เชิงเขาคิตะยะมะ แห่งเมืองหลวงของดอกไม้ ได้เห็นโบราณสถานดั่งที่เห็นในความฝัน กระเบื้องมุงหลังคาหักพัง ตะไคร่ขึ้น มีเพียงดอกไม้ที่ไม่หลงลืมอดีต ทัศนียภาพที่เห็นดูน่าแปลกใจนัก สถานที่นั้นมิได้แตกต่างไปจากในความฝันเลยแต่กลับไม่เห็นผู้ที่อยู่ในความฝัน จะคงสภาพเช่นนี้ไปจนถึงเมื่อไหร่กันนะ ข้าจะเข้าไปใกล้แล้วเด็ดกิ่งซากุระเพื่อนำกลับไปเป็นของฝากแก่คนที่บ้าน

ในส่วนที่ขีดเส้นใต้ในฉากนี้ได้นำบทกวีจาก Gyokuyoushuu มาอ้างอิง ซึ่งบทกวีเดิมนั้นมีเนื้อความดังนี้

Sumu hito mo yado mo kawareru niwa no men
Ni mishi yo o nokosu hana no iro kana[38]
住む人も宿もかはれる庭の面
に見し世を残す花の色かな
"เมื่อกาลผ่านบ้านก็เก่าเข้าทุกวัน คนอยู่นั้นก็ผันเปลี่ยนหมุนเวียนหาย
สิ่งที่เห็นยังคงเก่าเจ้าดอกไม้ ในสวนไม่เปลี่ยนสีสันดุจวันเดิม"

หัวข้อ เบ็ดเตล็ด แต่งโดย Junshi Naishinnou

บทกวีเดิมบทนี้พรรณนาถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อเวลาผ่านพ้นไป บ้านเรือนที่อยู่อาศัยต่างก็เก่าชำรุดทรุดโทรมผุพังไปเรื่อยๆ คนที่อยู่อาศัยที่บ้านนั้นก็ผลัดเปลี่ยนกันไป ล้มหายตายจากกันไปบ้างตามกาลเวลา ในขณะที่ทุกสิ่งได้เปลี่ยนแปลงไปนั้นยังคงมีสิ่งหนึ่งที่ยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไปคือดอกไม้ที่ยังคงเบ่งบานมีสีสันเดิมเช่นในอดีตที่ผ่านมา แม้ต้นไม้นั้นจะตายไปแต่ก็สามารถปลูกทดแทนต้นที่ตายไปได้ แต่ชีวิตของคนเรานั้นเมื่อตายไปแล้วไม่สามารถที่จะทำให้เกิดขึ้นมาใหม่ได้อีก

ผู้ประพันธ์บทละครได้นำบทกวีนี้มาอ้างอิงในความหมายเดิมเพื่อนำความรู้สึกเก่าแก่และทรุดโทรมของบ้านแห่งนั้นตามบทกวีที่กล่าวว่า เมื่อกาลผ่านบ้านก็เก่าเข้าทุกวัน มาบรรยายสภาพของวัดอุนรินอินซึ่งเป็นโบราณสถานตามที่ได้เห็นในฝันว่าเก่าแก่คร่ำคร่า กระเบื้องมุงหลังคานั้นก็แตกหักเสีย

[38] Shinpen kokka taikan henshuu iinkai,Shinpen kokka taikan vol.1 6th ed.(Tokyo:Okagawa shoten, 1992), p.460.

หาย ทั้งยังมีตะไคร่ขึ้น ข้อความที่ waki กล่าวว่า ไม่เห็นผู้ที่ได้พบในความฝันซึ่งก็คือ นะริฮิระและพระมเหสีแห่งนิโจก็ตรงกับข้อความในบทกวีที่ว่า คนอยู่นั้นก็ผันเปลี่ยนหมุนเวียนหาย ด้วยทั้งสองคนนั้นเคยอยู่ที่วัดแห่งนี้มาก่อนตามความฝันที่ waki ประสบ แต่เมื่อได้มาถึงวัดแห่งนี้จริงๆกลับไม่พบทั้งสองคน และที่ในบทละครกล่าวว่า มีเพียงดอกไม้ที่ยังไม่หลงลืมอดีต นั้นก็หมายความว่า แม้เวลาจะผ่านไปทุกปีๆ แต่ดอกไม้นั้นยังคงเบ่งบาน และยังคงมีสีสันเหมือนเดิม ซึ่งเป็นทัศนียภาพที่ waki เห็นในขณะนั้นคือมีดอกซากุระบานสะพรั่ง ณ วัดอุนรินอินแห่งนั้น ตรงกับข้อความในบทกวีที่กล่าวว่า สิ่งที่เห็นยังคงเก่าเจ้าดอกไม้ ในสวนไม่เปลี่ยนสีสันดุจวันเดิม

จึงสรุปการอ้างอิงบทกวีจาก Gyokuyoushuu บทนี้ได้ว่าอ้างอิงเนื้อความจากบทกวีเดิมเพียงบางส่วนแต่ได้นำความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิมมาใช้ในบทละคร

2.กรณีการอ้างอิงจาก Senzaishuu #4

tsure #4 Hazukashi nagara inishie wa,nijou no kisaki to iware shi mi no, nao shuushin no hana wa ne ni,tori wa furusu ni kaeri kinu

ツレ 恥づかしながらいにしへは、二条の后といはれし身の、なほ執心の花は根に、鳥は古巣に帰り来ぬ。

tsure น่าละอายที่จะกล่าวว่าในอดีตข้าคือผู้ที่คนรู้จักกันในนาม พระมเหสีแห่งนิโจ “ดอกไม้แห่งความหลงกลับมาสู่ราก นกที่บินจากกลับมาสู่รังเดิม”

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Hana wa ne ni tori wa furusu ni kaeru nari
Haru no tomari o shiru hito zo naki[39]
花は根に鳥は古巣に帰るなり
春のとまりを知る人ぞなき
“มวลบุปผานั้นกลับมาสู่ราก นกที่บินจากกลับมาสู่รังเก่า
ฤดูใบไม้ผลิกลับไปแห่งใดเล่า คนอื่นเขาไม่มีใครรู้ได้เลย”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ แต่งโดย จักรพรรดิ Sutoku[40]

ความหมายของบทกวีนี้คือ ดอกไม้นั้นแม้จะบานและเหี่ยวเฉา โรยราไปแล้ว เมื่อถึงฤดูกาลใหม่ดอกไม้นั้นก็จะกลับมาบานอีกครั้ง ส่วนนกนั้นไม่ว่าจะโบยบินหรืออพยพย้ายถิ่นไปที่แห่งใด แต่เมื่อถึงเวลาก็จะบินกลับมายังรังเดิมของมัน มีเพียงแต่ฤดูใบไม้ผลิเท่านั้นที่ผู้คนไม่รู้ว่าต้นกำเนิดหรือถิ่นฐานของฤดูใบไม้ผลินั้นอยู่ที่ใดกันแน่

---

[39] Katano Tatsurou and Matsuno Youichi,Senzaiwakashuu (Tokyo:Iwanami shoten,1993),p.46.

[40] จักรพรรดิ Sutoku (1119-1164) จักรพรรดิลำดับที่ 75 ครองราชย์ระหว่างปี 1123-1141 เป็นพระราชโอรสพระองค์แรกของจักรพรรดิ Toba（鳥羽）(1103-1156)

ในบทละครได้นำเฉพาะบาทแรกของบทกวีนี้ไปอ้างอิง แต่ได้เปลี่ยนคำว่า “ดอกไม้” ในบทกวีเดิม เป็นคำว่า “ดอกไม้แห่งความหลง” ซึ่งความหลงในที่นี้คือความหลงติด ผู้พูดซึ่งก็คือพระมเหสีแห่งนิโจกล่าวเปรียบตนเองเป็นดอกไม้ การที่พระมเหสีแห่งนิโจได้กลับมายังวัดอุนรินอินอีกครั้งนั้น เป็นเพราะว่ายังคงมีความหลงติด ยึดมั่นในเรื่องความรักอยู่ แม้จะตายไปแล้วก็ไม่อาจหลุดพ้นได้ จึงต้องกลับมาสู่รากในที่นี้หมายถึงกลับมายังสถานที่ที่เคยอยู่นั่นเอง การที่กวีนำความหมายของบทกวีเดิมมาใช้ แล้วเพิ่มคำว่า “ความหลง” เข้าไปในบทละคร จึงทำให้บทละครสื่อความหมายทางศาสนาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

3.กรณีการอ้างอิงจาก Ise monogatari

สำหรับเค้าโครงเรื่องของบทละครในองก์ที่ 2 นี้ได้ผูกเรื่องจาก Ise monogatari ตอนที่ 12 และตอนที่ 6 เข้าด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากข้อความในหลายๆตอนต่อไปนี้

jonoei

ji-utai #6 Musashino wa kyou wa na yaki so wakakusa no tsuma mo komoreri ware mo komoreri

上の詠
地謡 武蔵野は、けふはな焼きそ若草の、夫も籠もれり、われも籠もれり。

jonoei

ji-utai “มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ”

shite Somosomo kore wa kano kisaki no onshooto , Mototsune ga hakurei nari, sate mo kono monogatari no shinajina,muchuu ni arawashi misen tote, kisaki mo koko ni arawarete, Ise monogatari no tokoro kara, Musashino

#7 wa kyou wa na yaki so wakakusa no, tsuma to wa Narihira go ei wa kisaki

#8 o, torikaeshishi wa ware Mototsune ga, oni hito guchi no sugata o misento, katachi wa akki mi wa Mototsune ka

シテ そもそもこれはかの后のおん兄、基経が魄霊なり、さてもこの物語りの品々、夢中に現し見せんとて、后もここに現はれて、伊勢物語の所から、武蔵野はけふはな焼きそ若草の、夫とは業平ご詠は后を、取り返ししはわれ基経が、鬼ひと口の姿を見せんと、形は悪鬼身は基経か

shite ข้าคือวิญญาณของโมะโตะท์ซุเนะ ผู้เป็นพี่ชายของพระมเหสีแห่งนิโจ จะมาเล่าเรื่องราวอันเป็นความลับของวรรณคดีเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริแก่ท่านในความฝัน ด้วยที่นี่เป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องอิเซะโมะโนะงะตะริ พระมเหสีนั้นเคยประทับ ณ สถานที่แห่งนี้

"มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา" ตัวเขานั้นคือนะริฮิระผู้เป็นสามี ผู้แต่งบทกวีนี้คือพระมเหสีแห่งนิโจ และคนที่พานางกลับมาคือข้าเอง โมะโตะท์ซุเนะ ผู้ที่ปรากฏกายต่อหน้าท่านในร่าง "*โอะนิ ฮิโตะ งุชิ*" รูปร่างเป็นยักษ์ร้ายแต่ตัวตนที่แท้จริงคือโมะโตะท์ซุเนะ

genoei

shite #9 Shiratama ka,nani zo to toi shi inishie o,omoi izu ya no,
yowa no akatsuki.

下の詠
シテ 白玉か、何ぞと問ひし　いにしへを、思ひ出づやの、
夜半の暁。

genoei

shite ท่านคงจะระลึกอดีตได้ว่าเคย "ถามมาว่าไข่มุกหรือสิ่งใด" ส่องแสงสว่างในคืนอันมืดมิด

uta

shite #12 Kono no ni hi otoboshi

ji-utai Kono no ni hi otoboshi,yakigari no gotoku

歌
シテ この野に火をとぼし、
地謡 この野に火をとぼし、焼き狩りのごとく

uta

shite จะจุดไฟเผาทุ่งแห่งนี้

ji-utai จะจุดไฟเผาทุ่งแห่งนี้ แล้วไล่ล่าดั่งนายพรานล่านก

ข้อความในการอ้างอิงครั้งที่ 6 ครั้งที่7 และครั้งที่ 12 นั้น เป็นเรื่องราวจาก Ise monogatari ตอนที่12 ในขณะที่ข้อความในการอ้างอิงครั้งที่ 8และ 9 เป็นเรื่องราวจากตอนที่ 6 เนื้อเรื่องของทั้ง 2 ตอนนั้นมีดังนี้

ตอนที่ 12[41]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งได้พาลูกสาวของคนอื่นหนีจนกระทั่งไปถึงทุ่งมุซะฌิ เจ้าหน้าที่ของเมืองนั้นจึงจะจับเขาในฐานะที่เป็นขโมยลักพาลูกสาวคนอื่นหนีมา ชายหนุ่มได้ทิ้งให้หญิงสาวอยู่ในทุ่งหญ้าแห่งนั้นแล้วตัวเองก็หนีต่อไป ฝ่ายผู้ที่ตามจับนั้นก็ได้กล่าวขึ้นมาว่า "ขโมยคงจะอยู่ในทุ่งแห่งนี้" แล้วก็ตั้งท่าที่จะจุด

[41] Katagiri Youichi,Nihon Koten Bungaku vol.5 Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. (Tokyo:Kadogawashoten,1988),pp.144-145.

ไฟเผา หญิงสาวจึงแต่งบทกวีนี้ขึ้นมาด้วยความเศร้าโศก

Musashino wa kyou wa na yaki so wakakusa no

Tsuma mo komoreri wa mo komoreri

武蔵野は今日はな焼きそ若草の
つまもこもれり我もこもれり

"มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ"

เมื่อได้ยินเช่นนั้นผู้ที่ตามจับจึงได้นำตัวหญิงสาวกลับไปพร้อมกับชายหนุ่มที่ถูกจับ

ตอนที่ 6[42]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งได้เพียรขอแต่งงานกับหญิงสาวคนหนึ่งเป็นเวลาหลายปีแต่ก็ไม่มีทีท่าว่าจะแต่งงานกันได้ จนในที่สุดจึงได้ลักลอบพานางหนีออกไปท่ามกลางความมืด จนกระทั่งไปถึงริมฝั่งแม่น้ำอะกุตะ นางเห็นหยาดน้ำค้างบนยอดหญ้าจึงได้ถามชายหนุ่มว่า "นั่นคืออะไร" ชายหนุ่มยังคงพานางหนีต่อไปอีกจนกระทั่งดึก ทั้ง2 คนไม่รู้ว่าบริเวณแห่งนั้นเป็นอยู่ของยักษ์ตนหนึ่ง ฟ้าก็ร้อง ฝนก็ตกกระหน่ำ ชายหนุ่มจึงได้ให้นางเข้าไปหลบข้างในกระท่อมที่เก่าทรุดโทรม ส่วนตัวเองนั้นเฝ้าอยู่หน้าประตูโดยถือธนูและมีลูกธนูอยู่บนหลัง ขณะนั้นก็คิดในใจว่า หากท้องฟ้าสว่างเร็วๆก็คงจะดี ระหว่างที่เขานั่งลงเพื่อรอเวลาอยู่นั้นยักษ์ก็ได้จับหญิงสาวกินเข้าไปในคำเดียว นางได้แค่ร้องอุทานออกมาคำเดียวแต่ด้วยเสียงฟ้าที่ร้องดังจึงกลบเสียงร้องของนาง ทำให้ชายหนุ่มไม่ได้ยินเสียงนางร้อง จนกระทั่งท้องฟ้าเริ่มสางเขาได้เข้าไปดูนาง แต่ก็ไม่พบร่างของหญิงสาวที่เขาพามาจึงร้องไห้และแต่งบทกวีขึ้นมาดังนี้

Shiratama ka nani zo to hito no toishi toki

Tsuyu to kotaete kienamashi mono o

白玉か何ぞと人の問ひしとき
つゆとこたえて消えなましものを

"นางถามมาว่าไข่มุกหรือสิ่งใด ข้าตอบไปสิ่งนั้นหรือคือน้ำค้าง
คงจะดีชีวีหายมลายจาง ดั่งน้ำค้างข้าจะได้ไม่เศร้าตรม"

จากเนื้อเรื่องของทั้งสองตอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีเค้าโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน คือ

1.มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายหนุ่มที่ลักลอบพาหญิงสาวหนี

2.ในตอนจบหญิงสาวถูกพาตัวกลับคืนมาได้ เนื้อเรื่องในตอนที่ 12 กล่าวว่าผู้ที่พาตัวหญิงสาวกลับคืนมาคือเจ้าหน้าที่ของเมืองนั้น ซึ่ง Katagiri Youichi ตีความว่าเจ้าหน้าที่นั้นคือ

[42] Ibid.,pp.137-138.

Kunitsune พี่ชายคนหนึ่งของพระมเหสีแห่งนิโจ[43] ส่วนเนื้อเรื่องในตอนที่ 6 กล่าวว่ายักษ์เป็นผู้กินหญิงสาวไป ซึ่งตีความกันว่ายักษ์นั้นก็คือ ฟูจิวะระ โมะโตะท์ซุเนะ ผู้เป็นพี่ชายของพระมเหสีแห่งนิโจ ในความเป็นจริงนั้นโมะโตะท์ซุเนะไม่ได้กินหญิงสาวแต่ได้พาตัวหญิงสาวกลับมา ที่เปรียบว่าโมะโตะท์ซุเนะเป็นยักษ์ก็เพราะเป็นเหมือนคนใจร้ายที่ทำให้คนรักต้องพลัดพรากจากกัน

ด้วยเนื้อหาที่คล้ายคลึงกันดังกล่าว ในบทละครจึงได้นำ 2 ตอนนี้มาผูกเรื่องปนกันดังที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะของการอ้างอิงบทกวีจาก Ise monogatari ทั้ง 2 ตอนนั้นมีดังนี้

1.บทกวีใน Ise monogatari ตอนที่12 นั้นนำมาอ้างอิงทั้งบทโดยไม่มีการตัดทอนส่วนใดๆออก ความหมายของบทกวีและอารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกถึงความรักของหญิงสาวที่มีต่อชายหนุ่มอย่างลึกซึ้งยังคงนำมาใช้ในบทละคร บทกวีในตอนที่ 12นั้นมีความหมายว่า ได้โปรดอย่าเพิ่งเผาทุ่งหญ้ามุซะฌิแห่งนี้ในวันนี้เลย เพราะทั้งตัวเขาซึ่งก็คือนะริฮิระผู้เป็นสามีของข้าและตัวข้าเองซึ่งก็คือพระมเหสีแห่งนิโจได้หลบซ่อนอยู่ในทุ่งแห่งนี้

2.สำหรับบทกวีใน Ise monogatari ตอนที่6 นั้นได้นำมาอ้างอิงเพียงบางส่วน ในบทละครได้นำบทกวีในตอนที่ 6 มาอ้างอิงดังนี้

genoei

shite ท่านคงจะระลึกอดีตได้ว่าเคย “<u>ถามมาว่าไข่มุกหรือสิ่งใด</u>” ส่องแสงสว่างในคืนอันมืดมิด

shite กล่าวข้อความและอ้างอิงบทกวีดังกล่าวเพื่อย้ำให้ tsure รำลึกถึงเรื่องราวในอดีต บทกวีนี้ชายหนุ่มในเรื่อง Ise monogtari ตอนที่ 6 แต่งขึ้นเมื่อรู้ว่าหญิงสาวหายตัวไปแล้ว ถึงแม้ว่าจะยกบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงในบทละครเพียงแค่ส่วนเดียว แต่เนื่องจากอารมณ์และความรู้สึกเดิมในบทกวีนี้แสดงถึงความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจของชายหนุ่มอย่างสุดซึ้ง จึงได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวไปในบทละครด้วย ความหมายของบทกวีดังกล่าวมีดังนี้ นางได้ถามข้าว่าสิ่งที่นางเห็นนั้นคือไข่มุกหรือว่าเป็นอะไรกันแน่ ข้าได้ตอบไปว่ามันคือน้ำค้าง ในยามนี้นางได้จากข้าไปแล้วจึงรู้สึกเศร้าโศกเสียใจมากและหากชีวิตข้าเป็นดั่งน้ำค้างได้ก็คงจะดี เพราะเหตุว่าน้ำค้างนั้นถือเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน เมื่อถึงยามเช้าก็จะจางหายไป หากตัวข้าเป็นดั่งน้ำค้างเมื่อถึงยามเช้าชีวีข้าก็จะได้จางหายไป เมื่อเป็นเช่นนั้นข้าก็คงจะไม่ต้องมานั่งทนทุกข์ทรมานคิดถึงนางที่จากข้าไปอย่างนี้

หลังจากนั้นเป็นบทกวีที่กล่าวอ้างอิงมาจาก Ise monogatari ตอนที่ 65 ดังนี้

kakeai

tsure #10 <u>Ama no karu mo ni sumu mushi no warekara to</u>,omoeba <u>yo o</u>

---

[43] Katagiri Youichi,<u>Ise monogatari kochuu shakusho korekushon</u> vol.1.(Oosaka: Izumishoin, 1999), p.295.

mo uraminu mono o

掛け合い

ツレ　海人の刈る藻に住む虫のわれからと、思へば夜をも恨みぬものを

kakeai

tsure　“เมื่อคิดไปจะไม่โทษใครสักนิด　ด้วยความผิดที่เราทำจำทนฝืน”

ตอนที่ 65[44]

กาลครั้งหนึ่งมีหญิงสาวคนหนึ่งซึ่งจักรพรรดิทรงโปรดปราน พระองค์ได้ให้นางเข้ามารับใช้ในวังและทรงมีพระบรมราชานุญาตให้นางสวมเสื้อผ้าสีต้องห้ามได้ หญิงสาวผู้นี้เป็นลูกพี่ลูกน้องของอะกิระเกะอิโกะหรือพระมเหสีแห่งโซะเมะโดะโนะ นางได้รู้จักสนิทสนมกับเด็กหนุ่มจากตระกูลอะริวะระผู้ซึ่งยังเยาว์วัยคนหนึ่งที่ทำงานอยู่ในตำหนักเซะอิเรียวเด็น เด็กหนุ่มคนนี้ได้รับอนุญาตให้เข้าออกสถานที่ของบรรดาหญิงสาวได้ จึงมายังที่พักของหญิงสาวผู้นี้ และได้นั่งลงต่อหน้านาง นางกล่าวว่า “การกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเลย มันจะทำให้เราทั้งสองเดือดร้อนได้ อย่าทำเช่นนี้อีกเลย” เด็กหนุ่มตอบกลับมาว่า

Omou ni wa shinobu koto zo make ni keru

Au ni shikaeba samo araba are

おもふには忍ぶことぞ負けにける

逢ふしかへばさもあらばあれ

“แพ้ใจรักลอบคิดถึงลึกซึ้งนัก　มิว่าจักเกิดสิ่งใดขอได้พบ”

พอหญิงสาวจะกลับเข้าไปในห้องของตัวเอง เด็กหนุ่มผู้นี้ก็ตามเข้าไปนั่งในห้องโดยไม่ใส่ใจสายตาคนอื่นๆ เมื่อนางหมดความอดทนจึงได้กลับไปบ้านเกิดของตัวเอง เด็กหนุ่มผู้นี้ก็ยังตามไปอีก ผู้ที่รู้เรื่องนี้ต่างก็พากันหัวเราะ เช้าวันต่อมาเด็กหนุ่มก็ได้แอบย่องกลับมายังวัง เขาถอดรองเท้าตัวเองแล้วโยนเข้าไปข้างในมุมที่วางรองเท้าแล้วจึงเข้าไปในตำหนักเซะอิเรียวเด็น

เด็กหนุ่มเองก็รู้ดีว่าหากยังทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมเช่นนี้ต่อไป ก็จะทำให้เกิดความเดือดร้อนได้ในที่สุด เขาจึงได้อ้อนวอนต่อพระและเทพเจ้าเพื่อดลใจให้เขาหยุดรักนาง แต่เหตุการณ์กลับกลายเป็นว่าเขายิ่งรักนางมากขึ้น เขาจึงได้เรียกให้อนโยจิ [45]และคันนะงิ[46]มา พร้อมทั้งตระเตรียมเครื่องบูชามาทำพิธีเพื่อจะให้ตัดใจจากนางให้ได้ แล้วไปกระทำพิธีที่แม่น้ำ แต่ทั้งๆที่ได้ทำพิธีดังกล่าวแล้ว ก็ยังไม่

[44] Ibid.,pp.186-188.

[45] ผู้ที่ทำหน้าที่ในด้านดาราศาตร์ โหราศาสตร์ เป็นต้น

[46] ผู้มีหน้าที่รับใช้เทพเจ้า ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง

อาจตัดความรู้สึกรักและคิดถึงนางได้ ความรู้สึกนั้นกลับเพิ่มมากขึ้น ก่อนกลับไปเขาได้แต่งบทกวีขึ้นมาบทหนึ่งว่า

Koiseji to mitarashi kawa ni seshi misogi

Kami wa ukezu mo nari ni keru kana

恋せじと御手洗川にせし禊
神はうけずもなりにけるかな

“มาถวายเครื่องบูชาว่าตัดใจ เทพท่านไม่ยอมรับกลับนิ่งเฉย”

จักรพรรดินั้นนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความสง่างามแล้ว ยังทรงเป็นผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา น้ำเสียงยามพระองค์ท่องพระนามของพระอมิตพุทธนั้นได้ฟังแล้วไพเราะจับใจ ฝ่ายหญิงสาวก็ได้แต่ร่ำไห้ พลางคร่ำครวญว่า นี่คงจะเป็นกรรมเก่าของข้าที่ไม่อาจรับใช้จักรพรรดิที่ทรงดีพร้อมเช่นนี้ได้ แต่กลับมาพ่ายแพ้ต่อความรักของชายเช่นเด็กหนุ่มคนนี้

ในเวลาต่อมาเมื่อจักรพรรดิทรงทราบเรื่องราวก็ได้เนรเทศเด็กหนุ่มผู้นั้นออกนอกเมืองไป ฝ่ายญาติของหญิงสาวผู้นั้นก็ให้นางออกจากวังไปแล้วพานางไปขังไว้ที่กระท่อมแห่งหนึ่งเพื่อเป็นการลงโทษ นางร่ำไห้และแต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Ama no karu mo ni sumu mushi no warekara to

Ne o koso nakame yo o ba uramiji

海人の刈る藻にすむ虫のわれからと
音をこそ泣かめ世をば恨みじ

“แม้นร่ำไห้ก็ไม่โทษใครสักนิด ด้วยความผิดที่เราทำจำทนฝืน”

หลังจากที่ฝ่ายชายถูกเนรเทศไปจากเมืองแล้ว ทุกคืนเขาได้กลับมา เป่าขลุ่ยและร้องเพลง ฝ่ายหญิงนั้นเมื่อได้ยินเสียงก็รู้ได้ทันทีว่าเด็กหนุ่มคนดังกล่าวมาที่นั่น แต่ต่างฝ่ายต่างก็ไม่สามารถที่จะพบหน้ากันได้ นางคิดขึ้นมาในใจว่า

Saritomo to omofu ramu koso kanashikere

Aru ni mo aranu mi o shirazu shite

さりともと思ふらむこそ悲しけれ
あるにもあらぬ身を知らずして

“ช่างน่าเศร้าเขาคงหวังมาพบข้า มิรู้ว่าข้าอยู่ดีมีชีพไหม”

เด็กหนุ่มนั้นเมื่อไม่อาจพบนางได้ก็เป่าขลุ่ยเช่นนั้นต่อไปและก็ยังคงวนเวียนกลับมาที่นั่นอีกวันแล้ววันเล่า ดังบทกวีที่แต่งขึ้นมาว่า

Itazura ni ikite wa kunuru mono yue ni

Mimaku hoshisa ni izanaware tsutsu

いたづらに行きては来ぬるものゆゑに
見まくほしさに誘はれつつ

“ทั้งรู้ว่าไม่มีทางพบนางได้ ยังเทียวไปเทียวมาเป็นอาจินต์”

เนื้อเรื่องในตอนที่ 65 นั้นค่อนข้างยาว แต่ยังคงมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของชายหญิงเช่นเดียวกับตอนอื่นๆที่ปรากฏอยู่ในบทละครเรื่องนี้ ทั้งตอนที่ 12 ตอนที่ 6 และตอนที่ 65 ต่างก็มีเนื้อหาของความรักที่ไม่สมหวัง แม้ตอนที่ 65 นี้จะไม่ใช่โครงเรื่องของบทละครเรื่องนี้ แต่ได้อ้างอิงบทกวีบทที่ 3 ในตอนนี้ไปใช้ในบทละคร เพื่อที่จะใช้เล่าถึงเรื่องราวของความรักตอนหนึ่งซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้พระมเหสีแห่งนิโจไม่อาจหลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ สำหรับบทกวีบทที่ 3 ในตอนที่ 65นี้มีความหมายว่า ด้วยความผิดที่ตนเองและเด็กหนุ่มได้แอบลักลอบพบและคบหากันทั้งๆที่ตนเองนั้นได้ถวายตัวเป็นนางสนมรับใช้จักรพรรดิแล้ว ในที่สุดถูกจับได้จึงทำให้เด็กหนุ่มถูกเนรเทศไปอยู่ต่างเมืองและตนเองก็ต้องถูกกักขังไม่ให้พบกัน ด้วยความผิดนั้นทั้ง 2 คนก็ต้องก้มหน้าทนรับกรรมที่ตัวเองได้ก่อไว้โดยไม่โทษใคร แม้จะร้องไห้เศร้าโศกเสียใจก็ตาม

การอ้างอิงบทกวีบทนี้จึงมีลักษณะอ้างอิงเพียงบางส่วน ความหมายและความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจในการยอมรับชะตากรรมของตนเองนั้นก็ยังปรากฏอยู่ในบทละครด้วยเช่นกัน

นอกจาก Ise monogatari ตอนที่ 12 ตอนที่ 6 และตอนที่ 65 แล้วในบทละครยังนำเรื่องราวความรักจากวรรณคดีเรื่องดังกล่าวมาอ้างอิงอีกจากตอนที่ 123 ดังนี้

rongi

ji-utai #13 Toshi o hete,sumi koshi sato o idete inaba, sumi koshi sato oidete inaba, itodo fukakusa,no to ya narinanto,naki yo gatari mo hazukashiya,

shite #14 No to naraba,uzura to narite naki oran, uzura to narite naki oran, kari da ni ya wa,kimi ga kozaranto,shitai tamai shi mo asamashi ya,

ロンギ

地謡 年を経て、住み来し里を出でて往なば、住み来し里を出でて往なば、いとど深草、野とやなりなんと、亡き世語りも恥づかしや、

シテ 野とならば、鶉となりて泣き居らん、鶉となりて泣き居らん、狩だにやは、君が来ざらんと、慕ひ給ひしも あさましや、

rongi

ji-utai “หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน
หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน
ที่หมู่บ้านหญ้าคงรกดั่งฟุกะกุซะ”
น่าละอายนักที่ต้องกล่าวถึงเรื่องในโลกอดีต

shite “หากหมู่บ้านรกร้างกลางทุ่งหญ้า โอ้ตัวข้าคงเป็นเช่นอุสุระ
ร้องคร่ำครวญหวนไห้ไม่ลดละ ใจท่านจะไม่กลับมาล่าบ้างหรือ”
ความรักของนางนั้นน่าสะเทือนใจยิ่งนัก

ข้อความดังกล่าวอ้างอิงจากเนื้อเรื่องต่อไปนี้

ตอนที่ 123 [47]

กาลครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งเคยไปมาหาสู่บ้านของหญิงสาวคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่ฟุกะกุซะ[48] แต่ต่อมาคงจะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย จึงได้แต่งบทกวีขึ้นมาว่า

Toshi o hete sumi koshi sato o idete inaba,

Itodo fukakusano to ya narinamu

年を経て住み来し里を出でて往なば
いとど深草野とやなりなむ

"หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน ที่หมู่บ้านหญ้าคงรกดั่งฟุกะกุซะ"

หญิงสาวจึงตอบกลับมาว่า

No to naraba uzura to narite naki oran

Kari da ni ya wa kimi wa kozaramu

野とならば鶉となりて泣き居らん
狩だにやは君は来ざらむ

"หากหมู่บ้านรกร้างกลางทุ่งหญ้า โอ้ตัวข้าคงเป็นเช่นอุสุระ

ร้องคร่ำครวญหวนไห้ไม่ลดละ ใจท่านจะไม่กลับมาล่าบ้างหรือ"

เมื่อได้ยินเช่นนั้นฝ่ายชายจึงล้มเลิกความตั้งใจที่จะจากไป

บทกวีบทแรกนั้นมีความหมายว่า หากข้าจากหมู่บ้านฟุกะกุซะแห่งนี้ไปแล้วไม่ได้กลับมาเป็นระยะเวลานานๆ เมื่อหมู่บ้านร้างคนอยู่อาศัยแล้วก็คงจะรกไปด้วยต้นหญ้าสมดังชื่อหมู่บ้าน เนื่องจากคำว่า ฟุกะ 深 ซึ่งมีความหมายในที่นี้ว่า หนาแน่น รกทึบ ส่วนคำว่า กุซะ หรือ คุซะ 草 หมายถึง ต้นหญ้า ดังนั้นชื่อหมู่บ้านฟุกะกุซะจึงมีความหมายว่า หมู่บ้านที่หญ้าขึ้นรกทึบ หนาแน่นเต็มไปหมด

ความหมายของบทกวีบทที่ 2 ซึ่งเป็นบทที่ฝ่ายหญิงแต่งตอบเพื่อตัดพ้อต่อว่าฝ่ายชายคือ หากเธอจากฉันและหมู่บ้านนี้ไป ที่หมู่บ้านต้นหญ้าคงจะขึ้นจนรก ฉันก็คงจะเสียใจที่เธอทอดทิ้งฉันและคงจะร้องไห้คร่ำครวญคิดถึงเธอดั่งนกอุสุระที่มีชื่อเสียงของหมู่บ้านฟุกะกุซะแห่งนี้ร้อง คำว่าคะริในบทกวีบทนี้มี 2 ความหมาย หากเขียนด้วยอักษร （狩）จะหมายถึงล่าสัตว์ หากเขียนเป็น （仮）ก็จะมีความหมายว่า ชั่วครั้งชั่วคราว ประโยคที่กล่าวว่าแล้วใจคอเธอนั้นไม่คิดที่จะกลับมาล่านกอุสุระนี้บ้างเชียวหรือจึงมีอีกความหมายหนึ่งคือ ใจคอเธอนั้นจะไม่กลับมาเยี่ยมหาฉันชั่วครั้งชั่วคราวบ้างเลยหรืออย่างไรนั่นเอง

---

[47] Ibid.,p.233.

[48] ชื่อสถานที่แห่งหนึ่งปัจจุบันอยู่ทางทิศเหนือของเขตฟุฌิมิ Fushimi ในเกียวโต เป็นสถานที่ที่มีนกอุสุระอันมีชื่อเสียง

บทกวีทั้ง 2 บท จากตอนที่ 123 นั้นถูกนำมาอ้างอิงในบทละครทั้งบทโดยที่ไม่มีการตัดทอนข้อความใดๆในบทกวีออกเลยเป็นการเล่าเรื่องราวความรักตอนหนึ่งผ่านคำบอกเล่าของ ji-utai และ waki ทั้งความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเศร้าเสียใจของหญิงสาวก็ยังสะท้อนให้เห็นในบทละครเช่นเดิม

สำหรับบทกวีจาก Ise monogatari ตอนที่ 9 ที่ถูกนำมาอ้างอิงนั้นมีถึง 3 บท และทั้ง 3 บทมีลักษณะการอ้างอิงบทกวีเพียงบางส่วน เนื่องจากเนื้อเรื่องในตอนที่ 9 นี้ ได้เคยแปลและอธิบายความหมายเอาไว้แล้วในบทละครเรื่องคะกิทซุบะตะ ดังนั้นจึงจะไม่นำมากล่าวซ้ำในที่นี้อีก เนื้อเรื่องในบทละครมีดังนี้

ji-utai #15 Geni kokoro kara karakoromo,kitsutsu nare ni shi tsuma shi areba,

shite Harubaru kinuru,koiji no saka yuku wa,

#16 kurushi ya Utsu no yama,

ji-utai Utsutsu ka yume ka yuki yukite,

#17 Sumida gawara no Miyakodori,

shite Iza koto towan Musashino to wa,

ji-utai Makotoni azuma ka

shite Moshiwa miyako ka

地謡 げに心から唐衣、着つつ馴れにし妻しあれば、

シテ 遥々来ぬる、恋路の坂行くは、

苦しや宇津の山、

地謡 現か夢か行き行きて、

隅田川原の都鳥、

シテ いざ言問はん武蔵野とは、

地謡 まことに東か

シテ もしは都か

ji-utai “จรไกลในทางแห่งรักซักอาวรณ์

shite ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน”

ความยากลำบากในการเดินทางไปในทางแห่งความรักสู่ “เขาจริง”

ji-utai ไม่ว่าจะในความจริงหรือความฝัน

มิยะโกะโดะริมฝั่งแม่น้ำซุมิดะ

shite นี่ขอถาม ที่มีนามว่าทุ่งมุซะฉินั้น

ji-utai แท้จริงอยู่ในเมืองทางทิศตะวันออก

shite หรือว่าอยู่ในเมืองหลวงกันแน่

วิธีการอ้างอิงบทกวี

1.บทกวีบทที่ 1 #15

บทกวีเดิม “จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน”

มีลักษณะการอ้างอิงจากบทกวีเดิมบางส่วน และได้เปลี่ยนข้อความบางส่วนเพียงเล็กน้อย จากคำว่า tabi （旅）ซึ่งหมายถึง การเดินทาง เป็นคำว่า koiji （恋路）หมายถึง เส้นทางหรือถนนแห่งความรัก อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้ทำให้ความหมายหรืออารมณ์ความรู้สึกเศร้า คิดถึง โหยหาคนรักเปลี่ยนแปลงไปจากบทกวีเดิมแต่อย่างใด

2.บทกวีบทที่ 2 #16

บทกวีเดิม “ถึงซุรุงะข้าเข้า “เขาจริง”ใจ ทำเช่นไรให้พบประสบพักตร์
ทั้งความฝันความจริงที่แม้พี่รัก ก็ประจักษ์มิอาจพบประสบนาง”

มีลักษณะการอ้างอิงบทกวีเดิมมาเพียงบางส่วน แต่ยังคงความหมายและความรู้สึกไว้ในบทละครเช่นเดิม ในบทกวีนั้นเป็นเหตุการณ์ที่นะริฮิระและเพื่อนๆเดินทางมาจนถึงเมืองซุรุงะ ในขณะที่ทุกคนกำลังจะเดินเข้าไปในภูเขาอุท์ซุ(ซึ่มีความหมายว่า ความจริง)นั้นก็เห็นว่าทางที่พวกตนจะเดินเข้าไปทั้งมืดและแคบ ซ้ำยังมีเถาวัลย์ขึ้นรกไปหมด ภาพที่บรรยายออกมาในบทกวีนั้นไม่เพียงแต่จะเป็นความรู้สึกของความยากลำบากในการเดินทางไปสู่ “เขาจริง” ยังปรากฏความรู้สึกยากลำบากในการที่จะพบหญิงคนรักของตนเองด้วย

3.บทกวีบทที่ 4 #17

บทกวีเดิม “มิยะโกะโดะรินี่ขอถาม หากมีนามสกุณาว่าเมืองหลวง
ใคร่รู้ข่าวเจ้ากมลจนล้นทรวง ข้าเป็นห่วงหวงนางนั้นสุขสันต์ฤา”

ลักษณะการอ้างอิงเช่นเดียวกับบทที่ 1 และ 2 กล่าวคืออ้างอิงมาเพียงบางส่วน บทกวีบทนี้แต่งขึ้นขณะที่นะริฮิระกำลังเดินทางไปเมืองทางทิศตะวันออก ระหว่างทางได้เห็นนกมิยะโกะ(นกแห่งเมืองหลวง) จึงแสดงอารมณ์ความรู้สึกรัก คิดถึง และเป็นห่วงเป็นใยหญิงคนรักผ่านบทกวี โดยถามไถ่ผ่านนกมิยะโกะไปว่า หากเจ้านั้นมีชื่อว่านกแห่งเมืองหลวงจริงๆละก็ เจ้าก็คงจะรู้ข่าวคราวของคนในเมืองหลวงด้วย ดังนั้นข้าจึงจะถามเจ้าว่าคนรักของข้าที่อยู่ในเมืองหลวงนั้นมีความเป็นอยู่อย่างไร สุขสบายดีหรือไม่

ผู้ประพันธ์บทละครได้อ้างอิงข้อความส่วนหนึ่งในบทดังกล่าวมา โดยยังคงความรู้สึกสงสัยใคร่รู้ในบทกวีเดิมมาด้วย แต่แทนที่จะถามถึงคนรักกลับเปลี่ยนข้อความโดยนำมาถามถึงสิ่งที่เป็นความลับอย่างหนึ่งในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari ผ่านนกมิยะโกะไปว่า หากเจ้านั้นมีชื่อว่านกแห่งเมืองหลวงจริงๆละก็(เจ้าก็คงจะรู้จักสถานที่ต่างๆในเมืองหลวงเป็นอย่างดี) ดังนั้นข้าจึงจะขอถามเจ้าว่า ทุ่งมุซะฌินั้นอยู่ที่ใดกันแน่ ระหว่างอยู่ในเมืองทางทิศตะวันออกกับอยู่ในเมืองหลวง

4.กรณีการอ้างอิงจาก Kokinwakashuu

4.1 บทกวีบทที่ 554 #2

shite #2 Sono hanagoromo o kaeshite ki,

Mata ne no yume o machi tamae

シテ その花衣を返して着、
又寝の夢を待ち給へ

shite กลับอาภรณ์ที่ท่านปูนอนใต้ต้นไม้ใส่แล้วนอนหลับ
รอคอยที่จะได้พบกับคนที่ท่านอยากพบในความฝันนั้น

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Itosemete koishiki toki wa muba tama no

Yoru no koromo o kaeshite zo kiru[49]

いとせめて恋しきときはむばたまの
夜の衣を反してぞ着る

"กลับอาภรณ์ใส่นอนไปได้ประสบ ผู้อยากพบเห็นหน้าดังข้าประสงค์"

หัวข้อ ความรัก แต่งโดย Ono no Komachi[50]

บทกวีบทนี้มีความหมายว่า ในเวลาที่มีความรักนั้น เพื่อที่จะได้เห็นหน้าหรือพบคนรักในความฝัน ก็จะกลับด้านของเสื้อผ้าที่สวมใส่ในเวลานอน โดยเอาด้านในออกมาใส่เป็นด้านนอกนอนหลับ แล้วเราจะได้ฝันถึงคนที่เรารักหรือคนที่เราอยากพบได้

ผู้ประพันธ์บทละครได้อ้างอิงบทกวีดังกล่าวนี้มาเพียงบางส่วน โดยนำความหมายของการกลับด้านเสื้อผ้าแล้วนอนหลับ เพื่อที่จะได้พบคนที่อยากพบในความฝันนั้นมาใช้ เรื่องราวในบทละครนั้นเป็นเหตุการณ์ที่คิมมิท์ซุต้องการรู้เรื่องราวในวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari จึงต้องการที่จะพบกับบุคคลในวรรณคดีนั้นซึ่งก็คือนะริฮิระและพระมเหสีแห่งนิโจ shite จึงได้บอกกับคิมมิท์ซุว่าให้นอนหลับที่ใต้ต้นซากุระ และก่อนนอนก็ให้กลับด้านเสื้อผ้าที่เขาสวมใส่อยู่เพื่อที่จะได้พบกับบุคคลที่เขาต้องการพบได้ ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับความหมายในบทกวีเดิม

4.2 บทกวีบทที่ 409 #3

ageuta

shite #3 Wa ga na o ima wa Akashi gata

上げ歌

---

[49] Okumura Tsuneya,Kokinwakashuu (Tokyo:Shinchousha,1978),p.200.

[50] Ono no Komachi （小野小町）กวีหญิงในสมัยเฮะอิอันตอนต้น เป็น 1 ใน 6 กวีที่มีชื่อเสียงของสมัยเฮะอิอัน

シテ　　わが名を今は明石潟
ageuta
shite　　ชื่อของข้าในยามนี้ยากที่จะกล่าว

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Honobono to Akashi no ura no asagiri ni
Shima gakure yuku fune o shi zo omou[51]
ほのぼのと明石の浦の朝霧に
島隠れ ゆく船をしぞ思ふ
“หมอกมัวมัวสลัวเข้าอ่าวอะกะฌิ　นาวาที่ลับเกาะไปใจเปลี่ยวเหงา”

หัวข้อ การเดินทาง　　ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

อ่าวอะกะฌิปัจจุบันอยู่ในเขตจ.เฮียวโกะ เป็นอ่าวที่มีชื่อเสียงในเรื่องทิวทัศน์ที่สวยงาม มีหาดทรายขาวและต้นสนเขียวขจี บทกวีบทนี้พรรณนาภาพยามเช้า ณ อ่าวอะกะฌิที่ถูกปกคลุมไปด้วยสายหมอก ยามเมื่อมองออกไปในทะเลแลเห็นเรือที่ล่องลอยออกไปแล้วหายลับสายตาไปหลังเกาะแห่งหนึ่ง ทำให้ผู้ที่มองดูนั้นรู้สึกเหงา เศร้าขึ้นมา เนื่องจากทะเลนั้นมีภาพพจน์ของความเวิ้งว้างกว้างใหญ่ หากมีเรือลอยอยู่ในทะเลก็ยังพอทำให้รู้สึกว่ามีเพื่อน ไม่โดดเดี่ยวได้บ้าง แต่เมื่อเรือหายลับไปก็เหมือนกับเพื่อนหายไปด้วยจึงทำให้เกิดความรู้สึกอ้างว้าง เปล่าเปลี่ยว ยิ่งทัศนียภาพนั้นถูกมองผ่านสายหมอกยามเช้าดูแล้วเป็นภาพที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือ จึงยิ่งทำให้ผู้นั้นรู้สึกหงอยเหงาและเดียวดายมากยิ่งขึ้น

จากความหมายของบทกวีดังกล่าว เมื่อย้อนกลับไปดูข้อความในบทละครที่กล่าวว่า “ชื่อของข้าในยามนี้ยากที่จะกล่าว” แล้ว ผู้อ่านที่ไม่ได้ตีความบทละครในตอนนี้อย่างลึกซึ้งอาจมองไม่เห็นความสัมพันธ์กับบทกวีข้างต้นเลยว่าเกี่ยวข้องหรือมีการอ้างอิงบทกวีดังกล่าวมาอย่างไร เหตุการณ์ในบทละครนั้นเป็นตอนที่คิมมิท์ซุได้พบกับ shite แล้วถามว่า shite นั้นคือนะริฮิระใช่หรือไม่จึงได้เล่าเรื่องราวใน Ise monogatari ได้อย่างละเอียดลออ แต่เนื่องจากว่า shite ในองก์ที่ 2 นั้นแท้จริงแล้วคือโมะโตะท์ซุเนะ และในเวลานั้น shite ยังไม่อาจที่จะบอกความจริงได้ต้องรอให้คิมมิท์ซุนอนหลับไปก่อนแล้วจึงจะบอกเล่าเรื่องราวๆต่างให้ฟังในความฝัน ในยามนั้น shite จึงต้องกล่าวปฏิเสธออกไปด้วยประโยคข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ยากที่จะกล่าว” นั้น ในบทละครเขียนว่า Akashi gata （明石潟）คำว่า Akashi （明石）นั้นเป็นชื่ออ่าวอะกะฌิ ส่วนคำว่า gata หรือ kata （潟）นั้นมีความหมายว่า อ่าว ซึ่งคำว่าอ่าวนี้ในบทกวีใช้อีกคำหนึ่งคือ ura （ 浦 ）ถึงแม้ว่าจะใช้คำคนละคำกันแต่ก็มีความหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตาม คำว่า akashi gata นั้นยังมีอีกความหมายหนึ่งซ้อนอยู่ หากเขียนเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า 明かし難 ก็จะมีความหมายว่า ยากที่จะบอกให้รู้ หรือยากที่จะเปิดเผย คำว่า akashi （明かし）นั้นมี

[51] Ibid.,p.157.

ความหมายว่า บอก กล่าว เปิดเผย และคำว่าgata（難）มีความหมายว่า ยาก ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายที่ใช้ในบทละคร สาเหตุของการที่เขียนด้วยตัวอักษร 明石潟 นั้นก็เพราะต้องการที่จะนำภาพพจน์ของความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนที่อ่าวอะกะฌิที่ถูกปกคลุมด้วยสายหมอกในบทกวีเดิมมากล่าวกับคิมมิท์ซุด้วยนั่นเอง

การอ้างอิงบทกวีบทนี้จึงมีลักษณะของการอ้างอิงมาเพียงบางส่วน การอ้างอิงนั้นมีการนำเอาอารมณ์ความรู้สึกในบทกวีเดิมมากล่าวในบทละครด้วย

4.3 บทกวีบทที่ 766 #11

shite #11 Yoshi ya urami mo wasuregusa,yumeji ni kaeru monogatari,
tadaima koyoi arawashite,kano tabibito ni mise tamae

シテ よしや恨みも忘れ草、夢路に帰る物語、只今今宵現して、かの旅人に見せ給へ

shite เอาเถิด วะซุเระงุซะลืมความทุกข์ตรมขื่นขมเสีย กลับไปขึ้นบนถนนแห่งความฝันแล้วเล่าเรื่องราวแก่ท่านนักเดินทางในค่ำคืนนี้

ข้อความดังกล่าวได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Kouredomo au yo no naki wa wasuregusa[52]
Yumeji ni sae ya oi shigeru ramu[53]
恋ふれどもあふ夜のなきは忘れ草
ゆめぢにさへや生ひしげるらむ
“ทั้งที่รักและคิดถึงซึ้งเพียงนี้ ก็มิมีที่พบได้แม้ในฝัน
วะซุเระงุซะคงขึ้นกัน รกถนนความฝันลืมฉันไป”

หัวข้อ ความรัก ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

บทกวีเดิมนี้มีความหมายว่า ทั้งๆที่ตนเองนั้นรักและคิดถึงคนรักมากแต่ก็ไม่อาจพบได้ แม้แต่ในความฝันก็ยังไม่ฝันถึงคนรักเลย นั่นก็แสดงว่าอีกฝ่ายหนึ่งคงไม่ได้รักและคิดถึงตนเอง จึงไม่ได้มาปรากฏตัวในความฝันของตนเอง ในเมื่อเป็นเช่นนั้น เธอก็คงจะลืมฉันไปแล้วดั่งชื่อต้นหญ้าวะซุเระงุซะ ซึ่งมีความหมายว่าต้นหญ้าแห่งความหลงลืม ต้นหญ้านั้นก็คงจะขึ้นรกเต็มไปหมดบนถนนในความฝันของฉัน บทกวีบทนี้จึงมีภาพพจน์ของความเศร้าโศกอันเนื่องมาจากความรักที่ไม่สมหวัง เพราะแม้แต่ในความฝันนั้นก็ยังไม่อาจพบคนที่ตนเองรักได้เลย

---

[52] คำว่าวะซุเระ หมายถึง ลืม ส่วนคำว่า งุซะหรือคุซะ หมายถึงต้นหญ้า จึงมีความหมายรวมว่า ต้นหญ้าแห่งความหลงลืม วะซุเระงุซะ เป็นพืชล้มลุกตระกูลเดียวกับลิลลี่ ขึ้นเองในทุ่งหญ้าตามธรรมชาติ มีความสูงประมาณ 80 เซนติเมตร รากมีสีเหลือง ใบเรียวยาว ดอกสีส้มลักษณะคล้ายดอกลิลลี่ บานเพียง 1 วัน โดยจะบานในฤดูร้อน

[53] Ibid.,p.261.

ผู้ประพันธ์บทละครจึงได้นำภาพพจน์ที่เกิดขึ้นจากความรักที่ไม่สมหวังในบทกวีดังกล่าวนี้มาใช้ ทั้งนี้เนื่องจากมีจุดร่วมเดียวกันกับเนื้อหาในบทละคร เหตุการณ์ในบทละครนั้น shite กล่าวบอกให้ tsure หรือพระมเหสีแห่งนิโจลืมเรื่องราวความหลังที่เจ็บปวดขมขื่น ให้ลืมเรื่องราวความรักที่ไม่สมหวังโดยอ้างอิงบทกวีดังกล่าวมาเพียงบางส่วนคือเฉพาะคำว่า wasuregusa “ต้นหญ้าแห่งความหลงลืม” และ yumeji “ถนนแห่งความฝัน” ข้อความในบทละครที่กล่าวว่า ให้ต้นหญ้าวะซุเระงุซะไปขึ้นหรืองอกบนถนนแห่งความฝันนี้ก็หมายถึงว่า ให้พระมเหสีแห่งนิโจ(ลืมเรื่องราวที่ขมขื่นแล้ว)ไปปรากฏอยู่ในความฝันของคิมมิท์ซุ

4.4 บทกวีบทที่ 18 #18

ji-tai Makoto wa Kasugano,
Makoto wa Kasugano,
#17 Tobuhi no nomori mo idete miyoya,ue wa Mikasayama,
fumoto wa Kasugano ni,fusuya oshika no tsuma mo komori shi

地謡 まことは春日野、
まことは春日野、
飛ぶ火の野守りも　出でて見よや、上は三笠山、
麓は春日野に、伏すや牡鹿の夫も籠もりし、

ji-utai แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ
แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ
ผู้พิทักษ์โทะบุฮิที่คะซุงะ　ออกไปดูหน่อยเถิดนะเบื้องบนนั้นคือเขามิกะซะ
เชิงเขาคือทุ่งคะซุงะ อันเป็นสถานที่ที่คู่ของกวางหลบซ่อนอยู่

ข้อความข้างต้นได้อ้างอิงจากบทกวีต่อไปนี้

Kasugano no tobuhi no nomori idete miyo
Ima ikuhi arite wakana tsumitemu[54]
春日野の飛火の野守出でて見よ
いまいく日ありて若菜つみてむ
“ผู้พิทักษ์โทะบุฮิที่คะซุงะ　ออกไปดูหน่อยเถิดนะพฤกษานั้น
วะกะนะจะเก็บได้ในกี่วัน　อีกเมื่อไหร่ให้รู้กันฉันขอวอน”

หัวข้อ ฤดูใบไม้ผลิ　ไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

[54] Ibid.,p.32.

ความหมายของบทกวีนี้มีความหมายว่า กวีได้ขอร้องผู้ที่มีหน้าที่ดูแลหน่วยงานโทะบุฮิซึ่งตั้งอยู่ในทุ่งคะซุงะให้ออกไปดูว่า “วะกะนะ“ ซึ่งเป็นซึ่งเป็นสมุนไพรอ่อนนั้นจะสามารถเก็บมาทำอาหารรับประทานได้ในอีกกี่วัน

การเก็บวะกะนะ wakana （若菜）นั้นจะเก็บกันในช่วงปีใหม่ เพื่อนำไปประกอบอาหาร ในสมัยเฮอันมีการเก็บวะกะนะมาเพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ ปัจจุบันได้กลายมาเป็นธรรมเนียมในการส่งสมุนไพร 7 หรือ 11 ชนิดให้เป็นของขวัญในวันที่ 7 ของเดือนแรกแห่งปี

โทะบุฮิเป็นหน่วยงานทางทหารในสมัยโบราณถูกจัดตั้งขึ้นในปี 712 มีหน้าที่แจ้งเหตุฉุกเฉิน ให้สัญญาณเตือนภัยอันตรายโดยการก่อกองไฟให้ควันไฟลอยขึ้นมา ในเวลากลางวันนั้นจะสังเกตสัญญาณได้จากควันไฟ ในเวลากลางคืนสังเกตได้จากเปลวไฟ คำว่าโทะบุฮิ tobuhi（飛ぶ火）มีความหมายตามศัพท์ว่า ควันไฟที่ลอยขึ้นมา

ทุ่งคะซุงะนั้นปัจจุบันอยู่ในเขตจ.นะระ ที่ทุ่งแห่งนี้มีชื่อเสียงในด้านวะกะนะ กวาง และดอก ท์ซุท์ซุจิ tsutsuji（つつじ）

เนื่องจากวะกะนะนั้นอยู่ในทุ่งคะซุงะ และผู้ที่ดูแลหน่วยงานโทะบุฮิก็อยู่ในทุ่งคะซุงะด้วยเช่นกัน ดังนั้นผู้ที่ดูแลหน่วยงานดังกล่าวซึ่งเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ก็ย่อมที่จะรู้ว่าวะกะนะนั้นเก็บได้แล้วหรือว่าจะต้องรอไปอีกกี่วัน แม้ว่าผู้ดูแลนั้นจะเป็นผู้ชายแต่จากหน้าที่การงานที่ต้องดูแลความเรียบร้อยปลอดภัยย่อมทำให้เขาเป็นผู้ที่รู้จักสังเกต มีความรอบคอบ ดังนั้นกวีจึงได้กล่าวขอร้องให้เขาเป็นผู้ออกไปดูให้ เพราะคนที่จะรู้ความจริงและสามารถบอกความจริงได้นั้นก็ควรจะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ จากแนวคิดดังกล่าว ผู้ประพันธ์บทละครจึงได้นำบทกวีนี้มาอ้างอิง เพื่อที่จะถามความจริงว่า ทุ่งมุซะฌินั้นอยู่ที่ใดกันแน่ ระหว่างอยู่ในเมืองทางทิศตะวันออกกับอยู่ในเมืองหลวง ซึ่งคำตอบที่แท้จริงคืออยู่ที่ทุ่งคะซุงะซึ่งอยู่ในเมืองหลวงนะระนั่นเอง ดังที่กล่าวแล้วว่าผู้ดูแลหน่วยงานโทะบุฮิอยู่ในทุ่งคะซุงะ ดังนั้นเขาจึงเป็นผู้ที่จะให้คำตอบได้ว่าสถานที่แห่งนั้นใช่ทุ่งคะซุงะหรือไม่

บทกวีบทนี้ถูกอ้างอิงมาเพียงบางส่วน แม้มีการเปลี่ยนแปลงข้อความไปบ้าง แต่ข้อความในส่วนที่นำมาอ้างอิงก็ยังคงปรากฏความรู้สึกสงสัยใคร่รู้ของผู้พูดดั่งเช่นที่ปรากฏอยู่ในบทกวีเดิม

อนึ่ง ในบทละครเรื่องนี้มีการกล่าวว่าทุ่งมุซะฌิแท้ที่จริงแล้วก็คือทุ่งคะซุงะอยู่ 2ครั้ง ได้แก่

sageuta

ji-utai ที่เรียกกันว่า <u>หลุมฝังศพแห่งมุซะฌินั้น แท้จริงแล้วอยู่ภายในทุ่งคะซุงะ</u>
หลบซ่อนตัวอยู่ภายในทุ่งคะซุงะได้เพียงชั่วเวลาสั้นๆประหนึ่งซ่อง
ว่างระหว่างเขากวางตัวผู้ ก็ได้ตะโกนออกมาเป็นบทกวีบทหนึ่งว่า

jonoei

ji-utai “มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ”

และอีกตอนหนึ่งคือ

shite นี่ขอถาม ที่มีนามว่าทุ่งมุซะฌินั้น

ji-utai แท้จริงอยู่ในเมืองทางทิศตะวันออก

shite หรือว่าอยู่ในเมืองหลวงกันแน่

ji-utai แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ

แท้จริงแล้วคือทุ่งคะซุงะ

เบื้องบนนั้นคือเขามิกะซะ

เชิงเขาคือทุ่งคะซุงะ อันเป็นสถานที่ที่คู่ของกวางหลบซ่อนอยู่

บทกวีที่กล่าวว่า “มุซะฌิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ” ข้างต้นนี้เป็นบทกวีที่อยู่ใน Ise monogatari ตอนที่ 12 แต่อย่างไรก็ตามพบว่ามีบทกวีอีกบทหนึ่งที่แต่งขึ้นคล้ายคลึงกับบทนี้อยู่ใน Kokiwakashuu ด้วย เป็นบทกวีบทที่ 17 มีใจความดังนี้

Kasugano wa kyou wa na yaki so wakakusa no

Tsuma mo komoreri ware mo komoreri

春日野は今日はな焼きそ若草の

妻もこもれり我もこもれり

“คะซุงะวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ”

บทกวีใน Kokinwakashuu บทนี้จึงอาจเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า ความจริงแล้วทุ่งมุซะฌิที่ถูกกล่าวอยู่ใน Ise monogatari นั้นแท้จริงแล้วคือสถานที่เดียวกันกับทุ่งคะซุงะที่กล่าวไว้ในบทละครนั่นเอง

5.กรณีการอ้างอิงจาก Shinkokinwakashuu บทกวีบทที่ 1373 #5

sageuta

ji-utai Musashizuka to mousu wa,geni Kasugano no uchi nare ya,

#5 shikareba Kasugano no,oshika no tsuno no tsuka no ma mo,

kakure kanetaru koe tatete,isshu no go ei kaku bakari

下げ歌

地謡 武蔵塚と申すは、げに春日野のうちなれや、然れば、春日野の、牡鹿の角の束の間も、隠れかねたる声立てて、一首のご詠かくばかり

sageuta

ji-utai ที่เรียกกันว่า หลุมฝังศพแห่งมุซะฌินั้น แท้จริงแล้วอยู่ภายในทุ่งคะซุงะ หลบซ่อนตัวอยู่ภายในทุ่งคะซุงะได้เพียงชั่วเวลาสั้นๆประหนึ่งช่องว่างระหว่างเขากวางตัวผู้ ก็ได้ตะโกนออกมาเป็นบทกวีบทหนึ่งว่า

ข้อความดังกล่าวอ้างอิงมาจากบทกวีต่อไปนี้

Natsu no yuku ojika no tsuno no tsuka no ma mo

Wasurezu omoe imo ga kokoro o[55]

夏のゆくをじかの角のつかの間も
忘れず思へ妹が心を

“มิลืมหลงคงคิดถึงซึ่งน้องรัก　　แม้นเพียงจักชั่วขณะระหว่างเขา
กวางตัวผู้ดูแล้วไซร้ใช่จะยาว　　คิดเถิดเจ้าเขาว่าสั้นมิปันใจ”

แต่งโดย Kakinomoto no Hitomaro[56]

บทกวีเดิมนี้มีความหมายว่า ยังคงเฝ้ารักเฝ้าคิดถึงหญิงคนรักไม่ห่างหายแม้แต่เพียงชั่วเวลาสั้นๆ ถึงแม้ว่าระยะเวลานั้นจะสั้นมากขนาดช่องว่างระหว่างเขากวางตัวผู้ก็ไม่เคยที่จะคิดลืมนางเลย

การที่ชายหนุ่มจะบอกรักหญิงสาวนั้น หากพูดออกไปตรงๆคงไม่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกซาบซึ้งในความรักของชายหนุ่มได้ดีเท่ากับการใช้โวหารอุปมา กวีจึงได้กล่าวเปรียบเทียบความรักที่ตนเองมีโดยใช้ระยะห่างของเขากวางมาเปรียบกับช่วงเวลาสั้นๆที่ผ่านไป การที่กวีกล่าวว่าเขาไม่เคยลืมหญิงคนรักเลยแม้เวลาผ่านไปสั้นๆดั่งระยะห่างของเขากวางนั้น ก็แสดงว่าเขานั้นรักนาง มีนางนั่งอยู่ในใจของเขาอยู่ตลอดเวลา

ผู้ประพันธ์บทละครได้นำข้อความว่า “ชั่วเวลาสั้นๆประหนึ่งช่องว่างระหว่างเขากวางตัวผู้” ไปอ้างอิง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.เปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่พระมเหสีแห่งนิโจและนะริฮิระได้ไปหลบซ่อนตัวอยู่ในทุ่งมุซะฉิเพื่อหลบหนีการจับกุมว่าเพิ่งจะไปหลบซ่อนได้เพียงเวลาสั้นๆชั่วครู่เดียวเท่านั้น

2.เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกรัก คิดถึงและห่วงใยของชายหนุ่มที่มีต่อหญิงสาวในบทกวีเดิมมาสู่ความรู้สึกเป็นห่วงเป็นใยของพระมเหสีแห่งนิโจที่มีต่อนะริฮิระในบทละคร การที่พระมเหสีหลบอยู่ในทุ่งหญ้าได้เพียงครู่เดียวก็ต้องตะโกนออกมาดังในเนื้อเรื่องของตอนที่ 12 นั้น ก็เป็นเพราะความรักและความเป็นห่วงนะริฮิระ กลัวว่าจะนะริฮิระจะได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตหากปล่อยให้ผู้ที่ติดตามจับจุดไฟเผาทุ่งแห่งนั้น จึงยอมถูกจับโดยตะโกนร้องห้ามออกมาจนเป็นเหตุให้ทั้งคู่ถูกนำตัวกลับไปดังกล่าว

ถึงแม้ในบทละครจะนำบทกวีนี้มากล่าวเพียงบางส่วน แต่เนื่องจากบทกวีเดิมนั้นเป็นบทที่พรรณนาถึงความรักของชายหนุ่มที่มีต่อหญิงคนรักได้อย่างลึกซึ้ง จึงถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนั้นมาในบทละครด้วย

---

[55] Kubota Jun,Shinkokinwakashuu ge(Tokyo:Shinchousha,1979),p.128.

[56] Kakinomoto ni Hitomaro（柿本人麻呂）กวีในราชสำนักในสมัยของจักรพรรดิ Tenmu (672-686) จักรพรรดิJitou (690-697)จักรพรรดิMonmu(697-707) ไม่ทราบวันเดือนปีเกิดและตายที่แน่ชัด

จากการศึกษาการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับเดิมนี้ สามารถสรุปลักษณะการอ้างอิงได้ดังนี้

Gyokuyoushuu

บทที่ 1904 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน และได้นำทั้งความหมายและอารมณ์ความรู้สึกมาใช้ในบทละคร

Senzaishuu

บทที่ 122 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน คงความหมายและอารมณ์ความรู้สึกเดิม

Ise monogatari

ตอนที่ 12 อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท ทำให้คงความหมายและอารมณ์ความรู้สึกไว้ในบทละครเช่นเดิม

ตอนที่ 6 อ้างอิงจากเนื้อเรื่องที่เป็นร้อยแก้วและจากบทกวีบางส่วน ผลจากการอ้างอิงทำให้ความหมายและอารมณ์ความรู้สึกยังคงปรากฏอยู่ในบทละคร

ตอนที่ 65 อ้างอิงจากบางส่วนของบทกวี โดยยังคงความหมายและความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

ตอนที่ 123 บทที่ 1 และ บทที่ 2 มีลักษณะการอ้างอิงเหมือนกัน กล่าวคืออ้างอิงจากบทกวีทั้งบท มีผลทำให้ความหมายและอารมณ์ความรู้สึกยังคงอยู่ในบทละครเช่นเดิม

ตอนที่ 9 บทที่ 1 2 และ 3อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน แต่ยังคงความหมายและความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

Kokinwakashuu

บทที่ 766 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน มีการเปลี่ยนแปลงความหมายเพื่อให้เนื้อหาเข้ากับบริบทและอารมณ์ความรู้สึกในบทกวีเดิมก็ไม่ได้ปรากฏในบทละคร

บทที่ 18 มีลักษณะเดียวกับบทที่ 766 กล่าวคืออ้างอิงจากบทกวีบางส่วน มีการเปลี่ยนแปลงความหมายไปอย่างสิ้นเชิงเพื่อให้เนื้อหาเข้ากับบริบท และอารมณ์ความรู้สึกในบทกวีเดิมก็ไม่ได้ปรากฏในบทละคร

บทที่ 409 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน โดยที่ยังคงอารมณ์ความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

บทที่ 554 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน และยังคงความหมายและความรู้สึกเดิมไว้ในบทละคร

Shinkokinwakashuu

บทที่ 1373 อ้างอิงจากบทกวีบางส่วน แต่ยังคงความหมายของเนื้อความตามบทกวีเดิม

บทที่ 5

คุณค่าทางวรรณศิลป์อันเกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโน

การอ้างอิงวรรณคดีในวรรณคดีญี่ปุ่นและวรรณคดีไทย

การอ้างอิงวรรณคดีที่มีชื่อเสียงต่างๆในบทประพันธ์ของญี่ปุ่นนั้น ไม่เพียงแต่จะมีเฉพาะในบทละครโนเท่านั้น แต่ยังปรากฏลักษณะการอ้างอิงเช่นนี้ในวรรณคดีประเภทอื่นๆด้วย ทั้งในวรรณคดีไทยเองก็มีลักษณะของการอ้างอิงวรรณคดีเช่นกันซึ่งจะได้ยกตัวอย่างต่อไปโดยสังเขป

มาริสา พงษ์ธนยนตกิจกล่าวว่า “การสื่อสารของคนญี่ปุ่นที่มีศิลปะนั้นมักใช้คำพูดเพียงน้อยนิดแต่สามารถกระตุ้นให้ผู้รับหรือผู้ฟังได้จินตนาการอันกว้างไกลได้โดยอาจใช้คำๆเดียวที่ให้ความหมายได้หลายความหมาย หรืออาจใช้สำนวนหรือประโยคที่อาจจะดึงออกมาหรือพาดพิงถึงโคลงกลอนของกวีที่มีชื่อซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปหรือในกลุ่มของตนเพื่อสร้างภาพพจน์หรือให้ความซึ่งเหนือกว่าและมากกว่าคำที่ใช้ในการสื่อสาร “[1]

มาริสาได้อ้างถึงตัวอย่างหนึ่งของการอ้างอิงโคลงกลอนในวรรณคดีเรื่อง Makura no soushi ว่า

> “ตอนที่เซ[1]ถูกข้าราชบริพารของพระมเหสีซาดาโกะนินทาว่าเซเอาใจออกห่างและไปเข้ากับฝ่ายตรงข้าม ทำให้เซไม่อยากไปเยี่ยมพระมเหสีซาดาโกะอีกและเงียบหายไปไม่ติดต่อกับพระมเหสีเป็นเวลานาน จนวันหนึ่งพระมเหสีให้คนนำจดหมายมาส่งให้กับเซถึงบ้าน เมื่อเซเปิดจดหมายดูปรากฏว่าบนกระดาษจดหมายนั้นไม่มีอะไรเขียนอยู่ มีแต่กลีบของดอกกุหลาบป่าสีเหลืองอ่อนอยู่กลีบเดียวเท่านั้นที่ถูกห่ออยู่ และบนกลีบกุหลาบนั้นมีเพียงคำว่า “คุชินาฉิอิโระ” ซึ่งอาจตีความหมายได้เป็น 2 ความหมาย ความหมายแรกได้แก่ “สีเหลืองอ่อนอย่างดอกคุชินาฉิ(ดอกพุด)” ซึ่งเป็นสีของกลีบกุหลาบที่ส่งมาให้เธอ ส่วนอีกความหมายหนึ่งหมายถึง “การไร้ปากสำหรับความรัก(คุชินาฉิ+อิโระ)” ซึ่งก็คือ “ความรักที่ไม่จำเป็นต้องมีการเอ่ยปาก” นั่นเอง เพียงคำๆนี้เท่านั้นเซก็ดีใจจนน้ำตาไหลเพราะเป็นคำๆหนึ่งในโคลงที่เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ข้าราชสำนักซึ่งมีใจความว่า
>
> “ผู้ไร้ปากสำหรับความรัก
> แต่รู้ซึ้งถึงเสียงสาดซ่าของน้ำเบื้องล่าง
> รักมากกว่าผู้พร่ำพรอดบ่อยๆทุกถ้อยกระทงความ”

---

[1] มาริสา พงษ์ธนยนตกิจ, สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากวรรณกรรมคลาสสิกสมัยเฮะอิอันสู่โลกสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2536),หน้า70-71.

[1] เซ หรือเซะอิ โฉนะงน ผู้แต่งเรื่อง Makura no Soushi เคยเป็นข้าราชสำนักรับใช้พระมเหสีซาดาโกะ(หรือเทชิ)ในสมเด็จพระจักรพรรดิอิชิโจในราวปี 991 ต่อมาในปี 995 ฟูจิวาระ มิชิทากะ บิดาของพระมเหสีซาดาโกะสิ้นชีวิตลง อำนาจการปกครองได้ตกมาอยู่ในมือของฟูจิวาระ โนะ มิชินางะ ซึ่งเป็นอาและเป็นคู่แข่งทางการเมืองของมิชิทากะ เซซึ่งเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับมิชินางะมาก่อน จึงพลอยถูกนินทาว่าร้ายว่าเอาใจออกห่างจากพระมเหสีซาดาโกะไปเข้ากับฝ่ายมิชินางะ(เรื่องเดียวกัน,หน้า14-15.)

ความสั้นของโคลงทังกะ[2] ทำให้ผู้แต่งต้องใช้คำที่สร้างภาพพจน์หรือมีนัยพาดพิงไปถึงสิ่งอื่นหรือโคลงกลอนอื่นที่เคยมีมาแล้ว เพื่อช่วยให้สื่อความหมายได้ลึกและกว้างกว่าจำนวนคำที่ใช้ในการสื่อสารดังตัวอย่างที่ได้ยกมา เพราะฉะนั้นคำๆหนึ่งหรือพยางค์ๆหนึ่งของผู้แต่งเก่งๆอาจตีความหมายออกไปได้หลายความหมาย หรือสร้างภาพพจน์ให้เกิดขึ้นได้กว้างขวาง โคลงกลอนของญี่ปุ่นมักมีส่วนที่คัดลอกหรือเลียนแบบมาจากโคลงโบราณที่มีชื่อเสียงทั้งของจีนและญี่ปุ่นเอง โดยอาจใช้ศัพท์เดียวกัน ประโยคเดียวกัน หรือจินตภาพ(image)เดียวกัน แต่นำมาต่อเติมส่วนของตนเข้าไปให้กลายเป็นโคลงกลอนใหม่และสื่อความหมายที่ตนต้องการแสดง ผู้รับจึงต้องเป็นผู้ที่รู้เรื่องเกี่ยวกับโคลงกลอนเก่าที่ถูกนำมาใช้ด้วยจึงจะได้อรรถรสและเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งกว่าคำที่ใช้ในโคลงใหม่ที่ได้รับ ตลอดจนตอบกลับไปได้ตรงกับความหมายที่ผู้ส่งมาต้องการสื่อ ลักษณะการเลียนแบบและนำเอาของเก่าที่มีชื่อมีคุณค่ามาดัดแปลงเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นของใหม่ที่เป็นของตนเองเป็นเทคนิคที่คนญี่ปุ่นรับตกทอดมาจากกลวิธีในการแต่งโคลงกลอนของญี่ปุ่นที่มีมาแต่โบราณนี้"[3]

ในขณะที่มาริสากล่าวถึงคุณค่าหรือความสำคัญของการอ้างอิงวรรณคดีว่า ทำให้สื่อความหมายได้ลึกซึ้งและกว้างมากขึ้น สายทิพย์ นุกูลกิจ ก็ได้กล่าวถึงวิธีการเท้าความ(Allusion) ว่าเป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ที่สำคัญๆที่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เมื่อยกมากล่าวประกอบข้อความจะช่วยโยงความคิดและทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น[4] ตัวอย่างเช่น

ครั้งอิเหนาสุริยวงศ์อันทรงกริช พระทรงฤทธิ์แรมร้างนางจินตะหรา
พระสุธนร้างห่างมโนห์รา พระรามร้างแรมสีดาพระทัยตรอม
องค์พระเพชรปาณีท้าวตรีเพชร เสียพระเวทผูกทวารกรุงพาลถนอม
สุจิตราลาตายไม่วายตรอม ล้วนเจิมจอมธรณีทั้งสี่องค์
ไม่ถึงเดือนเพื่อนรักเขาทักทรง ว่าซูบลงกว่าก่อนเป็นค่อนกาย

(นิราศพระบาท:สุนทรภู่)[5]

---

[2] รูปแบบหนึ่งของบทกวีญี่ปุ่น บทหนึ่งจะมี 31 พยางค์ แบ่งเป็น 2 บาท บาทแรกมี 3 วรรค คือวรรคแรกมี 5 พยางค์ วรรคที่สองมี 7 พยางค์ และวรรคที่สามมี 5 พยางค์ บาทที่ 2 ประกอบขึ้นด้วย 2 วรรค วรรคละ 7 พยางค์

[3] เรื่องเดียวกัน, หน้า71-72.

[4] สายทิพย์ นุกูลกิจ, วรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ:ชัยศิริการพิมพ์,2523),หน้า147-148.

[5] เรื่องเดียวกัน

นิราศนั้นมีลักษณะการประพันธ์แบบพรรณนา โดยพรรณนาการเดินทางเป็นระยะๆผสมกับอารมณ์ความรู้สึกของกวี แก่นของนิราศก็คือความรัก กวีถือเอาการรำพึงรำพันถึงหญิงคนรักที่ตนต้องพรากไปเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเดินทางไปถึงตำบลอะไรหรือพบเห็นสิ่งใดซึ่งกวีเห็นสมควรจะนำมาเขียนแล้วย่อมจะต้องกล่าวถึงสิ่งนั้นคาบเกี่ยวไปถึงเรื่องความรัก[6] ข้อความในนิราศพระบาทที่ยกมากล่าวข้างต้นนี้ก็เป็นการกล่าวถึงความเศร้าโศกในการเดินทางจากหญิงคนรักเช่นกัน แต่การที่จะรำพึงรำพันด้วยคำพูดของกวีเองอย่างเดียวนั้น คงไม่ทำให้ผู้อ่านซาบซึ้งใจในความเศร้าโศกได้เท่ากับการนำเรื่องราวของการพลัดพรากจากหญิงคนรักของตัวละครเอกในวรรณคดีที่มีชื่อเสียงที่ผู้คนรู้จักกันดีอยู่แล้วมากล่าวเปรียบเทียบได้ ไม่ว่าจะเป็นอิเหนาที่ต้องจากนางจินตะหรา พระสุธนที่ต้องจากนางมโนห์ราหรือพระรามที่ต้องจากนางสีดา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อความในบทกลอนที่กล่าวว่า

องค์พระเพชรปาณีท้าวตรีเพชร เสียพระเวทผูกทวารกรุงพาลถนอม
สุจิตราลาตายไม่วายตรอม ล้วนเจิมจอมธรณีทั้งสี่องค์

ผู้ที่เคยอ่านหรือรู้เรื่องราวในวรรณคดีเรื่องอุณรุทเมื่อได้เห็นข้อความดังกล่าวนี้ย่อมรับรู้ถึงความรู้สึกต่างๆของตัวละครในเรื่องได้ทั้งความโกรธ ความแค้น และความโศกเศร้าเสียใจ เพราะเหตุว่าเนื้อเรื่องในวรรณคดีเรื่องอุณรุทนี้กล่าวถึงท้าวกรุงพาณซึ่งหมายจะเชยชมนางสุจิตราผู้เป็นมเหสีองค์หนึ่งของพระอินทร์ ฝ่ายพระอินทร์นั้นเมื่อจะเสด็จไปยังที่แห่งใดก็ได้ร่ายมนต์ผูกทวารไม่ให้ใครเข้าไปหานางสุจิตราได้ แต่ท้าวกรุงพาณก็แปลงร่างเป็นตุ๊ดตู่ไปแอบอยู่ข้างประตูรอพระอินทร์เสด็จออกมาจึงได้ยินมนต์ที่พระอินทร์ร่ายปิดทวารไว้และท่องจำมนต์บทนั้นจนขึ้นใจ แล้วรอจนพระอินทร์เสด็จกลับมาร่ายมนต์เปิดทวาร ท้าวกรุงพาณก็จำมนต์ทั้งผูกทั้งแก้ได้ขึ้นใจจึงเสด็จกลับเมือง รอจนได้โอกาสที่พระอินทร์เสด็จประพาสสวน ท้าวกรุงพาณก็เนรมิตร่างเป็นพระอินทร์สวมรอยเข้าไปหานางสุจิตรา เมื่อพระอินทร์เสด็จกลับมาทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นก็ขุ่นแค้นดังคำกลอนที่กล่าวว่า

เสียเมียดั่งเสียชีวิต น้อยจิตปิ้มเลือดตาไหล
เสียแรงที่เรืองฤทธิไกล มาเสียรู้แก่อ้ายทรลักษณ์
เสียทีที่มีทิพเนตร เห็นเหตุส่องไปในไตรจักร
ไม่รู้เท่ากลอ้ายขุนยักษ์ มันปลอมรสรักวนิดา[7]

ฝ่ายนางสุจิตรานั้นเกิดความอับอายขายหน้าเกรงว่าจะถูกติฉินนินทา ไม่อาจจะอยู่ดูหน้าผู้ใดต่อไปได้ จึงกราบทูลลาขอมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อตามล้างแค้นท้าวกรุงพาณ

จะเห็นได้ว่าการที่ตัวละครเอกในวรรณคดีแต่ละเรื่องทั้งชายและหญิงที่จะต้องพลัดพรากจากกันไปไกลกันนั้นก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน เมื่อนำมาอ้างอิงในเรื่องนิราศพระบาทนั้น

---

[6] เปลื้อง ณ นคร, ประวัติวรรณคดีไทย(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช 2541), หน้า316-317.

[7] พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก,บทละครเรื่องอุณรุท พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ:แพร่พิทยา,2515), หน้า 99.

ข้อความดังกล่าวจึงสามารถโยงความคิดของผู้อ่านทำให้เข้าใจเรื่องราวและอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้ง่ายยิ่งขึ้นทั้งยังทำให้สะเทือนอารมณ์ผู้อ่านมากขึ้นกว่าการที่กวีจะร่ำรำพันความเศร้าโศกของตนที่ต้องจากคนรักเองเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างจากโคลงโลกนิติสำนวนของสมเด็จกรมพระยาเดชาดิศรด้วยดังนี้

ปลาร้าพันห่อด้วย ใบคา
ใบก็เหม็นคาวปลา คละคลุ้ง
คือคนหมู่ไปหา คบเพื่อน พาลนา
ได้แต่รายร้ายฟุ้ง เฟื่องให้เสียพงศ์[8]

โคลงบทดังกล่าวนี้มีความหมายว่า ใบคาที่นำไปห่อปลาร้าก็จะมีกลิ่นคาวปลาติดอยู่เปรียบกับคนที่ไปคบกับคนไม่ดี คนคนนั้นก็จะเสื่อมเสียรวมไปถึงวงศ์ตระกูลด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้อาศัยเค้าโครงของโคลงโลกนิติแล้วทรงพระราชนิพนธ์โคลงโลกนิติจำแลงขึ้นดังนี้

ปลาร้าพันห่อด้วย ใบคา
ใบก็เหม็นคาวปลา คละคลุ้ง
ชาวเราบัดนี้นา ศิวิ ไลซ์แฮ
ควรเลิกปลาร้าหมุ้ง กัดก้อนเนยแขง[9]

เพราะเหตุว่าโคลงโลกนิตินั้นมีเนื้อหาที่เป็นแบบแห่งการดำเนินชีวิตในโลกหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นความพยายามของบัณฑิตในการวางแบบฉบับความประพฤติของคนในสังคมเพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความสุข ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อจะสะท้อนความเป็นไปของสังคมในสมัยของพระองค์จึงได้นำโคลงโลกนิติมาล้อเลียนเพื่อสั่งสอนแต่เป็นการสั่งสอนในลักษณะของการเสียดสีและเตือนสติซึ่งโคลงบทดังกล่าวนั้นจะกล่าวถึงสังคมไทยในสมัยนั้นว่า ปกติผู้คนจะบริโภคอาหารประเภทผักปลาอย่างเช่นการรับประทานปลาร้า แต่เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศทางยุโรปทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นพวกข้าราชการหรือประชาชนทั่วไปได้รับวัฒนธรรมตะวันตก มีการบริโภคอาหารทางตะวันตกที่ประกอบด้วยนมเนยตามแบบชาวยุโรปบ้าง ลักษณะการอ้างอิงโคลงดังกล่าวนี้จึงมีลักษณะของการนำวัตถุประสงค์ในการประพันธ์โคลงโลกนิติเดิมที่ต้องการจะใช้อบรมสั่งสอนผู้คนมาใช้ในโคลงโลกนิติจำแลงนี้ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้แฝงอารมณ์ขันในการเสียดสีสังคมไว้ด้วย

---

[8] พรพรรณ ธารานุมาศ, วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ:เรืองศิลป์,2525),หน้า171.

[9] เรื่องเดียวกัน.หน้า 178.

ความหมายของวรรณศิลป์

คำว่า “วรรณศิลป์”นั้นปรากฏครั้งแรกในพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสภา พ.ศ.2475 และถอดมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า The Art of Literature หมายถึง ศิลปะแห่งการแต่งหนังสือ

ประจักษ์ ประภาพิทยากรกล่าวว่าหนังสือที่จัดว่าเป็นวรรณศิลป์นั้นจะต้องสมบูรณ์ด้วยหลักสามประการคือ1.ความคิดดี คือความคิดสูง ได้ผลทางเรื่อง 2.สำแดงความคิดนั้นออกมาได้ดีสมประสงค์ ได้ผลทางแต่งดี เร้าใจคนอ่าน คนฟัง 3. มีรูปงามหรือเสียงไพเราะ ได้ผลทางสุนทรียภาพ[10]

ชวน เพชรแก้วกล่าวถึงวรรณศิลป์ว่า หมายถึงศิลปะของการเรียบเรียงถ้อยคำหรือศิลปะในการแต่งหนังสือ หัวใจของศิลปะทั้งหลายคือสุนทรียภาพหรือความประณีตงดงาม ได้แก่ความงามของภาษา ความงามของเนื้อเรื่อง ซึ่งกลมกลืนกับรูปแบบ ความงามความมีสาระของข้อคิดเห็น หรือแนวคิดที่แทรกแฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง ส่วนความงามที่สำคัญที่สุดของการสร้างวรรณกรรมก็คือวิธีแต่ง วิธีแต่งที่สวยงามที่สุดก็คือความผสมผสานที่เข้ากันได้อย่างประณีตนั่นเอง[11]

องค์ประกอบของวรรณศิลป์

วรรณศิลป์เป็นคุณสมบัติที่ทำให้วรรณคดีเป็นศิลปะของการเรียบเรียงซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการอันได้แก่[12] อารมณ์สะเทือนใจ ความนึกคิดและจินตนาการ การแสดงออก ท่วงท่าที่แสดงหรือสไตล์ และเทคนิค

1.อารมณ์สะเทือนใจ คือสิ่งที่ก่อให้เกิดความคิด ซึ่งเป็นไปในรูปแบบต่างๆ เช่น ในรูปของความรัก ความเศร้าใจเมื่อต้องพลัดพรากจากคนรัก หรือความบันเทิงใจเมื่อพบเห็นความสวยงามของดอกไม้ หรือความเปล่าเปลี่ยวใจเมื่อพบกับความวิเวกวังเวง เป็นต้น ผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์บทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะขึ้นมาโดยประกอบไปด้วยความรู้สึกสะเทือนใจในความรัก ความเศร้าโศกเสียใจ ความทุกข์ ความเหงาเปล่าเปลี่ยว อ้างว้าง ในขณะที่เรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นั้นเป็นความสะเทือนใจในความงามของพรรณไม้ต่างๆ ส่วนเรื่องอุนรินอินฉบับเดิมเป็นอารมณ์สะเทือนใจในความรักที่ไม่สมหวังของชายหญิงคู่หนึ่ง

2.ความนึกคิดและจินตนาการ ความนึกคิดและจินตนาการนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยให้สร้างเรื่องและตกแต่งเรื่องให้งดงามขึ้น ความนึกคิดและจินตนาการมีวิธีการสร้างได้หลายแบบ เช่น สร้างตามที่รู้สึกเพื่อให้ผู้อ่านตีความหมายและรู้จักเปรียบเทียบ หรือสร้างจินตนาการด้วยการใช้สัญลักษณ์เพื่อใช้แทน

---

[10] ประจักษ์ ประภาพิทยากร, ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,2525),หน้า 2.

[11] ชวน เพชรแก้ว, การศึกษาวรรณคดีไทย (กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์,2520),หน้า7-8.

[12] เรื่องเดียวกัน,หน้า11-21.

ความหมาย เป็นต้น การสร้างความนึกคิดและจินตนาการเกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครทั้งสองเรื่องโดยการใช้โวหารเปรียบเทียบจัดว่าเป็นโวหารที่ดีเด่นโวหารหนึ่ง เนื่องจากกวีได้พิถีพิถันเป็นพิเศษในการเลือกเฟ้นบทกวีทั้งที่ประกอบไปด้วยคำที่มีความไพเราะและมีความหมายชัดเจนมาเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพหรือเกิดอารมณ์คล้อยตามได้ง่าย การเลือกใช้คำนั้นทำให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงบรรยากาศ และเกิดอารมณ์ร่วมตามไปด้วยได้

2.1 **ความเปรียบหรืออุปมา** เป็นการกล่าวถึงสิ่งที่ต้องการอธิบายโดยเปรียบกับอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปมักรู้จักกันดีอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องการเปรียบและสิ่งที่นำมาเปรียบเป็นคนละอย่างกัน แต่มีลักษณะบางอย่างที่เห็นได้ว่ามีลักษณะและส่วนที่ร่วมกัน มักจะใช้ถ้อยคำที่แสดงการเปรียบว่าเหมือนกัน เช่น ดุจ ราว ประดุจ ดัง ฯลฯ คำเหล่านี้ช่วยให้เนื้อความที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อเห็นได้ง่ายและชัดเจนขึ้น ในบทละครทั้ง 2 เรื่องนี้พบว่ากวีมีการใช้ความเปรียบโดยนำเอาสิ่งหนึ่งหรือเรื่องหนึ่งมาเปรียบกับสิ่งที่ตนต้องการสร้างความเข้าใจหรือสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นหลายตอน ตัวอย่างที่จะนำมากล่าวต่อไปนี้ล้วนเป็นส่วนที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆทั้งสิ้น

เปรียบความผูกพันที่ตนเองมีต่อภรรยากับเสื้อผ้าที่เคยสวมใส่อยู่เป็นอาจินต์จนรู้สึกคุ้นเคยกันดี

Karagoromo kitsutsu nare nishi tsuma shi areba,harubaru kinuru tabi o shi zo omou

“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน “

(คะกิท์ซุบะตะและอุนรินอินฉบับใหม่)

เปรียบระยะเวลาที่สั้นกับช่องว่างของเขากวาง

Shikareba Kasugano no,oshika no tsuno no tsuka no ma mo,kakure kanetaru

“หลบซ่อนตัวอยู่ภายในทุ่งคะซุงะได้เพียงชั่วเวลาสั้นๆประหนึ่งช่องว่างระหว่างเขากวางตัวผู้”

(อุนรินอินฉบับเดิม)

เปรียบหมู่บ้านที่มีหญ้าขึ้นรกสมดังชื่อหมู่บ้านที่มีความหมายว่า หญ้ารกหนาทึบ

Toshi o hete,sumi koshi sato o idete inaba, itodo fukakusa,no to ya narinanto

“หากตัวข้าไม่กลับมาเวลานาน ที่หมู่บ้านหญ้าคงรกดั่งฟุกะกุซะ”

(อุนรินอินฉบับเดิม)

เปรียบความลึกซึ้งของสัญญากับความลึกของลำน้ำ

Kono yatsuhashi mikawa no mizu no sokoi naku chigirishi hitobito no kazukazu…

“เรื่องราวของคำสัญญาอันลึกซึ้งของผู้คนเช่นเดียวกับความลึกของน้ำในยะท์ซุฮะฉิแห่งเมืองมิกะวะแห่งนี้”

(คะกิท์ซุบะตะ)

เปรียบสถานที่ใต้ต้นไม้นั้นว่าเป็นที่พักที่ดีเลิศ

Kurenaba nage no hanagoromo
“ตะวันลาผกาปนบนอาภรณ์นั้น ที่พักอันสุดประเสริฐแสนเลิศเลอ”
(อุนรินอินฉบับใหม่)

2.2 **การใช้สัญลักษณ์** ในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ มีตัวอย่างของการใช้สัญลักษณ์เพื่อสร้างความนึกคิด โดยใช้ดอกคะกิท์ซุบะตะเป็นสัญลักษณ์เพื่อสอนธรรมทางพุทธศาสนา ดังข้อความที่กล่าวว่า “ดอกคะกิท์ซุบะตะสีม่วงอ่อนแย้มบานเปิดใจรับการหลุดพ้น “ ในบทละครได้กล่าวเปรียบดอกคะกิท์ซุบะตะว่าเป็นประหนึ่งตัวแทนของต้นไม้ใบหญ้าที่หลุดพ้นได้ ด้วยรูปร่างลักษณะของดอกคะกิท์ซุบะตะนั้นเหมือนอักษรคันจิคำว่า kokoro （心）ซึ่งหมายถึงหัวใจ จึงอุปมาการแย้มบานของดอกไม้ว่าเป็นการเปิดใจเพื่อรับฟังพระธรรมคำสอนแล้วนำพาไปสู่การหลุดพ้นและนิพพานนั่นเอง

3 **การแสดงออก** การแสดงออกเป็นพาหะนำความคิด ความสะเทือนใจและจินตนาการของผู้แต่งออกไปสู่ผู้อื่น การแสดงออกจึงเป็นเรื่องสำคัญของการแต่งหนังสือและศิลปะทั่วไป ในการแสดงออกนั้นผู้แต่งต้องแสดงออกให้มีศิลปะ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึก เห็นภาพตามคำบรรยายหรือคำที่พรรณนาไว้ ทำให้ผู้อ่านเห็นอาการเคลื่อนไหว ทำให้ผู้อ่านเกิดความหยั่งเห็น คือเกิดความเข้าใจว่าทำไมจึงทำเช่นนั้น พูดเช่นนั้นในเวลาเช่นนั้น เป็นต้น ในบทละครทั้งสองเรื่องที่ได้ศึกษานั้นมีลักษณะการแสดงออกถึงความงามทางวรรณศิลป์อันเกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีที่มีการใช้ภาษาอย่างไพเราะสละสลวย มีความหมายลึกซึ้ง รวมทั้งการใช้สำนวนโวหารต่างๆทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสและสามารถเข้าถึงจินตนาการของกวีได้ โวหารต่างๆที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นการอ้างอิงจากวรรณคดีต่างๆในบทละครทั้งสิ้น อันได้แก่

3.1 **พรรณนาโวหาร** ในบทละครทั้ง 2 เรื่องนี้มีความดีเด่นในด้านการใช้พรรณนาโวหารเพื่อแสดงภาพพจน์ ซึ่งอาจารย์เปลื้อง ณ นครได้กล่าวถึงความหมายของคำว่าภาพพจน์ว่า “คำว่า ภาพพจน์ ที่ใช้กันในปัจจุบันหมายถึง ความนึกเห็นที่เกิดในใจ” [13] ดังนั้นการใช้พรรณนาโวหารเพื่อให้เกิดภาพในจิตใจจึงมีคุณค่าต่อความรู้สึกและความเข้าใจของผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าผู้อ่านเห็นภาพเช่นเดียวกับผู้แต่งแล้วก็ย่อมที่จะทำให้เข้าใจและรู้สึกตามได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามภาพพจน์นั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะการเห็นเท่านั้น ยังหมายความรวมถึงประสาทสัมผัสอื่นๆด้วย ในบทละครทั้ง 2 เรื่องนี้มีการพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ถึง 4 ด้านคือ ภาพพจน์ด้านการเห็น การได้กลิ่น การเคลื่อนไหว และความรู้สึก ตัวอย่างของภาพพจน์ที่จะนำมากล่าวต่อไปนี้ล้วนเกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆทั้งสิ้น

---

[13] ประจักษ์ ประภาพิทยากร, ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,2525),หน้า184.

3.1.1 **ภาพพจน์ด้านการมองเห็นและการได้กลิ่น** ในเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นั้นมีบทกวีปรากฏภาพพจน์ด้านการมองเห็นออกมาเป็นภาพของแสงที่หม่นมัว สลัว ไม่สว่างสดใส ในเวลากลางคืนของฤดูใบไม้ผลิและยังปรากฏภาพพจน์ที่แสดงกลิ่นหอมของดอกไม้ไว้ดังนี้

Geniya haru no yo no hitotoki o,senkin ni kaeji towa,hana ni seikou tsuki ni kage,

“ข้าจะไม่แลกคืนในใบไม้ผลิ	แม้เพียงไม่กี่นาทีเช่นนี้หนา
กับเงินทองกองก่ายมากมายมา	ด้วยบนฟ้าจันทราหม่นน่ายลยิน
หมู่เมฆาทาทาบอาบจันทร์นวล	ทั้งหอมหวนมวลพฤกษาข้าถวิล
แสงจันทร์ส่องมองสลัวทั่วปฐพิน	เป็นอาจินต์ยามคืนค่ำฉ่ำชื่นใจ

(อุนรินอินฉบับใหม่)

3.1.2 **ภาพพจน์ของอาการเคลื่อนไหว** การเคลื่อนไหวในตัวอย่างต่อไปนี้ไม่ใช่การเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว แต่มีลักษณะของการเคลื่อนไหวอย่างสงบ เชื่องช้า และค่อยเป็นค่อยไป อนึ่งบทกวีบทเดียวกันนี้นอกจากจะมีภาพพจน์ของการเคลื่อนไหวแล้ว ยังมีการใช้ความเปรียบแบบอุปมาควบคู่ไปด้วยโดยเปรียบอากัปกิริยาการบินของผีเสื้อกับหิมะที่ร่วงหล่นและเปรียบนกอุงุอิซุโบยบินดั่งภาพของสายทองที่ร่วงหล่น

Kazen ni chou mau funpun taru yuki, ryuushou ni uguisu tobu henpen taru kin.

“ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้	ดุจโปรยปรายด้วยสายหิมะปลิว
อุงุอิซุบินเวียนวนรอบต้นหลิว	ร่างพรายพลิ้วปลิวโปรยปรายดั่งสายทอง”

(คะกิท์ซุบะตะ)

3.1.3 **ภาพพจน์ด้านความรู้สึก** ในด้านความรู้สึกนั้นได้มีการนำสภาพธรรมชาติต่างๆมาเป็นสื่อแสดงความรู้สึกนั้นๆ ได้แก่ ดอกไม้(ซากุระ คะกิท์ซุบะตะเป็นต้น) สัตว์ (หิ่งห้อย นกอุสุระ เป็นต้น) สถานที่ (ทะเล ทุ่งหญ้าเป็นต้น) สายลม ดวงจันทร์ รวมทั้งกิริยาอาการ ฯลฯ ความรู้สึกต่างๆที่ปรากฏในบทละครนั้นเกิดจากการนำวรรณคดีต่างๆมาอ้างอิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1.3.1 **ความรู้สึกเหงา เศร้า คิดถึง อาลัย ทุกข์ตรม**

Itodoshiku suginishi kata no koi shikini,urayamashikumo kaeru nami kana

“จำจรจากพรากแคว้นสู่แดนไกล	ข้าโหยไห้คิดถึงคะนึงหา
เมื่อยามเห็นคลื่นซัดพัดกลับมา	ในอุราอิจฉาคลื่นอยากคืนเรือน”

(คะกิท์ซุบะตะ)

Yuku hotaru kumo no ue made inu beku wa,akikaze fuku to kari ni tsugekose

“หากหิ่งห้อยลอยบินไปในเมฆา	นำคำข้าพาไปบอกนกคะริ
วานบอกต่อน้องนางต่างข้าที	ว่ายามนี้ลมร่วงราพัดมาแล้ว”

(คะกิท์ซุบะตะ)

Ama no karu mo ni sumu mushi no warekara to,omoeba yo o mo uraminu mono o

“เมื่อคิดไปจะไม่โทษใครสักนิด ด้วยความผิดที่เราทำจำทนฝืน”

(อุนรินอินฉบับเดิม)

3.1.3.2 **ความรู้สึกห่วงใย** ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นบทกวีที่ผู้แต่งร้องขอไม่ให้ผู้ที่ติดตามจับนางและคนรักเผาทุ่งหญ้ามุซะฉิที่นางและคนรักหลบซ่อนตัว เนื่องจากนางนั้นเป็นห่วงเกรงว่าคนรักจะได้รับอันตรายจึงตะโกนออกไปเป็นบทกวีนี้

Musashino wa kyou wa na yaki so wakakusa no,

Tsuma mo komoreri wa mo komoreri

“มุซะฉิวันนี้หนาอย่าเพิ่งเผา ทั้งข้าเขาเจ้าหญ้าอ่อนต่างซ่อนหลบ”

(อุนรินอินฉบับเดิม)

3.1.3.3 **ความรู้สึกตัดพ้อต่อว่า**

Tsuki ya aranu haru ya mukashi no haru naranu

wa ga mi hitotsu wa moto no mi ni shite

“จันทรานี้มิใช่จันทร์อันเดิมหรือ นี้แหละคือเจ้าจันทร์แน่ไม่แปรผัน

ฤดูนี้มิใช่ใบไม้ผลิหรือไรกัน ใช่สินั่นฤดูเป็นเช่นวันวาน์

ฤดูจันทร์วันนี้ยังเป็นดังก่อน ข้าจากจรข้าคิดถึงคะนึงหา

ฤดีเจ้าแปรไปไม่กลับมา มีเพียงข้าที่ยังเป็นเช่นดังเดิม”

(คะกิท์ซุบะตะและอุนรินอินฉบับใหม่)

3.1.3.4 **ความรู้สึกกลัว** แสดงออกโดยใช้สภาพธรรมชาติเป็นสื่อ บทกวีต่อไปนี้เป็นบทกวีที่ชายหนุ่มและเพื่อนๆได้เดินทางไปถึงสถานที่แห่งหนึ่งและได้เห็นภูเขาอะซะมะซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ยังไม่ดับและเห็นว่ามีควันลอยขึ้นมาจึงเกิดความรู้สึกกลัวเนื่องจากไม่เคยเห็นภาพเช่นนี้มาก่อนในเมืองหลวงที่เคยอาศัยอยู่

Shinano naru asama no dake ni tatsu kemuri ,ochikochi hito no miyawa togamenu

“หวั่นหวาดกลัวคนทั่วไปใกล้ไกลมอง ควันลอยล่องอะซะมะ ณ ฉินะโนะ”

(คะกิท์ซุบะตะ)

3.1.3.5 **ความรู้สึกโกรธ** ในบทละครเรื่องอุนรินอินนั้น เมื่อชายชราได้เห็นดอกซากุระร่วงก็รู้สึกโกรธและเสียใจจึงได้กล่าวโทษคิมมิท์ซุด้วยถ้อยคำที่รุนแรงว่าเป็นผู้ที่ทำให้ ”ดอกไม้ร่วงหล่น” แม้ข้อความนี้จะไม่ได้บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกแต่อย่างใด แต่เมื่อนำมาใช้รวมกับบริบทของผู้พูดในขณะนั้นจึงแสดงอารมณ์ความรู้สึกได้เป็นอย่างดีว่ากำลังโกรธ และเมื่อได้ศึกษาบทกวีเดิมจึงเห็นได้ว่าบทกวีดังกล่าวมีที่มาจากลมพายุที่พัดรุนแรงมากจนทำให้ดอกไม้ร่วงหล่นกระจัดกระจาย ข้อความดังกล่าวจึงจัดว่าเป็นการเลือกใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

Rakka rouzeki no hito soko nokitamae

เจ้าคนที่ทำให้“ดอกไม้ร่วงหล่น” ออกไปจากที่นี่เสียนะ

(อุนรินอินฉบับใหม่)

3.1.3.6 **ความรู้สึกสงสัย**

Hana o chirasu wa uguisu no,hakaze ni ochitsuruka matsu no hibikika hito ka

“ช่อมาลีนี่เจ้าไยได้ร่วงหล่น น้ำมือคนหรือสิ่งใดใครกันหนา

แรงปีกนกวิหคว่อนร่อนลมมา หรือเพราะว่าเป็นลมสนพัดวนกัน”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

Harukaze wa hana no atari o yogite fuke,kokorozu kara ya utsurou to min

“โอ้วายุแห่งฤดูใบไม้ผลิ โปรดพัดหนีมาลีนี่เถิดนะ

ด้วยตั้งจิตคิดดูซากุระ ว่าเจ้าจะมีหัวใจร่วงเองฤา”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

Hana no chiri tsumoru ,Akutagawa o uchiwatari ,omoi shirazu mo mayoi iku

ผกางามยามร่วงหล่นยลไร้ค่า ที่อะกุตะข้าข้ามลำน้ำนั้น

หลงเดินวนปนปะไปไม่รู้กัน โอ้ว่านั่นบุปผาหรือปฏิกูล”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

Itodo oboroyo ni furu wa harusame ka otsusu wa namida ka

“หยาดธาราในคืนค่ำพรำเมฆหมอก วานใครบอกเถิดนั่นอันใดหนา

คือสายฝนชลฉ่ำหรือน้ำตา จากนัยนาข้าหรือไรไม่รู้เลย”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

3.1.3.7 **ความรู้สึกชื่นชม** ในบทละครได้ปรากฏความรู้สึกชื่นชมในความงามของดอกไม้มากมายหลายบทดังต่อไปนี้

Harukani jinka o mite hana areba sunawachi iru

“ยามเมื่อมองออกไปไกลไกลนั้น แลเห็นพลันว่ามีนิวาสถาน

ด้วยที่นั่นนั้นหนาบุปผาบาน เมื่อพบพานมินานเล่าจึงเข้าไป”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

Yanagi sakura o koki mazete, miyako zo haru no nishiki naru

“หลิวสีเขียวเกี่ยวชมพูซากุระ เหมือนดังจะประกวดสันประชันสี

ใบไม้ผลิที่เฮอันนั่นงามดี ดุจดั่งมีไหมถักทอล้อลวดลาย”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

บทกวีบทนี้ไม่เพียงแต่จะมีภาพพจน์ของความรู้สึกชื่นชมในความงามของพรรณไม้แต่ยังมีการใช้อุปมาเปรียบความงดงามตระการตาของดอกซากุระที่บานสะพรั่งสีสันตัดกันกับกิ่งก้านของต้นหลิว จนทำให้ทิวทัศน์ที่เห็นในเมืองหลวงนั้นงามตาดั่งเป็นผ้าไหมลวดลายงดงามหลากสีสัน

3.2. **โวหารอุทาหรณ์** เป็นโวหารที่ใช้เปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือ ความคิด 2 อย่างที่ไม่จำเป็นต้องเปรียบกันว่าคล้ายกัน โดยการยกข้อความที่เชื่อว่าง่ายแก่การเข้าใจ เปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้เขียนหรือผู้พูดต้องการจะอธิบาย วิธีการใช้คล้ายอุปมาแต่อุปมาเป็นการเปรียบเทียบถ้อยคำในขณะที่อุทาหรณ์เป็นการเปรียบเทียบข้อความ

Shikaredomo yo no naka no,hitotabi wa hae,hitotabi wa otorouru kotowarino,
Makoto nari keru mi no yukue,sumi dokoro motomu tote,azuma no kata ni iku
ji-utai "อย่างไรก็ตามในช่วงชีวิตหนึ่งของมนุษย์ในโลกนี้ ในวันหนึ่งอาจเจริญรุ่งเรือง และอีกวันหนึ่งอาจตกต่ำ เฉกเช่นเดียวกับนะริฮิระยามเคราะห์ซ้ำกรรมซัดต้องออกจากเมืองหลวง ซัดเซพเนจรล่องลอยดั่งเมฆไปเสาะหาที่อยู่อาศัยทางด้านทิศตะวันออก"

(คะกิท์ซุบะตะ)

3.3.**โวหารที่เป็นคำถามหรือปฏิปุจฉา** เป็นการถามที่มิได้หวังคำตอบ ผู้ถามมีเจตนาที่จะเรียกร้องความสนใจมากกว่าต้องการคำตอบ แต่หากจะมีคำตอบ คำตอบนั้นก็จะมักจะเป็นคำตอบปฏิเสธ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Mite nomi ya hito ni kataran sakura hana ,te goto ni orite ie zuto ni sen
"เพียงแค่ยืนชื่นชมสมนัยนา มีหรือข้าจะบอกเล่าเจ้างามได้
ข้าจึงคิดริดซากุระจะกลับไป เพื่อจะได้ไว้เป็นของฝากเอย"

(อุนรินอินฉบับใหม่)

บทกวีบทนี้กวีตั้งคำถามขึ้นมาว่า แค่มองดูดอกไม้ด้วยสายตาแล้วจะสามารถไปบอกเล่าถึงความงามของดอกไม้ได้หรือ ซึ่งคำตอบที่จริงนั้นก็คือ ไม่สามารถจะไปบอกให้ใครฟังได้ ดังนั้นจึงต้องเด็ดดอกซากุระไปให้คนอื่นได้ชม เพราะการชมด้วยตาตนเองย่อมดีกว่าการฟังจากการบอกเล่าของผู้อื่น บทกวีบทนี้จึงมีภาพพจน์ของความรู้สึกชื่นชมในความงามของดอกไม้แทรกไว้ด้วย

No to naraba uzura to narite naki oran,kari da ni ya wa kimi wa kozaramu
"หากหมู่บ้านรกร้างกลางทุ่งหญ้า โอ้ตัวข้าคงเป็นเช่นอุสุระ
ร้องคร่ำครวญหวนไห้ไม่ลดละ ใจท่านจะมิกลับมาล่าบ้างหรือ"

(อุนรินอินฉบับเดิม)

สำหรับบทนี้หญิงสาวกล่าวถามชายหนุ่มว่า ใจคอเธอนั้นจะไม่กลับมาล่านกบ้างเชียวหรือ(ไม่กลับมาหาฉันบ้างเลยหรือ) ซึ่งการถามในลักษณะนี้หญิงสาวไม่ได้คาดหวังคำตอบจากชายหนุ่มแต่เป็นลักษณะของการตัดพ้อต่อว่าชายหนุ่มว่าจะตัดใจทิ้งและจากนางไปได้เชียวหรือ บทกวีบทนี้จึงมีภาพพจน์ของความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจแทรกอยู่ด้วย อีกทั้งยังมีการใช้ความเปรียบโดยเปรียบตนเองที่ร้องไห้คร่ำครวญคิดถึงเธอว่าเป็นดั่งนกอุสุระร้องอีกด้วย

3.4.โวหารบุคลาธิษฐาน เป็นการใช้ภาษาในลักษณะที่ทำให้ดูเหมือนว่าสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่คนเป็นคน โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงอากัปกิริยาต่างๆราวกับคนบ้าง เช่น พูดได้ ร้องไห้ได้ รู้สึกได้หรือกำหนดบทบาทและฐานะให้สรรพสิ่งเหล่านั้นทั้งรูปธรรมและนามธรรมจนดูประหนึ่งว่าเป็นคนบ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Naniwazu ni saku ya ko no hana fuyugomori

“ที่อ่าวนะนิวะ ดอกไม้ตื่นบานจากการหลับไหลในฤดูหนาว”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

waki Geni geni kore wa onkotowari,hana mono iwanu iro nareba,

Hito nite hana o koigoromo

Shite Keiyou geki shite kage kuchibiru o ugokaseba,ware wa mousazu tomo

“แม้ดอกไม้ไร้วจีมิมีปาก แต่เพราะหากมากงามงดหมดจดหนา

จึงทำให้ทั่วแดนแคว้นโลกา ชาวพารามาหลงรักปักหัวใจ

โอ้มาลีที่ทอดเงาลงน้ำนั่น ยามคลื่นสั่นนั้นเงาเจ้าหวั่นไหว

ดูเสมือนเอื้อนคำจำนรรค์ไป แม้เจ้าไม่มีปากมากวจี”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

3.5.โวหารอติพจน์ เป็นการใช้คำพูดในลักษณะเกินความจริง เพื่อเน้นความรู้สึก ในบทละครเรื่องอุนรินอิน กล่าวถึง คุณค่าของดอกซากุระ ว่ามีค่ามากมายเกินกว่าค่าหรือราคาของอัญมณีนับพันนับหมื่นชิ้น ซึ่งเป็นการกล่าวที่เกินความจริง ตัวอย่างเช่น

Senka banka no tama yorimo

Takarato omou kono hana o

Orase mousu koto wa sourou maji

“หินหมื่นพันอัญมณีมีค่ายิ่ง แต่ทุกสิ่งหรือจะเปรียบเทียบได้ไฉน

ซากุระของข้าราคาไกล ข้าจะไม่ยอมให้ใครเด็ดดม”

(อุนรินอินฉบับใหม่)

4. ท่วงท่าที่แสดงออกหรือสไตล์ สไตล์ หมายถึง ท่วงท่าที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน ลักษณะเฉพาะตัวไม่ได้หมายถึงการใช้สำนวนภาษาเท่านั้น แต่ลักษณะเฉพาะตัวอาจจะแสดงออกในการวางลำดับเรื่อง การเลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอนและแนวคิดก็ได้

5.เทคนิค เทคนิคหรือกลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความนึกคิดหรือความสะเทือนใจ เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมีฝีมือเพียงใด

แม้บทละครทั้ง 3 สำนวนนั้นจะไม่ปรากฏชัดเจนว่าใครเป็นผู้แต่ง แต่มีนักวิชาการชื่อ Nose Asaji （能勢朝次）ได้สันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งบทละครไว้ว่า เรื่องอุนรินอินฉบับใหม่และเรื่อง

คะกิท์ซุบะตะนั้นมีหลักฐานเชื่อได้ว่าเสะอะมิเป็นผู้แต่ง[14] แต่เรื่องอุนรินอิน(ฉบับเดิม)นั้นไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง ทราบแต่เพียงว่าจากต้นฉบับบทละครที่ถูกค้นพบนั้นเป็นลายมือเขียนของเสะอะมิ[15]

หากกล่าวว่าผู้แต่งบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะและเรื่องอุนรินอิน(ฉบับใหม่)นั้นคือเสะอะมิ และหากพิจารณาถึงกลวิธีการแต่งบทละครโนอันเป็นสไตล์การแต่งเฉพาะตัวของเสะอะมิที่เขียนไว้ในหนังสือซันโด หัวข้อโฉะว่า ต้องเลือกใช้บทกวีที่เป็นที่รู้จักกันดีและเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องราวในบทละครแล้ว เราจะพบได้ว่ามีการอ้างอิงวรรณคดีต่างๆมากมายในบทละครทั้งสองเรื่อง นอกจากนี้กลวิธีการแต่งบทละครที่กล่าวว่าหากชื่อเรื่องเป็นสถานที่ในประวัติศาสตร์ก็ต้องเลือกใช้บทกวีที่มีชื่อเสียงที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ จะเห็นได้ว่าบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะนั้น แม้ชื่อเรื่องจะไม่ใช่ชื่อสถานที่แต่เป็นชื่อของดอกไม้ก็ตาม แต่เนื่องจากดอกคะกิท์ซุบะตะที่บานสะพรั่งในบึงนั้นอยู่ที่ยะท์ซุฮะฉิในเมืองมิกะวะ และสถานที่นั้นก็ถือว่าเป็นสถานที่ในประวัติศาสตร์ เพราะนะริฮิระกวีผู้มีชื่อเสียงในอดีตเคยเดินทางมาหยุดพัก ณ ที่แห่งนี้ บทกวีคะกิท์ซุบะตะที่นำมากล่าวอ้างอิงจึงถือเป็นบทกวีที่เกี่ยวข้องกับชื่อสถานที่ด้วย ในขณะที่เรื่องอุนรินอินนั้นชื่อเรื่องเป็นชื่อสถานที่ที่เคยมีความสำคัญในอดีตอยู่แล้ว เพราะจากการศึกษาประวัติของวัดอุนรินอิน พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆซึ่งหลายคนเป็นตัวละครในเรื่อง Ise monogatari ดังนั้นบทกวีต่างๆที่ถูกนำมาอ้างอิงในเรื่องอุนรินอินจึงถือว่ามีความเกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นจะเห็นได้ว่าในจำนวนบทกวีจาก Kokinwakashuu ที่ถูกนำมาอ้างอิงในบทละครเรื่องนี้ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 9 บท คือบทที่ 109 55 85 56 95 435 867 88 และบทนำนั้นมีบทกวีถึงจำนวน 4 บทที่พระโซะเซะอิเป็นผู้แต่งคือบทที่109 55 56 และ95 และมีบทกวีที่พระเฮ็นโจเป็นผู้แต่งอีก 1 บทคือบทที่ 435 จึงอาจกล่าวได้ว่าวิธีการเลือกบทกวีจาก Kokinwakashuu มาอ้างอิงในบทละครวิธีหนึ่งก็คือผู้แต่งบทกวีนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถานที่ซึ่งเป็นชื่อเรื่องนั้นตามทฤษฎีการแต่งบทละครโนของเสะอะมิ

สรุป

จากการศึกษาวิธีการอ้างอิงวรรณคดี รวมทั้งลักษณะขององค์ประกอบของวรรณศิลป์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว อาจสรุปได้ว่าในบทละครทั้งสองเรื่องนี้ไม่เพียงแต่จะทรงคุณค่าความงามทางวรรณศิลป์อันเกิดจากการเลือกใช้ภาษาที่ไพเราะสละสลวย มีความหมายลึกซึ้งกินใจรวมทั้งการใช้สำนวนโวหารต่างๆทำให้ผู้อ่านและผู้ชมได้รับอรรถรสและสามารถเข้าถึงจินตนาการในบทละครของกวีแล้ว แต่ยังทรงคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนด้วย ในด้านต่างๆต่อไปนี้

---

[14] Nose Asaji, Youkyoku to sakusha ed.Nogami Toyoichirou in Noh gaku zenshoVol.3 p.52 Tokyo: Sogensha,1995

[15] Yokomichi,Mario and Omote ,Akira,Youkyokushuu jou (Tokyo:Iwanamishoten,1969),p.147.

1.ก่อให้เกิดการสะเทือนอารมณ์ เพิ่มความไพเราะทำให้ได้รับอรรถรสจากบทละครมากขึ้น

2.ทำให้ภาพพจน์โดยรวมของเรื่องชัดเจน และเสริมความหมายในบทละครให้ชัดเจนขึ้น

3.ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมองเห็นภาพ รวมทั้งเข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น

การแต่งบทละครโนนั้นแม้กวีจะสามารถสร้างสรรค์บทละครโนขึ้นมาได้เองโดยอาจประกอบไปด้วยความงามทางภาษาและคุณค่าทางวรรณศิลป์อยู่ในตัวแล้วก็ตาม แต่ความสำคัญหรือคุณค่าทางวรรณศิลป์ของการอ้างอิงวรรณคดีนั้นไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดผลดังที่สายทิพย์ นุกูลกิจกล่าวไว้แล้วว่าจะช่วยโยงความคิดและทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้นเพราะผู้คนรู้จักกันดีอยู่แล้วเท่านั้น ด้วยความที่บทกวีหรือข้อความต่างๆนั้นมีภาษาที่ไพเราะสละสลวย เมื่อได้นำวรรณคดีนั้นๆมาอ้างอิงก็จะช่วยเพิ่มเสริมความไพเราะให้กับบทละครนั้น เมื่อได้อ่านหรือได้ฟังแล้วรู้สึกสะเทือนอารมณ์เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจกล่าวคือ เกิดความรู้สึก ความคิด อารมณ์หรือเห็นภาพอย่างที่กวีต้องการให้รับรู้หรือเห็นด้วย ดังตัวอย่างจากเนื้อเรื่องตอนท้ายของบทละครเรื่องอุนรินอิน(ฉบับใหม่)ที่กล่าวว่า

ji-utai การร่ายรำในยามคืนค่ำ ได้นำพาเวลาให้ล่วงเลย
การร่ายรำในยามคืนค่ำ ได้นำพาเวลาให้ล่วงเลย
จันทราลาลับระหว่างหุบเขาไป
สะบัดชายแขนเสื้อร่ายรำกลับไปกลับมา เล่าขานเรื่องราวต่างๆในความฝัน
เรื่องราวเหล่านี้ไม่ว่าจะเล่าขานกันสักเท่าไรก็ไม่มีวันจบสิ้น

shite ดั่งใบสนที่ยังคงความเขียวขจีตลอดกาล

ji-utai ดั่งใบสนที่ยังคงความเขียวขจีตลอดกาล
เรื่องราวของความรักที่เล่าขานกันจนถึงวาระสุดท้ายของโลกนั้นก็จะยังคงอยู่
เรื่องราวของอิเซะ โมะโนะงะตะริในอดีตนี้จะยังคงถูกเล่าขานกันในยามค่ำคืน
แต่มันก็จะเป็นเพียงความฝันยามเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมา
จะเป็นเพียงความฝันยามเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมา

ข้อความที่ขีดเส้นใต้ดังกล่าวนั้น กวีนำมากล่าวอ้างอิงด้วยเนื้อหาในบทละครนั้นต้องการจะกล่าวว่าเรื่องราวต่างๆในวรรณคดีเรื่องIse monogatariนั้นจะไม่มีวันจบสิ้นและจะถูกเล่าขานกันตลอดไปจวบจนกระทั่งวาระสุดท้ายของโลก แต่แทนที่กวีจะกล่าวด้วยถ้อยความเท่านี้เพื่อสื่อความหมายดังกล่าว ซึ่งผู้อ่านก็เข้าใจในความหมายอยู่แล้ว กวีกลับไปนำข้อความที่ปรากฏอยู่ในบทนำในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์Kokinwakashuu มากล่าวอ้างอิงเสริมความด้วย ซึ่งบริบทที่ปรากฏอยู่กับข้อความดังกล่าวในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ดังกล่าวคือ บทกวีจะยังคงอยู่ตลอดไปเช่นเดียวกับต้นสนที่จะยังคงมีใบสีเขียวเช่นนั้นไปตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตามแทนที่กวีจะกล่าวถึงความเป็นนิรันดร์ของวรรณคดีเรื่อง Ise monogatari เพียงเรื่องเดียว กวีได้กล่าวถึงความเป็นนิรันดร์ของบทกวีโดยรวมทั้งหมด ดังข้อความในบทนำซึ่งผู้คนทั่วไปรู้จักกันดีอยู่แล้วดังกล่าวนี้แม้อ้างอิงมาเพียงส่วนเดียว ใช้ถ้อยคำน้อยแต่ก็สื่ออารมณ์

ความรู้สึกเดิมที่ติดมาด้วยจึงทำให้เสริมความหมายในบทละครให้ชัดเจน และเพิ่มคุณค่าของบทละครให้ลึกซึ้งได้ดียิ่งขึ้น

สำหรับเรื่องคะกิท์ซุบะตะนั้นเป็นการถ่ายทอดความสะเทือนอารมณ์อันเกิดจากการพลัดพรากจากนางอันเป็นที่รัก แต่การที่จะถ่ายทอดอารมณ์หรือสื่อข้อความอันเป็นสารสำคัญด้วยบทประพันธ์ของกวีเองนั้นอาจไม่สามารถทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้รับอรรถรสเทียบเท่าการที่กวีนำข้อความหรือบทประพันธ์ที่ทุกคนรู้จักได้ยินคุ้นเคยกันอยู่แล้วมาถ่ายทอดอารมณ์หรือสื่อสารนั้นๆ จึงได้นำบทกวีที่มีชื่อเสียงเกี่ยวข้องกับดอกคะกิท์ซุบะตะจากเรื่อง Ise monogatari ตอนที่ 9 มาอ้างอิง ซึ่งมีใจความว่า

“จรไกลจากพรากนางช่างอาวรณ์ ดุจชายอาภรณ์เนื้ออ่อนใส่ใช้คุ้นชิน“

บทกวีบทนี้จัดได้ว่ามีทั้งความไพเราะและมีทั้งความหมายที่ลึกซึ้ง เพราะเนื้อหานั้นไม่เพียงแต่จะกล่าวถึงดอกคะกิท์ซุบะตะเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับความรู้สึกสะเทือนใจที่ต้องพลัดพรากจากหญิงคนรักได้อย่างลึกซึ้งกินใจ การนำบทกวีดังกล่าวมาอ้างอิงจึงยิ่งเพิ่มรสดังกล่าวได้มากขึ้น ในขณะเดียวกันบทละครเรื่องนี้ก็ยังเป็นการนำเสนอแนวความคิดทางด้านศาสนา ดอกคะกิท์ซุบะตะจึงเป็นทั้งสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์ของความรักในเวลาเดียวกัน บทกวีดังกล่าวนอกจากจะทำให้ได้ภาพโดยรวมของเรื่องชัดเจน และเสริมความหมายของสัญลักษณ์ดังกล่าวในบทละครให้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมองเห็นภาพและเข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น และประการสุดท้ายคือก่อให้เกิดการสะเทือนอารมณ์ เพิ่มความไพเราะให้ผู้เสพได้รับอรรถรสจากบทละครมากขึ้น

อีกตัวอย่างหนึ่งของการอ้างอิงบทกวีแล้วทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้นในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะคือบทกวีที่กล่าวว่า

“ผีเสื้อร่ายรำที่หน้าดอกไม้ ดุจโปรยปรายด้วยสายหิมะปลิว

อุงุอิซุบินเวียนวนรอบต้นหลิว พร่างพรายพริ้วปลิวโปรยปรายดั่งสายทอง”

การอ้างอิงบทกวีข้างต้นนี้เป็นการกล่าวนำฉากต่อไปในบทละครซึ่งเป็นฉากการร่ายรำ jo no mai ซึ่งเป็นการร่ายรำอย่างช้าๆ ให้ความรู้สึกสงบเงียบ และภาพพจน์ที่ปรากฏในบทกวีนั้นก็เป็นภาพของผีเสื้อและนกอุงุอิซุบินไปมาอย่างช้าๆ ดั่งหิมะ และสายทองโปรยปลิว ภาพพจน์ในบทกวีจึงมีส่วนช่วยเสริมภาพของการร่ายรำในบทละครให้ชัดเจนได้เป็นอย่างดี

ตามที่ได้กล่าวถึงความหมายของวรรณศิลป์ไว้ตั้งแต่ต้นแล้วว่า วรรณศิลป์นั้นเป็นศิลปะของการเรียบเรียงถ้อยคำหรือศิลปะในการแต่งหนังสือ หัวใจของศิลปะทั้งหลายคือสุนทรียภาพหรือความประณีตงดงาม ได้แก่ความงามของภาษา ความงามของเนื้อเรื่อง ซึ่งกลมกลืนกับรูปแบบ ความงามความมีสาระของข้อคิดเห็น หรือแนวคิดที่แทรกแฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง ส่วนความงามที่สำคัญที่สุดของการสร้างวรรณกรรมก็คือวิธีแต่ง วิธีแต่งที่สวยงามที่สุดก็คือความผสมผสานที่เข้ากันได้อย่างประณีต บทละครโนทั้งสองเรื่องนี้ก็เช่นกัน เพราะต่างก็เกิดจากการนำบทกวี การนำเนื้อเรื่องจากวรรณคดีต่างๆที่มีอยู่แล้วมาเรียงร้อยถ้อยคำ ผสมผสานให้เข้ากันอย่างประณีตตามองค์ประกอบของวรรณศิลป์จนเกิดเป็นบทละคร

โนอันทรงคุณค่าขึ้นมาในฐานะงานศิลปะทางด้านภาษาและในฐานะที่เป็นผลงานสะท้อนความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ สภาพสังคม และวัฒนธรรมของชนชาติญี่ปุ่นในสมัยมุโระมะชิได้เป็นอย่างดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6
บทสรุป

ดังที่ได้กล่าวไว้ในความเป็นมาของปัญหาในบทนำแล้วว่า การศึกษาบทละครโนหรือแม้แต่การศึกษาวรรณคดีประเภทการละครของญี่ปุ่นในประเทศไทยนั้นยังอยู่ในวงจำกัดมาก งานวิจัยฉบับนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานวิจัยด้านการศึกษาการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนเป็นฉบับแรกของประเทศไทย ถือเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการศึกษาวิจัยด้านวรรณคดีญี่ปุ่นในประเทศไทย นอกจากนี้จากการที่ได้ปริทรรศน์วรรณกรรมแล้วพบว่า เอกสารหรืองานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวกับบทละครทั้งเรื่องคะกิท์ซุบะตะและอุนรินอินที่พบนั้น ต่างก็กล่าวถึงเฉพาะแต่ที่มาของบทละครว่านำมาจากวรรณคดีเรื่องใดบ้าง อ้างอิงมาจากบทกวีตอนใดบ้าง บางฉบับก็กล่าวถึงความงามของบทละครในด้านการร่ายรำ ในขณะที่งานวิจัยฉบับนี้แตกต่างไปจากงานวิจัยที่เคยมีมาซึ่งไม่พบว่ามีผู้ใดได้ศึกษาหรือกล่าวไว้ในเอกสารใดๆ ได้แก่การศึกษาในด้านของความหมายและอารมณ์ความรู้สึกของวรรณคดีเดิมนำมาเปรียบเทียบกับความหมายและอารมณ์ความรู้สึกในบทละคร เช่น ในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่นั้นกล่าวถึงแต่ดอกไม้ที่เป็นดอกซากุระ แต่ผู้ประพันธ์บทละครกลับนำบทกวีที่กล่าวถึงดอกไม้ชนิดอื่นๆเช่นดอกบ๊วย ดอกคุตะนิ มากล่าวอ้างอิงประหนึ่งว่าดอกบ๊วยหรือดอกคุตะนินั้นเป็นดอกซากุระ อีกประเด็นหนึ่งซึ่งยังไม่มีผู้ศึกษาก็คือในด้านของคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนทั้ง 2 เรื่องดังกล่าว

ผลการศึกษาการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนทั้ง 3 สำนวนนั้น พบลักษณะวิธีการอ้างอิงวรรณคดีดังนี้

1.อ้างอิงจากเนื้อเรื่องที่เป็นร้อยแก้ว โดยอ้างอิงจากวรรณคดี 3 เรื่องได้แก่ อิเซะ โมะโนะงะตะริ เก็นจิ โมะโนะงะตะริ และจากบทนำในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu

2.อ้างอิงจากบทกวี 43 บท จำนวน 47 ครั้ง ซึ่งการอ้างอิงจากบทกวีนั้นยังสามารถแบ่งได้อีก 2 ลักษณะคือ

2.1อ้างอิงจากบทกวีทั้งบท 10 ครั้ง

2.2อ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน 37 ครั้ง

การอ้างอิงวรรณคดีดังกล่าวมีเพียงการอ้างอิงจากบทกวีเพียงบางส่วน 4 บทเท่านั้นที่พบว่าได้เปลี่ยนแปลงความหมายไป คิดเป็น 8.5 เปอร์เซนต์จากจำนวนการอ้างอิงบทกวี 47 ครั้ง นอกเหนือจากนี้ยังคงอารมณ์และความรู้สึกเดิมอยู่ บทกวีที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายนั้นพบว่าอยู่ในบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่เพียงเรื่องเดียว อันได้แก่บทกวีจากวรรณคดีต่อไปนี้

1.บทกวีซึ่งอยู่ในบทนำ ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu ซึ่งเปลี่ยนในด้านคำศัพท์จากดอกไม้ในบทกวีเดิมซึ่งเป็นดอกบ๊วยแต่ในบทละครโนคือดอกซากุระ

2.บทกวีบทที่ 109 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu เปลี่ยนในด้านคำศัพท์เช่นเดียวกัน กล่าวคือในบทกวีเดิมกล่าวถึงดอกบ๊วยแตในบทละครโนคือดอกซากุระ

3.บทกวีบทที่ 435 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ Kokinwakashuu ในบทกวีเดิมกล่าวดอกคุตะนิ แต่ในบทละครโนกล่าวถึงดอกซากุระ

4.บทกวีบทที่ 88 ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์Kokinwakashuu ในบทกวีได้กล่าวถึงน้ำตากับความชื่นชมดอกไม้ว่า เมื่อยามเห็นดอกซากุระร่วงจะไม่มีใครที่ไม่ร้องไห้เสียดาย แต่ในบทละครโนกล่าวถามถึงน้ำที่เห็นว่าเป็นสายฝนในฤดูใบไม้ผลิหรือว่าเป็นน้ำตากันแน่

ผลการศึกษาดังกล่าวตรงกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ว่า วิธีการอ้างอิงวรรณคดีในบทละครโนมีทั้งการอ้างอิงจากบทกวีทั้งบทและอ้างอิงเพียงบางส่วนของบทกวีและการนำบทกวีมาอ้างอิงเพียงบางส่วนในบางกรณีทำให้อารมณ์ ความรู้สึก และความหมายของบทกวีแตกต่างไปจากต้นฉบับเดิมแต่กลมกลืนไปกับบริบทใหม่ในบทละคร ซึ่งสมมติฐานที่กล่าวว่าการอ้างอิงเพียงบางส่วนทำให้ความหมายเปลี่ยนไปนั้น ในที่นี้ใช้ได้กับบทละครเรื่องอุนรินอินฉบับใหม่เท่านั้น

สำหรับคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากการอ้างอิงวรรณคดีนั้นพบว่าในบทละครโนทั้ง 2 เรื่องมีความดีเด่นด้านการใช้โวหารอันก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ผู้อ่าน ซึ่งนับเป็นสีสันอันตระการตาที่จะทำให้ความวิจิตรของบทละครนั้นทรงคุณค่ามากขึ้น คำประพันธ์ในบทละครนั้นไม่ได้อาศัยเพียงเนื้อเรื่องและบทกวีที่ไพเราะเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยสำนวนโวหารที่คมคายด้วย เพราะโวหารต่างๆนั้นทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งใจได้โดยที่ไม่ต้องอธิบายมากนัก โวหารที่ปรากฏในบทละครทั้งสองเรื่องได้แก่ พรรณนาโวหาร โวหารเปรียบเทียบ โวหารอุทาหรณ์ โวหารปฏิปุจฉา โวหารบุคลาธิษฐาน โวหารอติพจน์ และการที่ผู้แต่งบทละครได้นำบทกวีหรือวรรณคดีต่างๆที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วตามทฤษฎีการแต่งบทละครโนมาเรียงร้อยถ้อยคำผสมผสานให้เข้ากันอย่างประณีตตามองค์ประกอบของวรรณศิลป์จนเกิดเป็นบทละครโนอันทรงคุณค่าก็ยิ่งทำให้บทละครนั้นๆเพิ่มความไพเราะ ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ ทำให้สามารถโยงความคิดเข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องรวดเร็ว และยังทำให้ภาพพจน์ของบทละครชัดเจน เสริมความหมายในบทละครให้ชัดเจนมากขึ้น

คุณค่าทางวรรณศิลป์นี้ยังเป็นสื่อโน้มนำอารมณ์ จิตใจ ความนึกคิดของผู้อ่านให้ได้รู้ถึงค่าความงดงามของสรรพสิ่งในธรรมชาติดังที่ปรากฏในบทละครเรื่องอุนรินอิน และยังได้รับรสความงามทางด้านสาระแห่งชีวิตที่แสดงไว้ในบทละครเรื่องคะกิท์ซุบะตะ เนื้อเรื่องที่เป็นคติทางมหายาน มีปรัชญาชีวิตสะท้อนอิทธิพลความเชื่อทางศาสนา ความรู้สึกนึกคิดในเรื่องทุกข์ สุข นรก สวรรค์ จึงกล่าวได้ว่าการอ้างอิงวรรณคดีนั้นสามารถเพิ่มคุณค่าทางวรรณศิลป์ ทำให้บทละครโนสื่อความหมายได้กว้างไกลและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นได้

จากบทสรุปที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นความสำคัญว่า แม้บทละครโนนั้นจะมีเนื้อหาที่เข้าใจยาก แต่หากผู้ศึกษาบทละครโนได้ศึกษาแหล่งที่มาของบทละครและการอ้างอิงบทกวีรวมถึงวรรณคดีต่างๆในบทละครโนเรื่องนั้นๆแล้ว ไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจแก่น เนื้อหา เรื่องราวและภาพพจน์ในบทละครได้อย่างถ่องแท้เท่านั้น ผู้ศึกษายังได้รับรสหรือซาบซึ้งกับอรรถรสที่แฝงมากับความงดงามทางวรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ถูกอ้างอิงได้เป็นอย่างดีด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา ประสพเนตร.วิวัฒนาการวรรณคดีญี่ปุ่น.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2536

ชวน เพชรแก้ว. การศึกษาวรรณคดีไทย .กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์,2520.

ไดเซตซ์ ที.สุสุกิ. เซนกับวัฒนธรรมญี่ปุ่น ของ ไดเซตซ์ ที.สุสุกิ. แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ. ราชบัณฑิตยสถาน,2519.

ประจักษ์ ประภาพิทยากร. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,2525.

เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2541.

พรพรรณ ธารานุมาศ. วรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ .กรุงเทพฯ:เรืองศิลป์,2525.

พระธรรมปิฎก, พุทธธรรม.กรุงเทพ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2543.

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.บทละครเรื่องอุณรุท.พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:แพร่พิทยา,2515.

วรวัฒน์ กิจจารักษ์และสุวัฒนา อ่อนศิริ. บทละครโนห์และเคียวเง็ง.(ม.ป.ท.,ม.ป.ป.)

สมภาร พรมทา. พุทธศาสนามหายาน: นิกายหลัก. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

เสะอะมิ.ฟูฌิกะเด็น ทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของ เสะอะมิ แปลโดย เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล. กรุงเทพฯ:บำรุงสาส์น,2533

เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล.ศึกษาบทละครโน่.ม.ป.ท.,2528.

เสถียร โพธินันทะ. ปรัชญามหายาน .กรุงเทพฯ:บรรณาคาร,2522.

ภาษาญี่ปุ่น

Abe Akio,Akiyama Ken and Imai Gene.Genji monogatari. vol.1.Tokyo: Shougakukan, 1975.

Betsuyaku Minoru and Tanikawa Shuntarou. Noh: Kyougen.Tokyo:Koudansha,1993.

Ishikawa Tadahisa. Kanshi no kokoro. 10th ed. Tokyo:Jijitsuushinsha,1993.

Itou Hayao. Youkyoku Kakitsubata ni okeru Isemonogatari no kyouju ni kan suru kenkyuu.Takushoku Daigaku Ronshuu Vol.185.1990.325-348.

Itou Masayoshi.Unrin'in. Bunrin.1966,111-186.

Kanai Kiyomitsu. Noh no kenkyuu. 2nd ed. Tokyo:Oofuusha, 1972.

Katagiri Youichi. Gosenwakashuu 2nd ed.Tokyo:Iwanami shoten,1992.

Katagiri Youichi.Ise monogatari kochuu shakusho korekushon .vol.1.Oosaka:Izumishoin,1999.

Katagiri Youichi. Ise monogatari Yamato monogatari 8th ed. Nihon Koten Bungaku vol.5. Tokyo:Kadogawashoten,1988.

Katano Tatsurou and Matsuno Youichi.Senzaiwakashuu .Tokyo:Iwanami shoten,1993.

Keiko Sekiguchi.The Translation of the Noh Play," Kakitsubata" by Ezra Pound and Ernest Fenollosa:A Study on the Image of the Kakitsubata Flower ,Memoirs of The Faculty of General Education Ehime Univ.No 21.1988.59-74.

Kiyota Hiroshi.Unrin'in-utai to butai. Kanze .1975.11-15.

Koyama Hiroshi,Satou Kikou and Satou Kentarou. Youkyokushuu1 .Tokyo:Shougakukan,1979.

Matsuda Tamotsu. Waka to Youkyoku .Tokyo:Oufuusha, 1987.

Matsuo, Satori andNagai, Kazuko.Makura no soushi 7th ed.Tokyo:Shougakukan,1979.

Minekishi Yoshiaki.Youkyoku to waka. Nohgakuzensho.vol.3.2nd ed.1980.128.

Miyahara Shigeru, Youkyokubunde Yomu Chuugoku Shiwa Shidan .Tokyo,1991.

Nakanishi Susumu.Hana no katachi .Tokyo:Okagawa shoten,1995.

Nishino Haruo. Unrin'in. Kanze,1975.4-10.

Nishino Haruo. Unrin'in-shien no kai houkoku Nohgaku kenkyuu Vol.9.1983.208-215.

Okumura Tsuneya.Kokinwakashuu .Tokyo:Shinchousha,1978.

Omote Akira and Katou Shuuichi.Zeami Zenchiku .Tokyo:Iwanamishoten,1974.

Oosone Shousuke and Horiuchi Hideaki.Wakanroueishuu 3rd ed.Tokyo:Shinchousha,1989.

Ozawa Masao.Kokinwakashuu 10th ed. Tokyo: Shougakukan,1979.

Sanari Kentarou. Youkyoku no Shizai.In Nogami Toyoichirou (ed.), Nohgaku Zensho Vol.3. pp.66-108.Tokyo:Tokyosogensha,1980

Sanari Kentarou,Youkyoku Taikan vol.1.Tokyo:Meijishoin,1964.

Sanari Kentarou. Youkyoku to Kanshi.In Nogami Toyoichirou (ed.), Nohgaku Zensho Vol.3. pp. 149-169.Tokyo:Tokyosogensha,1980.

Serikawa Tomooand Iizuka Erito. Youkyoku no Wakanroueishuu Juyou.Tokyo:Yuuseidou,1993.

Shinpen kokka taikan henshuu iinkai.Shinpen kokka taikan vol.1 6th ed.Tokyo:Okagawa shoten, 1992.

Yamaki Yuri. Unrin'in. Kikkou.1981.12-13.

Yasuda Uchida and Hideo Ishizuka.Shin kokugo youran 3rd ed.Tokyo:Taishoukan,2000.

Yokomichi Mario and Omote Akira,Youkyokushuu jou .Tokyo: Iwanamishoten, 1969.

Yoshinobu Hirata and Hisashi Misaki. Waka shokubutsu hyougen jiten. 3rd ed.Tokyo: Tokyodoushuppan, 1998.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. สัทธรรมปุณฑริกสูตร .กรุงเทพ :มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2525.

ประจักษ์ ประภาพิทยากร. ความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและวรรณกรรมเอกของไทย .กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

วศิน อินทสระ.พุทธปรัชญามหายาน .กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์เจริญกิจ,2530.

วิภา กงกะนันทน์.วรรณคดีศึกษา.กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช,2533.

สุวรรณา สถาอานันท์.ปรัชญาพุทธทาสกับมหายานธรรม.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

เสถียร โพธินันทะ.ปรัชญามหายาน.กรุงเทพฯ:บรรณาคาร,2522.

ภาษาญี่ปุ่น

Deguchi Hiroshi. Genji Monogatari ga omoshiroi hodo wakaru hon 4th ed. Tokyo: Chuukei, 2001.

Hagitani Boku.Makura no Soushi 2nd ed.Tokyo:Shinchousha,1978.

Horuguchi Yasuo.Sarugaku Noh no kenkyuu.Tokyo:Oufuusha,1988

Kawaguchi Hisao and Shida Nobuyoshi.Wakanroueishuu.Tokyo:Iwanamishoten,1976.

Kifune Shigeaki.Gosenwakashuu.Tokyo:Kasamashoin,1988.

Nishino Haruo.Noh Kyogen jiten.Tokyo:Heibonsha,1990.

Nishino Haruo.Youkyoku hyakuban.Tokyo:Iwanami shoten,1998.

Okabe Itsuko.Noh no tsurezure kokoro no hana.Tokyo:Hinokishoten,1999.

Shinchousha jiten henshuubu.Shinchousha Nihon bungaku jiten.7th ed.Tokyo: Shinchousha, 1996.

Tashiro Keiichirou.Mugennoh.Tokyo:Asahi shinbunsha,1997.

Watanabe Minoru.Ise monogatari 9th ed.Tokyo:Shinchousha,1989.

Yamagishi Tokuhei.Gosan bungakushuu Edo kanshishuu.14th ed.Tokyo:Iwanami shoten,1982.

ภาษาอังกฤษ

Akira Tamba.The Musical structure of Noh .Tokyo:Tokai University Press,1974.

Karen Brazell.Twelve Plays of the Noh and Kyougen theatre 2nd ed.New York:Cornell University,1990.

Kencho Suematsu.Genji Monogatari 15th ed. Singapore:Charles E.Tuttle,1997.

Kobayashi Yasuharu.Nohgaku handobukku 3rd ed.Tokyo:Sanseidou,1995.

Kokinwakashuu.Translated by McCullough Helen Craig.Stanford CA:Standford University Press,1985.

Tales of Ise.Translated by McCullough Helen Craig.California:Standford University Press,1968.

Miner Earl Roy,Odagiri Hiroko and Morell Robert E.The Princeton Companion to Classical Japanese Literature.New Jersey:Princeton University Press,198.

Setouchi Jakuchou. Genji Monogatari vol.1.Tokyo:Koudansha,1992.

William J.Puette.The Tale of Genji 2nd ed.Tokyo:Charles E.Tuttle,1993.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสุนิศา ธรรมาวิวัฒน์ เกิดเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2516 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาญี่ปุ่น จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี 2537 เข้ารับราชการที่สถาบันราชภัฏเทพสตรี จ.ลพบุรีตั้งแต่ ปี 2537 ถึงปัจจุบัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคปลาย ปีการศึกษา 2542

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย